

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ
ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім
беру: жағдайы және даму болашағы**

Әдістемелік ұсынымдар

**Дополнительное образование детей в Республике
Казахстан: состояние и перспективы развития**

Методические рекомендации

Астана, 2015

«Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру: жағдайы және даму болашағы» (әдістемелік ұсынымдар) – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК – Астана, 2015., - 226 бет.

«Дополнительное образование детей в Республике Казахстан: состояние и перспективы развития» (методические рекомендации) - Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, Астана, 2015 г., 226 с.

Әдістемелік ұсынымдарда Қазақстан республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесін талдау, оның ағымдағы жағдайы, ұйымның бағыттары мен түрлері, заңнамалық, нормативтік құқықтық, материалдық-техникалық және әдіснамалық қамтамасыз етілуі ұсынылады.

Формалды емес білім берудегі балалардың сабақтан тыс уақытын ұйымдастыру бойынша шетелдік тәжірибе берілген. Балаларға қосымша білім беру жүйесін тиімді дамыту, сондай-ақ қысқы және ұзақ мерзімді даму болашағы бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген. Қазақстан республикасында балалар мен жасөспірімдер туризмі және балалардың техникалық шығармашылығын дамытуда тұжырымдамалық тәсілдер ұсынылуда.

Оқушыларды бейіналды дайындау және бейінді оқытуды іске асыруда жалпы орта, кәсіби-техникалық, жоғары және балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінің кіріктіру рөлі қарастырылған.

Әдістемелік ұсынымдар балаларға қосымша білім беру үдерісін іске асыратын білім беру ұйымдарындағы педагогикалық қызметкерлерге арналған.

В методических рекомендациях представлен анализ системы дополнительного образования детей в Республике Казахстан, его текущее состояние, направления и виды организаций, законодательное, нормативное правовое, материально-техническое и методологическое обеспечение системы.

Описан зарубежный опыт по организации внеурочного времени детей в неформальном образовании, представлены методические рекомендации по эффективному развитию системы дополнительного образования детей, также краткосрочные и долгосрочные перспективы развития, концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма и технического творчества детей в Республике Казахстан.

Рассмотрена роль интеграции деятельности организаций общего среднего, профессионально-технического, высшего и дополнительного образования детей в реализации предпрофильной подготовки и профильного обучения школьников.

Методические рекомендации адресованы широкому кругу педагогических работников организаций образования, осуществляющих образовательный процесс дополнительного образования детей.

*Рекомендовано к печати методическим советом Республиканского учебно-методического центра дополнительного образования
(Протокол № 2 от 26. 06.2015 г.)*

© Республикалық қосымша білім беру
оқу-әдістемелік орталығы, 2015

Мазмұны

1.	Кіріспе	4
2.	Қазақстан Республикасында қосымша білімнің даму тарихы	7
3.	Қазақстан Республикасындағы қосымша білім беру жүйесінің заманауи жағдайы	16
4	Формалды емес білім беру саласында балалардың бос уақытын ұйымдастыру бойынша шетелдік тәжірибе	34
4.1.	Қазақстан Республикасында қосымша білім беру жүйесінің даму болашағы	42
4.2.	Туризм – өскелең ұрпақтың мазмұнды демалуын және бос уақытын ұйымдастырудың тиімді тәсілі	48
4.3.	Балалардың ғылыми-техникалық шығармашылығы – тұлғаның креативті ойлау қабілетін дамыту жағдайы	59
4.4	Қосымша білім жүйесіндегі адамгершілік-патриоттық тәрбие	75
5.	Қосымша білім жүйесінде балалардың көркем эстетикалық тәрбиесін ұйымдастыру	86
6.	Қорытынды	110
7.	Қолданылған әдебиет	113

Содержание

1.	Введение	115
2.	История развития дополнительного образования в Республике Казахстан	118
3.	Современное состояние системы дополнительного образования в Республике Казахстан	127
4.	Зарубежный опыт по организации внеурочного времени детей в неформальном образовании	146
4.1.	Перспективы развития системы дополнительного образования в Республике Казахстан	154
4.2.	Туризм – эффективная форма организации содержательного отдыха и занятости молодого поколения	160
4.3.	Научно-техническое творчество детей как условие развития креативного мышления личности	172
4.4	Нравственно-патриотическое воспитание в системе дополнительного образования	188
5.	Организация художественно-эстетического воспитания детей в системе дополнительного образования	199
6.	Заключение	225
7.	Использованная литература	228

Кіріспе

Бүгінде адамның білімділігі арнайы білімдерімен емес, отандық және әлемдік мәдениеттің дәстүрлеріне, қоғамда белсенді әлеуметтік бейімделуіне және өз бетінше өмірлік таңдауға, өздігінен білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті заманауи құндылықтар жүйесінде бағдарланатын тұлға ретінде оның жан-жақты дамуымен айқындалады.

Мектептегі білім беру процесі белгілі бір білімге, білік пен дағдыға үйретуге ғана бағытталып қоймай, сонымен қатар баланың жан-жақты дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін және бастамашылдық, өз бетінше әрекеттенушілік, фантазия, өзіндік ерекшелік сияқты, яғни адамның жеке даралығына қатысты барлық қасиеттерін ашып көрсетуге де бағытталуы тиіс. Адамның білімділігі деңгейіне қойылатын барлық осы талаптар базалық біліммен ғана қанағаттандырылуы мүмкін еместігін практика көрсетіп отыр: формалды емес қосымша білімге базалық білім әлі де мұқтаж. Егер қазіргі заманғы мектеп өсіп келе жатқан ұрпаққа жаңа білім беру сапасын шын мәнінде қамтамасыз еткісі келсе, ол өз қызметінің толық білім беру қағидатына негізделетін өзге функционалдық моделін құруға тиіс. Функционалдық модель жалпы білім беру мектебінде балаларға базалық (жалпы) және қосымша білім беруге тең құқылы, бірін-бірі толықтыратын құрамдауыштарға айналуы және осылайша біртұтас білім беру кеңістігін құруы тиіс екендігін білдіреді. Біртұтас – яғни, интеграцияланған, кешенді, баланың сұраныстары мен қызығушылықтарының көптігі жағдайында оны толыққанды дамыту үшін мүмкіндік туғызатын білім беру.

Жалпы алғанда негізгі және қосымша білім беру әуел бастан бір-бірінсіз болмауы тиіс, өйткені жеке-жеке алғанда олар біржақты және толыққанды болмайды. Қажеттіліктері мен қабілеттерінің алуан түрлілігі жағдайында әрбір бала өз алдына жеке тұлға болса, оған білім беру де баланың сұраныстары мен қызығушылықтарының көптігінде оны толыққанды дамытуды қамтамасыз ететін кешенді болуға міндетті.

Қосымша білім беру өз әлеуетін толық көлемде іске асыруы үшін бүкіл педагогикалық жүйенің жұмысы нақты әрі жолға қойылған болуы қажет. Сондықтан педагогтерге – мектептегі пәндік білім берумен байланысты педагогтер мен балаларға қосымша білім берумен кәсіби айналысатын педагогтердің бір-бірінің проблемаларын білгендері және түсінгендері маңызды. Олардың бір-біріне көмек көрсетуі мен бірлесіп ойластырылған іс-қимылдары жеке мектеп деңгейінде, сол сияқты тұтас бір қала, өңір, ел деңгейінде бірыңғай білім беру кеңістігін құруға негіз болады.

Өскелең ұрпақты өндіріске және елдің мәдени өміріне қатысуға дайындау стратегиясын ескере отырып, жеке-топтық білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру арқылы балаларды өзінің кәсіби және әлеуметтік қызметін саналы түрде құруға дайындауға бағытталған жалпы орта білім берудің бір бөлігі балаларға қосымша білім беру болып табылады.

Қосымша білім беру бүгінде үздіксіз білім беру жүйесінің өзекті әрі толыққанды және қажетті құрамдауышы болып табылады.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдары балалардың сұраныстарына неғұрлым жақынырақ және жаңа білім беру қажеттіліктеріне икемді түрде ден қояды.

Бұл проблемаға қатысты көзқарас көрнекі ғалым А.Г. Асмоловтың мақаласында баяндалған, онда мәдениетте ұрпақтар арасындағы байланыстың үш түрі бар делінген. Бұл білім ата-бабалар дәстүрі арқылы берілетін дәстүрлі мәдениеттердегі байланыс. Екінші түрі – ұрпақтар тәжірибесі «баладан ересек адамның айтуы арқылы» беріледі. Мұндай білім берудің басты түрі – мектептеріміздің басым бөлігіне тән монолог. Өзге де байланыс түрі бар – ол балалар субмәдениеті мен ересектер мәдениеті арқылы беріледі. Ересек адам (педагог) мен балалардың бірлескен шығармашылығы, олардың әріптестігі қатынастардың ерекше спектрін туғызады, белгілі бір білім беру ерекшелігін ұсынады. Бұл тұрғыдан қосымша білім берудің бірегей рөлі айқын көрінеді (5).

ЮНЕСКО-ның анықтауы бойынша бала өз қалауына және қажеттіліктеріне сәйкес таңдайтын баланың мәдениеттегі жеке дамуымен байланысты формалды емес білім беру саласы "балаларға қосымша білім беру" деген терминмен сипатталады.

Бала тартылған кез келген қызметтің құрылымына қосымша білім беру енгізіледі, ол стандартталған қызмет түрлерінің алдында, олардан кейін де болуы мүмкін.

Құрылымдық түрде қосымша білім беру жалпы орта білім беру жүйесімен, сондай-ақ білім беру-мәдени демалыс саласымен үйлесіп, аталған жүйелерді жақындастырады және толықтырады.

Қазіргі заманғы қосымша білім беру – бұл белгіленген салаларды түрліше толықтыратын вариативті білім беру:

- 1) пәндік білімді кеңейту;
- 2) жаңа құрамдауыштарды қосу;
- 3) жеке тұлғаны жаңа білім беру, еңбек ету және тілдесу құралдарымен жарақтандыра отырып, оның білімін ұлғайту;
- 4) өзін толығырақ көрсетуге мүмкіндік бере отырып, білім беру қызметінің әждемесін күшейту.

Білім беру жүйесінде «орналасқан орны бойынша» балаларға қосымша білім беру мәдениет пен ғылымның мектеп бағдарламаларында берілмеген салаларын зерделеуді қоса алғанда, мемлекеттік білім беру стандартынан тыс орналасқан.

Қосымша білім берудің негізгі мақсаты – балалардың тұрақты өзгеріп отыратын әлеуметтік-мәдени және білімдік жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Қосымша білім беру бүгінде үздіксіз білім беру жүйесінің өзекті әрі толыққанды және қажетті құрамдауышы болып табылады.

Үздіксіз білім беру жүйесінде балаларға қосымша білім беру балалардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға және оларды дамытуға, балалардың зияткерлік, адамгершілік, тәндік жетілудегі жеке қажеттіліктерін қанағаттандыруға, сондай-ақ олардың бос уақытын ұйымдастыруға бағытталған.

Қосымша білім берудің жоғарыда көрсетілген міндеттерін орындау үшін:

1) жалпы білім беру мектептері мен қосымша білім беру ұйымдарында балаларға қосымша білім берудің нормативтік қаржыландырылуын енгізу арқылы білім алушылардың қосымша білім алуларына қолжетімділік пен тең мүмкіндіктердің мемлекеттік кепілдіктерін қамтамасыз ету;

2) заманауи инфрақұрылым құру және балаларға қосымша білім беру жүйесінің материалдық-техникалық базасын нығайту;

3) балаларға қосымша білім беру жүйесінің ведомствоаралық сипатын, қосымша білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз етуде мүдделі органдар мен ұйымдардың күш-жігерін үйлестіруді қамтамасыз ету қажет.

Қазақстан Республикасында қосымша білімнің даму тарихы

Қазақстан Республикасындағы қосымша білім беру жүйесі 1990-шы жылдардың басында мектептен тыс жұмыстан пайда болды.

XX ғасырдың 90-шы жылдарының басына дейін кеңестік білім беру жүйесінде Қазақстандағы балаларға қосымша білім беру және тәрбиелеу саласының маңызы зор болды. Балалардың басым бөлігі осы процеске тартылған болатын. Бұл екі факторға негізделді: бірінші – тегін қосымша білім беру, екінші – мамандандырылған ұйымдардың көп таралуы.

Октябрь революциясынан кейінгі алғашқы жылдар мектепке дейінгі тәрбиемен қатар жалпы халықты ағарту жүйесіне қосылған мектептен тыс білім берудің өркендеу кезі болды.

1917 жылғы қарашада Халықтық ағарту Комиссариатында мектептен тыс білім беру бөлімі құрылды. Бұл кезеңде мектептен тыс мекемелерді ұйымдастырушылық-мемлекеттік басқару құрылымы қалыптастырылады. Мектептен тыс білім беру елдің жалпы халықтық ағарту жүйесіне енгізілді.

1918 жылғы 25-28 тамызда Мәскеуде өткен Бірінші Бүкілресейлік ағарту жөніндегі съезд мектептен тыс білім берудің дамуына, мектептен тыс мекемелер бөліміне ерекше серпін берді.

1918 жылдан бастап әртүрлі шығармашылық бағыттармен мемлекеттік мектептен тыс тәрбие мен оқыту жүйесі құрыла бастады.

1918 жылғы маусымда жас табиғат әуесқойларының биологиялық станциясы ашылды. Станция елдегі жас натуралистер жұмысының ұйымдастырушылық және нұсқамалық-әдістемелік орталығы болды.

Қысқа мерзім ішінде жас техниктер станцияларының, техникалық шығармашылық орталықтарының, тұрғылықты жердегі клубтардың, білім беретін мекемелерде техникалық үйірмелердің үлкен желісі құрылды. Мектептерде оқушылардың ғылыми-техникалық шығармашылығымен (ОҒТШ) тығыз байланысты еңбекке баулу және политехникалық оқыту ұйымдастырылды.

1919 жылғы маусымда I Бүкілресейлік мектептен тыс білім беру съезі өткізілді. Мектептен тыс мекемелердің қызметі жас натуралистер мен ауыл шаруашылық тәжірибешілерінің орталық станцияларында, жас техниктер станцияларында, балалар спорт мектептерінде, балалар парктерінде, мәдениет үйлерінде басталған. Ол балалардың білім салаларының біріне қызығушылығын қанағаттандыруға, мектеп оқушыларының бос уақытын ұйымдастыруға, сабақтарды тандаған кезде көмек көрсетуге, қоғамдық жұмысқа қатысу дағдыларына үйретуге, шығармашылық және танымдық қызығушылықтарды дамытуға бағытталған болатын.

Е.Н. Медынскийдің, А.С. Макаренконың, А.П. Пинкевичтің, З.И. Равкиннің және В.Н. Сорокин-Росинскийдің еңбектері мектептен тыс білім беру жүйесін біртіндеп дамыту негізін қалаған. Мектептен тыс білім беру теориясын әзірлеуде профессор Е.Н. Медынскийдің 1923 жылы шыққан «Мектептен тыс білім беру энциклопедиясы» ерекше құндылық болып табылады.

Егер 1920-шы жылдары мектептен тыс білім беру жүйесі іздестіру және қалыптасу сатысында болса, 1930-шы жылдары ол мектептен тыс тәрбие мен мектептен тыс жұмыс жүйесі ретінде ғылыми негізделген өз атауына ие болғанын атап өткен жөн.

Мектептен тыс білім беруді, мектептен тыс жұмысты дамыту жағдайы ХХ ғасырдың 20-30-

шы жылдары аса жарқын оқиғалар мен қайшылықтарға толы болды. Мектептен тыс білім беру жөніндегі ғылыми-педагогикалық және әдістемелік материалдар тұрақты жарияланған ондаған журналдар басып шығарылды, балаларды

қызығушылықтарына қарай белсенді шығармашылық

қызметке тартуға ықпал ететін, бос уақытты мағыналы өткізуге және кәсіби шеберлік негіздерін алуға көмектесетін жаңа ұйымдастыру жүйелері құрылды. Мұндай жүйе түрлерінің көп болуының өзі таң қалдырады: балалар демалыс лагерьлері, мектеп-клубтар, тәжірибелік станциялар, кітап оқитын үйшіктер, еңбек коммуналары, балалар театрлары мен кітапханалары, ғылыми және экскурсиялық станциялар, туристік және өлкетану орталықтары, спорт клубтары.

Спорттық-техникалық тұрғыдан микролитражды автомобильдер, микромотороллерлер, катерлер, аэрошаналар және басқаларын конструкциялау және құру басым болып отыр. Ауыл мектептерінде оқу-тәжірибелік учаскелерге (микротракторлар, мотосоқалар, қопсытқыштар және т.с.с.) арналған шағын ауылшаруашылық техникасы жасалады. КСРО-да техникалық балалар шығармашылығын ұйымдастыру 20-шы жылдардың басына тиесілі.

1923 жылы Әуе флотының Достар қоғамы жанынан балалар авиамоделінің жаппай дамуына бастау болған Әуе флотының жас достар секциясы құрылған. 1924 жылы Мәскеуде алғаш рет авиамоделист мектеп оқушыларының жарыстары өткізілді, Тулада елде алғаш рет техникалық балалар шығармашылығының губерниялық

көрмесі ашылды. 1926 жылы Мәскеуде алғашқы балалар техникалық станциясы - техникалық балалар шығармашылығының мамандандырылған нұсқаулық-әдістемелік және кеңес беру орталығы ашылды.

1920-1930-шы жылдардың соңында балалар техникалық станциялары елдің көптеген қалаларында ұйымдастырылды.

1923 жылғы 29 сәуірде Мәскеудің Хамовнический ауданында «Еңбек коммунасы» балалар клубының базасында елдегі алғашқы Пионерлер үйі ашылды.

1925 жылғы қарашада мектептен тыс жұмыс орталығына айналған Бүкілодақтық «Артек» пионер лагерінің туы салтанатты түрде көтерілді.

РФСРО Халық комиссарлары кеңесі 1932 жылғы 26 желтоқсанда «1933 жылы балалар арасында мектептен тыс жұмыс жүргізу іс-шаралары туралы» қаулы қабылдағаннан кейін балалардың жаңа мектептен тыс мекемелерін ашу, оның ішінде пионерлер мен мектеп оқушыларының үйлері мен сарайларын ашу бой алды.

1933 - 34 оқу жылынан бастап Мәскеуде оқушылардың қысқы каникулы ұйымдасқан түрде өткізіле бастады. 1935-36 оқу жылының қысында қалада бірінші балалар өнер фестивалі өтті, оның барысында мектеп оқушыларының театрларға, киноға және мұражайларға тегін баруы ұйымдастырылды.

1930-шы жылдардың соңында - 1940-шы жылдардың басында қатаң әскери қарсы тұру жағдайында елдің бүкіл өмірінің милитаризациялануына, екінші әлемдік соғыстың басталуына байланысты елдің қорғаныс мәселелеріне айтарлықтай көңіл бөлінді. Қалалық және бүкілодақтық атыстан, парашюттен секіруден қорғаныс жарыстарына жүздеген мәскеулік оқушылар қатысты. Бұл жарыстарда жас мәскеуліктер елде бірінші орын алып (1940), әскери ойындардың бірінші қатысушылары болды. 1940 жылдың соңына қарай мектептен тыс мекемелер желісінде халыққа білім беру жүйесінде 1846 мекеме болды.

1938 жылы Кеңес одағының мектеп оқушылары авиамоделизмнен бірқатар әлемдік рекорд көрсетті. 1939 жылы КСРО жас техниктерінің жұмысы Нью-Йоркте өткен Дүниежүзілік көрмеде, 1941 жылы - Бүкілодақтық ауылшаруашылық көрмесінде көрсетілді.

1940-шы жылдардың айрықша жағдайында мектептен тыс мекемелер қызметі госпитальдарға шефтік етуге, дәрілік шөптер жинауға, әскери кәсіпорындардың тапсырыстарын орындауға, әскери істі меңгеруге бағытталған болатын.

Соғыс жылдары кәсіби-мамандарды дайындау мен дамытуда мектептен тыс мекемелердің маңызын айқын көрсетті.

Ұлы Отан соғысының 1941-45 жылдары жас техниктер ауылшаруашылық машиналары мен жабдықтарын жөндеу мен жасауға, госпитальдар радиофикациясына қатысты; жас техниктердің көптеген станциялары әскери тапсырыстарды орындау шеберханаларын ұйымдастырды.

1940-шы жылдардың соңында - 1950-шы жылдардың басында техникалық балалар шығармашылығында ауыл шаруашылығын механизациялау мен электрлеу мәселелеріне көп көңіл бөлінді. 50-шы жылдардың соңында - 60-шы жылдардың басында мектептер мен мектептен тыс мекемелерде оқушылардың жаңа аспаптар мен модельдер, түрлі техникалық құрылғылар жасау бойынша шығармашылық жұмысы кеңінен дамыды.

1957 жылға қарай КСРО-да 2153 пионерлер сарайы мен үйі салынды. 1980-ші жылдардың соңына қарай КСРО-да 3800-ден астам пионерлер сарайы мен үйі жұмыс істеді.

1940 жылға қарай КСРО-да ағарту, мәдениет, жол қатынастары, өзен және теңіз флоты министрліктерінің, кәсіподақтардың, Осоавиахимнің, ерікті спорт қоғамдары мен басқа да ұйымдар мен ведомстволардың қарамағында 1846 мектептен тыс мекеме болды. Соғыстан кейінгі уақытта мектептен тыс тәрбие жүйесін қалыптастыру және дамыту қарқынды жүрді. Пионерлер үйлері мен Пионерлер сарайларының, Жас туристер мен техниктер станцияларының, қала сыртындағы пионер лагерлерінің, балалар-жасөспірімдер спорт мектептерінің саны өсті.

Соғыстан кейінгі кезеңде балалармен жұмыс істеу нысандары мен әдістері мектептің тәрбиелеу міндеттерімен және даму перспективаларымен айқындалды. Бұл кезеңде мектептен тыс жұмыс барлық деңгейдегі халыққа білім беру органдарының назарында болды.

Соғыстан кейінгі жылдары мектептердегі комсомол және пионер ұйымдары оқу-тәрбие жұмыстарына: мектеп оқушыларының жақсы білім алуына қол жеткізу үшін мектепке және мұғалімге көмектесуге, тәртіпті нығайтып, оқушыларды қоғамдық пайдалы жұмысқа тартуға көп көңіл бөле бастады.

1947 жылғы наурызда БЛКЖО ОК «Пионер ұйымының жұмысын жақсарту туралы» қаулы қабылдады. 1950-ші жылдары Мәскеу қалалық білім басқармасының бастамасы бойынша жоғары сынып оқушыларына арналған шатырлы туристік лагерьлер желісі кеңінен ашылды. Бұл оқушылардың шығармашылық демалысына негізделген тәрбие жұмысының сәтті нысандарының бірі болды.

1950-60-шы жылдары мектептен тыс мекемелер желісінің өсуі жалғасты. Халыққа бүкіл білім беру тарихында қысқа мерзім ішінде мектептен тыс балалар мекемелерінің тармақталған және жоғары

дамыған инфрақұрылымы құрылды.

Идеологиялық сипатына қарамастан, пионерлер мен комсомолдардың соғыстан кейінгі мектептегі өмірі алуан түрлі және аса қызықты істерге толы болды. Балалар жорықтарға шығып, туған өлкелерімен танысты, көптеген үйірмелердің жұмысына қатысты, көркемөнерпаздықпен, спортпен және т.с.с. айналысты.

Мұның бәрі кадрлармен жұмысты реттеуді, педагог қызметкерлердің құқықтық мәртебесін және осы мекемелердің түрлерін айқындауды талап етті. «Мектептен тыс мекемелердің желісін реттеу, үлгілік штаттарын енгізу және қызметкерлерінің лауазымдық жалақыларын белгілеу туралы» КСРО Министрлер кеңесінің (1952 жылғы сәуір) қаулысымен мектептен тыс мекемелердің бірыңғай номенклатурасы белгіленіп, олардың қызметкерлерінің құқықтық жағдайы айқындалып, одан әрі даму жолдары белгіленді. Мектептен тыс мекемелердің әдістемелік орталықтар ретінде рөлі күшейіп, мектеппен және қоғаммен байланысы нығаяды, мектептен тыс мекемелердің педогоикалық ұжымдары өзін-өзі басқаруды дамытумен де үйлесімді толықтырылатын жеке-тұлғалық дара тіл табуды тәрбие жұмыстарында барынша пайдаланады.

1953 жылы РФСРО ағарту министрлігі өскелең ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі мектептен тыс мекемелер туралы бірыңғай ережелерді: жұмыстың мазмұнын, нысандары мен әдістерін бекітеді.

Пионер дружиналары мен отрядтарының жұмыстарына мектептен тыс балалар мекемелері, ең алдымен, пионерлер үйлері үлкен көмек көрсетті. Мәскеу мектептеріндегі пионерлік және комсомолдық жұмыс БЛКЖО ОК-ға бағытталды.

Кеңес одағының білім беру жүйесіндегі мектептен тыс жұмыстың қағидаттары:

қызығушылықтары бойынша балалардың ерікті бірлестігі негізінде сабақтардың жаппай өткізілуі мен қолжетімділігі;

олардың бастамалары мен өз бетінше шығармашылық танытуларын дамыту;

қызметтің қоғамдық пайдалы бағыты;

мектептен тыс жұмыс нысандарының алуан түрлілігі;

балалардың жеке және жас ерекшеліктерін ескеру.

Халыққа білім берудің ресми тұжырымдамасына сәйкес, мектеп қабырғасынан сауатты ғана емес, жан-жақты дамыған әрі маркстік-лениндік дүниетанымы мықты балалар шығулары тиіс болатын. Барлық мектептерде пионервожатыйдың, мектептен тыс жұмысты ұйымдастырушының немесе тәрбие жұмысы жөніндегі оқу ісін меңгерушінің басшылығымен октябрат жұлдызшалары, пионер дружиналары және комсомол ұйымдары жұмыс істеді. Сонымен бірге

мектептің қоғамдық ұйымдарына идеологиялық жүктеме ғана беріліп қоймай, сонымен қатар олар маңызды мәдени-білімдік рөл атқарды, бұдан басқа, жатақханада тұру ережелеріне, ұжымда еңбек ету мен өзін-өзі ұстауға үйретті.

Мектептердің барлығында дерлік көптеген үйірмелер: жас техниктердің, жас натуралистердің, әдеби, музыкалық, театр үйірмелері ашылды; саяси клубтар, интернационалдық достық клубтары (ИДК) құрылды.

1970-ші жылдарға қарай мектептен тыс мекемелер жұмысының мазмұны мен нысаны сақталды. Балалардың қандай да бір білім саласындағы шығармашылық қабілеттерін дамытуды қамтамасыз ететін, балалардың қызығушылықтарын саралауды ескере отырып, мамандандырылған мектептен тыс балалар мекемелерінің ауқымды желісі қалыптасып, бұқаралық үлкен спорттық жұмыс жүргізіледі.

Мәдениет министрлігінің мекемелері сабақтан тыс уақытта балалармен мазмұнды жұмыс жүргізді. Барлық мектептен тыс мекемелердің педагогикалық қызметі балалар әдебиетін насихаттауды, балалар оқуына басшылық етуді қамтыды.

Балалар мен жасөспірімдер арасында олардың жасы мен қызығушылықтарын ескере отырып, мәдениет және демалыс парктері, мамандандырылған балалар парктері үлкен мәдени-ағарту және дене шынықтыру-сауықтыру жұмысын жүргізеді.

Клубтардың, жас техниктер станциялары мен үйлерінің желісі өседі. Мысалға, Жол қатынастары министрлігінің жүйесінде ғана 1975 жылы 500 астам мектептен тыс мекеме жұмыс істейді. Өзен және теңіз флоты министрлігінің мекемелері, басқа да бірқатар ведомстволар балалармен үлкен жұмыс жүргізеді.

Кәсіпорындардың, ұйымдардың, мекемелердің бос уақыттағы балалар-жасөспірімдер қызметінің бейініне қарай материалдық-техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыру жауапкершілігін арттыру үрдісі күшейді. Бұл функцияны олар, әдетте, мектептен тыс мекемелердің алуан түрлі желісін құру мен дамыту арқылы іске асырған.

Бұл жылдары мектептен тыс мекемелерге мемлекеттік бюджеттен ассигнованиялар тұрақты ұлғайып, мектептермен, отбасымен, жұртшылықпен белсенді жұмыс жүргізетін мектептен тыс балалар мекемелерінің тармақталған желісі құрылды. Балалардың танымдық қызығушылықтарын дамытатын жаңа жұмыс түрлері пайда болады, білімге, ғылымға деген саналы көзқарас қалыптаса бастайды. Техникалық клубтар мен үйірмелер кеңінен қанат жая бастайды, олардың жұмысына радиоэлектроника, автоматика, телемеханика, биохимия, генетика, космонавтика кіреді.

Бұл кезеңде техникалық шығармашылық, туристік-өлкетану, эстетикалық бағыттағы, дене шынықтыру-спорттық, табиғаттану бағытындағы үйірмелер қарқынды дамыды. Оқушылардың бейінді клубтары, ғылыми қоғамдары, пионерлер театрлары, ансамбльдер пайда бола бастайды.

Білім беру процесінің үздіксіздігін ұйымдастыруда мектептен тыс мекемелер үлкен рөл атқарады. Балалар демалысын педагогикалық тұрғыдан орынды ұйымдастыруға ұмтылу олардың қызығушылықтарына қарай көптеген клубтар, балалар алаңдарын, тұрғылықты жерлерінде мектеп оқушысының бөлмелерін ашуға, алуан түрлі отрядтарда балалармен жұмысты ұйымдастыруға ықпал етті.

Балаларға білім беру процесінің үздіксіздігі жазғы жұмыс түрлерінен де көрініс табады: бұқаралық іс-шаралар, байқау конкурстары, клубтар, бейіндік, туристік және спорт лагерьлері және т.с.с. ұйымдастырылады.

Осылайша, 1970-80-ші жылдар социумның құрамдас бөлігі болып табылатын мектептен тыс мекемелердің шарықтап даму кезеңіне айналды. Дәл осы уақытта жұмыстың мазмұнында басты бағыттар айқындалып, тәрбие жұмысының нақты айқындалған міндеттерін, мазмұны мен түрлерін қамтыған, әлемде аналогтары болмаған балалармен жұмыс істеудің бірегей жүйесі қалыптасты. Негізгі қызмет түрлерінің мазмұнын балалардың жеке және жас ерекшеліктеріне бағыттап, балалар мен жастардың бос уақыттағы жұмысын ұйымдастырудың өзіндік «индустриясы» қалыптастырылды.

Осылайша, КСРО-да мектептен тыс мекемелерді құру және оларды дамыту тарихы бірнеше кезеңдерден тұрды.

Бірінші кезеңде (1918-1939 жж.) мемлекеттік мектептен тыс мекемелердің негізгі түрлерінің: жас натуралистер, техниктер мен туристер станциялары, балалардың көркемсурет студиясы, пионерлер үйлері мен сарайлары, балалар теміржолдары, балалар спорт мектептерінің қалыптасуы орын алды.

Екінші кезеңнің барысында (1939-1960 жж.) мектептен тыс мекемелер жүйесінің нормативтік құқықтық базасы әзірленді.

Үшінші кезең (1960-1984 жж.) мекемелер санының айтарлықтай өсуімен және жаңа даму бағыттарын іздестірудің басталуымен сипатталды. Төртінші кезең барысында (1984-1992 жж.) мектептен тыс мекемелердің қосымша білім беру мекемелеріне ауысуының алғышарттары қалыптасты.

1990-шы жылдардың соңында мектептен тыс мекемелер социумның негізгі тәрбиелік институттарының біріне айналады, педагогикалық білімді тарату, тұрғылықты жері бойынша неғұрлым белсенді тәрбиелік әсері бар түрлерді насихаттау, дұрыс тәрбие алмаған балалармен жұмысты дараландыру үшін мектептен тыс мекемелердің әдістемелік рөлі күшейеді. Бұдан басқа, социумдағы бүкіл тәрбие жұмысын үйлестіруде олардың рөлдері күшейеді.

1989-1990 жж. кезең мекемелердің әлеуметтік-педагогикалық қызметін басқаруды және оның қаржы-экономикалық негізін жетілдіру жолдарын жаңа сапалы ғылыми-практикалық іздестірумен сипатталады. Мектептен тыс мекемелерді одан әрі дамыту мақсатында оларға өмірлік маңызы бар мәселелерді: қызметтің мазмұндық түрлерін таңдауды, құрылым мен штат кестесін белгілеуді, еңбекақы төлеу мәселелерін шешу үшін көбірек қаржылық және шаруашылық дербестік беру талап етілетіні айқын көрінді.

Мектептен тыс мекемелер жұмысының бұл проблемалық жақтары әсіресе ел экономикасын реформалау және 80-90-шы жылдардың ортасында елдің нарықтық қатынастарға көшуі жағдайында шиеленісе түсті.

Қазақстанның мектептен тыс мекемелерінің тарихынан

Бірінші мектептен тыс мекемелер Қазақстанда 1919 жылы пайда болды. Олардың желісі 80-ші жылдардың екінші жартысына дейін белсенді түрде қалыптасты.

1964-1965 оқу жылы. Көкшетау облысында білімнің әртүрлі салалары бойынша 80-нен астам оқушылар клубы жұмыс істейді. Шығыс Қазақстан облысында, Алматыда, Қарағандыда балалар алаңдары мен аула клубтары кеңінен дамыды. Теміртау мен Жезқазған жас теңізшілер клубтары республикадан тыс жерлерде танымал бола бастады. Теміртауда эстетикалық тәрбие үйірмелерімен оқушылардың 80% қамтылып, мектептерде хорлар, би үйірмелері ашылды.

Мектептерде балалардың облыстық және республикалық техникалық және көркем шығармашылығының көрмелері, мектептік, аудандық, қалалық көркемөнерпаздар байқаулары, оқушылардың өнер қызметкерлерімен кездесулері өткізіледі. Ән, пляска ансамбльдері, қуыршақ театрлары, хореографиялық топтар, драма студиялары және т.с.с. құрылды.

Мектеп ұжымдарында 77633 спортшы-разрядшы дайындалды. Мектептердегі спорт базасы нығая түседі. Мектептерде 2958 типтік және қосалқы спорт залдары, 8305 волейбол және баскетбол алаңдары, 2200 футбол алаңдары, 1219 гимнастика қалашықтары, 3098 кешенді спорт алаңдары және басқа да спорт ғимараттары болған.

1965-1966 оқу жылы. Мектептен тыс спорт жұмысының барлық түрімен 1 млн. 43 мың 394 мектеп оқушысы қамтылды. 65 спорт мектебінде 25 255 оқушы өз шеберліктерін шыңдады. Жыл сайын жазғы кезеңде спорттық-еңбек ету және дене шынықтыру-сауықтыру комсомол жастар лагерьлері ашылады. Соңғы жылдары өлкетану-туристік жұмыс айтарлықтай дамиды. 1965 жылы «әскери жорықтарға» қатысушылардың 6 мыңнан астам экспедициялық отряды жұмыс істеді.

1967 жыл. Балаларға коммунистік тәрбие беруде балалардың мектептен тыс мекемелері мектепке барынша көмек көрсетеді. Республикада 207 пионерлер үйі, 21 жас техниктер станциясы, 17 жас натуралистер станциясы, 16 жас туристер станциясы болған.

5 363 мектепте миллионға жуық оқушы айналысқан дене шынықтыру ұжымдары құрылды.

1970 жыл. 366 мыңнан астам оқушы ЕҚД және ЕҚДБ төсбелгілеріне нормативтік разрядтар орындады. Республикада 288 балалар-жасөспірімдер спорт мектептері жұмыс істейді. 1953 жылы құрылған ең жоғары спорт шеберлігінің Орталық балалар спорт мектебінің өзі ғана соңғы екі жылда 20 спорт шеберін, 33 шеберге кандидатты, ересектер арасынан I разрядты 130 спортшыны, II разрядты 230 спортшыны және жасөспірімдер разрядының 1 100 спортшысын дайындады.

1972 жыл. Республикада 250 пионерлер үйлері мен сарайлары, 39 жас техниктер станциялары, 24 жас натуралистер станциялары, 301 балалар-жасөспірімдер спорт мектебі, 18 жас туристер станциялары, 151 балалар саз мектебі болған. Бір Көкшетау облысының өзінде алуан түрлі білім салалары бойынша 80-нен астам оқушылар клубтары жұмыс істейді. Алматы мен Целиноградта тамаша балалар теміржолдары, Теміртау мен Жезқазғанда — Орта Азия республикаларында аса танымал жас теңізшілер клубтары болды.

Кеңестік саяси жүйе құлдырап, нарықтық экономикаға көшкеннен кейін басқа қоғамдық институттар сияқты білім беру жүйесі де өзгерістің қажеттілігін сезінді.

Қосымша білім беру жүйесінің дамуына мынадай факторлар ықпал етті:

құндылық бағдарларын ауыстыру, білім беру қызметі саласындағы шектеулерден бас тарту;

қаржыландыру қысқарып, осыған орай мектептен тыс мекемелер саны азайды, материалдық-техникалық база күрт нашарлап кетті.

XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың басында мектептен тыс тәрбиенің балаларға қосымша білім беру жүйесіне ауысуы Қазақстанның демократиялық және құқықтық мемлекетке, нарықтық экономикаға ауысу міндеттерімен байланысты. Бұл ауысу процесінде

жеке адам мен қоғам үшін формалды емес білім берудің алуан түрлерінің, бірінші кезекте, қосымша білім берудің маңызы артты, оның негізгі мақсаты – балалардың үнемі өзгеріп отыратын әлеуметтік мәдени және білімдік жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Отандық білім беру жүйесін сақтау мен дамытуда «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы зор рөл атқарды. Мектептен тыс жұмысты реформалау және оны қосымша білім беру жүйесіне айналдыру үшін жаңа термин енгізіліп, оған құқықтық негіздеме берілді.

«Балаларға қосымша білім беру» деген термин бала өзінің қалауы мен қажеттілігіне қарай таңдайтын баланың мәдениеттегі жеке дара дамуымен байланысты формалды емес білім беру саласын сипаттайды.

Осылайша, елде қосымша білім беру жүйесі пайда болып, ол сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстың мұрагері болды. Мәртебесінің өзгеруіне байланысты оған жүйенің қызметін ұйымдастыруда көптеген басқа да түбегейлі өзгерістер талап етілді. 90-шы жылдар түбегейлі қайта құру, қайшылықтарды шешу кезеңіне айналды.

Өзінің алдындағы жүйеден басты айырмашылығы – білім беру ұйымдарының типтері мен түрлері сияқты қосымша білім берудің де нақты білім беру бағдарламалары бойынша жүргізілетіндігінде.

Қазақстан Республикасындағы қосымша білім беру жүйесінің заманауи жағдайы

Қазіргі уақытта балаларға қосымша білім беру жүйесі көптеген қиындықтарға қарамастан, даму сатысында. Сонымен қатар қоғамда да өмірдің рухани негіздерін қалыпқа келтіру, өз халқының мәдениетін сақтау және оны молайту қажеттігін түсіну артып келеді. Өмірдегі және кәсіптік қызметтегі психологиялық, жеке тұлғалық фактордың рөлі артып, тұрақты түрде өз білімі мен шығармашылығын жетілдірудің маңыздылығын сезіну орнығып келеді. Бұл міндеттерді шешу көбіне бүкіл білім беру жүйесін ізгілендірудің маңызды факторы болып табылатын қосымша білім берудің мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға байланысты.

Қазақстанда қосымша білім беру жүйесін дамыту қажеттігі, оның жаңа сападағы жағдайға көшуі мынадай бірқатар жағдайлармен айқындалды:

біріншіден, қоғам санасында түбегейлі өзгерістер орын алды – адамға, ең алдымен, маман ретінде қарау жеке адамға мәдени-тарихи даму педагогикасы тұрғысынан қарауға орын беріп отыр;

екіншіден, дамыған елдердің техногендік өркениеттен

антропогендікке ауысу үрдісі күшейіп келеді;

үшіншіден, балалар мен ата-аналар мәдени-білімдік, ақпараттық, демалыс уақытындағы қызмет көрсетулерді үлкен сұраныспен пайдаланады.

Нәтижесінде жеке адам мен қоғам үшін формалды емес білім берудің алуан түрлерінің маңызы артып келеді. Қосымша білім берудің негізгі мақсаты – балалардың үнемі өзгеріп отыратын әлеуметтік мәдени және білімдік жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Балаларға қосымша білім берудің педагогикалық әлеуеті зор:

ол жеке тұлғаны дамыту уәждемесін қалыптастырудың мықты құралы болады;

қосымша білім беру процестерінде әрбір бала үшін табысты болу жағдайын қалыптастыруға мүмкіндіктер мол, бұл оның бойында жеке тұлғаға тән жақсы қасиеттерді тәрбиелеп, нығайтуға оң ықпалын тигізеді;

алуан түрлі қызмет түрлерін меңгеруге негізделген қосымша білім беру жеке тұлғаның мәдени тұрғыдан өзін-өзі көрсету кеңістігін кеңейтеді, оны шығармашылыққа ынталандырады;

қосымша білім беру саласында бала мен ересек адамның жеке тұлғалық қызығушылықтарының ортақтығы негізінде ізгілік құндылық бағдарларын қалыптастыру процесі қарқынды әрі мақсатты бағытта жүреді;

қосымша білім беру бағдарламалары, баланың таяу арадағы даму аймағына айнала отырып, оның «мәдени дарындылығын» тәрбиелеуге жәрдемдеседі;

қосымша білім беру, өзіндік ерекшелігіне қарай, бос уақытты ұйымдастыру түрлерінің (демалыс, сауықтар, мерекелер, өз білімін көтеру, шығармашылық) білім беру қызметінің алуан түрімен өзара үйлестіруге ұмтылады, нәтижесінде, балалардың уақытты бос өткізбеу проблемасын шешу арқылы девианттық мінез-құлық кеңістігін азайтады.

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру көп деңгейлі әлеуметтік-педагогикалық жүйе ретінде:

жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарының желісін, балалардың қоғамдық бірлестіктерін;

балаларға қосымша білім берудің білімдік оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде білім алу процесіне қатысушыларды: қосымша білім беру педагогтерін, балаларды, ата-аналарды, әлеуметтік бизнес-әріптестерді, әдіскерлерді, басқарушы кадрларды;

балаларға қосымша білім берудің сабақтас білімдік оқу бағдарламаларының жиынтығын;

білім беру ұйымдарын, балаларға қосымша білім беру

педагогтерін даярлау және қайта даярлау, біліктілігін арттыру жөніндегі ғылыми ұйымдарды;

ҚР-да балаларға білім беруді басқару жөніндегі жергілікті атқарушы органдарды қамтиды.

Жүйе әртүрлі бағдарламалық, әдістемелік материалдарға, нормативтік құқықтық актілерге сүйене отырып қосымша білім беру ұйымдарында, мемлекеттік және мемлекеттік емес жалпы білім беру ұйымдарында іске асырылады және оны білім беруді басқару жөніндегі уәкілетті және жергілікті атқарушы органдар регламенттейді.

Қосымша білім беру ұйымдарындағы білім беру процесін белсенді субъектілер ретінде педагогтер мен білім алушылар маңызды құрамдауыштары болып табылатын ашық жүйені білдіретін біртұтас педагогикалық процесс ретінде қарастырған жөн.

Балаларға қосымша білім беру — тек шығармашылық процесс, сондықтан ол баланы өз жолын табуға бағыттауы тиіс.

Балаларға қосымша білім беру барлық типтегі білім беру ұйымдарының тәрбие беру мүмкіндіктерін кеңейтеді. Балаларға қосымша білім беру жүйесі баланың, отбасының, қоғамның, мемлекеттің мүдделері үшін «уақыт талабына» тез арада және дәл ден қоя алады.

Ауылдық жердегі балалардың әлеуметтік мәдени сұраныстарын қамтамасыз етуде қосымша білім берудің маңызы ерекше.

Балаларға қосымша білім беру өңірдің түйінді әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін шешуге ықпал етеді. Балаларға қосымша білім беру мемлекеттік және мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында іске асырылады, балалардың қызметі олардың әлеуетінің айырмашылығына және білім беру салаларының (бір бейінді немесе көп бейінді) қамтылуына қарай сараланған қызығушылықтары бойынша жастары бірдей немесе жастары әртүрлі бірлестіктерде ұйымдастырылады.

Балаларға қосымша білім беру сан қырлы, бағдары да алуан түрлі, неғұрлым вариативті. Оның құндылығы – жалпы орта білім берудің вариативті құрамдас бөлігін ұлғайтып, балаларға өз-өзін кәсіптік айқындауға көмектесетіндігінде, базалық құрамдауышта алынған білімдерін іске асыруға ықпал ететіндігінде.

Қазіргі уақытта балаларға қосымша білім беруде өткеннің

жаңғырығы бар екендігіне қарамастан, оның мүлдем жаңа қырлары да пайда болып отыр. Балаларға мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарының біртұтас желісі ашылып, сансыз көп қосымша білім беру қызметтері пайда болды. Білім беру және педагогика сияқты консервативті сала үшін балаларға қосымша білім беру ерекше икемділікке ие болып отыр. Балаларға қосымша білім беру педагогикалық құбылыс ретінде мынадай бірқатар қасиеттерге ие:

білім берудің жеке тұлғалық бағдары;

бейінділігі;

практикалық бағыты;

ұтқырлығы;

көп функционалдығы;

түрлі деңгейлігі;

осындай жүйеде жұмыс істейтін педагог еркіндігінің салдары ретінде білімдік мазмұны, түрлері, әдістерінің аса көптігі;

сұраныстың керекті шарты ретінде білім беру әдістемелерін дараландыру;

білім алушылардың қызметін жандандыру арқылы оқытудың тәрбиелік функциясын іске асыру;

оқу материалының мазмұны арқылы бағдарлау функциясын іске асыру.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінің, білім берудің қазіргі кезеңде қалыптасқан даму үрдістерін ескере отырып, білім беру мазмұнының айтарлықтай саралануын қамтамасыз ететін басымдықтары қатарында:

жаңа қызмет бағыттарын жүзеге асыру (ақпараттық, жобалық технологиялар, дизайн, кәсіпшілдік, журналистика);

бағдарламалардың жас ауқымының кеңеюі (мектепке дейінгі жастағы балаларға арналған мектепалды дайындық, жоғары сынып оқушыларына арналған ұйымдардың желілік өзара әрекет етуі жағдайындағы бейіндік оқыту);

жеке білімдік бағдарды таңдау құқығын, қызмет бағытын, педагогті, білім беру бағдарламаларын таңдау еркіндігін қамтамасыз ететін білім беру бағдарламалары спектрінің кеңеюі;

түрлі деңгейдегі бағдарламалардың (жалпы мәдени, тереңдетілген, кәсіптік деңгейге дейінгі) кеңінен енгізілуі;

өзінің әлеуеттік мүмкіндіктерін толыққанды дамыту үшін баланың сабақтан бос уақытты мақсатты түрле ерікті пайдалануына жағдай жасау.

Бүгінде балаларға қосымша білім беру – балалардың әлеуметтік институттарының бірі, ол балаларға, оларды оқытуға, тәрбиелеуге және дамытуға арналып құрылды және сол үшін жұмыс істейді. **Бұл**

әлеуметтік талап етіліп отырған сала, онда балалардың өздері мен олардың ата- аналары, сондай-ақ қоғам мен мемлекет білім беру қызметтерінің тапсырыс берушілері мен тұтынушылары болып табылады.

Балаларға қосымша білім беру елдің түйінді әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін шешуге ықпал етеді. Ол өмір сүру сапасына ықпал ете алады, өйткені балалар мен жасөспірімдерді салуатты өмір салтын ұстануға баулиды, жеке шығармашылық әлеуетін ашады, қоғамдық маңызы бар нәтижеге қол жеткізуге ынталандырады.

Білім берудің бұл түрі өскелең ұрпақтың бейімділіктерін, қабілеттері мен қызығушылықтарын, азаматтық және адамгершілік қасиеттерін дамытуға, өмірлік және кәсіптік өзін-өзі айқындауға ықпал етеді.

Қосымша білім беру жүйесі шешетін міндеттердің арасында қадағалаусыз қалудың, нашақорлық пен алкогольизм құқық бұзушылықтарының алдын алу бар.

Балаларға қосымша білім беру түрлі типтегі мемлекеттік және мемлекеттік емес білім беру ұйымдарында, сондай-ақ мәдениет, дене шынықтыру және спорт мекемелерінде, қоғамдық бірлестіктерде және т.с.с. іске асырылады. Балалардың қызметі қызығушылықтары бойынша жастары бірдей немесе жастары әртүрлі бірлестіктерде, балалар әлеуетінің айырмашылығына және білім беру салаларының (бір бейінді немесе көп бейінді) қамтылуына қарай сараланған, жиынтығында балаларға қосымша білім беру ұйымдарының желісін құрайтын балаларға қосымша білім беру ұйымдарында ұйымдастырылады.

Балаларға қосымша білім берудің мазмұны баланы рекреативтік-сауықтыру тұрғысынан дамытуды; жаңа әлеуметтік тәжірибені ұйымдастыру мен қалыптастыруды; жеке дара дамуда балаларға психологиялық-педагогикалық көмек пен қолдау жасалатынын көрсетеді.

Қосымша білім беру ұйымдарында білім берудің қатаң стандарттарының болмауы және баланың академиялық үлгеріміне қарамай, сабаққа келуіне педагогтің мүдделі болуы сияқты объективтік фактор қосымша білім беруді ұйымдастырудың мынадай ерекшеліктерін көрсетеді:

- балалар бірлестіктері жұмысының креативтілігі;
- тәрбие процесінің саралануы (түрлі деңгейлілік, мамандану, балаларды ортақ қызығушылықтарына қарай біріктіру мүмкіндігі);
- білім беру мазмұнын меңгерту кезінде дараландыру (кеңістіктің уақытын, қарқынын және ұйымдастырылуын реттеу); баланың өзін-өзі тану, өзін-өзі көрсету және өзін-өзі таныту процестеріне жүгінушілік;

педагог пен тәрбиеленушілер арасындағы жеке тұлғалық қатынастардың шынайы сұхбаттық сипаты.

Қазіргі заманғы балаларға қосымша білім беру жүйесі екі негізгі блоктан: білімдік және мәдени-демалыс блоктарынан тұрады.

Егер бұрын мәдени-демалыс жұмысына басты көңіл бөлінсе, бүгінгі күні мектептегі білім беру шеңберінде іске асырыла бермейтін салаларда балалардың танымдық қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандырумен байланысты білім беру қызметінің ауқымы кеңіп келеді.

Мұндай үрдіс жалпы орта білім мен қосымша білім берудің біріктірілуіне ықпал ететін жетекші фактор болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесінің ұйымдарындағы білім берудің мазмұны түрлі бағыттардың, алуан түрлі қызмет функцияларының (оқыту, тәрбиелеу, дамыту, сауықтыру, әлеуметтік қолдау көрсету, оңалту және басқа да) және т.с.с. интеграциясының нұсқалары арқылы қамтамасыз етіледі.

Білім беру процесінің мазмұны мен ұйымдастырылуын жетілдіру:

балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту міндеттерінің кешенін шешуге бағытталған түрлі деңгейдегі кешенді білім беру бағдарламаларын жасау;

балаларға білім беру бірлестіктері түрлерінің (мектептер, балалардың ғылыми-зерттеу қызметінің құрылымы) түрлі деңгейдегі кешенді модельдерін қалыптастыру, дамыту;

талап етілетін жаңа білім салаларын – экономика, құқық, менеджмент, шет тілдері, компьютерлік технологиялар және басқаларын енгізу;

түрлі деңгейдегі мазмұнды іске асыру, оның ішінде балалардың зерттеу қызметін дамыту;

балалардың әлеуметтік қалыптасуын қамтамасыз ету;

салауатты өмір салтын тәрбиелеу; баланың жеке тұлғасын шығармашылық дамыту,

балалар шығармашылығына қолдау көрсету;

қосымша білім беру бағдарламалары шеңберінде балалардың жеке білімдік бағдарларын әзірлеу;

жұмысты ұйымдастырудың жаңа режимін енгізу (кешкі уақытта, демалыс күндері);

балаларға қосымша білім беруді сертификаттау;

балалар мен педагогтердің шығармашылық жетістіктерін анықтау және бағалау жүйесін әзірлеу арқылы жүзеге асырылады.

Қазіргі жағдайда балаларға қосымша білім беру жүйесі білім беру кеңістігінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қаралады, оны егжей-

тегжейлі ойластырылған және тексерілген талаптар негізінде ұйымдастыру талантты және дарынды балаларға қолдау көрсетуді және оларды дамытуды қамтамасыз ете отырып, балалықтың дағдарысын еңсеруге мүмкіндік береді.

Балаларға қосымша білім берудің мазмұнын заманауи талаптар мен инновациялық процестерді ескере отырып өзгерту, бұл бағыттың әлеуметтік бейімдеу функцияларын жетілдіру аса қажет болып отыр. Балалар мен жастар шығармашылығы ұғымының жаңа технологиялар әлемінде өзгерулерін сезіну инновациялық әдістемелерді белсенді түрде енгізуді, заманауи жабдықты пайдалануды, оқытудың жаңа түрлерін іздестіруді, заманауи технологиялар орталықтары ретінде ресурстық қосымша білім беру орталықтарының ролін кеңейтуді талап етеді.

Қосымша білім беру ұйымдарының білім беру процесі балаларға функционалдық сауаттылықты меңгеруге көмектесетін бағдарламалармен жарақтандырылуға тиіс. Әрбір балаға білім алу саласын, бағдарламалар бейінін, олардың меңгеру уақытын, алуан түрлі қызығушылықтарды қанағаттандыратын көптеген қызмет түрлерін еркін таңдауды ұсыну қажет. Білім беру процесінің қызметтік-жеке тұлғалық сипаты, кәсіптік бағдар, барлық іс-шаралардың әлеуметтік-мәдени бағытталуы – балаларға қосымша білім беру ұйымдарының ерекшеліктері.

Қосымша білім беру балалардың мемлекеттік жалпы білім беру стандартынан тыс меңгеретін мазмұнды қамтиды.

Оның жаңартылуы бірнеше бағыттар бойынша жүргізіледі:

лингвистикалық, компьютерлік, туристік және т.с.с. бүгінгі күні өзекті бағыттар енгізілуде;

қосымша білім беру ұйымдары ауылдың, қаланың, облыстың проблемаларына көңіл бөледі, бұл өлкетану сияқты бағытты дамытудан көрінеді;

педагогика, психология, логика сияқты педагогикалық бағыттағы пәндер білім беру мазмұнындағы жаңа пәндерге айналды;

ресурстық орталықтар сияқты негізгі және қосымша білім беру ынтымақтастығының жаңа түрлері іздестірілуде.

Мысалы, мектеп жасына дейінгі оқушыларға қосымша білім беру ұйымдарының пайда болуы жаңа мазмұнды талап етеді. Балалар мен жоғары сынып оқушылары үшін білім берудің жаңартылған мазмұны қажет. Бұл көшбасшылық қасиеттерді дамыту, белсенді өмірлік ұстаным жөніндегі қызмет, әлеуметтік сынақтар мен әлеуметтік шынығуға мүмкіндік беру, кәсіптік және өмірлік өзін-өзі айқындау болуы мүмкін. Денсаулықтары нашар балалар және бір жағынан мүмкіндігі шектеулі балалар мен екінші жағынан дарынды балалар

балаларға қосымша білім беру жүйесінің көңіл бөлуін талап етеді.

Білім берудің жаңа мазмұны балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту сияқты барлық үш құрамдас бөлігінде балалардың аталған санаттары үшін қосымша білім беру бағдарламаларын жасауды талап етіп отыр. Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының мазмұнын жаңарту олардың қызметіне ата-аналардың да қатысуын талап етеді.

Балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларының мазмұндық негізі бұл проблемалар қосымша білім берудің нақты бағыты бойынша қызмет негіздерін мектеп оқушыларының меңгерулерін талап ететін жағдайда жасөспірімдердің жеке тұлғалық маңызы бар проблемаларын айқындаулары тиіс.

Қазақстандық білім беру жүйесінің жетістіктері мен оның жаңа сапалы деңгейге көшу процесінде туындаған проблемаларын ескере отырып, балаларға қосымша білім беру ұйымдары іске асырылатын білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңартуды, олардың сапасын арттыру жұмысын жалғастыруды, қосымша білім беру үшін әзірленетін оқу-әдістемелік кешендердің оқу бағдарламаларының сараптамасын қамтамасыз етулері қажет. Түрлі деңгейдегі бағдарламаларды, білім берудің 12 жылдық моделіне көшуді ескере отырып, қосымша білім беру қызметінің жаңа бағыттағы бағдарламаларын енгізу талап етіледі.

Қосымша білім берудегі қазір қалыптасып отырған жағдай білім беру бағдарламаларының алуан түрлі болуын талап етеді. Бағдарламалар – бұл білім алушылардың белгілі бір білім деңгейіне қол жеткізу жолы, педагогтің өз кәсіби мәдениетін жетілдіруге дайындығының көрсеткіші, және сонымен қатар балаларға қосымша білім берудің мазмұнын жаңарту шарты болып табылады.

Жеке білімдік траекторияларды, өмірлік және кәсіптік өзін-өзі айқындауды, басты құзыреттіліктерді қалыптастыруды, түрлі санаттағы балалардың, оның ішінде дарынды балалардың, денсаулығының мүмкіндігі шектеулі балалардың жан-жақтылық қабілеттерін дамытуды іске асыру үшін жағдайды қамтамасыз ететін қазіргі заманғы білім берудің маңызды құрамдас бөлігі балаларға қосымша білім беру жүйесі болып табылады.

Балаларға қосымша (мектептен тыс) білім берудің негізгі міндеті – әрбір баланың әлеуетін барынша іске асыру, оның лайықты өмірлік перспективасын қалыптастыру, тәрбиеленуі мен әлеуметтік бейімделуі үшін жағдай жасау.

Бұл міндетті іске асыру үшін республикада барлық жағдай жасалған.

Қазақстан Республикасының жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында оқушының, педагогтер мен ата-аналардың қажеттіліктеріне бағдарланған, нақты әлеуметтік-педагогикалық

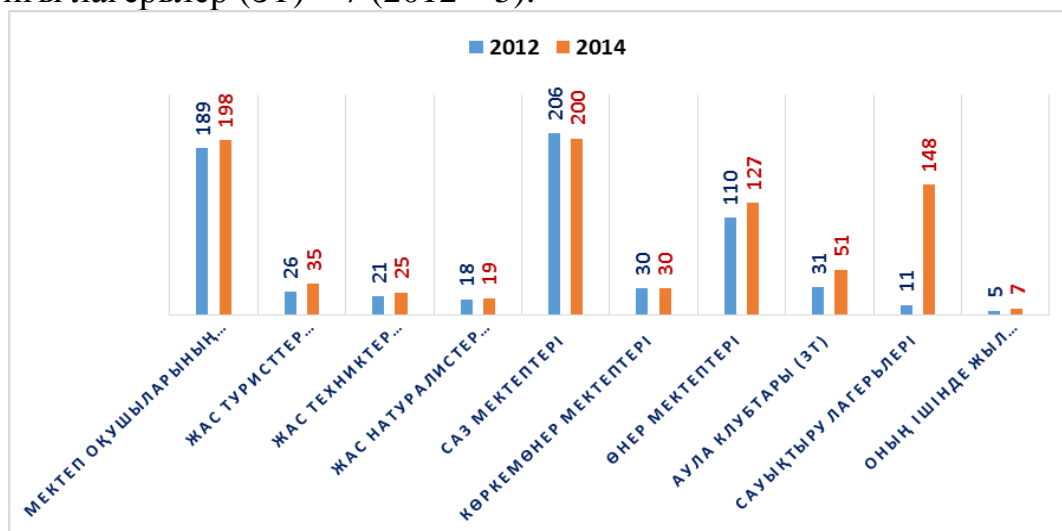
жағдайды ескеретін тәрбие беру жүйелері құрылып, ойдағыдай жұмыс істеп жатыр, бұл жеке тұлғаға тәрбиелік әсер ету мүмкіндіктерінің ауқымын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Бүгінгі күнгі басым мәселе – қосымша білім беру жүйесін дамыту, оның қызметін жетілдіру мәселесі.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде білім беру, тәрбиелеу, әлеуметтік функциялар орындалады, балалардың өмір сүру салтының әлеуметтік-педагогикалық модельдері әзірленіп, енгізіледі, балаларды дамыту, бейімдеу және әлеуметтендіру бағдарламалары іске асырылады.

Жалпы білім беру мектептері, сол сияқты мектептен тыс ұйымдар желісі: Сарайлар, Үйлер, Орталықтар, балалар мен жасөспірімдер шығармашылығының кешендері, студиялары, жас техниктер, туристер, натуралистердің станциялары мен базалары, балалар музыка, спорт мектептері, өнер мектептері, қызығушылықтарына қарай клубтар, спорттық, сауықтыру, туристік лагерьлер және басқалары балалар мен жасөспірімдердің қосымша білім алу құқықтарын қамтамасыз етеді.

(анықтама ретінде: мектеп оқушыларының сарайлары – 198 (2012 - 189); жас туристер станциялары – 35 (2012 -26); жас техниктер станциялары – 25 (2012 - 21); жас натуралистер станциялары – 19 (2012 – 18); саз мектептері – 200 (2012 – 206); көркемөнер мектептері – 30 (2012 – 30); өнер мектептері – 127 (2012 – 110); аула клубтары (ЗТ) – 51 (2012 –31); сауықтыру лагерьлері – 148 (2012 – 11); оның ішінде жыл бойғы лагерьлер (ЗТ) – 7 (2012 – 5).

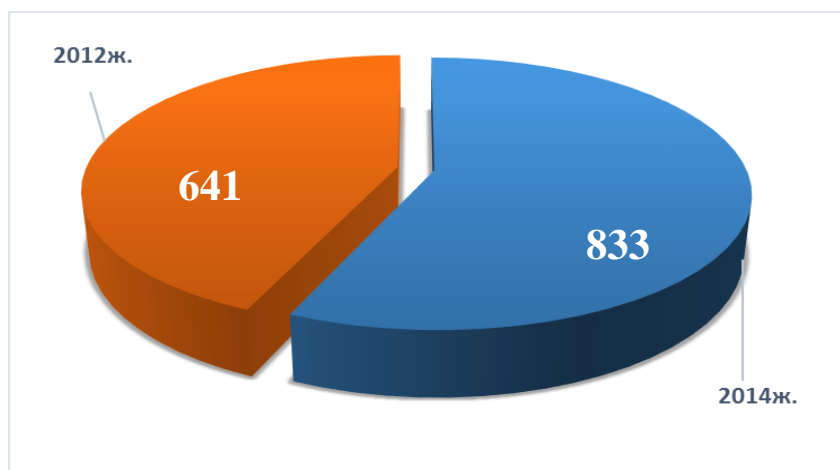

Балалар ғылыми-техникалық, көркемдік-эстетикалық, экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетану, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық қызмет саласында саналы түрде мамандық таңдау тәжірибесін меңгереді.

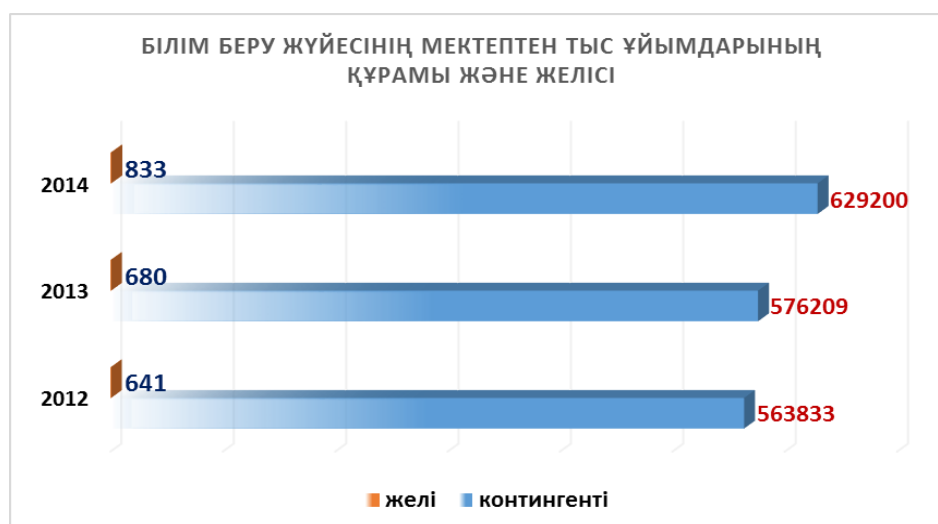
Балаларға қосымша білім беру жүйесінің даму жетістігі ұйымдастырушылық, кадрлық, ғылыми, бағдарламалық-әдістемелік, материалдық-техникалық сипаттағы бірқатар міндеттердің шешілуіне байланысты.

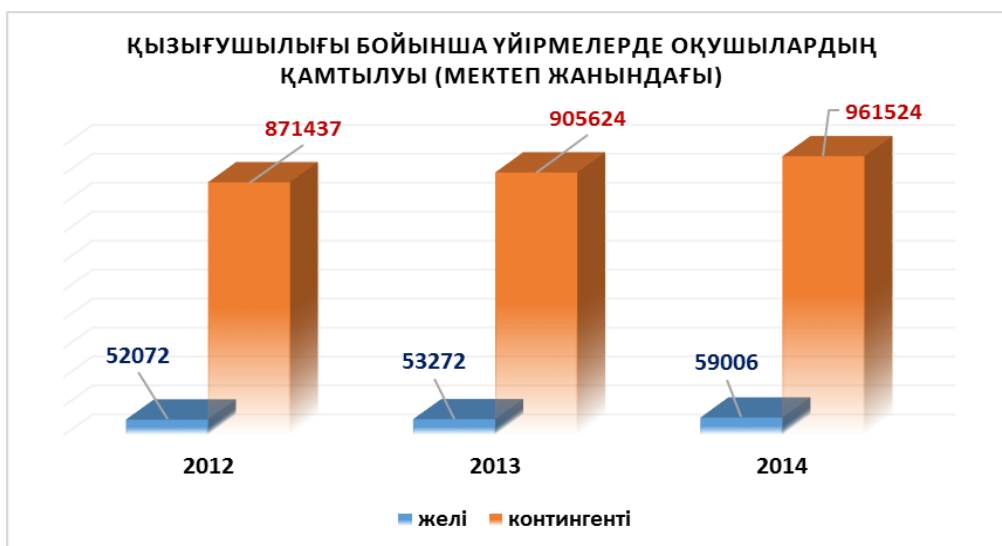
Бүгінгі күнгі басты міндеттердің бірі – бұл балалардың қосымша білім берумен қамтылуын ұлғайту.

Соңғы 3 жылда қосымша білім беру ұйымдарының санын 192 бірлікке ұлғайту сияқты оң үрдіс байқалып отыр.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде қосымша білім берумен барлығы 1590724 мектеп оқушысы (60,5%): 833 қосымша білім беру ұйымында (2012 ж. – 641 бірл.) 620 мыңнан астам бала (23,9 %) (2012 ж. – 22,9%); 59 мың мектептер үйірмелерінде - 961 мыңнан астам (36,6%) (2012 – 35,1%) қамтылған.

Жекеменшік қосымша білім беру ұйымдарының саны 68 бірлікке ұлғайды. 833 ұйымнан 106 – жеке (2013 – 38), олардағы балалар саны – 55654 (6979), бұл жалпы мектеп оқушыларының санының 2,1 %. (Анықтама ретінде: оқушылар сарайлары - 8; көркемөнер мектептері мен өнер мектептері – 26, сауықтыру лагерьлері – 72).

Мектеп оқушыларының қосымша білім берумен қамтылуы Батыс Қазақстан облысында - 59,9 %, Қостанай облысында – 47,1 %, Шығыс Қазақстан облысында – 44,4%, Ақтөбе облысында – 34,6 %, Павлодар облысында – 34 % құрады.

Ұйымдардың материалдық-техникалық базасын нығайтуда оң өзгерістер бар.

1. Типтік үй-жайларда орналасқан ұйымдардың саны 138 бірлікке ұлғайды (2014 ж. – 321, 2012- 163).

2. Күрделі жөндеуді талап ететін ұйымдар саны 70 бірлікке азайды (2014 ж. – 109 бірл., 2012 - 179).

3. Апаттық жағдайдағы ұйымдардың саны 20 бірлікке азайды (2014 ж. – 2 бірл., 2012 ж. – 22 бірл.).

4. Мектептен тыс ұйымдардың материалдық жарақтандырылуы 64,8 % құрайды (2012 ж. - 60%, ауылда – 52,0%).

Қосымша білім беру ұйымдарын жергілікті бюджеттерден қаржыландыру 2014 жылы шамамен 24 млрд. теңгені құрады. Бір балаға жылына жұмсалатын шығын орташа есеппен – 40 мың теңге (Ресейде – 10 мың рубль, Беларусьта – 5 мың рубльге дейін).

Оқушылардың сабақтан тыс уақытта іспен шұғылдануларын ұйымдастырумен 90 мыңнан астам маман айналысады, олардың 18 мыңнан астамы балаларға қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері, 52 мыңға жуығы мектеп үйірмелерінің жетекшілері және 21 мыңы мектептердегі спорт секцияларының жетекшілері.

Бұдан басқа, жалпы білім беру мектептерінде оқушылардың сабақтан тыс уақытта іспен шұғылдануын ұйымдастыру мәселелерімен 25 854 маман айналысады, олардың 7668-і директорлардың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарлары, 4900-і аға вожатыйлар, 3888-і әлеуметтік педагогтер, 7723-і психолог, 1753-і мектеп инспекторлары.

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесін бағдарламалық-әдістемелік дамыту құралдарымен, ұйымдастыру-мазмұндық және ақпараттық қамтамасыз етумен Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы (бұдан әрі - РҚБОӨО) айналысады.

РҚБОӨО балаларға қосымша білім беру жүйесінің бағдарламалық-әдістемелік мазмұнын республикалық деңгейде қамтамасыз етеді, балалар мен жасөспірімдерге арналған республикалық іс-шараларды, балаларға қосымша білім беру жүйесінің педагог кадрларының біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастырады және өткізеді.

Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы **2013-2014 және 2014-2015 оқу жылдарында** балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту мақсатында:

11 үлгілік білім беру бағдарламасын, музыка, көркемөнер мектептеріне және өнер мектептеріне арналған 8 оқу-әдістемелік құрал, 33 әдістемелік ұсыным, 4 педагогтерге арналған бағдарламалар мен сценарийлер жинағын шығарды;

«Экоәлем» және «Темірқазық» танымдық балалар журналдарының 30 нөмірін, педагогтерге арналған «Қосымша білім және тәрбие» журналын шығарды;

1670 қосымша білім беру педагогінің ең үздік тәжірибелері зерделеніп, жалпыланды. Әдістемелік әдебиеттер шығарған кезде үздік материалдар пайдаланылып, журналдарға, РҚБОӨО сайтына орналастырылды. Бағдарламалардың сапасын жақсарту мақсатында жыл сайын қосымша білім беру педагогтері арасында «Әдістемелік вернисаж» конкурсы ұйымдастырылады, оның қорытындысы бойынша үздік авторлық бағдарламалар анықталады. Үздік материалдар авторлық бағдарламалар жинақтарына, әдістемелік ұсынымдарға енгізіледі, журналдарда жарияланады;

14 жас театр артистерінің республикалық конкурсы, жас натуралистер, экологтар мен туристер слеті, техникалық шығармашылық және өнертапқыштық жарыстары өткізілді, оларға 3411 бала қатысты, 595 жеңімпаз атанды (облыстық деңгейде 38 900 бала, аудандық деңгейде – 493 200 бала қатысты).

Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының 2835 басшысы мен педагогтеріне арналып 46 біліктілік арттыру курстары (72 сағаттан) ұйымдастырылды.

Білім беру мен ғылымның әртүрлі салаларында шығармашылықпен әуестенетін www.ziyatker.kz ғылыми-танымдық сайтының (порталының) жұмысы жандандырылды.

www.ziyatker.kz порталында 40 қашықтықтық интернет-конкурс ұйымдастырылып өткізілді, оларға 7800 астам бала қатысты, 1597 бала жеңімпаз атанды. Жас натуралистер, туристер, техниктер мен өнертапқыштар, музыкашылар, суретшілер, коллекционерлер және т.с.с. электрондық клубтары құрылды.

Республикалық іс-шаралардың 42 жеңімпазы Францияда, Түркияда, Ресейде, Украина мен Түрікменстанда өткен халықаралық фестивальдерге, конкурстар мен жарыстарға жолданды. Олардың 17-і жүлделі орынға ие болды.

Қазіргі уақытта балалардың ғылыми-техникалық шығармашылығын және балалар-жасөспірімдер туризмін дамыту балаларға қосымша білім беру жүйесі ұйымдарындағы балалардың әлеуметтік тәрбиесіндегі инновациялық бағыттар болып табылады. Бұл бағыттарда жүйелі жұмыс жүргізілуде.

Қазақстан Республикасында ғылыми-техникалық шығармашылық пен балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдері әзірленіп бекітілді (ҚР БҒМ-ның 2015 жылғы 10.02-дағы № 60 бұйрығы).

Қазақстан Республикасында балалар мен жастардың ғылыми-техникалық шығармашылық жүйесін дамыту жөніндегі 2015-2018 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары бекітілді (БҒМ-ның 10.02.2015 ж. № 61, ҰЭМ-ның 16.02.2015 ж. № 100, Қаржыминінің 11.02.2015 ж. № 85 бірлескен бұйрықтары).

«Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына» «Жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарындағы мектеп оқушыларының жалпы санынан қосымша білім берумен қамтылған балалардың үлесі» нысаналы индикаторы 2020 жылы - 70 % дейін (2014 жылы – 60,5%) және «Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының, оның ішінде техникалық және туристік-өлкетану бағыттары бойынша саны» көрсеткіші 2020 жылы – 900 (2014 жылы – 833) енгізілген.

Сонымен бірге, балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту көп жағдайда белсенді қызметке, **жергілікті атқарушы органдардың** қаржыландыруына байланысты. Балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары

жұмысының бағыты балалардың, ата-аналар мен қоғамның мүдделерін ескере отырып өңірдің қажеттіліктеріне байланысты болады.

Мәселен, **Батыс Қазақстан облысының білім беру жүйесінде** балаларға қосымша білім беру жан-жақты әрі сан қырынан ұсынылған және ол өңірдің бірыңғай білім беру кеңістігінің құрамдас бөлігі ретінде қаралады.

80 балаларға қосымша білім беру ұйымында түрлі ведомстволық бағыныстағы (білім беру, мәдениет, спорт) 6 - 17 жас аралығындағы 75 215 (84%) бала айналысады.

Батыс Қазақстан облысының білім беруді басқару органдарына ведомстволық бағыныстағы 57 мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарында 53107 бала, спорт және мәдениет жүйесінің 23 қосымша білім беру ұйымдарында 22000 астам бала айналысады.

Облыстың балаларға қосымша білім беру ұйымдары желісі мына бағыттарда берілген:

көркемдік бағыт – 23 (5538 бала қамтылды); экологиялық-биологиялық – 1 (522 бала); туристік-өлкетану – 14 (10888 бала); техникалық – 2 (995 бала).

Батыс Қазақстан облысының балаларға қосымша білім беру жүйесіне тән ерекшеліктер:

білім беру процесіне құзыреттілікке бағдарланған тәсілді енгізу;

түрлі деңгейлердің (ата-аналардың, ұйымдардың, жергілікті өзін-өзі басқарудың) әлеуметтік тапсырыстарын іске асыру;

жалпы және қосымша білім беру интеграциясының маңызды жүйесі;

балаларға қосымша білім беру бірлестіктерінде мектеп оқушыларының көп жұмыстануы;

барлық типтегі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін кәсіби конкурстарды жүйелі өткізу;

Батыс Қазақстан облысының балаларға қосымша білім беру жүйесінің негізгі жетістіктеріне мынадай позицияларды жатқызуға болады:

балаларға қосымша білім беру ұйымдарының басым бөлігі білім беру, әлеуметтік және басқа да функцияларды орындайтындықтан, өз аумақтарында әлеуметтік-мәдени және ұйымдастыру-әдістемелік орталықтар болып табылады;

балаларға қосымша білім беру жүйесінде білім алушыларды қамтудың тұрақты оң серпіні мен білім берудің осы түріне қажеттілікті дәлелдейтін жұмыстанушылықтың жоғары пайызы (мектеп оқушыларының жалпы санынан 80%);

балаларға қосымша білім беру, әдетте, білім алушылар үшін тегін болып қалып отыр;

қосымша білім беру ұйымдарының қызмет көрсетулерін көбіне 10 мен 14 жас аралығындағы жасөспірімдер пайдаланады. Бұл жастағы балалар оларға қосымша білім беру ұйымдарындағы жалпы балалар санының 50% құрайды, бұл, күмәнсіз оң фактор болып табылады.

балаларға қосымша білім беру ұйымдары жыл бойы жұмыс істейді, олар каникул кездерінде, демалыс пен мереке күндері балалардың бос уақытын ұйымдастырушылар болып табылады; олар ай сайын 250 әлеуметтік бағдарланған іс-шаралар өткізеді, бұл маңызды тәрбие ресурсы болып табылады.

Батыс Қазақстан облысының білім басқармасы жыл сайын дарынды оқушыларды анықтау мен ынталандыруға ықпал ететін 20-ға жуық облыстық конкурстық іс-шара өткізеді.

Қарағанды облысының білім беру жүйесінде балаларға қосымша білім берудің мектептен тыс ұйымдар желісі 56 ұйымнан тұрады, олардың 6-уы жеке ұйым (Қарағанды, Теміртау қалаларында).

Қосымша білім беру ұйымдарының жалпы санынан: 4 оқушылар сарайы, 1 оқушылар үйі, 1 жас техниктер станциясы, 7 балалар-жасөспірімдер орталықтары, 1 жас натуралистер станциясы, 18 музыка мектебі, 16 өнер мектебі, 3 көркемөнер мектептері, 5 балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық орталықтары мен үйлері. Қосымша білім беру ұйымдарының 67,8% облыс қалаларында орналасқан.

Барлық типтегі мектептен тыс ұйымдардың балалар мен жасөспірімдерді қамтуы 1-11 сынып оқушыларының жалпы санынан 74 119 адамды немесе 42,3 % құрайды (2013 жылы – 68 340 немесе 39,8%).

Білім беру желісінің қосымша білім беру ұйымдары балалардың 23% немесе 40309 баланы қамтып отыр (2013 жылы - 26%, 44 609 бала).

Мемлекеттік мектептен тыс ұйымдарда көркемдік-эстетикалық, сәндік-қолданбалы, техникалық, экологиялық, туристік-өлкетану, қоғамдық-гуманитарлық, жаратылыстану-математикалық, лингвистикалық бағыттар бойынша үйірмелер саны 1 272 құрайды (2013 жылы - 772).

Балаларды қамтудың ұлғаюына музыка мектептерінің өнер мектептері болып қайта ұйымдастырылуы оң ықпалын тигізді. Мәселен, Бұқар жырау ауданындағы 4 музыка мектебінің 2-уі өнер мектебіне қайта бейінделді, осыған орай қамту 300 оқушыға ұлғайды.

Дене шынықтыру және спорт басқармасының балалар-жасөспірімдер спорт мектептерінде спорт секцияларымен қамтылған мектеп оқушыларының үлесі білім алушылардың жалпы санынан 28 204 адамды немесе 16,1 % құрайды (2013 жылы – 27 737 адам немесе 16,2%).

Облыста 450 баланы қамтыған 1 техниктер станциясы (Саран қ.), 607 баланы қамтыған 1 жас натуралистер станциясы (Қарағанды қ.) жұмыс істейді. Қарағанды қаласындағы Балалар мен жасөспірімдер сарайында, Балқаш қаласының Оқушылар сарайында, Осакаров ауданының Мектеп оқушыларына қосымша білім беру орталығында, Шахтинск қаласындағы Балалар-жасөспірімдер орталығында техникалық бағыттағы үйірмелер жұмыс істейді.

Қарағанды Балалар мен жасөспірімдер сарайында туристік-экскурсиялық «Самал» орталығы құрылды.

2018 жылы Ақтоғай ауданында жергілікті бюджет есебінен жас техниктер станцияларын, облыстың жалпы білім беру мектептерінің базасында – техникалық бағытта 14 үйірме ашу жоспарланып отыр. Теміртау қаласының «Әлем» балалар-жасөспірімдер орталығында «Ерекше жұмыстың балалары» жобасы шеңберінде мүмкіндігі шектеулі балалар үшін «Радуга» клубы құрылды. Қарағанды қаласындағы № 1 өнер мектебі көзі нашар көретін балаларға арналған интернат пен Тәттімбет атындағы өнер колледжімен бірлесіп негізгі жалпы, қосымша және кәсіби музыкалық білім беру сабақтастығының тәжірибелік-сараптамалық бағдарламасын іске асыруда.

Қосымша білім беру жүйесін жаңғырту қажеттігі өңірлік ресурстық қосымша білім беру орталықтарын құру мен дамытуға алып келді. Өңірлік ресурстық қосымша білім беру орталықтарының қызметі тиімді білім беру нәтижелеріне қол жеткізу мақсатында ақпараттық, материалдық-техникалық, ғылыми-әдістемелік және оқу-зертханалық ресурстарға ұжым болып қол жеткізуді ұйымдастыруды білдіреді.

Қосымша білім берудің өңірлік ресурстық қосымша білім беру орталықтарын құруға мынадай факторлар ықпал етті:

ата-аналарының өз баласын оқитын жеріне жеткізуге мүмкіндіктері болмайтындықтан, балалардың басым бөлігі көбіне музыка мектептері мен өнер мектептеріне бара алмайды. Сондықтан өз баласын жалпы білім беру мектебіне жіберу қауіпсіздеу, онда ол білім алып қана қоймай, өнердің алуан түрін игеруге де мүмкіндігі болады, бұл оның шығармашылық дамуын, эстетикалық тәрбие алуын қамтамасыз етеді;

бұдан басқа, бейінді оқытудың енгізілуімен сипатталатын 12-жылдық білім беруге көшкен кезде әрбір білім алушы өзінің білімдік бағдарын қалыптастыру мүмкіндігіне ие болады.

Музыка мектептері мен өнер мектептерінің бағдарламалары негізінен 7-жылдық оқытуға есептелген. Сондықтан мәдениет және

өнер саласында кәсіби бағдарланған жоғары сынып оқушыларының колледждер мен ЖОО түсуге дайындалуға мүмкіндіктері болмайды.

Мына ұйымдар:

өңірдің 12 білім беру ұйымын біріктіретін Қарағанды қаласының «Балалар мен жасөспірімдер сарайы» КМҚК;

Қарағанды қаласының 14 жалпы білім беру мектебін біріктірген №2 Балалар өнер мектебі Қарағанды облысының Өңірлік ресурстық қосымша білім беру орталығының тірек ұйымдарына айналды.

Аталған ресурстық қосымша білім беру орталықтары тірек өнер мектебінің ресурстарын пайдалана отырып, оған кіретін білім беру ұйымдарының базасында балалардың қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес барлық балаларды көркем-эстетикалық дамыту жағдайын қамтамасыз ету үшін құрылған.

Ресурстық орталықтың білім беру кеңістігінде әрбір жалпы білім беру мектебі секциялар, үйірмелер қызметін қамтамасыз ету бойынша өз міндеттемелерін орындай отырып білім беру процесін дербес жүзеге асырады, білім алушыларға сабақтар өткізу үшін үй-жайлар береді. Өнер мектебі білім беру қызметтерін ұйымдастыруға жауапты болады, педагогтер мен оқу қаражатын береді.

Бұл ретте заңдылық сақталады, яғни әрбір мектептің әкімшілік және экономикалық дербестілігі сақталады. **Басқа сөзбен айтқанда, дербес мектеп болып қала отырып ресурстық орталық жағдайларында балаларды тәрбиелеуге және шығармашылық дамытуға бағытталған мектептен тыс, сыныптан тыс жұмыстар саласындағы ресурстарды біріктіреді.**

Ресурстық орталықтар қосымша, жалпы орта және кәсіби білім беру ұйымдарымен әлеуметтік әріптестік негізінде бейіналды, бейінді және кәсіби білімге дейінгі оқыту бағдарламаларын іске асырады.

Ресурстық орталықтың білім беру қызметінің ерекшелігі жалпы білім беретін мектептерде білім алушылардың ең көп санын қосымша білім берумен қамтуға мүмкіндік берді, ол тәрбиелеу процесінің тиімділігін арттырады, олардың сабақтан тыс уақытында жұмыспен айналысуын қамтамасыз етеді.

Әрбір мектепте Ресурстық орталықтың білім беру әлеуетін пайдалана отырып өзінің педагогикалық міндеттерін шешу мүмкіндігі бар. Бірінші кезекте, бұл мемлекеттік тапсырысты орындау – білім алушыларды қосымша білім берумен қамтуды ұлғайту. Екіншіден – балалардың құқық бұзушылықтары мен қылмыстары тәуекелдерін төмендету, себебі өнер ғана адамды адамгершілік рухани тәрбиелеудің, толеранттылыққа, азаматтылыққа тәрбиелеудің, адамның жағымды эмоциялық саласын тәрбиелеудің пәрменді құралы болып табылады.

Бұдан басқа, әлеуметтік әріптестіктерге – жоғары және орта кәсіптік оқу орындарына, мәдениет орталықтарына белсенді назар аударылады.

Осылайша, Ресурстық орталықтың педагогикалық мақсаты тұлғаны жан-жақты тәрбиелеу, шығармашылық дамыту үшін қажетті жағдайлар жасау, білім беру жүйесіне қойылатын әлеуметтік тапсырыстар мен мемлекеттік талаптарды іске асыруды қамтамасыз ете отырып білім алушылардың табиғи мүмкіндіктерін, бейімділігі мен қызығушылықтарын ескере отырып өнер және мәдениет саласында кәсіби өзіндік айқындалу болып табылады.

Ресурстық орталықтың негізгі міндеттеріне мыналар:

Педагогтер мен олардың әлеуметтік әріптестерінің күш-жігерін аумақтық кіріктіру арқылы баланы тұлғалық шығармашылыққа дамытуға бағдарланған білім беру тиімділігін арттыру;

әрбір балаға оның қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен қабілетін, негізге ала отырып өзін-өзі дамыту және өзін дара тұлға ретінде көрсете алу мүмкіндіктерін беру;

бейінді оқытуға бейіналды дайындау жүйесін ұйымдастыруға жәрдемдесу;

білім алушыларды қазақ және басқа халықтардың өнер, музыка, салт-дәстүрлерінің тарихын зерделеу негізінде әлемдік және отандық мәдениет жетістіктеріне баулу;

білім беру ұйымдарының әлеуметтік әріптестермен өзара байланыстарын күшейту арқылы балалардың демалыс қызметін ұйымдастыру жатады.

Қарағанды облысының білім беру ұйымының тәжірибесі ресурстық орталық ретінде қажетті және жеткілікті жағдайлары (кадрлық, материалдық-техникалық, қаржылық-экономикалық) бар кез келген білім беру ұйымдары бола алатындығын көрсетеді. Ресурстық орталықтардың саны білім алушылардың санына, олардың қажеттіліктеріне, әлеуметтік тапсырысқа байланысты болуы мүмкін.

Осы модельдің артықшылығы сабақтан тыс қызметті ұйымдастыруға арналған шығынды азайту, білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін барынша есепке алуды қамтамасыз ету болып табылады. Ресурстық орталықтарды құру – республиканың қосымша білім беру жүйесінің қажетті желілік элементі, білім алушының негізгі оқу, тұру орнына және материалдық әл-ауқатына тәуелсіз тұлғалығын қалыптастыратын шығармашылық және эстетикалық әлеуетін дамыту үшін жағдайларды қамтамасыз ететін қосымша білім берудің тиімді нысаны.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін нормативтік құқықтық қамтамасыз ету.

Балаларға пайдалы оқуды және өзін-өзі дамытуды қамтамасыз ететін мәдени-білім беру, дамыту бағдарламаларын таңдау мүмкіндіктерін беретін сала ретінде балаларға қосымша білім беруді жүйелі дамыту сапалы жаңартылған іргетас жағдайында – нормативтік құқық базада ғана мүмкін болады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің қызметі заңнамалық және нормативтік құқықтық актілермен регламенттелген:

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 63, 65-баптар).

«2011-2015 жылдарға арналған жазғы каникул кезеңінде балаларды сауықтыру демалысын, бос уақытын және жұмыспен қамтылуын ұйымдастыру туралы» ҚР Премьер-Министрінің өкімі (2011 жылғы 28 маусымдағы 2011 № 86-р);

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (2012 жылғы 25 маусымдағы №832 ҚРҰҚ);

Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспары (2012 жылғы 29 маусымдағы №873 ҚРҰҚ) құнды идеологиялық құрылғылар кешенін, салауатты өмір салтын және отбасылық саламаттылықты насихаттауды қамтиды.

Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары (2013 жылғы 17 мамырдағы №499 ҚРҰҚ);

Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары (ҚР БҒМ 14.06.2013 ж. № 228 бұйрығы).

Формалды емес білім беру саласында балалардың бос уақытын ұйымдастыру бойынша шетелдік тәжірибе

Қазақстанда балаларға қосымша білім беру жүйесін жаңғырту шет елдердің оң тәжірибесін есепке алуды талап етеді.

Білім берудің халықаралық стандартты жіктемесі (БХСЖ) ЮНЕСКО формалды, формалды емес және информалды білім беру бағдарламаларын қамтиды.

Формалды білім беру мемлекеттік және жеке меншік білім беру ұйымдары қатысқан кезде институционалдандырылған, мақсатқа бағытталған, жоспарланған болып айқындалады. Формалды емес білім беру формалды білім беруге қосымша және/немесе баламалы болып

табылады, әлеуметтік және мәдени дамуға бағытталған өмірлік және еңбек дағдыларын дамыту бойынша бағдарламаларды қамтиды.

Информалды білім беру отбасындағы, жұмыс орнындағы, тұрғылықты жері бойынша және күнделікті өмірдегі оқу қызметін қамтуы мүмкін, оның бағытын отбасы немесе социум дербес айқындайды.

Бүгінгі таңда ақпараттың жаңа арналары мен көздерінің пайда болуы жағдайында мектептер білім, дағды және мінез-құлық үлгілерін қалыптастыруға монополияны жұмсайды.

Формалды білім беру шегінен шығу, басқа

әлеуметтік институттардың мүмкіндіктерін пайдалану қажет. Көптеген елдердегі мектептер монополистен білім беруді үйлестірушіге және әлеуметтендірушіге ауысуда.

Мұндай қызметтің жетістігі қосымша білім беру саласының дамуына байланысты болады.

Жоғары технологиялық экономика білімдерін, даралығын, креативтілігін қолдану құндылықтарын арттыруды талап етеді. Бұл өзгерістер әуестікке, көшіруге және тыңдауға бағдарланған білім берудегі дәстүрлі тәсілдердің тепе-теңдіксіз жағдайларын тудырады.

PISA халықаралық зерттеулер мектеп бітірушілердің жеке басында және оқу шегінен шығатын әлеуметтік маңызды жағдайларда алған білімдері мен дағдыларын қолдану қабілеттерін бағалайды.

Білім алушылардың білім беру жетістіктері бейінінде білімін қолдана алуы және танымал алгоритмдерді қолдануы жоғары деңгейдегі зияткерлік дағдылармен салыстырғанда басымдыққа ие.

Халықаралық зерттеулер мектептен кейін және каникул уақытында барлық білім түрлерін қолдау балаларды психологиялық және әлеуметтік дамыту үшін аса маңызды екендігін растайды.

Күрделі өзгерістер орын алып отырған барынша жаһанданған қоғамда, сондай-ақ заманауи әлемде бос уақыттың өсіп келе жатқан рөлі белгілі бір қажеттіліктерді талап етеді. Европалық Одақ күннен күнге кеңейуде, Шығыс Еуропа елдері батыс экономикасының моделіне көшуде, қоғамның құнды бағдары интернационалдандыру себебінен өз тұрақтылығын жоғалтуда, халықаралық қатынастар өте қолжетімді және т.б. жағдайлар орын алып отыр. Білім беру жүйесі осы әлеуметтік және саяси өзгерістерден тыс қалып қоя алмайды.

Мұндай жағдайларда балалар мен жасөспірімдердің бос уақыттарын өткізу ерекше мәнмен толықтырылады. Көптеген елдерде балалар мен жастарға өзінің бос уақытын тиімді пайдалануына мүмкіндік беретін арнайы саясат бар. Оларға мектептен тыс уақыттарда арнайы ұйымдар ұсынатын арнайы бағдарланған қызметпен айналыса отырып арнайы ұйымдарда өткізу ұсынылады. Бұл қызықты және демалыс, сонымен қатар баланы дамытуға бағытталған белгілі бір қызмет түрі болуы мүмкін. Балалармен жұмыс істейтін кәсібилер педагогтер немесе оқытушылар деп аталады және көптеген жағдайларда бейінді жоғары білім болады. Көптеген елдерде педагогиканың осы бөлімі жеке мамандық ретінде оқытылады. Ал балалардың жағымды демалыс атмосферасында өзінің таланты мен құзыретін дамытуға мүмкіндігі болады.

Әртүрлі елдерде мектептен тыс бос уақыттарда ұсынылатын қызметті нақтылау үшін әртүрлі терминдер қолданылады. «Қосымша білім беру» термині «формалды емес білім беру» (ФЕБ), «мектептен тыс білім беру», «бос уақытты өткізу бағдарламалары» және т.б. терминіне ауыстырылуы мүмкін. Еуропа және Еуропалық Одақ Кеңесінде мақсатқа бағытталған демалыс қызметі «формалды емес білім беру» терминімен білдіріледі.

Жастардың өміріндегі білім берудің шамамен 70% формалды емес немесе ресми емес білім беру жағдайларда: отбасында, құрбы-құрдастар топтарында, жастар ұйымдарында, бос уақытты өткізу топтарында өтеді. Білім беру уақытының шамамен 30% формалды оқытумен айналысады. Білім берудің қосымша немесе «формалды емес білім беру» формалды білім беруге қарама қайшылықта ұсынылады. Балалар мен жастар үшін формалды емес білім беру барынша тартымды. Формалды емес білім беру формалды білім беруге қарағанда барынша икемді және жаңашыл нысан болып табылады, ол формалды емес білім берудің балаларға қатысты қоғамның үнемі өзгеріп отыратын сұраныстарына барынша жедел ден қоюға қабілеттілігімен түсіндіріледі.

ЮНЕСКО сыныптамасына сәйкес формалды емес білім беруге (non-formal education) оқыту нәтижелері үнемі тиісті құжаттамалармен растала бермейтін білім берудің ұйымдастырылған және дәстүрден тыс жүйесін жүргізетін оқу бағдарламалары мен курстары жатқызылады.

Сөзсіз, барлық айырмашылықтарды түсіндіру үшін бір термин жеткіліксіз, бірақ бұл сөз көп мәнге ие. Кейде бұл «бос уақытты өткізу бағдарламасы», кейде бұл мектептен кейінгі білім беру, қосымша мектептегі білім беру, формалды, диплом алуды болжамайтын білім беру, қызығушылықтар бойынша мектептер, формалды емес білім беру, сыныптан тыс білім беру, оқу жоспарынан тыс білім беру, мектептен тыс білім беру және тіпті мектептік емес білім беру деп аталады. Формалды емес білім беру мен оның нұсқалары білім берудің жалпыға ортақ қабылданған стандарттарына жауап бермейді: барлығы сыныптан тыс, мектептен тыс өтеді және білім берудің түпкілікті мақсатында диплом немесе сертификат жасамай дамыту үшін мүмкіндіктер бере отырып «қосымша» білім береді.

Көптеген еуропа елдерінде ФЕБ белсенді саясаты дамуда, ал ұйымдастыру нысаны мен жүйесі сол немесе өзге елдің мәдени және тарихи ерекшеліктеріне негізделген.

Әрбір еуропа елінде ФЕБ жүйесі мен оған кірмейтін ұйымдар қоғамда әртүрлі орындарға ие. Көптеген ФЕБ жеке меншік сипатқа ие. Осы жеке меншік бастамалардың мақсаттары ішінара мемлекеттік немесе ішінара мемлекеттік ұйымдар ұстанатын мақсаттардан айырмашылығы бар. Жеке меншік ұйымдардың қызметі көптеген жағдайларда пайда алуға бағытталған. ФЕБ-те бос уақытты өткізу бұл жерде ақша табу мүмкіндігі ретінде қаралады.

Қазіргі уақытта формалды емес білім беру бизнестің елеулі саласы болып отырған елдердің саны өсіп келе жатыр. Балалар мен жастар өздерінің бос уақыттарын қалаған мәнде өткізу мүмкіндіктеріне ақы төлейді.

Бүгінгі таңда Еуропаның барлық дерлік елдерінде формалды емес білім беру ұйымдарының ондаған мыңы бар.

Орталық және Шығыс Еуропа елдерінде үкімет формалды білім беру ұйымдарымен қатар балалар даму үшін қосымша мүмкіндіктер алатын формалды емес білім беру ұйымдары мемлекеттің міндеттері болып табылатындығы туралы пікірді ұстанады.

Финляндияда және Литвада ФЕБ арқылы әртүрлі құзыреттерді сатып алу үрдісін дамыту байқалады.

Финляндияда ФЕБ мектеп қабырғасынан тыс, бос уақытта, көп жағдайда мемлекеттік емес ұйымдарда (бұдан әрі – МЕҰ) және қоғамдық қызметтің басқа түрлері шеңберінде өткізілетін оқуға жатады. Финляндияда ФЕБ формалды білім беру арқылы алатын білімге қарағанда баламалы немесе сыни болып табылатын білім көзі болып табылады.

Финляндияның министрліктері мен муниципалитеттері балалармен және жастармен қоғамдық жұмыстарды үйлестіреді және

қаржыландырады. Мәдениет, спорт саласында берілетін қызметтер және жастармен жұмыстар салыстырмалы түрде қымбат емес: мүшелік жарнасы 5 евро немесе тегін.

Европада ФЕБ формалды білім берудің орнын толтыру ретінде қаралмайды. ФЕБ-тің тиімді дамыған жүйесі роман (Италия, Испания, Португалия, Франция) елдеріне тән, алайда ФЕБ бұрынғы социалистік елдерге барынша тән.

Соңғы жылдары формалды емес білім беру жүйесін дамытуда дамыған шетелдерде бірқатар үрдістер байқалды:

білім беру кеңістігін реформалау, ізгілендіру, гуманитарландыру, көп нұсқалылық және үздіксіздік, ғылымилық, мәдениеттілік, әртараптандырушылық, тартымдылық, технологиялық, жеделділік және қозғалыстылық, кіріктірілуі, камтамасыз етілуі, болжамдау қағидағтарына сәйкес орын алып жатқан үздіксіз процесс болды;

балалардың бос уақытын, демалыс қызметін өткізуді ұйымдастыруға қоғамның назары күшеюде;

балаларға ФЕБ жүйесі мемлекет пен қоғамның арнайы саясатының объектісі немесе құрамдауышы болып отыр.

Балаларға ФЕБ құзыреттілікті (тұлғалық, әлеуметтік, білім, азаматтық, шығармашылық) қалыптастыруға; көшбасшы дағдыларын алуға, әлеуметтік рөлдерді қабылдауға, өзін-өзін тануға, командамен жұмыс істеуге, дауларды шешуге, сондай-ақ тілдерді зерделеуге бағытталған. Балалар үйренген дағдылар, сапа мінез-құлық сипаттарында, құнды бағдарларында, орнығуында (сыйлау, жауапкершілік, толеранттық, эмпатия, өзін-өзі құрметтеу, агрессивті емес мінез-құлық және т.б.) көрініс табуы тиіс. Еуропа Одағы мен Еуропалық Одақ зерттеулеріне сәйкес жақын болашақта осы үрдістің өсуі күтіледі:

балаларға ФЕБ жүйесінде оның коммерциялығы нақты белгіленген;

нарық стратегиясын, инвестициялау ұтымдылын, пайдалылығын басшылыққа ала отырып жеке меншік науқандар саны өсуде;

балаларға мемлекеттің басқарушылық рөлдері мен ФЕБ қатынасының өзгеруіне алып келетін азаматтар құрған жеке меншік ұйымдардың пайдасына мемлекеттің әсер етуін тарату күшеюде;

кадрлық әлеуетті – әдіснамалық, әдістемелік, практикалық, кәсіби қызметтің қолданбалы құрамдауышын сапалы дайындауға барынша көп назар аударылуда;

балаларға ФЕБ ұстауға балалардың тууын төмендетумен (еуропа елдерінде) туындаған өсіп келе жатқан дара тұлғалылық («Мен», «барлығы», «қазір», «көңілді») маңызды әсер етеді және бұл күрделі моралдық екі ұштылықты тудырады;

қоғамның проблемалы бөлігіне (5-10% бала) бағдарланған қорғаншылық жүйесі елеулі дамуда. Үкімет тарапынан барлық дерлік қаржылық көмек күрделі проблемасы бар балалар мен жастарға бағытталады. Мұндай қорғаншылық тұжырымдама үстемдікке ие (батыс Еуропа негізінде).

Федералдық мемлекеттік білім беру стандартын енгізу бойынша жұмыс тәжірибесінен Ресей Федерациясында сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру

Қазіргі уақытта Ресей мектептерінде Федералдық мемлекеттік білім беру стандарты талаптарын іске асыру тетігін сипаттайтын басты құжат болып табылатын бастауыш жалпы білім беру бағдарламасы іске асырылады. Федералдық мемлекеттік білім беру стандарты контексінде оқу қызметі сабақта және сабақтан тыс болып бөлінеді. Білім алушыларға сабақтан тыс қызмет сыныптық-сабақтан өзгеше сабақтарда пәндік салалар бойынша оқу жоспары шеңберінде іске асырылады.

2012 жылғы 1 қыркүйектен бастап және 2013 жылы бірқатар білім беру ұйымдары негізгі жалпы білім берудің федералдық мемлекеттік білім беру стандартын іске асыруды бастады (Ресей Білім және ғылым министрлігінің «Негізгі жалпы білім берудің федералдық мемлекеттік білім беру стандартын бекіту туралы» 17.12.2010 жылғы № 1897 бұйрығы және Ресей Федерациясының субъектілерге білім беру министрлігі бұйрықтары негізінде).

Сабақтан тыс қызмет бірқатар өте маңызды міндеттерді шешуге:
баланың мектепке қолайлы бейімделуін қамтамасыз етуге;
білім алушылардың оқу жүктемесін оңтайландыруға;
баланы дамыту үшін жағдайларды жақсартуға;
білім алушылардың жас ерекшеліктері мен дара ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Сабақтан тыс қызмет экскурсия, үйірмелер, секциялар, дөңгелек үстелдер, конференциялар, диспуттар, мектептегі ғылыми қоғам, олимпиадалар, жарыстар, іздеу және ғылыми зерттеулер, қоғамдық пайдалы практикалар және басқалар сияқты тұлғаны дамыту бағыттары (рухани-адамгершілік, әскери-патриоттық, спорттық-сауықтыру, әлеуметтік, жалпы зияткерлік, жалпы мәдениеттілік) бойынша ұйымдастырылады.

Оқу пәндері, курстар бағдарламалары мазмұнының жекелеген аспектілерін бекіту және практикалық пайдалану үшін сабақтан тыс қызметті пайдаланудағы басымдықтардың бары белгілі.

Сабақтан тыс қызмет мыналар:

Жалпы орта білім беру ұйымдарының оқу жоспары, атап айтқанда, оқу процесінің қатысушылары қалыптастыратын бөлік арқылы (сабақтан ерекшеленетін нысандарды өткізілетін қосымша білім беру модульдері, арнайы курстар, мектептегі ғылыми қоғам, оқу ғылыми зерттеулер, практикумдар және т.б.);

қосымша білім беру бағдарламалары (қосымша білім берудің мектепшілік жүйесі);

балаларға қосымша білім беру ұйымдарының білім беру бағдарламалары, сондай-ақ мәдениет және спорт ұйымдары;

ұзартылған күн топтарының қызметін ұйымдастыру;

сынып жетекшілігі (экскурсиялар, диспуттар, дөңгелек үстелдер, жарыстар, қоғамдық пайдалы практикалар және т.б.);

білім беру қызметкерлерінің лауазымдарының біліктілік сипаттамаларының лауазымдық міндеттемелеріне сәйкес өзге педагогикалық қызметкерлердің (ұйымдастырушы педагогтің, әлеуметтік педагогтің, психолог педагогтің, аға вожатыйдың) жұмысы;

жаңа білім беру бағдарламаларын әзірлеу, сынақтан өткізу, енгізу бойынша, оның ішінде өңірлік ерекшеліктерді ескеретін инновациялық (эксперименталды) қызмет арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Осы базалық модельге сүйене отырып сабақтан тыс қызметтің ұйымдастырушылық модельдерінің бірнеше негізгі түрлері ұсынылуы мүмкін:

қосымша білім беру моделі;

«толық күн мектебі» моделі;

оңтайландырылған модель;

инновациялық-білім беру моделі.

Қосымша білім беру моделі. Сабақтан тыс қызмет балаларға қосымша білім берумен, балалардың шығармашылық қызығушылықтарын дамыту үшін жағдайлар жасау және оларды көркем, техникалық, туристік, экологиялық-биологиялық, спорттық және басқа да қызметке қосу бөлігінде тығыз байланысты. Осы модель балалардың аумақтық, әлеуметтік және академиялық ұтқырлыққа дайындығын қамтамасыз етуге бағдарланған. Модельдің артықшылығы қызығушылықтары бойынша балалар бірлестіктері бағыттарының спектрі, баланың өзіндік айқындалу және өзін-өзі жетілдіру мүмкіндіктері, сабақтан тыс қызметті жүзеге асыруға білікті мамандарды тарту негізінде, сондай-ақ балаға қосымша білім беруге тән білім беру процесін ұйымдастырудың практикалық бағдарланған

және қызметтік негізіне сәйкес балаға кең таңдау ұсыну болып табылады.

«Толық күн мектебі» моделі. «Толық күн мектебі» моделінің негізі ұзартылған күн топтары тәрбиешілерінің басымдықпен сабақтан тыс қызметті іске асыруы болып табылады. Осы модельдің басымдығы: күні бойы тамақтандыруды қоса алғанда білім беру процесін табысты іске асыру үшін жағдайлар кешенін жасау, ұзартылған күн топтарын қаржыландырудың қалыптасқан практикасы болып табылады.

Оңтайландырылған модель. Жалпы орта білім беруді ұйымдастырудың барлық ішкі ресурстарды оңтайландыру негізінде сабақтан тыс қызмет моделі оны іске асыруға осы ұйымның барлық педагогикалық қызметкерлерінің (мұғалімдер, ұйымдастырушы педагог, әлеуметтік педагог, психолог педагог, логопед оқытушы, тәрбиеші, аға вожатый және т.б.) қатысуын болжайды.

Оңтайландырылған модельдің артықшылығы сабақтан тыс қызметке қаржылық шығыстарды азайтудан, жалпы орта білім беру ұйымдарында бірыңғай білім беру және әдістемелік кеңістік құрудан және оның барлық құрылымдық бөлімшелерінің мазмұнды және ұйымдастырушылық бірлікте болуынан тұрады.

Инновациялық-білім беру моделі. Инновациялық-білім беру моделі жалпы орта білім беру ұйымдарында болатын инновациялық алаң (эксперименталды, пилоттық, енгізу) қызметіне сүйенеді. Осы модель шеңберінде жаңа білім беру бағдарламаларын, оның ішінде өңірлік ерекшеліктерді ескеретін бағдарламаларды әзірлеуден, сынақтан өткізуден, енгізуден өтеді. Инновациялық-білім беру моделі жалпы орта білім беру ұйымдарының колледждермен, жоғары оқу орындарымен, ғылыми ұйымдармен тығыз өзара іс-қимылды болжайды.

Осы модельдің артықшылығы сабақтан тыс қызмет бағдарламалары мазмұнының және (немесе) әдістемелік құралдарының жоғары өзектілігі, оларды іске асыруда ғылыми-әдістемелік сүйемелдеу, қалыптастыратын тәжірибенің бірегейлігі болып табылады.

Сабақтан тыс қызметті іске асыруда ұйымдастырушылық, ақпараттық, нормативтік және ғылыми әдістемелік қамтамасыз ету маңызды рөл атқарады.

Мысалы, ғылыми-техникалық шығармашылық үшін ресурстық орталықтарды құру, заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде ашық білім беру кеңістігіне әртүрлі үлгідегі жалпы орта білім беру ұйымдарының желілік өзара іс-қимылын және білім алушылардың дара ерекшеліктері мен қажеттіліктерін барынша есепке алуды қамтамасыз ету түрлерін кіріктіру.

Балаларға жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарының өзара іс-қимылын жобалау шеңберінде әрқайсысы жалпы орта білім беру ұйымдарының нақты қалыптасып отырған жұмыс істеу жағдайлары негізінде таңдалатын (қажет болған жағдайда түзетілетін) ықтимал модельдердің тұтас кешенін қамтитын өзара іс-қимылдың нұсқалық моделін ұсынуға болады.

Бірінші құрамдауыш ретінде «тораптық модель» болуы мүмкін, онда балаларға қосымша білім беру ұйымы (ҚБҰ) ҚБҰ-да «жиналатын» бірнеше жалпы орта білім беру ұйымдарының білім алушылары үшін бар материалдық-техникалық базаны пайдаланады.

Екінші құрамдауыштың нұсқалық модель өзара іс-қимыл ұйымына дәстүрлі тәсіл болып табылады, онда жалпы орта білім беру ұйымдарының білім алушылары қызығушылықтары және т.б. бойынша осы ұйым базасында жұмыс істейтін балаларға қосымша білім беру ұйымдарының үйірмелеріне, секцияларына, клубтарына барады.

Осы модельді одан әрі дамыту білім алушылар саны көп болған жағдайда жалпы орта білім беру ұйымдары базасында ҚБҰ тиісті филиал ашуға алып келеді.

Өзара іс-қимылдың үшінші құрамдауыштың нұсқалық моделі – балаларға қосымша білім беру ұйымдары базасында тағылымдамадан өту алаңын пайдалану моделі. Мұндай жағдайда ҚБҰ – жалпы орта білім беру жүйесінің педагогтеріне арналған өзіндік ұйымдастырушылық біліктілікті арттыру үшін әдістемелік орталық және базалық ұйым.

Қазақстан Республикасында қосымша білім беру жүйесінің даму болашағы

Жаһандану жеке, нақты адам – білім беру жүйесінің түлегі шығатын дүниежүзілік еңбек нарығын қалыптастырады. Ол өзінің меншік *білімін, құзыреттілігін және адами қасиетін* тікелей таратушы болып табылады. Егер түлек бәсекеге қабілетті болса, онда ол ынтымақтасу жетістіктерге ғана жетелейтін кез келген жұмыс берушімен жұмыс істей алады. Білім беру қажеттіліктерін және өзіндік даму ерекшелігі бар әрбір тұлғаның, әрбір қоғамның, әрбір аумақтың қабілеттерін есепке алу бүгінгі таңдағы проблема болып отыр.

Мемлекет қоғам мен адамды саналы түрде қолдамайынша жаһандану дәуірінде елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыра алмайды. Әрбір балаға қолжетімді қосымша білім беру ғана балаға заманауи кәсіптің кең алаңында өзін табуға мүмкіндік береді. Мемлекет жағдайлар жасауы қажет, себебі балаларға қосымша білім беру

ұйымдарында ғана өз қабілеттерін дамытуға әрбір баланың құқығын іске асыруға болады және іске асыруы тиіс. Мемлекет пен ата-анаға балаларға қосымша білім беру ұйымдары қозғамның, оның *менталитетінің сапалық әлеуетін өзгерту үшін ерте жастан мәселелерді шешуі қажет.*

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының заманауи нәтижелілігі *білім алушылардың құзыреттілігімен* айқындалады. Бұл бала оқу кезінде берілетін ақпаратты ғана біліп қоймай, сонымен қатар *адамдармен және мәдениетпен және өркендеумен қатынастар құруды үйренуге* құқылы дегенді білдіреді. Бұл дегеніміз

функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдениет, саяси және экономикалық қызметке белсенді қатысуға, сондай-ақ өмір бойы үйренуге ықпал ететін базалық факторлардың бірі болатынын білдіреді. Бұл ретте *функционалдық сауаттылықты* дамытудың нәтижесі жастарға алған білімдерін практикалық

жағдайда тиімді қолдануға және әлеуметтік бейімделу процесінде табысты пайдалануға мүмкіндік беретін білім алушылардың шешуші құзыреттілік жүйесін иеленуі болып табылады.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдары қызметінің мазмұны адамға негізделген және кез келген адам салауатты және шығармашылық өсуге қабілетті екендігін және осы әлеуетті іске асырудағы барлық келеңсіздіктерді егер адам өз өміріне жауапкершілікті өзіне қабылдау мүмкіндігіне ие болса жеңуге болатынын растайтын теориялар, идеялар және тұжырымдамалар негізінде айқындалады.

Балаларға қосымша білім беруді жаңғырту балаларға қосымша білім беру жүйесін тұрақты дамытудың шарттары мен тетіктерін құруды, оның заманауи сапасын, қолжетімділігі мен тиімділігін қамтамасыз етуді, жалпы білім беру мектептері базасында қосымша білім беруді дамытуды, озық дәстүрлі мектептен тыс білім беру мен қосымша білім беру негізінде жалпы және қосымша білім беруді кіріктіруді болжайды.

Бүгінгі таңда қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін көптеген міндеттерді шешу талап етіледі:

балаларға қосымша білім берудің мазмұнын жетілдіру;

қосымша білім беру ұйымдарының желілерін сақтау және дамыту;

білім беру қызметінің жаңа мазмұнымен және әдістерімен, икемділігі мен нұсқалылығымен сипатталатын балаларға қосымша білім берудің инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру;

педагогикалық практикада балаларға қосымша білім берудің озық тәжірибесін анықтау және біліктілікті арттырудың әртүрлі нысандары арқылы оларды тарату;

кадрлық құрамды сақтау және нығайту, заманауи талаптарды ескере отырып оның кәсіби деңгейін арттыру.

Осы міндеттерді шешу балаларға жалпы және қосымша білім беруді кіріктіру процесінің тиімділігін арттыру үшін аса маңызды, себебі бұл мыналарды қамтамасыз етуге:

1) осы ұйымдардың қызметінде бірыңғай тәсілдерді, талаптарды қалыптастыруға;

2) балаларға қосымша білім беру мәселелері бойынша мектеп пен педагогикалық қызметкерлердің жедел хабардар болу деңгейін арттыруға;

3) мектептен тыс білім берудің озық үрдісін, бағдарламалық-әдістемелік әлеуетті, қосымша білім беру мектептерінің балаларға қосымша білім беру жұмыстарының нысандары мен әдістерін барлық жерде пайдалануға мүмкіндік береді.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің ұйымдастырылған құрылысы тұтынушылар сұраныстарының және мемлекеттік тапсырыстың өзгеруіне сәйкес қызмет пен оқыту бағдарламаларының бағыттарын жедел ауыстыру қажеттілігін ескеруі қажет:

- балаларды өмірдің өзгеріп отырған жағдайларына әлеуметтік бейімдеу;
- балаларды табысты әлеуметтендіру;
- дербес азаматтылыққа, адамгершілік таңдауға, жеке шығармашылық өзін-өзі жетілдіруге дайындығын қалыптастыру;
- саналы түрде өмірлік өзіндік айқындалу және кәсіп таңдауға әлеуметтік жауапкершілік тудыру.

Қызметтің мазмұны мен әдістері үнемі қадағалауды және түзетуді талап етеді. Адами капиталды жандандыру және дамыту жүйесінде балаларға қосымша білім беру орындарының ерекшеліктері осындай.

Білім беру ұйымдарының икемділігі мен ұтқырлығы, білім беру қызметтері нарығында оның тұрақтылығы және адами әлеуетті қалыптастыруда мемлекеттік стратегияны басшылыққа алу балалар белсенділігінің әртүрлі салаларында білім беру бағдарламаларының кең спекторын ұсынатын көп бейінді ұйымдар жағдайын мүмкін болады.

Бірыңғай әкімшілік, қаржылық және мазмұндық басқаруда жекелеген тақырыптық құрылымдарды біріктіретін ірі Балаларға қосымша білім беру орталығын қалыптастыру қажет. Көптеген елді мекендерде тұтынушылар мен жергілікті қоғамның сұраныстарын қамтамасыз ететін бағдарламалар жиынтығымен көп бейінді Орталықтар филиалдарын құру орынды. Филиалдардың қызметі қажет болған жағдайда Орталықтың ресурстары мен педагогикалық персоналдарын пайдалана отырып Орталықтың ұйымдастырушылық және әдістемелік сүйемелдеуімен қамтамасыз етіледі.

Арнайы үй-жайлар болмаған жағдайда қосымша білім беру бағдарламалары жалпы білім беру мектебінде оның персоналдарын тарта отырып орналастырылуы мүмкін. Мұндай практика мектеп ресурстарын күннің екінші жартысында пайдалануға, қосымша білім беру бағдарламасына негізгі білім беру бағдарламасын орындауға бірқатар тақырыптар мен қызметтерді беруге мүмкіндік бере отырып бірқатар артықшылықтарға ие.

Ұсынылып отырған ұйым арнайы дайындалған басқару персоналын, нормативтік жан басына қаржыландыру жағдайындағы қызметті қамтамасыз ететін қаржы құрылымдары қызметкерлерін және қосымша білім беру ұйымдарының дәстүрлі емес ұйымдастыру құрылымын талап етеді.

Балаларға қосымша білім берудің қажеттілігі бейіндік және кәсіби бағдарды жетілдіру қажеттілігіне байланысты 12 жылдық мектепте бейінді оқытуды енгізумен байланысты күннен күнге өсіп келеді.

12 жылдық мектепте музыкалық, көркем мектептер мен өнер мектептері көркем-эстетикалық бағыт бойынша бейінді ресурстық орталықтар бойынша өзіне рөл ала алады.

Жас техниктер, натуралистер және туристер станциясының ресурстары білім алушылардың тәжірибелік-эксперименталды, жобалау және зерттеу қызметін ұйымдастыру үшін бейінді мектепте пайдаланылуы мүмкін.

Мектептен тыс білім беру ұйымдарының қолданыстағы объектілерін жаңғыртуды және жаңа объектілерін енгізуді, материалдық-техникалық жарактандыруды талап етеді. Осы мәселе Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөніндегі жобада көзделген.

Балаларды *әлеуметтік тәрбиелеу* үшін қосымша білім берудің, балаларға жалпы және қосымша білім беруді кіріктіру процесін дамытудың маңыздылығын ескере отырып нақты социум балаларына жалпы және қосымша білім беруді кіріктіру процесін ақпараттық-

әдістемелік сүйемелдеудің қалыптастырылған және нақты әрекет ететін бірыңғай ақпараттық-әдістемелік кеңістік моделін әзірлеу аса маңызға ие.

Балаларға қосымша білім беруді сапалы жаңарту заманауи талаптарға және қоғамның даму қарқынына сәйкес келетін жағдайлар жасау кезінде ғана мүмкін.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес балаларға қосымша білім беру бағдарламалары қосымша білім беру ұйымдарында ғана іске асырылмайды, сонымен қатар сабақтан тыс қызмет арқылы жалпы орта білім беру ұйымдарында да іске асырылады.

Мектепте балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту бойынша кешенді шаралар қабылдау қажеттілігі келді.

Мектепте балаларға қосымша білім беруді дамыта отырып мемлекеттік-қоғамдық басқарудың нормативтік құқықтық базасын, қоғамдық сараптау тетігін әзірлеу, балаларға қосымша білім берудің мектептік жүйесінің жай-күйіне қоғамдық мониторинг жасау және дамыту, мектепте қосымша білім беруді ақпараттық-талдамалық сүйемелдеуді қамтамасыз ету қажет.

Республикада мектептік қосымша білім беруді дамыту мынадай нәтижелерге:

тегін және қол жетімді мемлекеттік кепілдікті, балаларға қосымша білім берудің озық дәстүрін сақтауға;

балаларға қосымша білім беруді дамытуға ықпал ететін нормативтік құқықтық базаны жетілдіруге;

техникалық шығармашылықты, спорттың техникалық түрлерін, балалар туризмін дамытуды ынталандыратын жағдайлар жасауға;

мектептердің материалдық-техникалық базасын жақсартуға, балаларға қосымша білім берудің ресурстық орталықтарын жақсартуға;

балаларды әлеуметтік-педагогикалық қолдауға бағытталған балаларға қосымша білім берудің кіріктірілген бағдарламасын енгізуге;

балаларға қосымша білім беруде инновациялық қозғалысты дамытуға жәрдемдесуге;

балаларға негізгі және қосымша білім берудің бірыңғай білім беру кеңістігін құруға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытудың қысқа мерзімді даму болашағы

1) Балаларды қосымша білім берумен қамтуды ұлғайту және оның желілерін дамытуға қатысты 2011-2020 жылдарға арналған БДМБ индикаторлары мен көрсеткіштерін іске асыру;

2) 12 жылдық мектептердің бастауыш білім беруін Мемлекеттік білім беру Базистік оқу жоспарының элективтік курстарының оқу жүктемелерін СҚЖН-ға сәйкес келтіру;

3) Ұтымды бюджеттік жоспарлау және желілерді жобалау үшін қосымша білім беру жүйесінде балаларды статистикалық есепке алу жүйесін жетілдіру;

4) Балалардың ҚББ бағдарламаларына қатысу құқығын қолдаудың қаржылық-экономикалық тетіктерін әзірлеу, техникалық, туристік, экологиялық және басқа да бағыттар бойынша қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасын қамтамасыз ету;

5) Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының қызметін сапалы үйлестіруді қамтамасыз ету;

6) Жалпы орта, кәсіби-техникалық, жоғары және қосымша білім беру ұйымдарының өзара іс-қимылына ықпал ететін кіріктірілген тәсілдерді әзірлеу;

7) Инновациялық қызметті, ақпараттық технологияларды дамытуға бағытталған жаңа буын бағдарламаларын әзірлеу;

8) балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыруға дайын кәсіби құзыретті педагогикалық қызметкерлерді дайындау. Педагогикалық жоғары оқу орындары мен колледждерде Педагогикалық қызметкерлерді дайындау жөніндегі үлгі жоспарға «Балаларға қосымша білім беру педагогикасы» тәртібін енгізу;

9) біліктілікті арттыру курстарының мазмұнын жаңарту;

10) балаларға қосымша білім берудің заманауи жүйесі проблемаларына терең қолданбалы зерттеулер жүргізу, қосымша білім беру сапасын, білім беру ұйымдарының бәсекеге қабілеттіктерін бағалаудың өлшеуіштері мен критерийлерін әзірлеу;

11) конкурстар, семинарлар, қосымша білім беру педагогтерінің біліктілігін арттыруды ұйымдастыру және өткізу арқылы қосымша білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңарту.

12) мектептерде мектеп оқытушылары мен ҚББ педагогтерінің тарта отырып қызығушылықтары бойынша үйірмелер ашу үшін қосымша білім берудің ресурстық орталықтарын құру.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытудың ұзақ мерзімді даму болашағы

1. Жүйенің және мазмұнын жаңартудың заңнамалық және нормативтік құқықтық базасын жетілдіру;
2. Қосымша білім беру ұйымдарының желісін кеңейту және білім алушыларды қосымша білім берумен қамтуды арттыру;
3. Қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасын нығайту және оларды қаржыландыруды ұлғайту;
4. Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын педагогтердің біліктілігін арттыру, қосымша білім беру жүйесінің сапасын қамтамасыз ету.

Туризм – өскелең ұрпақтың мазмұнды демалуын және бос уақытын ұйымдастырудың тиімді тәсілі

Туристік өлкетану бейініндегі қосымша білім беруді ұйымдастыру білім алушыларды өздерінің ерекшеліктеріне байланысты уәжді қызмет мүмкіндіктерін туғызатын шығармашылық дамытуды шешуде нақты мүмкіндіктері бар. Ол бос уақытты белсенді және шығармашылық пайдалануға ықпал етеді, ортақ қызығушылықтар, рухани құндылықтар негізінде қарым-қатынас ортасын қалыптастыру үшін мүмкіндіктер тудырады, білім алушыларға өздерінің дара танымдық, эстетикалық, шығармашылық сұраныстарын және зерттеу қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді, мектептегі бір жақты бейінді оқытуды жоюды, таңдау еркіндігін береді, ол тұлғаның үйлесімді және шығармашылық дамуына ықпал етеді.

Білім алушыларға тұлға ретінде қарым-қатынас жасаудың маңызы әрбір тұлғаның бірегейлігі мен қайталанбайтындығын тану, оның абыройын құрметтеу, тұлғаға сенім білдіру, оның жеке мақсаттарын, сұраныстары мен қызығушылықтарын есепке алу, білім алушының табыстары мен жетістіктерін, проблемаларын жан жақты талдау негізінде оны барынша шығармашылық дамыту үшін жағдайлар

жасау болып табылады. Туризмде баланы ұжымда тәрбиелеу және ұжым арқылы тәрбиелеу қатар жүреді.

Білім алушыларды оқыту, тәрбиелеу, сауықтыру және кәсіби бағдарлау бойынша туристік өлкетану қызметінің нәтижелілігі балаларға қосымша білім беру жүйесінің бөлігі болып табыла отырып белгілі бір міндеттерді орындаған кезде ғана қол жеткізуге болады. Бұл:

балаларды белсенді қоғамдық пайдалы қызметке тарта отырып оларға өзін-өзі басқару және өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларына баулуға қабілетті қоғамдық демократиялық институт;

білім алушылардың тарихи және азаматтық танымын қалыптастырудың қажетті құралы, патриотизмге тәрбиелеу;

балалардың шығармашылық қабілеттерін іске асыру құралы, оларды ғылыми-кәсіптік қызметке баулу (зерттеу, педагогикалық, мұражайтану және т.б.);

балалар, педагогтер, ата-аналардың нәтижелі бірлескен шығармашылық қызметті жүзеге асыратын ашық жүйе.

Туристік-өлкетану бейініндегі қосымша білім беру ұйымдарында білім беру бағдарламалары вариациялығымен және шығармашылық бағытымен ерекшеленеді, педагог пен білім алушының бірлескен қызметінің бағдарланған моделі, баланың әлеуметтік мәдени құндылықтарды игеру және өзінің шығармашылық әлеуетін дамыту қабілетін нысаналы қалыптастыру құралы болып табылады.

Республикада туристік-өлкетанушылық білім беру қызметін 35 станция мен жас турист-өлкетанушылар орталығы жүзеге асырады, онда 19084 оқушы білім алады. Туристік-өлкетану үйірмелерінде және бірлескен жалпы білім беру мектептерінің - 35844 оқушысы, балалар шығармашылық сарайларында, орталықтарында 7 жастан 17 жасқа дейінгі жастағы 12192 оқушы айналысады.

Жалпы туристік-өлкетану бағытында 67120 бала қамтылған, ол оқушылардың жалпы санының 2,6%-ын құрайды (2004 ж. - 1,6%).

Соңғы он жылда туристік-өлкетану бағытын дамытудың оң динамикасы байқалады (2004 ж. — 9 станция — 5033 баланы қамтыған, 2014 ж. — 35 станция - 19 084 баланы қамтыған).

Республикалық және облыстық жарыстар, туристік-өлкетану бағытындағы слеттер мен конкурстар өткізіледі. Мұндай іс-шараларды өткізу балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілетін дамытуға, тұрақты қызығушылығы мен ерте кәсіби біліктілігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазақстанның бағдарлаушылар мен құзға шығушылары Азия, Еуропа, әлемдік кубоктарының және біріншіліктерінің чемпиондары мен жүлдегерлері.

800 мыңнан астам балалар мен жасөспірімдер «Атамекен», «Болашақ», «Жас Ұрпақ», «Шұғыла», «Туған елге тағзым» және т.б. білім алушылар әртүрлі туристік-өлкетанудың қозғалыстары бағдарламаларын іске асыруға қатысады.

«Менің Отаным - Қазақстан» атты мектеп оқушыларының туристік-өлкетану экспедициялары шеңберінде жыл сайын мындаған туристер мен олардың тәлімгерлері қатысатын әртүрлі маршруттар бойынша жаяу, шаңғы, су, велосипедпен жүру, экспедициялар мен экскурсиялар өткізіледі. Спорттық, өлкетану, сауықтыру туризмі, экология, геология саласында әртүрлі жарыстар, турнирлер, слеттар мен өзге де акциялар өткізіледі.

Жергілікті табиғи және тарихи ескерткіштерден бастап біздің Отанымыздың елордасы – Астана қаласына және елдің басқа өңірлеріне дейін «Туған өлкенің көз тартарлық жерлерінен – Қазақстанның көрнекті жерлеріне» атты мектеп оқушыларының экскурсиясы ұйымдастырылады.

Республикада жыл сайын 1300 жоғары бейінді, киіз үйде, палаталық лагерьлер ұйымдастырылады, онда 140 мыңнан астам балалар туристік дағдылар алады және сауықтырылады.

Республиканың білім беру ұйымдарында 7668 тәрбиелеу жұмыстары жөніндегі директорлардың орынбасарлары, 18402 қосымша білім беру педагогтері, оның ішінде 851 туристік-өлкетану бағытының педагогі жұмыс істейді.

Қосымша білім беру жүйесінде жұмыс істейтін мамандардың орташа жасы бүгінгі таңда 40 жас, оның ішінде олардың 46% – ер адамдар.

1960 жылы құрылған Батыс Қазақстан облыстық Балалар-жасөспірімдер туризмі және экология орталығы қазіргі уақытқа дейін осы салада Қазақстанда қосымша білім беретін озық ұйымдардың бірі. Олардың ішінде республиканың 35 туризм орталығының 14 – Батыс Қазақстан облысында.

Орталықта Мәскеу халықаралық балалар-жасөспірімдер туризмі және өлкетану академиясының қазақстандық бөлімі, «Балаларды дамыту академиясы», «Этюд» бейнелеу студиясы жұмыс істейді. Орталық базасында республикалық және халықаралық деңгейдегі іс-шаралар өткізу дәстүрге айналды.

«Жайық - Орал» мектеп оқушыларының су экспедициясы ерекше танымалдыққа ие болды. Өткен уақыт ішінде ол үгіттеу-насихаттау акциясынан өзінің жүйесімен және құрылымымен кешенді туристік-экологиялық экспедицияға айналды, Батыс Қазақстанның, Оралға жақын жатқан аумақтың және оның алқабында орналасқан Ресейдің басқа өңірлері жастарының елеулі санын біріктіретін экологиялық қозғалыстың қуатты негізі болды.

Осы іс-шара бағдарламасына «Орал маңының шағын өзендері» экологиялық-өлкетану экспедициялары, «Таза ауыл» («Чистое село»), «Орал маңының жасыл желкені», «Турист, өз ағашыңды отырғыз» атты акциялар, бердинг бойынша жарыстар (спорттық орнитология) және «БҚО табиғат ескерткіштері» экологиялық экспедициялар кіреді.

«Каспий өңірінде туризмді дамыту» жыл сайынғы халықаралық форум өткізу шеңберінде Маңғыстау облысы мен Байқоңыр әкімшілігі арасында балалар туризмін дамыту туралы ақпаратпен алмасу дәстүрге айналууда.

Павлодар облысының «Экотуризм және өлкетану» облыстық орталығы базасында «Менің Отаным - Қазақстан» туристік экспедиция жобасы табысты іске асырылууда. Осы орталықтың оқу процесі өлкетану жұмысында, сондай-ақ туристік-спорттық дағдыларда жоғары жеке және командалық нәтижелерге бағдарланған.

Соңғы он жылда туристік бағыттағы қосымша білім беру ұйымдары санының 26 бірлікке ұлғайып отырғанына қарамастан Ақмола, Атырау, Жамбыл, Қарағанды, Қостанай, Қызылорда және Маңғыстау облыстарында мұндай ұйымдардың жоқтығы байқалады.

20 орталық қосалқы үй-жайларда орналасқан. Ұйымдардың **50%-дан** астамы күрделі жөндеуді талап етеді.

Балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесі заманауи жабдықтар мен мұқамалдарға, оқу нұсқаулықтарына, сапалы Интернет байланысты қамтамасыз етуде компьютер техникаларына тапшылық көріп отыр. Республиканың өнерпаздық туризмінің барлық бірлестіктері бойынша туристік жабдықтармен жарактандырылуы шамамен 15%-ды құрайды.

Балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесін дамытуды тежейтін басқа маңызды проблема – жеткіліксіз бюджеттік қаржыландыру. Қазақстанда барлығы 833 қосымша білім беру ұйымдарының әртүрлі түрлері бар. Олардың ішінде 35 – балалар-жасөспірімдер туризмі ұйымы. Оларды қаржыландыру 2014 жылы қосымша білім беру ұйымдарын жергілікті бюджеттен жалпы қаржыландырудан небәрі 3,2% (753,2 млн. теңге) құрады, оның өзінде ақша қаражатының жартысы жалақыны құрайды.

Туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру жүйесін нормативтік құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіруді қажет етеді. Қолда

бар құқықтық базаның жеткіліксіздігі және қарама қайшылығы жүйенің әлеуметтік мәртебесін толық көлемде қамтамасыз етпейді, оны сақтауға және қорғауға кепілдік бермейді, оны дамыту мүмкіндіктерін шектейді.

Балалар-жасөспірімдер туризмін ұйымдастыру қызметіне орта және жоғары мектеп жасындағы балаларға бағдарланған ұзақ мерзімді бағдарламаларды әзірлеуде және іске асыруда жеткіліксіз назар аударылады. Мүмкіндігі шектеулі балалар топтарымен туристік-өлкетану қызметі бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етілмейді.

Туристік-өлкетану бағытының технологияларын меңгерген педагогтер, мамандар біліктілігінің жеткіліксіз деңгейі орын алып отыр. Іске асырылып жатқан кәсіби дайындау және қайта даярлау бағдарламалары осы санат мамандарының қызметі бағыттарының ерекшелігін нашар көрсетеді. Соңғы 3 жылда педагогтердің **30,8%** ғана туристік-өлкетану бағытының бейіні бойынша өз біліктілігінің деңгейін арттыра алды.

Балалар туристік ұйымдарының ведомстволық тиесілігі әртүрлі, ортақ міндеттерді шешуге және бірыңғай талаптар әзірлеуге мүмкіндік бермейді, осылайша, жастардың республикалық іс-шараларға қатысуын күрделендіреді, себебі бір ұйым білім беру ведомствосында болса, ал басқа дене шынықтыру, туризм және спорт ведомствосында орналасқан.

Мемлекеттің балалар мен жасөспірімдердің физикалық және адамгершілігін дамытудағы қажеттіліктерін, өз халқының рухани мәдениетіне араласуын, елінің тарихи өткенін зерделеуін қанағаттандыруды қамтамасыз етуге бағытталған мақсаты мен міндеттері балалар-жасөспірімдер туризмін ратикалды жетілдірмейінше шешілмейді. Осыған байланысты, туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беруді дамытудың жаңа тәсілдері мен ұйымдастырылған нысанын айқындаудағы қажеттілік ерекше мәнге ие.

Тұлғаны патриоттық тәрбиелеуге, жан-жақты дамытуға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға, балалар-жасөспірімдер туризмінің ашық ақпараттық, білім беру, әлеуметтік кеңістігін құру үшін стратегиялық бағыттарды айқындауға, еңбек дағдыларына, қоғамдық қызметке, іздеу және зерттеу жұмыстарына, кәсіби бағдарлануға, әлеуметтік бейімделуге баулуға бағытталған педагогикалық ұйымдастырылған қызметтің кешенді оқу-тәрбиелеу жүйесі ретінде балалар-жасөспірімдер туризмін дамытуға бірыңғай тәсілді қалыптастыру мақсатында Білім және ғылым министрлігі ҚР БҒМ 2015 жылғы 10 ақпандағы № 60 бұйрығымен бекітілген Қазақстан Республикасында балалар-жасөспірімдер туризмін дамытуға қойылатын тұжырымдамалық тәсілдерді бекітті.

Қойылған мақсаттарды іске асыру мынадай міндеттерді шешуді

болжайды.

1. Туризммен және өлкетанумен айналысуға, демалуға және бос уақытын ұйымдастыруға балалар мен жастардың құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау.

2. Жеке және заңды тұлғалардың ата-аналармен (балалардың заңды өкілдерімен) қоғамдық өзара қатынастарды реттеу.

3. Заманауи талаптарда балалармен және жастармен жұмыстардың бағыттарын, нысандарын және әдістерін айқындау.

4. Өсіп келе жатқан буынды балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесіне тарту тетіктерін айқындау.

5. Балалар және жасөспірімдер туризмін дамыту үшін жағдайлар жасау. Ұйымдастыру қауіпсіздігін, сапасын және мектеп оқушыларымен туристік-өлкетану іс-шараларын өткізетін педагогикалық тиімділік деңгейін арттыру. Қосымша білім беру бағдарламаларының қолжетімділігін арттыру, оның ішінде балалардың ерекше санаттары үшін бағдарламалардың қолжетімділігін арттыру.

6. Тұрғылықты орнына, отбасының әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан балалар-жасөспірімдер туризмі бағдарламаларына қатысуға балалардың құқықтарын қаржылай қолдау тетіктерін құру.

7. Өз жұмысында туристік-өлкетану қызметінің нысандарын пайдаланатын ұйымдар желісін кешенді дамыту.

8. Балаларды туристік-өлкетану бейініндегі қосымша білім беру қызметтерімен қамтуды ұлғайту.

9. Білім алушылардың әртүрлі контингенттері бар балалар ұжымының, оның ішінде физикалық мүмкіндіктері шектеулі балалардың, балалар үйлері мен мектеп-интернат тәрбиеленушілерінің әртүрлі деңгейдегі туристік-өлкетану іс-шараларына қатысу мүмкіндіктерін қамтамасыз ету.

10. Білім беру бағдарламалары мен технологиялардың мазмұнын жаңарту арқылы балалар-жасөспірімдер туризмі сапасын арттыру.

11. Балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесінің педагогикалық қызметкерлердің (басшыларды қоса алғанда) және басқа да қызметкерлерді тарту, кадрлық құрамды дайындау біліктілігін арттыру және қайта даярлау жүйесін жаңғырту.

12. Жалпы және қосымша білім беру ұйымдарының өзара іс-қимылының тиімді ведомствоаралық жүйесін қалыптастыру, балалармен және жастармен жемісті ынтымақтасу және олардың қажеттіліктерін үйлесімді қанағаттандыру үшін жағдайлар жасау.

Туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру балалар мен жасөспірімдердің өзгеріп отырған әлемде тұлғалық және кәсіби өзіндік айқындалуын, сондай-ақ әлеуметтік өмірді ұйымдастырудың жаңа

нысандарын жасауға қосылуын қамтамасыз ететін заманауи технологияларды игеруіне негізделуі тиіс.

Осыны ескере отырып мынадай басымды бағыттарды дамыту қажет.

1. Мемлекеттің, бизнестің, азаматтық қоғам институттарының, отбасының әлеуметтік әріптестігі; ведомствоаралық және деңгейаралық кооперация, ресурстарды республикада туристік-өлкетану бағытын дамыту шарттары ретінде шоғырландыру және кіріктіру.

2. Балалар-жасөспірімдер туризмін дамытуды материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру. Мамандандырылған үй-жайлармен және жабдықтармен жарақтандырылған туристік-өлкетану бағытындағы ресурстық орталықтарды құру.

3. Заманауи талаптарға, туристік-өлкетану бейінінің жаңа бағыттарын ашуға жауап беретін жаңа бағдарламаларды әзірлеу арқылы туристік-өлкетану қызметінің мазмұнын жаңарту.

4. Балалар-жасөспірімдер туризмін дамытуды ақпараттық-уәжді қамтамасыз ету. Республикада туризмге және өлкетануға қызығатын және онымен айналысатын балалар, жастар, жұртшылық қоғамдастығын қалыптастырудың бірыңғай ақпараттық кеңістігінің жұмыс істеуі.

5. Туристік-өлкетану бағытындағы педагогикалық кадрларды дайындау және қайта даярлау, біліктілігін арттырудың мақсатқа бағдарланған және жоспарлы жүйесі.

Балалар-жасөспірімдер туризмін дамыту міндеттерін шешу үшін осы процеске жастардың көптеген санын тартуға ғана қабілетті емес, сонымен қатар жастардың іске асырылмаған резервтері мен мүмкіндіктерін іздеуді өзектілендіруге қабілетті жаңа импульс талап етіледі.

Балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың мақсаттарын, міндеттерін іске асыруда маңызды құралдардың бірі қажетті нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін тетіктер болуы тиіс.

1. Қазақстан Республикасында туристік-өлкетану қызметін регламенттейтін нормативтік құқықтық базаны жетілдіру.

Балалар туристік-өлкетану қызметін нормативтік құқықтық және әдістемелік сүйемелдеуді құру үшін мынадай құжаттар әзірлеу қажет:

1.1. Қазақстан Республикасы аумағында білім алушылармен туристік саяхаттар, экспедициялар мен экскурсиялар ұйымдастыру және өткізу жөніндегі нұсқаулық.

1.2. Туристік саяхаттар мен спорттық бағдарларға өтуге арналған нормативтер.

1.3. Білім беру ұйымдарында туристік-өлкетану жұмыстарын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.

1.4. Туристік база қызметі туралы әдістемелік ұсынымдар, палаталық, туристік лагерьде жазғы демалысты өткізу.

1.5. Мектеп туризмі нұсқаушысының қызметі туралы әдістемелік ұсынымдар.

1.6. Мектептік туристік жарыстарда төрелік өткізу туралы әдістемелік ұсынымдар.

1.7. Қоғамдық туристік кадрлар дайындау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

1.8. Туристік саймандар мен мүкамалдарды сақтау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

2. Білім беру, дене тәрбиесі, спорт және туризм, туристік бағыттағы жастар және қоғамдық ұйымдарының басқару органдары арасындағы, орталықта және жергілікті жерлерде мемлекеттік билік органдары арасындағы құзыреттіліктің аражігін ажырату қағидатында балалар және жасөспірімдер туризмі жүйесін басқаруды жетілдіру.

3. Бюджет қаражатын бөлу ашықтығы, оларды пайдалану тиімділігі, оның ішінде ресурстарды балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың басым бағыттарына шоғырландыру есебінен пайдалану тиімділігі.

4. Нақты экономика секторын мемлекеттік-жекешелік әріптестік негізінде балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесін тиімді басқаруды құру үшін тарту тетіктерін жасау.

5. Балалар-жасөспірімдер бейініндегі қосымша білім беру ұйымдарына ғылым, мәдениет және спорт кәсіпорындарының, ұйымдарының «басшылық ету» жүйесін жаңғырту.

6. Туристік-өлкетану бейінінің кіріктірілген (немесе кешенді) ұйымдарын құру базасында білім беру, мәдениет, спорт және басқа салалардың ресурстарын кіріктіру және кооперациясы.

7. Әртүрлі деңгейдегі ұйымдардың желілік өзара іс-қимыл модельдерін және балалар-жасөспірімдер туризмі ұйымдарының қызметтерін көрсетуде ведомстволық тиістілігін әзірлеу және енгізу.

8. Туристік-өлкетану бейініндегі қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдар үшін жалдау ақысының мөлшерлемесін төмендету.

9. Туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру ұйымдарының ғимараттарын күрделі жөндеу және реконструкциялау, оқу жабдықтарымен, мүкамалдармен, көмекші құралдармен, компьютерлік техникалармен және жоғары жылдамдықты интернет байланысымен жарақтандыру.

10. Туристік-өлкетану қызметін дамыту үшін қажетті ғылыми-әдістемелік, ұйымдастырушылық-педагогикалық, ақпараттық жағдайлармен қамтамасыз ету.

11. Туристік-өлкетану бейініндегі бағдарламалар спектрін кеңейтуді ынталандыру құралдарын енгізу, озық тәжірибелерді анықтау және тарату (гранттар, конкурстар, тағылымдамадан өту алаңдары).

12. Мәдени-білім беру және әлеуметтік-педагогикалық жобалау және білім беру процесінің құзыретті моделі контексінде туристік-өлкетану іс-шараларының мазмұнын жаңарту.

13. Туристік-өлкетану бағытындағы бағдарламалардың сапасы, ұйымдар, білім беру нәтижелері туралы толық және объективті ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ету.

14. Туристік менеджмент саласында білім алушылар жұмысының туристік-өлкетану нысанының бейіндік бағдарланған мүмкіндіктерін кеңінен пайдалану.

15. Туристік және өлкетану педагогикалық кадрларын қолдау, дайындау және қайта даярлау жүйесін нығайту үшін мектеп оқушыларымен туристік-өлкетану жұмысы бойынша өңірлерде ресурстық орталықтар құру.

16. Білім беру ұйымдарының тәрбиелеу жұмыстарының жоспарына, спорттық-сауықтыру бағдарламаларына бейінді туристік лагерьлерді қоса отырып балалардың белсенді жазғы және каникулдағы демалысы мен бос уақытын ұйымдастыру мақсатында білім беру мекемелеріне балалар-жасөспірімдер және спорттық-сауықтыру туризмін белсенді енгізе отырып балалар-жасөспірімдер және спорттық-сауықтыру туризмі инфрақұрылымын дамыту. Облыстық деңгейден аудандық деңгейге дейін туристік-өлкетану бейіні ұйымдары желілерін қалпына келтіру және кеңейту:

16.1. Туристік-өлкетану қызметі саласындағы бірыңғай саясатты қалыптастыруға және жүзеге асыруға, балалар мен жасөспірімдерді оқыту мен тәрбиелеуге, саяхаттар, экскурсиялар ұйымдастыруға және өткізуге белсенді қатысатын ұйымдастырушылық-әдістемелік орталықтар болып табылатын *балалар және жасөспірімдер туризмі, өлкетану орталықтары, жас туристер станциялары, экскурсиялар.*

16.2. Балалар туристік-өлкетану бірлестіктерінің жұмысын ұйымдастыратын білім беру мекемелерінде туристік-өлкетану жұмыстарын ұйымдастыруды және өткізуді қамтамасыз ететін *балалар мен жасөспірімдер шығармашылығы үйлерінің (сарайларының) туризм және өлкетану бөлімдері.*

16.3. Тұрғылықты жері бойынша туристік-өлкетану жұмыстарын ұйымдастыруды және өткізуді қамтамасыз ететін *туристік клубтар мен тұрғылықты жері бойынша клубтар.*

16.4. Балалармен, жасөспірімдермен және онда келетін қыздармен туристік-өлкетану жұмысын жүзеге асыратын *туристік базалар, туристік лагерьлер*.

16.5. *Балалар туристік қоғамдық ұйымдар*.

17. Үздіксіз туристік-өлкетану білім беру жүйесін (балабақша – мектеп – қосымша білім беру – КТМ – ЖОО) кезең-кезеңімен іске асыру үшін ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайлар жасау.

18. “Менің Отаным - Қазақстан” (жарыстар, саяхаттар және т.б.) экспедициялық жасақтардың республикалық слеты жобаларын іске асыруға балалар мен жастарды кеңінен тартуды қамтамасыз ету.

19. Туристік көп сатылы сайыс бойынша жыл сайынғы республикалық қысқы және жазғы спартакиадалар өткізуді қамтамасыз ету.

20. Әлеуметтік-бағдарланған ретінде қосымша білім беру саласын дамыту: мемлекет пен қоғамның ерекше назарын талап ететін балалар (әлеуметтік тәуекел топтарының балалары, денсаулығының мүмкіндігі шектеулі балалар, әлеуметтік-экономикалық мәртебесі төмен отбасынан шыққан балалар) тобына бағдарланған туристік-өлкетану бағдарламаларын қолдау.

21. Қосымша білім беру спектрін кеңейтуді ынталандыру құралдарын енгізу, озық практикаларды анықтау және тарату.

22. Қалалық, облыстық және республикалық деңгейдегі қоғамдық және педагогикалық туристік кадрларды дайындау жүйесін әзірлеу және енгізу.

23. Маршруттар, туристік-өлкетану бағдарламалары, туристік-өлкетану ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтер туралы республикалық деректер банкін құру.

24. Балалар-жасөспірімдер туризмін ұйымдастыру қызметінің сапасы мен нәтижелілігін бағалау критерийлерін әзірлеу.

25. Балалар-жасөспірімдер туризмін дамыту бойынша өңірлік жоспарларды әзірлеу.

Кадрлық әлеуеттің жай-күйі көп жағдайда педагогтердің балалармен табысты жұмысы үшін жағдайлар жасауға, сондай-ақ олардың біліктілігін арттырудың тиімді жүйесіне байланысты болады. Осыған байланысты туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру жүйесінде кадрлық әлеуеті жай-күйін жақсартуға ықтимал тәсілдерді іздестіру және енгізу қажеттілігі белгілі.

Қызметтің осы бағытының кадрлық әлеуетін дамыту үшін әлеуметтік-психологиялық жағдайлардың мазмұны мыналарды болжайды.

1. Тұрақты өсіп келе жатқан білім беру стандартына деген талаптарға сәйкес немесе педагогикалық ғылым мен практикалар

саласындағы бейімделген жетістіктер негізінде педагогтердің теориялық және практикалық білімдерін жаңарту.

2. Балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесінің педагогикалық кадрларын дайындау, біліктілігін арттыру және қайта даярлаудың жаңартылған бағдарламаларын әзірлеу.

3. Жұмыс практикасына педагогикалық қызметкерлермен өзара іс-қимылдың жаңа нысандары мен әдістерін, технологияларын, сондай-ақ бірлескен қызмет тәсілдерін енгізу, туристік-өлкетану қызметі педагогтерінің кәсіби шеберлігінің өсуі үшін жағдайлар жасау.

4. Кадрлық әлеуеттің сапалық және сандық өзгеруін көрсететін жүйелерді әзірлеу.

5. Озық тәжірибе мен практикаларды тираждауға, авторлық және жеке білім беру бағдарламаларын, балалар-жасөспірімдер туризмі әдістері мен технологияларын сынау және тираждауға арналған алаңдар жұмысын ұйымдастыру.

6. Қосымша білім беру педагогінің престижін арттыру. Инновациялық қызметті материалдық және моральдық ынталандыру жүйесін дамыту, жетістіктерді қоғамдық тану, жетістік жағдайларын және т.б. құру.

Тұжырымдамалық тәсілдерді табысты іске асыру ұйымдастырушылық, бағдарламалық-әдістемелік, кадрлық, ғылыми, материалдық-техникалық сипаттағы көптеген міндеттерді шешеді және мынадай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Балалар мен жастардың арасында жаппай туристік-өлкетану қызметін дамытудың тиімді жүйесі құрылатын болады, мемлекеттік органдар мен ұйымдардың, бизнес, азаматтық қоғам институттарының, отбасының ведомствоаралық ынтымақтастығы жанданады.

Сапалы үздіксіз туристік-өлкетану білімін алу үшін жағдайлар жасалатын болады.

Жаңа педагогикалық, ақпараттық және денсаулықты сақтау технологиялары енгізілетін болады.

Туристік бағытты ғылыми және оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің тиісті жүйесі қосымша білім беру педагогтерінің жұмыс сапасы деңгейін арттырады.

Туристік бағыттағы қоғамдық және педагогикалық кадрларды дайындау жүйесі әзірленеді және енгізілетін болады.

Балалар-жасөспірім туризмі ұйымдарын материалдық-техникалық қамтамасыз ету жақсартылатын болады, балалардың каникул уақытында және демалыс күндері жыл бойы демалысын ұйымдастыру үшін қаланың сыртында туристік база ашылады.

Балаларды спорт пен туризмнің жаппай түрлеріне тарту пайызы ұлғаяды. Жасөспірімдерді оқудан бос уақытында жұмыспен қамту ұлғаяды.

Білім алушылардың туған өлкесін практикалық тануы, тарихи және мәдениет ескерткіштерімен, қоршаған ортамен танысуы арқылы экологиялық мәдениеті арттырылады.

Жыл сайынғы республикалық экологиялық акциялар өткізу арқылы Қазақстанның экологиялық балансын және су қоймалары мен өзендерінің био әртүрлілігін қалпына келтіруге үлкен үлес қосылатын болады.

Салауатты өмір салты, балалар мен білім алушы жасөспірімдер арасында алкогольді, темекі шегу мен нашақорлықты тұтынудың алдын алу және болдырмау мәселелері бойынша білімдерін кеңейту.

Нашақорлық пен басқа да зиянды заттарды тұтынатын балалар мен білім алушы жастар саны азаяды.

Балалар мен білім алушы жастар арасында құқық бұзушылықтар саны азаяды.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды қамту ұлғайтылатын болады.

“Менің Отаным - Қазақстан” атты республикалық экспедициялық жасақтар слеты жобасын іске асыруға балалар мен жастарды кеңінен тарту қамтамасыз етілетін болады.

Балалар-жасөспірімдер туризмі мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастық кеңейтіледі.

Балалардың ғылыми-техникалық шығармашылығы – тұлғаның креативті ойлау қабілетін дамыту жағдайы

Техникалық шығармашылықты дамыту процесі балаларға қосымша білім берудің заманауи жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Қосымша білім беруді ұйымдастырудың басты міндеті – баланы қоғамның, жеке тұлғаның және жұмыс берушінің мүдделеріне жауап беретін инженер немесе техникалық бейіндегі кез келген өзге маман болып шығатындай етіп тәрбиелеу. Елге инновациялық жұмысқа қабілетті жоғары деңгейлі кадрлар қажет және балаларды бұрынғыдай білімге, білік пен дағдыға ғана емес, шығармашылық қызметке де бағдарлау қажет, тек бір нәрсені істеуге үйретіп қана қоймай, кез келген жұмысқа шығармашылық тұрғыдан қарауға үйрету керек және түпкілікті мақсатқа жылжи отырып, жоғары деңгейге бағдарлану қажет.

Техникалық шығармашылықтың, шығармашылық еңбектің негіздерін игеру болашақ мамандарға кәсіби және әлеуметтік белсенділікті арттыруға көмектеседі, ал бұл өз кезегінде техникалық

саланың кәсіптері бойынша саналы түрде кәсіби өзіндік айқындалуға, еңбек өнімділігі мен оның сапасын арттыруға, Қазақстан Республикасы өндірісінің ғылыми-техникалық саласын дамытуды жылдамдатуға алып келеді.

Жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында 2,6 млн.

мектеп оқушысының ішінен 47 мыңнан астам бала ғылыми-техникалық бағыттағы бағдарламалар бойынша сабақ оқиды. Олардың ішінен 75 % (37 937 адам) ер балалар құрайды және 25 % ғана (11 965 адам) – қыз балалар. Балаларды техникалық

шығармашылықпен жалпы қамту 1,8%-ды құрайды.

Республикадағы техникалық шығармашылықтың 25 станциясы мен орталығы қосымша және жалпы орта білімнің жанасу нүктесі болып табылады және ол техникалық шығармашылық саласында білім алушылардың танымдық уәждемесін дамыту үшін елеулі мүмкіндіктерге ие.

Республиканың балаларға қосымша білім беру ұйымдарында бастапқы техникалық үлгілеу, авиа үлгілеу, кеме үлгілеу, авто үлгілеу, зымыран үлгілеу сияқты техникалық шығармашылық түрлері бойынша белгілі бір жұмыс тәжірибесі жинақталды.

Қосымша білім беру ұйымдарында техникалық шығармашылықтың дәстүрлі түрлерін дамытумен қатар қазіргі балалар мен жастар үшін өзекті жаңа бағыттар да дамуда. Атырау, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан облыстарының жоғары оқу орындарында «Квант», «Информатика», «Интеграл», Алматы қаласында «Жаңа технологиялар колледжіндегі «Заманауи технопарктер» техникалық шығармашылық үйірмелерінің ашылуы кең қолдау тапты.

2012 жылы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары (2012 – 2016) бекітілді, мұнда балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту жөніндегі шаралар көзделді. Оқытудың жаңа технологиялары және интерактивті, инновациялық нысандар: балалардың интерактивті парктері (ғылым қалашықтары), технопарктері, балалардың мұражайлары, ғылыми үйірмелер және т.б. енгізілуі тиіс.

Жоспарға сәйкес 5 өңір айқындалды, мұнда Алматы, Павлодар, Өскемен, Жаңаөзен, Шымкент қалаларындағы оқушылар сарайының құрылымында балалар мен жасөспірімдерге арналған интерактивті парктер ашылады және шығармашылық орталықтарының, жас техниктер станцияларының 167 үйі «Робот техникасы» кешендерімен жаракталады.

«Астана қ. жаңа Оқушылар сарайы базасында ғылыми зертханалар құру» жобасы Астана қ. мектеп оқушыларын зерттеу процесіне тартуды көрнекі түрде жариялайды. Осы зертханаларда өнеркәсіп компанияларының тапсырысымен нақты ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар орындалатын болады, бұл зертханалардың маңыздылығын және мектеп оқушылары тарапынан қызығушылықты арттырады.

Мектеп оқушылары арасында ғылымды танымал ететін Қазақстандағы бірінші жоба Астана қ. Оқушылар сарайының Ұлттық интерактивті паркі болды.

Ұлттық интерактивті парктің негізі мақсаты:

қоғамның, жеке тұлғаның және мемлекеттің өзекті және перспективалы қажеттіліктеріне сәйкес келу, қоғамға әлеуметтік жағынан бейімделуге, еңбек қызметін бастауға, өздігінен білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті республика азаматының жеке басын жан-жақты дамытуға дайындау.

Ұлттық интерактивті парктің міндеттері:

интерактивті технологиялардың арнайы құралдары: тренажерлер, интерактивті тапсырмалар, объектілерден жүйелерді конструкциялау, олардың қасиеттерін және үлгілерін зерттеу, виртуалды зертханалық жұмыстар көмегімен белсенді түрде оқытуды дамыту;

практикалық негізде білім беру процесін құруға мүмкіндік беретін шығармашылық оқыту тәсілі ретінде интерактивті технологиялардың қолданылуын кеңінен танымал ету.

Ұлттық интерактивті парк мектеп оқушыларының ерекше экспонаттар – интерактивті білім беру аттракциондарымен өзара іс-әрекеттер жасау барысында жаратылыстану заңдарымен және қағидаттарымен танысатын орын болып табылады.

Ұлттық интерактивті парктің негізгі кластерлерінің бірі «Ғылым және технология» болып табылады.

Астана қ. Оқушылар сарайы бейінді жоғары оқу орындары мен кәсіпорындардың талаптарын ескере отырып, қосымша және базалық

білім берудің жаңа білім беру бағдарламаларын, заманауи технологиялары мен әдістемелерін зерттеуді, әзірлеуді және бейімдеуді жүзеге асыратын эксперименталды педагогикалық жүйе болып табылады.

Оқушылар сарайының бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етуінің мақсаты мен міндеттері педагогикалық қызметтің жалпы даму стратегиясын, негізгі қағидаттарын, балаларға арналған қосымша білім беру жұмыстарының негізгі мазмұнды желілерін қамтиды.

Ол нақты шара жүйесі – дидактикалық, бағдарламалық, әдістемелік материалдар әзірлеу және басып шығару; әртүрлі семинарлар, консультациялар, әдістемелік кеңестер өткізу арқылы жүзеге асырылады.

Бұл жерде қосымша білім берудің нысаналы, авторлық, эксперименталдық білім берудің оқыту бағдарламалары әзірленеді.

ҰИП экспонаттарын бағдарламалық қамтамасыз ету білім алушыларға оқу пәндерінің виртуалды объектілерімен белсенді өзара іс-қимыл жасауға, үлгілерді басқаруға, олардан жүйе құрастыруға, компьютерлік үлгілерде тәжірибе жүргізуге, есептер шығаруға және осылар арқылы шығармашылық процесте білім алуға мүмкіндік береді.

Оқушылар сарайында «Биоскрининг», «Биотехнология», «Зерттеуші-географ», «Жас тарихшы», «Математика және логика» және т.б. сияқты 16 үйірме ретінде балалар бірлестігі құрылды.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің «Биотехнология ұлттық орталығы» республикалық мемлекеттік кәсіпорнының қатысуымен құрылған «NextBio» ғылыми-зерттеу үйірмесінің мақсаты жаратылыстану ғылымдарында балалардың ғылыми және практикалық қызметін дамыту үшін жағдайлар жасау, олардың ерекше қабілеттерін дамыту және олардың биология, биомедицина және биотехнология салаларында болашақ ғалым ретінде қалыптасуларына көмек көрсету болып табылады.

Үйірме Астана қ. Оқушылар сарайы базасында жұмыс істейді, мұнда ғылыми міндетті тұжырымдауға, зерттеу жүргізуге, оны көптеген ғалымдар алдында қорғауға және оның қорытындыларын ғылыми баспаларда жариялауға қабілетті биология мен биотехнологияның заманауи теориялық білімдері мен практикалық әдістерін меңгерген жас дарындардың болашақ ғалым ретінде қалыптасулары үшін барлық жағдайлар жасалған.

Зертхана ғалымның зерттеу жұмыстарын сапалы жүргізуі үшін қажетті танымал әлемдік өндірушілердің ең жаңа жабдықтарымен және өзге де аспаптарымен жарақталған.

Дәрістер мен практикалық сабақтарды ғалымдар мен студенттер жүргізеді.

«Бағдарламалау тілі» үйірмесінде балалар бағдарламалау тілімен танысады, әртүрлі және қызықты тақырыптарда практикалық тапсырмалардың бағдарламаларын жасауды үйренеді, қазіргі кезде танымал тәсілдерді игереді және бағдарламалаудың жаңа тиімді құралдарын меңгереді. Қосымша білім берудің инновациялық ресурсы ретінде Астана қ. «Оқушылар сарайындағы балалар мен жасөспірімдерге арналған Ұлттық интерактивті парк» балалар мен ата-аналардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Қарағанды қаласының Балалар мен жасөспірімдер сарайы базасында Жас зерттеушілердің Орталық-Азия шағын ғылым академиясы табысты жұмыс істеуде. 30-дан астам балалар бірлестігінде жас медицина қызметкерлері, бағдарламашылар, техник-конструкторлар, физиктер мен математиктер білім алуда.

Бағдарламалау, информатика және ақпараттық технология, компьютерлік дизайн, медиадизайн және жобалау-зерттеу қызметі сияқты техникалық шығармашылықтың бағыттары даму үстінде.

Ауылдық мектептердің білім алушыларын журналистика мен компьютерлік дизайн негіздеріне қашықтықтан оқыту бойынша Павлодар қаласындағы Оқушылар сарайының “Юниор – экспресс” жобасы назар аударуға тұрарлықтай.

Қосымша білім беруге қойылатын, заманауи талаптарға жауап беретін, балалар үшін қосымша білім беруді ұйымдастыру Ақтөбе қалалық техникалық шығармашылық орталығы болып табылады.

Мақсаты: тәрбие алушылардың жеке басының өсуін қамтамасыз ететін білім беру кеңістігін қалыптастыру, ақпараттық қоғам жағдайларында оларды қоғамдық және кәсіби өмірге толыққанды және тиімді қатысуға дайындау.

Міндеттері:

талантты жастарды айқындау және оларға өздерінің техникалық идеяларын іске асыру үшін мүмкіндік беру;

білім алушыларды кәсіби бағдарлау және жүйелі әлеуметтендіру арқылы әлеуметке қарсы құбылыстардың алдын алу;

білім алушыларды кәсіби бағдарлаудың интеграциялық жүйесін іске асыру;

жеке кәсіби бағдарды таңдауға көмектесу;

ғылыми және/немесе инженерлік жобалар жұмысына тарту;

білім алушылардың әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыру.

Техникалық үйірмелердің 23-тен астам бағытын білім алушылар ұсынды: авиа үлгілеу, кеме үлгілеу, стендтік моделизм, зымыран үлгілеу, ғарыш үлгілеу, радиотехникалық, радиоспорт, бастапқы техникалық үлгілеу, трасстық моделизм, картинг, автоконструкторлық, техникалық дизайн және т.б.

«Робот техникасы» атты үйірме Орталықтағы балалардың техникалық шығармашылығының жаңа бағыттарының бірі болып табылады. Үйірменің негізгі міндеті білім алушыларға радиоэлектроника, бағдарламалау, робот техникасы негіздерін игеруге көмек көрсету болып табылады. «Робот техникасы» атты үйірме сабақтарында балалар әртүрлі қызмет саласындағы роботтарды бағдарламалауға үйренеді. Қарапайым тетіктерді зерделей отырып, балалар қолдарымен жұмыс істеуге үйренеді (ұсақ және нақты қозғалыстарды дамыту), қарапайым конструкторлық ойлауды, фантазиясын дамытады, сондай-ақ көптеген тетіктердің жұмыс істеу қағидағтарын игереді. Робот техникасы білім алушылардың коммуникативтік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, шешім қабылдау кезінде өзара іс-қимыл, дербестік дағдыларын дамытады және олардың шығармашылық әлеуетін ашады.

Техникалық шығармашылық орталығының 106 үйірмесіне 1164 білім алушы қатысады.

Қалалық орталықтың шығармашылық ұжымы 2010 жылдан бастап 2014 жыл аралығында 350-ден астам іс-шараға қатысты, оның ішінде 51 – халықаралық конкурс.

Орталық тәрбиеленушілерінің мынадай сайыстарға қатысуы дәстүрлі болып табылады: Халықаралық робот техникасы бойынша балалар техникалық шығармашылығы фестивалі, Зымыран үлгілеу спорты бойынша жалпыресейлік С.П. Королев атындағы Кубок ашық сайысы, Қытай ұлттық авиа спорттық Fiesta, Зымыран үлгілеу спорты бойынша халықаралық сайыс, FAI «Байқоңыр кубогы», «Қорқыт – ата кубогы» Әлем Кубогының кезеңі және т.б.

2014 жылы Орталықтың 13 оқушысы әуе, зымыран, кеме үлгілеу бойынша спорт шеберінің кандидаты, 2 педагог әуе және кеме үлгілеу бойынша спорт шебері, 4 педагог әуе, зымыран, кеме үлгілеу бойынша спорт шеберінің кандидаты болды.

Павлодар балалар техникалық мектебінде әскери техника, әуе үлгілеу, кеме үлгілеу, робот техникасы және электроника, техникалық үлгілеу және сәулет, дизайн сияқты техникалық бағыт бойынша 6 үйірме жұмыс істейді.

Балалар мен жасөспірімдердің ғылыми-техникалық шығармашылығын

дамытудың міндеттерін шешу үшін мынадай бағыттарды дамыту қажет:

1. Республикада техникалық шығармашылықты дамытудың шарты ретіндегі әлеуметтік әріптестік.

2. Техникалық шығармашылықты дамытуды ақпараттық-уәждемелік қамтамасыз ету. Республикада техникалық шығармашылыққа қызығушылық танытатын және онымен айналысатын балалар, жасөспірімдер, қоғамдастықтар қауымдастығын қалыптастырудың бірыңғай ақпараттық кеңістігінің жұмыс істеуі.

3. Техникалық шығармашылықты дамытудың материалдық-техникалық қамтамасыз етілуін жетілдіру. Мамандандырылған үй-жайлармен және жабдықтармен жарақтандырылған өңірлік техникалық шығармашылық орталықтарын құру.

4. Техникалық шығармашылықтың мазмұнын жаңғырту. Қосымша білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңарту, заманауи талаптарға жауап беретін жаңа бағдарламалар әзірлеу, жаңа бағыттар ашу.

5. Педагогика қызметкерлерін кадрлық даярлау. Техникалық бағыттағы педагогика кадрларын оқытудың, даярлаудың және қайта даярлаудың мақсатқа бағытталған және жоспарлы жүйесі.

Техникалық бағыттағы білім беру бағдарламаларын іске асыру жақсы материалдық-техникалық базаны: станок жабдықтарының, зертханалық-техникалық жабдықтардың, бақылау-өлшеу аспаптарының және әртүрлі құралдардың, шығыс материалдары мен спорт-техникалық ғимараттарының болуын талап етеді. Бұдан басқа, балалар техникалық шығармашылығының ажырамас бөлігі - спорт-техникалық сайыстарға, көрмелерге, конкурстарға қатысу елеулі қаржы шығындарын талап етеді. Осыдан техникалық шығармашылықты дамыту талаптарының бірі кепілдендірілген қаржыландыру болып табылатыны анықталады.

Тағы да бір маңызды шарт – жаңа буын үшін, әсіресе жасөспірімдер мен жоғары сынып оқушылары сияқты жас ерекшелік санаттары үшін мамандандырылған әдебиеттің, мерзімді басылымдардың, әдістемелік ұсынымдардың, нұсқаулықтар мен бағдарламалардың болуын болжайтын білім беру процесінің заманауи бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етілуі.

Алайда техникалық шығармашылықты дамытудың маңызды шарттарының бірі құзыретті кадрларды, бірінші кезекте балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық техникалық қызметін тікелей ұйымдастырушылар - қосымша білім беру педагогтерін таңдау болып табылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында берілген тапсырмаларына сәйкес Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі әзірлеген Балалар мен жасөспірімдердің ғылыми-техникалық шығармашылығын дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдері осы және басқа міндеттерді шешуге арналған.

Балалар мен жастардың ғылыми-техникалық шығармашылық жүйесін табысты дамыту ұйымдық, бағдарламалық-әдістемелік, кадрлық, ғылыми, материалдық-техникалық сипаттағы көптеген міндеттерді шешеді және мынадай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

1. Балалар мен жастарды ғылыми-техникалық бағыттағы оқулармен жалпы қамту ұлғаяды.

2. Республикалық, халықаралық, өңірлік деңгейлердегі оқу-зерттеу конференцияларына, ғылыми-техникалық іс-шараларға қатысатын білім алушылар саны ұлғаяды.

3. Техникалық шығармашылық үйірмелерінде мүмкіндігі шектеулі балалар саны ұлғаяды.

4. Республиканың барлық өңірлерінде «ғылыми қалашықтар», «технопарктер» және т.б. алаңдар базасында оқушылардың зерттеу дағдыларын ынталандырудың озық практикасы енгізіледі.

5. Жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында техникалық шығармашылық үйірмелерінің саны ұлғаяды, оның ішінде мемлекеттік-жекешелік әріптестік есебінен ұлғаяды.

6. Астана қ. Оқушылар сарайында балалар мен жастардың техникалық ойлауын қалыптастыру үшін шынайылықпен толықтырылған Ғылым және техника мұражайы ашылатын болады.

9. «Экспо-2017» халықаралық көрмесі базасында қазақстандық инноваторлардың жетістіктері негізінде ғылыми технологиялардың тұрақты жұмыс істейтін көрмесімен бірге Балалар инновациялық технологиялар паркінің мүмкіндіктері мен ресурстары пайдаланылады.

Балалар мен жасөспірімдердің ғылыми-техникалық шығармашылығын дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерін іске асыру нәтижесінде Қазақстан Республикасында техникалық шығармашылықтың толыққанды жүйесі қалыптасады, оны дамытудың тетіктері іске қосылады.

Бейіналды даярлықты іске асыру құралы ретінде базалық және қосымша білім беруді интеграциялау

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесі білім берудің мақсаты мен құндылығын жаңаша түсінумен, үздіксіз білім беру жүйесіне көшу қажеттігін ұғынумен, оқытудың заманауи құралдары

мен технологияларын қолданумен сипатталатын елеулі жаңаша кезең басталады. Мемлекет басшысының тапсырмаларын орындау үшін Үкімет «Бейіндік мектеп» атты бейіндік оқыту жүйесін құруды көздейтін Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын әзірледі және іске асыруда.

Жалпы білім беру мектептерінің жоғары сыныптарында қазақстандық білім беруді жаңғыртуға сәйкес бейіндік оқыту көзделуде. Еңбек нарығының нақты қажеттіліктерін, бейіндердің икемді жүйесін пысықтауды және бастауыш, орта және жоғары кәсіби білім беруді ұйымдастырумен мектептің жоғары деңгейін кооперациялауды ескере отырып, білім алушыларды жеке-дара оқытуға және әлеуметтендіруге бағдарланған жалпы білім беру мектептерінің жоғары сыныптарында мамандандырылған дайындық (бейіндік оқыту) жүйесін құру міндеті қойылуда.

Осы проблеманы шешу негізгі мектептің оқушыларына шамадан тыс оқу жүктемесін төмендетуге және сонымен бірге жоғары сынып оқушыларының жеке қабілеттері мен бейіндеріне сәйкес олардың толыққанды білім алуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Бейіндік оқытуды енгізумен қазірдің өзінде бар кемшіліктерді жоюдың әрі жалпы және кәсіби білім беру арасындағы сабақтастықты қамтамасыз етудің нақты мүмкіндіктері туындады.

Бейіндік оқыту – оқыту құрылымындағы өзгерістер есебінен білім беру процесінің мазмұны мен ұйымдастырылуын саралау және даралау құралы, бұл жерде оқушылардың мүдделері, икемділіктері мен қабілеттері барынша толық ескеріледі, жоғары сынып оқушыларының білім алуды жалғастыруларына қатысты олардың кәсіби мүдделері мен ниеттеріне сәйкес оқытуға жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Бейіндік оқытуға көшу мынадай негізгі мақсаттарды көздейді:

жалпы орта білім беру бағдарламасының жекелеген пәндерін тереңдетіп оқытуды қамтамасыз ету;

оқушылардың жеке дара білім беру бағдарламаларын құрудың кең және икемді мүмкіндіктерімен бірге жоғары сынып оқушыларын оқытудың мазмұнын елеулі түрде саралау үшін жағдай жасау;

білім алушылардың қабілеттеріне, жеке дара мүмкіндіктеріне және қажеттіліктеріне сәйкес олардың түрлі санаттарына толыққанды білім беруге тең қолжетімділігін орнатуға ықпал ету;

білім алушыларды әлеуметтендірудің мүмкіндіктерін кеңейту, жалпы және кәсіби білім беру арасында сабақтастықты қамтамасыз ету, мектеп түлектерін жоғары кәсіби білім беру бағдарламаларын игеруге тиімді дайындау.

Бейіндік оқыту жүйесінің негізгі міндеттері:

білім алушылар мектепті аяқтаған соң өздерін айқындауды болжаған бейінді пәндер бойынша терең және мықты білім беру;

білім алушыларда дербес танымдық қызмет дағдыларын қалыптастыру, оларды түрлі деңгейдегі күрделі міндеттерді шешуге дайындау; білім алушыларға қандай да бір қызмет саласына байланысты көптеген проблемалар шеңберінде бағдар беру;

білім алушыларда ғылыми-зерттеу қызметіне деген уәждемені дамыту;

білім алушыларда ақпаратты енжар түрде қабылдамай, сыни және шығармашылық тұрғыдан қабылдауға мүмкіндік беретін ойлау қабілетін қалыптастыру; өз пікіріне ие болу және оны кез келген жағдайда қорғай білу;

білім алушыларды өздері таңдаған жоғары оқу орындарына түсуде бәсекеге қабілетті етіп шығару.

Бейіндік оқыту – бұл кәсіби өзін-өзі айқындаудың құралы. Тиісінше, білім берудің мазмұны болашақ кәсіби білім беру мен болашақ кәсіби қызметке бағдарлануы тиіс. Бейіналды сыныптарда мынадай міндеттер шешілуде: оқу - "оқи білуге үйрену", бейіндік бағдарлану және жалпы даму міндеті.

Бейіналды даярлық – негізгі мектептің білім алушыларының таңдап отырған болашақтағы бейіндендірілген білім алу бағыттарына және кейіннен кәсіби қызметтің кең саласына қатысты (оның ішінде мектепте және білім алуды жалғастырудың өзге жолдарында білім алудың жоғары сатысында оқудың бейіні мен нақты білім алу орнын таңдауға да қатысты) өздігінен айқындалуға жәрдем көрсететін педагогикалық, психологиялық-педагогикалық, ақпараттық және ұйымдастырушылық қызмет жүйесі.

Бейіндік оқыту заманауи мектептің стратегиялық даму бағыты болып табылады. Мектеп оқушысын экономикалық рөлдердің жылдам ауысу мүмкіндіктерін игеруге мүмкіндігінше ертерек дайындау қажет. Оқушыларға мектеп партасынан бастап болашақта жеке бағыттағы мамандықтарды орындау ғана емес, бір қызмет түрінен екіншісіне икемделу қабілеті де талап етілетінін түсіну мүмкіндігін беру қажет.

Қазақстандық білім беруді жаңғырту балаларға қосымша білім беру ұйымдарына жаңа перспективалар ашты, ең алдымен мектеп оқушыларын кәсіпкерлік қызметке, зерттеу жұмыстарына, құқықтық ағартуға, ақпараттық технологияларды игеруге және т.б. дайындау үшін бейіналды және бейіндік оқытуды іске асыру үшін кең мүмкіндіктерді пайдалануға ықпал етті.

Бейіндік оқыту тұжырымдамасын іске асыруда қосымша білім берудің рөлі қандай?

Педагог-практиктердің арасында екі танымал пікір бар. Бірінші – барлық қосымша білім беру қазірдің өзінде кәсіби бағдарланған, себебі қандай да бір қызмет саласында арнайы дағдыны игеру үшін жағдай жасалады, оның өзі өмір сүру үшін ақша табуға мүмкіндік беретін ең көп дегенде – кәсіп, ал ең кем дегенде – хобби. Екінші – Бейіндік оқыту тұжырымдамасы мектептің жоғары сатысына арналған, ендеше оны іске асыру жалпы білім берудің қызметіне жатады.

Бейіндік оқытудың тұжырымдамасын негізгі және қосымша білім берумен өзара іс-қимыл жасау арқылы ғана іске асыруға болады, бұл ретте орта, бастауыш және жоғары кәсіби білім беру, сондай-ақ қоғамдық ұйымдар, мәдениет, спорт, денсаулық сақтау және т.б. ұйымдар тарапынан мүдделі әлеуметтік әріптестерді және достастықтарды тарта отырып, іске асыру керек.

Барлық қоғам өзінің даму құралы ретінде, болашақта өзінің тіршілік ету әрекетінің шарты ретінде осы проблеманы сапалы түрде шешуге жауапкершілікпен мүдделі болуы тиіс екені сөзсіз. Бірлескен күш-жігермен ғана әрбір мектеп оқушысының кәсіби өздігінен айқындалуына ықпал ететін бірыңғай білім беру кеңістігін құруға болады.

Балаларға қосымша білім берудің мектептен тыс ұйымдарының практикасында бейіндік қызметтің тұрақты бағыттары қалыптасты:

техникалық шығармашылық (техникалық-технологиялық бейін);

туристік-өлкетану қызметі (туристік-өлкетану бейіні);

ауылшаруашылық тәжірибесі және экологиялық тәрбие (ауылшаруашылық өндірісінің бейіні);

эстетикалық тәрбие және көркем шығармашылықпен айналысу (көркемдік-эстетикалық бейін);

дене шынықтыру және спорт (дене шынықтыру-спорт бейіні);

әскери-патриоттық тәрбие (әскери-техникалық бейін).

Бұл ретте қосымша білім беру мазмұны танымдық, атқарушылық, шығармашылық және коммуникативтік қызмет тәжірибесі сияқты әртүрлі әлеуметтік тәжірибенің жиынтығы ретінде қаралады.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарындағы бейіналды даярлықтың білім беру кеңістігінің негізгі қағидаттары:

1) біртұтастық қағидаты: біртектілік, алуантектілік, көптектілік. Біртектілік қосымша білім беруді ұйымдастырудың жалпы бағыттылығымен айқындалады (мысалы, экологиялық-биологиялық). Алуантектілік – білім берудің бір бағыты шеңберінде білім алушылардың таңдауына қарай әртүрлі, кейде тіпті қарама-қайшы элективті курстан өту мүмкіндігі («Экологиялық туризм» және

«Көгалдандырғыш»). Көптектілік – білім алушылардың курстарды игерудегі таңдауы және осы таңдауға байланысты өзгеруі мүмкін.

2) вариативтілік қағидаты: балалардың жасына, даму деңгейіне, жеке ерекшеліктеріне және мүдделеріне байланысты элективті курс бағдарламасының ішінде нұсқауларды әзірлеу; білім алушыларға білім алу бағытының, осындай бағытты таңдаудағы мүмкіндіктер спектрінің (білім алушылардың орынды және тепе-тең сұранымы бойынша) толыққанды, сапасы жағынан әртүрлі және тартымды нұсқаларын ұсыну барысында іске асырылады.

3) таңдау еркіндігі қағидаты: ақпарат көздеріне бай, дамудың көптеген мүмкіндіктеріне, ол үшін қазіргі сәтте анағұрлым маңызды болып табылатындарға жүгіну мүмкіндігіне ие балаларға қосымша білім беру ұйымдарында білім берудің бейіналды дайындық кеңістігіндегі жекелік. 89

4) белсенділік қағидаты: барлық қатысушылар үшін өзара іс-қимылды қолдауға жеткілікті эмоциялық және зияткерлік шиеленіс деңгейінің мүмкіндігі, тәрбиеленушінің әлемге сұрақ қою қатынасын ынталандыру және оның бейіналды оқыту процесінде туындаған сұрақтарына жауап беру үшін шығармашылық ізденіс. Белсенділік қағидаты әрбір баланы бейіналды дайындық барысында жаңа адамдармен, заттармен және құбылыстармен кездесу мүмкіндігімен; білім беру және кәсіби мүдденің туындау көздерімен қамтамасыз етеді.

5) білім беру мазмұнының сабақтастық қағидаты: сатылас (кезең-кезеңмен) және деңгейлес (білім берудің әртүрлі нысандары бойынша) бейіналды дайындықтың білім беру процесін құру. Қосымша білім берудің ұтқырлығы мен регламенттелген стандарттарының болмауы балалардың білім алуға деген мұқтаждықтарын қанағаттандыра отырып, білім беру кеңістігін толықтырады. Қосымша білім беру ұйымдарында білім беру кеңістігін таңдау бойынша курстар бағдарламаларының негізгі міндеті – балалар қызығушылық танытатын білім саласын қозғайтын білім берудің мамандандырылуын (мысалы, экологиялық - биологиялық) қамтамасыз ету.

6) практикалық бағдарлану қағидаты: білім алушыларға әртүрлі білім беру бағыттарында (экология, биология, химия, география, медицина), балалар бірлестіктерінде, топтарында жұмыс істеу мүмкіндігін беру. Әртүрлі қызмет түрлері – білім беру, мәдени-сауықтық, зерттеу қызметтері үстем болып табылады.

Кәсіпалды және бастапқы кәсіби даярлық ерекше орын алады, олар мынадай мүмкіндіктерді қамтамасыз етеді: негізгі кәсіптермен және мамандықтармен (биолог, агроном, инженер, суретші және т.б.), олардың мазмұнымен және еңбек жағдайларымен, кәсіби сынама процесінде кәсіпті игерудің нысандарымен және мерзімдерімен танысу.

Аталған қағидаттар оқушылардың бейіналды оқытудың дербес үлгісін іске асыруларын, қажетті практикалық тәжірибе мен білім алуларын; танымдық уәждемелерін, қабілеттерін дамытуды, өз мүмкіндіктерін тануды қамтамасыз етулерін айқындайды.

Таңдау бойынша әрбір бағдарлама курсы игерудің стандарттарын белгілейді және қазіргі сәтте анағұрлым қызықты, өзекті қызмет түрін игерудің жолын өз бетінше таңдауға; оқушылар өзге білім беру жағдайларында ала алмайтын білім кеңістігін толтыруға мүмкіндік беретін жеке білім беру бағытын әзірлеуді қамтамасыз етеді.

Қосымша білім беру ұйымдарының заманауи практикасында бейіндік оқытудың міндеттерін іске асырудың ұйымдық нысандары қалыптасты:

қосымша білім берудің бейіндік (авторлық) мектептері мен студиялары (музыкалық, көркем шығармашылық, хореографиялық, жоғары әскери училищелер базасындағы бейіндік мектептер (жас ұшқыштар мектебі және т.б.);

қосымша білім берудің бейіндік орталықтары: техникалық, экологиялық, туристік және т.б.;

әртүрлі типтегі білім беру ұйымдары мен ведомстволар базасындағы элективті (бейіндік) курстар.

Өсіп келе жатқан ұрпақты кәсіби дамытуға қойылатын жаңа талаптар елдегі кәсіби бағдарланудың қайта қаралуына алып келді, ол барлық қызмет жолында жауапты шешім қабылдай отырып, кәсіби мансабын дербес “құруға” ықпал етуі тиіс. Бүгінгі күні тұлға дамуының маңызды ішкі шарттарының бірі білімділік болып табылады. Білім алушылардың қазіргі заманғы өркениеттің деңгейіне қол жеткізу мүмкіндіктерін кеңейтуді білімділіктің негізгі көздерін пайдалана отырып, кәсіби түрде қамтамасыз етуге болады:

білім беру жүйесінің ұйымдарында оқыту;

қосымша білім беру;

өздігінен білім алу;

элеуметтік қызмет тәжірибесі.

Осы көздердің әрқайсысы өзінше бағалы және өзгелерімен бірдей тең құқыққа ие. Сондықтан, олардың біреуін негізгі, ал өзгелерін қосымша деп санауға болмайды. Осы кіші жүйелердің интеграциясы бүгінгі күні мүмкін ғана емес, қажетті де болып табылады, себебі білім берудің басты құнды бағыты өзгерді: оқушыларға сертификатта көрсетілетін нәтижені емес, табысқа қол жеткізуге кепілдік беру.

Адам үшін білім алудың мақсаты өмірде табысқа қол жеткізу үшін болашақта оған қажет болатын мүлік ретінде білім алу болып саналады, атап айтқанда: алған білімінің негізінде өзінің маңыздылығын толық түсіну, осы білімді қоғамда белгілі бір орынға

сәтті және пайдалы алмастыру, өзінің қызметтік міндеттерін тиісінше орындау.

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін оқушылар педагогтің көмегімен өздерінің одан арғы білім бағдарын қалыптастырады. Осы бағдардың өзі оқушыға стандарт, белгілі бір сәтке эталон, алдағы уақытта көтерілуі тиіс баспалдақ болып табылады.

Осындай бағдарды құру аталған кіші жүйелерді интеграциялау кезінде мүмкін болады.

Интеграция – бұл жаңа идея немесе объект параметрлерінде сандық немесе сапалық өзгерістерді болжайтын екі немесе бірнеше идеяның немесе объектінің өзара байланысы, өзара шарттылығы, өзара кіріктірілуі.

Бүгінгі күні жалпы және қосымша білім беру интеграциясы оқушылардың бейіналды даярлығын ұйымдастырудың тәсілі болып табылады. Бейіналды даярлық – негізгі мектептің жоғары сынып оқушыларының таңдап отырған болашақтағы бейіндендірілген білім алу бағыттарына және кейіннен кәсіби қызметтің кең саласына қатысты (оның ішінде мектепте және білім алуды жалғастырудың өзге жолдарында білім алудың жоғары сатысында оқудың бейіні мен нақты білім алу орнын таңдауға да қатысты) өздігінен айқындалуға жәрдем көрсететін педагогикалық, психологиялық-педагогикалық, ақпараттық және ұйымдастырушылық қызмет жүйесі.

Бейіналды даярлықтың мәні – таңдау, ақпараттық жұмыс, бейіндік бағдарлану бойынша курстарды ұйымдастыру арқылы оқушылардың өздігінен айқындалуына ықпал ететін білім беру кеңістігін құру.

Ғалымдар балаларға базалық және қосымша білім берудің өзара байланысының негізгі төрт жолын ұсынады:

қосымша білім берудің маңыздылығын мойындау және оның құқықтарын теңестіру (қосымша білім беру ұйымдарының базасында таңдау бойынша емтихан тапсыру, орта мектеп түлектерінің аттестатына жеке жетістіктері туралы қосымша парақ салу);

ұйымдастырушылық-педагогикалық нысандарды пайдалану, базалық және қосымша білім беруді интеграциялау (мектеп оқуы мен қосымша білім беру ұйымдарының базасындағы мектептердің нысандарын біріктіру);

дәстүрлі пән олимпиадаларын пәнаралықтармен толықтыру; мектептің балаларға қосымша білім берудің мүмкіндіктерін пайдалануы (мектепте өзін-өзі басқару органдары үшін көшбасшыларды бірлесіп даярлау).

Жалпы және қосымша білім беруді интеграциялау шеңберінде Жас техниктер станцияларында бейіналды даярлықтың мынадай бағыттары іске асырылуда:

бейіналды даярлық пен бейіндік оқытудағы әлеуметтік әріптестік; техникалық ойлауды қалыптастыруға арналған ойын технологиясы;

білім алушылардың білімдегі жетістіктерін жинақтап бағалау.

Бейіналды даярлық пен бейіндік оқытудағы әлеуметтік әріптестікті іске асыра отырып, Жас техниктер станциясы білім алушылардың сұраныстарын, отбасы мен жалпы білім беру ұйымдарының қажеттіктерін ескерумен өз қызметінің бағдарламасын әзірледі. Базалық және қосымша білім беруді интеграциялаудың негізгі нысаны бастауыш техникалық мектеп (БТМ) болып табылады. БТМ жұмысын іске асыруда Станцияның әлеуметтік әріптесі мектептер болып табылады.

Мақсаты – жасөспірімге кәсіп таңдауда бағдар беру, кәсіби өздігінен айқындалуы және жеке басын дамытуы үшін жағдай жасау. Мынадай міндеттерді шешу мақсатқа қол жеткізуге ықпал етеді:

ойлау белсенділігін, дербестігін, коммуникативтік қабілетін дамыту;

болашақ кәсібіне деген саналы қарым-қатынасты тәрбиелеу;

техникалық сауаттылықтың (құзыреттіліктің) бастапқы деңгейін қалыптастыру.

Негізгі мектеп түлектері арасында жүргізілген әлеуметтік зерттеу нәтижелері мынадай пәндер бойынша тәлімгердің басшылығымен қосымша сабақтар ұйымдастыру қажет екенін көрсетті: математика бойынша – 72%; физика бойынша – 54%; химия бойынша – 56%; астрономия бойынша – 59%.

Осыған байланысты мынадай бейіндер қалыптасты:

технологиялық (ақпараттық технология);

технологиялық (жобалық технология);

жаратылыстану-математикалық;

индустриялық-технологиялық (әуе- және кеме үлгілеу);

индустриялық-технологиялық (техникалық үлгілерді құрастыру).

Бастауыш техникалық мектептегі пәндердің мазмұны оқушыларды қандай да бір болмасын бейін бағдарламаларын сәтті игеру үшін қажетті қызмет тәсілімен таныстырады және мектеп бағдарламасынан тыс материалдарды қамтиды.

БТМ білім беру процесі үш кезеңді: алдын ала, негізгі және қорытынды кезеңді қамтиды.

Алдын ала кезең оқушылардың қажеттіктеріне сәйкес бейіндік мектепте оқуларын жалғастыруын, таңдау бойынша курстар арқылы өз күштерін сынауын және т.б. саралауға мүмкіндік береді.

Бұл кезеңде мыналар жүзеге асырылады:

балаларға базалық және қосымша білім берудің муниципалдық және өңірлік жүйелерінің білім беру мүмкіндіктері туралы жасөспірімдерге хабар беру;

мектеп оқушыларының ата-аналарының пікірлерін, алдағы таңдаудың негізгі уәждерін, мүдделері мен икемділіктерін ескере отырып, олардың білім алуға сұраныстарын алдын ала диагностикалау.

Негізгі кезең мыналарды көздейді:

білім беру қызметінің жеке дара бағдарын таңдау туралы шешім қабылдау тәсілдерін оқыту;

бейіндік оқыту жағдайларында білім беру қызметінің қандай да бір бағыттарына бейімділік туралы болжамды құруға мүмкіндік беретін психологиялық-педагогикалық диагностикалау және өзін-өзі диагностикалау рәсімдерін ұйымдастыру;

негізгі қиындықтарды анықтау үшін жағдай жасалатын білім беру ахуалдарын, оқыту бейінін таңдау еркіндігі проблемасын талдау.

Қорытынды кезеңде:

“оқыту бейінін таңдау сынағасы”, мектеп оқушысының осы бейінде оқуға жекелеген мүдделілігінің сәйкестігі мен таңдалып отырған бейіннің талаптарына оның мүмкіндіктерінің сәйкес келуін болжайтын эвристикалық бағдарланған тапсырмалар сериясы іске асырылады;

жасалып отырған бейінді таңдауды тұжырымдауға, ранжирлеуге және көрнекі түрде, “сандық” түрде “ия” және “қарсы” деген аргументтердің арақатынасын салыстыруға мүмкіндік беретін баламалы таңдаудың «матрицалары» мен «схемалары» пайдаланылады. Бастауыш техникалық мектептегі сабақтар – бұл жаңа білім алудың жолы, ойлаудың өнімді әрекет ететін тәсілін дамытудың, дербес шығармашылық еңбектің дағдылары мен біліктерін қалыптастырудың мүмкіндіктері. Олимпиадаларға, конкурстарға қатысу, баяндамалар мен рефераттар дайындау, ТРИЗ конструкторлық бюросының жұмысына, ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу арқылы алынатын ақпаратты қарапайым қабылдаудан бастап оқушылар біртіндеп өз ойларын дербес тұжырымдау және білдіру мүмкіндіктеріне, пікірталас жүргізу дағдыларына ие бола бастайды.

Қосымша білім жүйесіндегі адамгершілік-патриоттық тәрбие

Азаматтық және патриоттық тәрбиелеудің негізгі мақсаты өсіп келе жатқан ұрпақты отандық мәдениетке бағдарлау, Отанға, оның мәдени-тарихи өткеніне қатысты құндылық қатынастарын қалыптастыру болып табылады. Балаларда өз отаны үшін мақтаныш сезімін қалыптастыру, оларды Конституцияны, мемлекеттік рәміздерді, туған тілін, халық дәстүрлерін, өз елінің тарихын, мәдениетін, табиғатын сыйлауға тәрбиелеу, белсенді азаматтық ұстанымы мен Қазақстан Республикасы азаматының танымын қалыптастыру маңызды.

Тәрбиелеудің осы бағытының басты нәтижесі жеке тұлғаның танымдық және азаматтық ұстанымын дамыту, адамдар арасындағы өзара қарым-қатынас қағидаты ретінде жақсылықты саналы түрде таңдау, өзін-өзі дамыту мен танымдық өзін-өзі жетілдіруге дайындық болып табылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты 2014 жылғы 17 қаңтардағы Жолдауында Жаңа қазақстандық патриотизмнің идеялық негізі болып табылатын мемлекет құраушы, жалпыұлттық құндылықтар белгіленген.

«Мәңгілік Ел» – жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы. Бұл – Қазақстанның тәуелсіздігі, ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім, индустрияландыру мен инновацияларға негізделген экономикалық өсім, Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы, тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы, еліміздің ұлттық қауіпсіздігі және бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы. Осы құндылықтар қазақстандық қоғамға әрқашан жеңіске жетуге, елді нығайтуға, табыстарды көбейтуге көмектеседі.

Білім беру жүйесі ел, қоғам алдында патриотизмді, азаматтық жауапкершілікті тәрбиелеуге бағытталған. Қазақстанның барлық азаматтары өздері тұратын және жұмыс істейтін қоғамдастықта да патриотизм мен қазақстандық азаматтық идеясын дамытулары керек.

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың тамаша сөздері бар: "Біз өзіміз де, біздің санамыз бен дүниетанымымыз да өзгерді. Өзіміздің еңбегіміз ғана әл-ауқат көзі болатынын айтпай-ақ та түсіндік, ал мемлекет бұл үшін тиісті жағдайлар жасауы тиіс".

Әрбір адам өз еңбегімен өзіне қызмет етеді, бірақ бұл ретте ол отанға, туған халқына, әлемдік өркениетке пайда әкеледі. Яғни адам өз

мүддесі мен әл-ауқатына қызмет ету арқылы өз Отанына, жоғары идеалдарға және азаматтық борышына пайда әкеледі.

Заманауи білім беру жүйесінде патриотизмді қалыптастыру үшін барынша қолайлы жағдай балаларға қосымша білім беру ұйымдарында жасалған, себебі ондағы тәрбие-білім беру процесі практикалық бағытқа ие және оқыту, тәрбиелеу және дамыту бірлігі қағидатын іске асырады.

Қазіргі уақытта балаларға арналған қосымша білім берудің бағдарламаларын, оның ішінде әскери-патриоттық клубтардың бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары өз қызметін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы № 499 қаулысымен бекітілген Балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес жүзеге асырады, ол меншік нысаны мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, қосымша білім беру ұйымдары қызметінің тәртібін айқындайды және Қазақстан Республикасы азаматтарының балаларға арналған қосымша білім алу құқықтарын тегін және шарттық негізде қамтамасыз етуге бағытталған.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығымен бекітілген Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидалары балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдарының барлық түрлерінің меншік нысандарына және ведомстволық бағыныстылығына қарамастан қызметінің тәртібін айқындайды.

Осы Қағидаларға сәйкес Балалар әскери-патриоттық клубы балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдарының түріне жатады және заңды тұлға ретінде құрылуы мүмкін.

Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдарының түрі ретінде Балалар әскери-патриоттық клубы әділет органдарында мемлекеттік тіркелген күннен бастап заңды тұлға құқығына ие болады.

Меншік нысанына байланысты Балалар әскери-патриоттық клубы (заңды тұлға ретінде) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 9 тамыздағы № 919 қаулысымен бекітілген Мемлекеттік орган болып табылатын мемлекеттік мекемені қоспағанда, мемлекеттік мекеменің үлгі жарғысын (ережесін) және Мемлекеттік кәсіпорынның үлгі жарғысына сәйкес өз жарғысын әзірлейді.

Әскери-патриоттық клубтардың негізгі міндеттері:

1) ұлттық және жалпы адами құндылықтар, ғылым мен практикаға қол жеткізу негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби қалыптастыруға бағытталған сапалы қосымша білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау;

2) жеке тұлғаны шығармашылық, рухани, тәндік мүмкіндіктерін дамыту, олардың қабілеттерін іске асыру;

3) құндылық пен саламатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке тұлғаны дамыту үшін жағдай жасау жолымен ақыл-ойды байыту;

4) азаматтыққа және патриотизмге, өз Отаны - Қазақстан Республикасына деген сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді және мемлекеттік тілді құрметтеуге, халық дәстүрін құрметтеуге, кез келген конституцияға қарсы және қоғамға қарсы көріністерге төзбеуге тәрбиелеу;

5) жеке тұлғаны белсенді азаматтық ұстаным тұрғысынан тәрбиелеу, республиканың қоғамдық-саяси, экономикалық және мәдени өміріне қатысу қажеттігін, жеке тұлғаның өз құқықтары мен міндеттеріне саналы қарым-қатынасын қалыптастыру;

6) қоғам өміріне бейімделу;

7) бос уақытты мазмұнды ұйымдастыру.

Әскери даңқ мұражайының, өлкетану бойынша балалар бірлестігінің, әскери-спорт лагерлерінің қызметімен байланысты қосымша білім беру педагогтері батырлық-тарихи, спорт, әскери-патриоттық, өлкетану, мәдени-тарихи, рухани-адамгершілік, азаматтық, әлеуметтік-патриоттық сияқты әртүрлі бағыттар бойынша білім алушыларды патриоттық тәрбиелеудің кең мүмкіндігіне ие.

Қосымша білім беру ұйымдарының жұмысында әскери-патриоттық клубтар жетекші орын алады. Жыл сайын олардың әлеуметтік-педагогикалық рөлі өсіп келеді. Жасөспірімдердің әскери өнерге, әскери мансапқа, армия тарихына қызығушылықтары, әдетте, саналы болып табылады. Балаларға қосымша білім берудің осындай ұйымдарына қажеттілік, әсіресе, ұл балалар арасында үнемі өсіп келеді.

Әскери-патриоттық клубтар – қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу және Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде борышын атқаруға дайындау бойынша жастармен жұмыс істеудің тиімді нысандарының бір түрі.

Қазіргі уақытта республикада 1979 әскери-патриоттық клуб бар, республика бойынша білім алушыларды қамту – 55281 (2,2 %). Астана, Алматы қалаларында, Алматы, Павлодар, Оңтүстік Қазақстан облыстарында әскери-патриоттық клубтар саны ұлғаюда.

"Ұлан" әскери-патриоттық клубы – Қазақстанда ең алғаш тіркелген әскери-патриоттық клуб, ол Қостанай облысының Лисаковск қ. Балалар және жасөспірімдер шығармашылығы орталығы жанында 18 жыл жұмыс істейді. Оқыту курсынан 350 ер бала өтті. Курсанттардың 55%-ы Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қатарында борыштарын атқарды. 7 ер бала қазіргі уақытта әскери оқу

орындарында оқиды. "Ұлан" клубының мүшелері Халықаралық жас патриоттар слетының, «Жас Ұлан» республикалық әскери-спорт ойындары финалының, Республикалық әскери-патриоттық бірлестіктер слетының, облыстық әскери-патриоттық клубтар слетының жеңімпаздары болып табылады.

1979 әскери-патриоттық клубтың 60 % астамы жалпы білім беру орта мектептерінің базасында сабақтан тыс уақытта жұмыс істейді. Олардың білім және тәрбие беру кеңістігінде әскери-теориялық және дене шынықтыру даярлығы үйлесімін тапқан, танымдық және физикалық даму мәселелері қатар шешіледі.

Әрбір клубтың белгілі бағыты болады. Әрбір клубтың қызметі білім алушылардың жеке дара психологиялық ерекшеліктерін, клубтың материалдық-техникалық жарақталуын, педагогтердің педагогикалық мүмкіндіктерін ескере отырып, құрылған әскери-патриоттық тәрбие беру міндеттерін шешуге бағытталған.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарының жүйесіндегі патриоттық клубтар мен бірлестіктер мектеп оқушыларын армиямен таныстыруды жүзеге асырады, балаларды тәртіпке, дисциплинаға үйретеді, әскери іс пен әскери қызмет, әскери іс-қимыл негіздерін зерделеуді, әскери техникамен танысуды ұйымдастырады, моральдік-психологиялық шынықтыру элементтерімен әскери ойындар өткізеді.

Әскери-патриоттық клубты құрудың **негізгі мақсаты** – мемлекеттік саясатты іске асыруға қатысу, балалар мен жастарды әскери-патриоттық және азаматтық тәрбиелеу.

Мынадай міндеттерді шешу жолымен мақсатқа қол жеткізіледі:

Отан мен туған өлкенің тарихы мен мәдениетін зерделеу;

патриоттық сезімді тәрбиелеу, өсіп келе жатқан ұрпақта Отанға деген адалдық, Отанға қызмет етуге дайындық және оны қорғау сезімдерін қалыптастыру;

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің үздік дәстүрлерін табыстау және дамыту;

жастар ортасында саяси және діни экстремизм көріністерінің алдын алу;

балаларды физикалық тұрғыдан дамыту, саламатты өмір салтының тартымдылығын арттыру;

әскери кәсіптер бойынша кәсіптік бағдарлау жұмыстары, офицер кәсібін танымал ету;

құқықтық білім негіздерін оқыту;

спорттың әскери-қолданбалы және әскери-спорттық түрлерін дамыту.

Республикада мектеп оқушыларын патриоттық тәрбиелеудің мынадай бағыттарын бөліп көрсетуге болады:

1) *мемлекет пен қоғамның тарихы мен дәстүрлерінде тәрбиелеу:* ел тарихын зерделеу, Отан тәуелсіздігі үшін күресте құрбан болғандарға естелік орнату бойынша іс-шаралар (ескерткіштер мен белгісіз ескерткіштерге қорған болу; естелік вахталары; ескерткіштерге құрмет карауылдарын қою, гүл орнату; жауынгерлер жатқан жерлер мен өзге де естелік орындарында митингілер мен өзге патриоттық іс-шаралар өткізу), білім беру ұйымдарында мұражайлар, аллеялар, әскери даңқ көрмелерін ашу, экскурсиялар, ерлік сабақтарын өткізу, Ұлы Отан және өзге де соғыстардың ардагерлерімен, әскери ұрысқа қатысушылармен кездесулер өткізу; естелік күндерін мерекелеу, концерттер, көрмелер, викториналар, конкурстар ұйымдастыру, бейнефильмдер қарау және т.б.;

2) *әскери-спорт тәрбиесі:* ұрыс, әскери даңқ орындарында туристік слеттар мен жорықтар ұйымдастыру, ел тарихына, Қарулы күштердің, өзге құрылымдық ведомстволардың естелік күндеріне арналған спартакиадалар мен спорт сайыстарын ұйымдастыру және әскери-спорт ойындарына қатысу: қорғаныс-көпшілік айлықтарын және спорт-сауықтыру жұмыстарын, әскери-спорт эстафеталарын және мерекелер, Отан қорғаушылар күнін, полиция, ішкі әскер, құтқарушылар күнін өткізу;

3) *мектеп пен әскери ұжымның өзара байланысы мен өзара іс-қимылы арқылы тәрбиелеу:* әскери қызметшілердің мектеп оқушыларына арналған әскери-қолданбалы үйірмелер мен секцияларға қатысуы, қорғаныс-спорт лагерьлерін, әскери-дала жиындарын ұйымдастыру, әскери қызметшілермен, құқық қорғау органдарының қызметшілерімен кездесулер өткізу.

Отандық тарихтағы батырлық оқиғалар, елдің саясат, ғылым, әскери іс, мәдениет және спорт саласындағы үздік жетістіктері әлі де азаматтар үшін танымдық идеал сапасын сақтауда, бұл оқушыларды патриоттық тәрбиелеудің іс-шараларын өткізуге нақты алғышарттар жасайды.

Патриоттық тәрбиелеудің құрамдас бөлігінің бірі ретінде патриоттық жұмыстарды ұйымдастыру және жүргізу тиісті нысандардың толық кешенін пайдалануды болжайды, ол негізгі үш топқа саралануы мүмкін.

Бірінші топ әртүрлі оқу пәндері, әсіресе гуманитарлық пәндер бойынша білім беру ұйымдарында, мамандандырылған факультеттерде, үйірмелерде, курстарда, секцияларда және т.б. жүзеге асырылатын патриоттық сипаттағы барынша кең және әртүрлі нысандарды; әңгімелесулерді, кештерді, «дөңгелек үстелдерді», ардагерлермен,

запастағы әскерилермен және әскери қызметшілермен кездесулерді; алғашқы әскери дайындықтың оқу-материалдық базасын жетілдіруді және т.б. қамтиды.

Екінші топтың алуан түрлілігі онша көп емес және ол көбінесе әскери және әскери-қолданбалы бағытпен сипатталады. Көбінесе практикалық сабақтар, жұмыстар, әртүрлі ойындар және т.б. түрінде өткізілетін осы нысандар, атап айтқанда, жасөспірімдер мен жастарды әскери өмірмен және қызметпен, қызмет ерекшелігімен және әскери қызметшілердің тұрмыс-тіршілігімен таныстыруды қамтиды (әскери-техникалық бірлестіктер, тактикалық оқу-жаттығулар, тактикалық-саптық оқу-жаттығулар, әскери-спорт ойындары, әскери-қолданбалы спорт түрлері бойынша секциялар және т.б.).

Үшінші топты әскери-патриоттық тәрбиенің анағұрлым перспективалы нысандары құрайды, оларға әскери-спорт сауықтыру лагерлері; әртүрлі бағыттағы патриоттық клубтар мен бірлестіктер сияқты нысандар жатады.

Олар әскери-патриоттық жұмыстың барлық бағытын қамтиды және бір жағынан, әскери-патриоттық тәрбиеге барынша көпшілік сипат беруге, екінші жағынан, көптеген оқушыларды қорғаныс-көпшілік жұмыстарында өзін-өзі басқаруға тартуға мүмкіндік береді.

Патриоттық тәрбиенің күтілетін нәтижесі:

Балалар мен жасөспірімдерде маңызды әлеуметтік мәні бар қасиеттер қалыптасады: азаматтық өркендеу, Отанға деген сүйіспеншілік, жауапкершілік, борыш сезімі, дәстүрге беріктік, тарихи және мәдени құндылықтарды сақтауға және жалғастыруға тырысу, қиындықтарды жеңуге дайындық, сондай-ақ Қарулы Күштерге, Отанға қызмет етуге дайындық.

Қосымша білім беру ұйымдарында жасөспірімдерді азаматтық-патриоттық тәрбиелеу құрылымы мыналарды қамтиды:

мыналарды қалыптастырумен байланысты тәрбие міндеттерінің кешені: патриот болудың қажеттігі; патриоттық дүниетаным мен патриоттық сезім; Қазақстанның Қарулы Күштерін және олардың әскери дәстүрлерін сыйлау, әскери істі зерделеуге қызығушылық; Отанды және оның ұлттық мүдделерін қарулы қорғауды қамтамасыз ету бойынша міндеттерді орындау кезінде қажетті моральдік-

психологиялық қасиет; әскери іс негіздерін білу және оларды практикада қолдану; жасөспірімдердің қажетті физикалық қасиеттері;

ғылымның психологиялық-педагогикалық талаптарын ескере отырып, жүзеге асырылатын және алға қойылған тәрбие мақсаттарына сәйкес білім алушыларды қалыптастыруды және дамытуды қамтамасыз ететін тәрбие субъектісінің педагогикалық қызметі;

Отанды және оның ұлттық мүдделерін қарулы қорғауды қамтамасыз ету бойынша міндеттерді орындауға дайын азамат идеалына сәйкес жүзеге асырылатын өзін-өзі жетілдіру бойынша жасөспірімдердің қызметін басқару.

Қосымша білім беру жүйесі ұйымдарында жасөспірімдерді патриоттық тәрбиелеудің сапасы мен нәтижелілігіне ықпал ететін факторлардың жиынтығы:

жеке-психологиялық (патриоттық сезім, дүниетанымдық және әскери-арнайы білім, эмоциялық сезіммен уайымдау, эмоциялық ерік тұрақтылығы);

әлеуметтік-психологиялық (педагогтер мен жасөспірімдер ұжымындағы моральдік-психологиялық атмосфера, оның оқу-тәрбие қызметінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге бағытталуы);

материалдық-техникалық (қажетті материалдық-тұрмыстық жағдай, оқу-материалдық база, оқу-әдістемелік әдебиет қорын жасау);

педагогикалық (әскери-патриоттық бағыттағы бағдарламаларды іске асыратын қосымша білім беру педагогтерінің педагогикалық мәдениет деңгейі).

Балаларға қосымша білім берудің әскери-патриоттық мазмұндағы білім беру бағдарламалары мынадай бағыттардың кең ауқымын ұсынады:

патриоттық (балалар мен жастарды батырлық-патриоттық тәрбиелеу);

мұражайлық-экскурсиялық (әскери және еңбек даңқы орындары бойынша экскурсиялық бағдарлар);

іздеу (ұрыс орындарындағы іздеу жұмыстары);

әлеуметтік (балалар мен жасөспірімдерді әлеуметтендіру құралы ретінде оларды әскери-патриоттық тәрбиелеу, тіршілікті сақтау сабақтары);

әскери (әскери іс, теңіз ісі, әскери-теңіз шлюпкаларын желкенмен қаруландыру, юнга әліппесі, әскери-десанттық дайындық, қызметтік ит шаруашылығы, әскери/армиялық жекпе-жек, атыс);

тарихи (жауынгерлер тарихы, географиялық жаңалықтар тарихы).

Қосымша білім берудің республикалық оқу-әдістемелік орталығы жыл сайын әскери-патриоттық бағыттағы республикалық іс-шаралар өткізеді.

2013 жылы Республикалық «Жас Ұлан» әскери-спорт ойындарының финалына облыстарда, Астана мен Алматы қалаларында өткізілген клуб командалары, іріктеу турларының жеңімпаздары қатысты. Ұйымдастырушылар мен төрелік алқа Қостанай, Павлодар, Ақмола облыстарының Әскери-патриоттық клуб ойындарына дайындығы жоғары деңгейде деп атап өтті.

2014 жылы Республикалық «Алау» әскери-спорт ойындарының финалына 16 әскери-патриоттық клуб қатысты, қатысушылардың жалпы

саны – 160 адам. Қарағанды, Қостанай, Ақмола, Солтүстік Қазақстан облыстарының әскери-патриоттық клубтары үздік нәтиже көрсетті.

2015 жылы Жамбыл қ. республикалық «Жас Ұлан» әскери-спорт ойындарының финалын өткізу жоспарланған.

«Алау», «Жас Ұлан» әскери-спорт ойындары - бұл:

– сайысқа қатысушыларды моральдік және физикалық тұрғыдан даярлау;

– жастарды әскери қызметке кәсіптік бағдарлау;

– өмірді, денсаулықты (өзінің және басқа адамдардың) сақтау дағдыларына үйрету;

– қауіпсіз өмір салтын және қауіпсіз тип жекелігін насихаттау;

– төтенше жағдайларды еңсеру бойынша оңтайлы шешімдер табу;

– ересектермен ұрпақтар арасында қарым-қатынас тапшылығының орнын толтыратын тең қарым-қатынас;

– өзіне, досына, командасына сену.

Қосымша білім берудің республикалық оқу-әдістемелік орталығы Ұлы Отан соғысы Жеңісінің 70 жылдығын тойлау шеңберінде мынадай іс-шаралар өткізді:

- «Салют, Жеңіс!» халықаралық конкурсына 750 білім алушы қатысты, конкурстың жеңімпаздары Астана қ., Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстары қатысушыларының жұмысы болды.

- «Біздің Жеңіс!», «Жеңістің жанды лентасы», «Этих дней не смолкнет слава» республикалық сырттай конкурс номинацияларына 514 білім алушы қатысты.

- жалпы орта, қосымша білім беру ұйымдарының және колледж педагогтері Отан қорғаушылар күніне арналған «Айбын. Ерлік. Өжеттік» республикалық сырттай педагогтер конкурсына қатысты.

Қосымша білім беру педагогі заманауи талаптарға сай болуы тиіс: білімді маман болуы керек, өзінің кәсіби қызметінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуі қажет. Осыған байланысты педагогикалық

қызметті табысты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жеке және кәсіби сапалардың жиынтығы ретінде оның педагогикалық мәдениетін арттырудың өткір міндеті тұр. Осы санаттағы педагогтің кәсіби қызметінің ерекшелігі, оның ішінде оның практикаға бағытталған бағдары біліктілікті арттыру процесін ұйымдастыруға және оның мазмұнына қойылатын ерекше тәсілді талап етеді.

Қосымша білім берудің республикалық оқу-әдістемелік орталығы жыл сайын әскери-патриоттық клуб басшылары үшін біліктілікті арттыру курстарын өткізеді.

Сонымен, 2014 жылы қосымша білім берудің әскери-патриоттық клубтарының 87 басшысы мен жалпы білім беру мектептерінің педагогтері үшін «Қосымша білім беру ұйымдары мен жалпы білім беру мектептеріндегі әскери-патриоттық тәрбие» тақырыбына арналған курстар ұйымдастырылды.

Әскери-патриоттық клубтардың басшылары мен педагогтері үшін «Балаларға қосымша білім беру ұйымдарында функционалдық сауаттылықты ескере отырып, әскери-патриоттық тәрбие беру», «Жалпы білім беру мектептерінде әскери-патриоттық клуб қызметтерін ұйымдастыру» атты әдістемелік ұсынымдар әзірленді. Қосымша білім беру педагогтері үшін балаларға қосымша білім берудің «Әдістемелік вернисаж» атты авторлық бағдарламалар конкурсы өтеді, ондағы номинациялардың бірі – әскери-патриоттық бағыттағы білім беру бағдарламалары.

Патриоттық тәрбиені қазақстандық қоғамда рухтылықты, азаматтық жауапкершілікті, әлеуметтік белсенділікті қалыптастыру және дамыту бойынша жүйелі және мақсатқа бағытталған қызмет ретінде қарау қажет. Осы бағыттағы барлық жұмыс жүйесі республикалық және жергілікті атқарушы билік органдарының, білім беру, балаларға қосымша білім беру ұйымдарының, қоғамдық ұйымдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының және жалпы қоғамның тиімді өзара іс-қимылы негізінде құрылуы тиіс екенін түсіну қажет.

Жұмысты жоспарлау кезінде жауапкершілік сезімі, саналы таңдау жасауға қабілеттілік және Отан, қоғам, өз отбасы, өз игілігіне бағытталған шешімді өз бетінше қабылдау, өзгеріп отыратын жағдайларға бейімделуге қабілетті және жаңа идеяларды қабылдау мүмкіндігі түрінде көрінетін, оң дүниетанымға ие азаматты тәрбиелеудің кешенді міндеттерін ескеру қажет.

Осы бағдарламаны іске асыруға қатысатын барлық ұйымдар өз қызметін білім алушылардың жеке басын дамытудың резервті мүмкіндіктерін ерте анықтау үшін жағдай жасайтын креативті заманауи тәрбие технологияларына, инновациялық әдістемелерге сүйене отырып, құрулары қажет.

Тәрбие процесін өзін Қазақстан халқының тарихи-мәдени мұрасын сақтаудың ішкі қажеттілігіне және қоғамдық даму негіздерін білуге сүйене отырып, оң жаңартуларды жүзеге асыратын заманауи қоғам құрудың белсенді қатысушысы ретінде қабылдауға бағыттау қажет.

Ақпаратты енжар қабылдауды емес, әр азаматтың өз тағдыры, қауіпсіздігі және өз Отанының болашағы үшін жауапкершілікті белсенді тану және жеке қабылдау процесін талап ететін шаралар жүйесі қажет.

Патриоттық акциялар, слёттар, форумдар, митингілер, фестивальдер, Ұлы Отан соғысы мен оқшауланған соғыстардың ардагерлерімен кездесулер жастарда патриоттық пен азаматтылық сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Азаматтарды тәрбиелеуде мықты рухани-адамгершілік және ұйымдық әлеуетке ие қоғамдық бірлестіктер маңызды рөл атқарады.

Бүгінгі күні өз елінің патриот азаматын тәрбиелеудегі маңызды кезең әлеуметтендіру процесіне елеулі ықпал ететін бос уақытты мазмұнды өткізу, сондай-ақ мінез-құлықтың оң үлгісін қалыптастыру болып табылады. Позитивті мысалдардың болуы жастарға әртүрлі қызметтерде елеулі нәтижелерге қол жеткізген тұлғаларға бағдарлана отырып, жеке дара өсу стратегиясын саналы түрде құруға мүмкіндік береді.

Бүгінгі күні жастармен ұйымдық-көпшілік қана емес, ақпараттық-насихаттау жұмыстары да қажет болғандықтан, жергілікті ерекшеліктер мен ресурстарды, дәстүрлер мен ғылыми әлеуетті ескеруге мүмкіндік беретін патриоттық тәрбиенің кешенді бағдарламаларын барлық деңгейлерде (мектеп, аудан, қала, облыс) әзірлеу талап етіледі. Саяси сауаттылықты, жоғары мінез-құлық мәдениетін, рухани-адамгершілік қағидаттары мен өмір заңдылықтарын сақтаудың ішкі саналы қажеттіліктерін қалыптастыруға бағытталған жұмыс қажет.

Жастарға әртүрлі тәрбие қызметі нысандарының ықпал ету деңгейін зерттей отырып, әскери-патриоттық тәрбиенің рухани-адамгершілік, физикалық, идеологиялық және жеке тұлға үшін маңызы бар қызмет нысандарын жинақтайтын тұрақты өмір заңдылықтарын қалыптастыруға ықпалы зор екені сөзсіз.

Жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарындағы әскери-патриоттық және әскери-спорт клубтарының қызметін әскери басқару органдарымен, дене шынықтыру және спорт басқармаларымен өзара іс-қимыл жасау барысында дұрыс ұйымдастыру патриоттық қозғалысты одан әрі дамытуға, салауатты өмір салтын белсенді насихаттауға, жастарды тәрбиелеудің жаңа нысандары мен әдістерін әзірлеуге және

қолданыстағыларын жетілдіруге, қоғамдағы түрлі қоғамға қарсы көріністермен күрес тиімділігіне ықпал етеді.

Білім алушылар әскери-спорттық және патриоттық клубтарға қатысу барысында жалпы әскери және әскери-техникалық даярлық пәндері бойынша білім мен практикалық дағдыға ие болады, моральдік-психологиялық сапаны, тәртіптілікті тәрбиелейді, әскери және техникалық білім мен білікті тереңірек игереді, өздерін тәндік тұрғыдан шынықтырады.

Өсіп келе жатқан ұрпақты тәрбиелеуді балалардың жеке дара және жас ерекшеліктерін, қазақстандық мектеп оқушыларын тәрбиелеудің қолданыстағы бағдарламаларын, отбасылық тәрбиенің тығыз өзара қарым-қатынасын және мектеп оқушыларына қосымша білім берудің қолданыстағы жүйесіндегі жасампаз идеяны міндетті түрде ескере отырып, мектепте білім берудің қолданыстағы жүйесінде рухани-адамгершілік, жоғары мәдениеттану, патриоттық және жасампаз идеяларда жүргізу қажет.

Міндеттерді шешудің заманауи нұсқаларының бірі өсіп келе жатқан ұрпақты азаматтық татулықты қолдау, ұлтаралық және конфессияаралық шиеленістерді, этникалық экстремизмді болдырмау, терроризм идеологиясына қарсы іс-қимыл жасау, армияда борышын өтеуге дайындау және т.б. процеске тартуға бағдарланған әскери-патриоттық бағыттағы балаларға қосымша білім беру бағдарламасы болуы тиіс.

Осылайша, қосымша білім беру ұйымдарының қызметі балалар мен жасөспірімдерді әлеуметтендіруге, олардың денсаулығын нығайтуға, жеке басын дамытуға, рухани-адамгершілік, патриоттық, экологиялық және эстетикалық тәрбие беруге ықпал етеді. Жаңа ұрпақтың рухани-адамгершілік тұрғыдан қалыптасуы, балалар мен жастарды дербес өмірге дайындау — ел дамуының аса маңызды шарты.

Қосымша білім жүйесінде балалардың көркем эстетикалық тәрбиесін ұйымдастыру

«Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 14-бабына сәйкес Қосымша білім берудің білім беретін оқу бағдарламалары білім алушылардың тұлға ретінде өзіндік айқындалуын, шығармашылығын дамытуды, олардың қабілеттерін, қоғамдағы өмірге бейімделуін жетілдіруді, азаматтық өзіндік сананы, жалпы мәдениетті, салауатты өмір салтын қалыптастыру, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыру үшін жағдайлар жасауды көздейді [1].

Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі көркемдік-эстетикалық бағыт көпшілік болып табылады, оның негізгі мақсаты өнер құралдарымен жүзеге асырылатын жеке тұлғаны тәрбиелеу. Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі көркемдік-эстетикалық тәрбие балаларды еңбекпен қамтудың және бос уақытын ұйымдастырудың әлеуметтік маңызды мәселелерін шешеді, жалпы білім берудің «кемшіліктерін» толықтырады, өнердің барынша әртүрлі салаларында оқушылардың шығармашылық және кәсіптік қызығушылықтарын дамытуға жағдайлар жасайды.

Қосымша білім беру өнердің қандай-да бір саласында кәсіптік-бағдарлық функцияларды орындамайтын жағдайларда, ол балалар мен жасөспірімдерді бос уақытын өткізу мәдениетіне үйретеді. Бос уақытты ұйымдастыру - білім беру практикасында ұрпақтан ұрпаққа беріліп келе жатқан мәдени мұралардың бірі. Оқушылардың өзінің әуестенетін бағытын таңдаудағы артықшылығы олардың жеке тұлғалық, азаматтық және ізгілік қасиеттерінің қалыптасуына тікелей әсер етеді.

Бүгінгі күні балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі көркемдік-эстетикалық бағыт әрқайсысы бейініне сәйкес білім беру ортасын қалыптастыратын оқу-тәрбиелеу орталықтарының жүйесі ретінде жұмыс істей алады және жұмыс істеуі тиіс. Балалар мен жасөспірімдердің көркемдік-эстетикалық тәрбиесі қосымша білім беру үшін аса өзекті болып табылатын көркемдік оқытуды негіз етіп алатын болса, табысты жүзеге асырылуы мүмкін. Көркемдік оқыту өнердің әралуан түрлерінде, практикалық көркемдік педагогиканың дәстүрлі әдістерінде қалыптасатын көркемдік-эстетикалық тәрбиенің жалпы заңдары мен қағидаттарына негізделеді.

Қазіргі кезеңде көркемдік білім берудің мақсаты: жалпы білім берудегі мәдениет пен өнердің жалпы деңгейін арттыру, көркемдік білім беру саласында маңызды, ажырамас бастапқы звено ретінде қалыптасқан көркемөнер мектебі, музыка мектебі, өнер мектебінің бірегей жүйесін сақтау және дамыту болып табылады.

Балалардың қосымша білім беруді ұйымдастыру – балалар музыка мектептері, өнер мектептері, балалар көркемөнер мектептері – тұтас болашақ кәсіби білім берудің іргетасы және қажетті базасы, кәсіби және әуесқой мәдениеттің негізі. Олардың шығармашылық қабілеттері, бейімділіктері, қызығушылықтары мен дарындары анықталады, музыка, бейнелеу, хореография, театр өнері және т.б. салалардағы дайындығының басым бағыты бойынша ерте кәсібиленуі жүреді.

Шығармашыл зиялыларды өсіру – балалар музыка мектептері, балалар көркемөнер және өнер мектептерінің жалғыз бағыты емес, бірақ негізгі бағыттарының бірі.

Балалар музыка, көркемөнер және өнер мектептерінде білім беру процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 29 желтоқсандағы № 543 бұйрығымен бекітілген Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламаларына сәйкес жүргізіледі. Үлгілік оқу бағдарламалары білім беру салаларын, тақырыптарын, оқу нысаналарын, оқу пәндерін, оларды игеру деңгейлерін, сабақтар түрлерін, ұсынылатын нысандар мен балалар өнер мектептеріндегі оқыту мен тәрбиелеу әдістерін зерделеудің мақсаттары мен міндеттерін айқындайды.

Қосымша музыкалық білім бұқаралық білімдердің бірі болып табылады. Балаларға қосымша музыкалық білім берудің маңызды қағидаты баланың қызмет нысанасын (түрін), педагогті және бағытты ерікті түрде таңдап алуы болып табылады.

«Қосымша музыкалық білім беру» деп адамға әлемді көркемдік, образды танудағы шығармашылықтың тұрақты қажеттілігіне ие болуға, өзін барынша жетілдіруге, нысаналы, әлеуметтік, кәсіби, жеке тұлғалық тұрғыда өзін-өзі айқындауға мүмкіндік беретін негізгі білім беруден тыс уәжді білім беру түсініледі.

Ол үшін:

балалардың білім берудегі жеке тұлғалық қажеттіліктерін музыкалық дамыту үшін жағдайлар жасау;

әрбір баланың бағдарламаның білім беру аясын және оны игеру уақытын, педагогті еркін таңдауы үшін жағдайлар жасау;

баланың әртүрлі қызығушылықтарын, бейімділіктерін және қажеттіліктерін қанағаттандыратын нысананың көптеген түрлерін ұсыну;

жеке тұлғаның танымға және шығармашылыққа, өзін өзі жетілдіруіне және кәсіби өзіндік айқындалуына бейімделуін дамытуға ықпал ететін білім беру процесінің жеке тұлғалық әрекеттік сипатын қамтамасыз ету қажет.

Бүгінгі күні музыкалық білім:

қосымша музыкалық білім беру нысанында – оқушылар үйлеріндегі, мәдениет үйлеріндегі, демалыс орталықтарындағы, жалпы білім беру мектептеріндегі үйірме жұмысы, оларда екі жүз мыңнан астам бала сабақ алады;

балалар музыкалық мектептерінде, балалар өнер мектептеріндегі музыка бөлімдерінде, студияларда, колледждерде, жеке меншік мектептерде жүйелі бастапқы кәсіпалды дайындық нысанында жүзеге асырылады.

Үйірме жұмысы негізгі таңдап алынған мамандық бойынша ғана оқытуды көздейді. Балалар жеке бағдарламалар бойынша оқиды.

Бастапқы кәсіпалды даярлығын балалар республиканың 327 балалар музыка мектептерінде және өнер мектептерінің музыкалық бөлімшелерінде алады, оның ішінде 200 музыка мектебі 53 429 оқушыға қосымша білім беруді қамтамасыз етеді.

Оларды әртүрлі музыкалық мамандықтар бойынша 80 мыңнан астам бала білім алады, оларға жеті мыңға жуық педагог сабақ береді. Педагогтердің 70 %-нан астамының жоғары білімі бар және өз мамандығы бойынша жұмыс істейді. Музыкамен айналысумен және музыкалық бағыттағы әртүрлі іс-шараларға қатысумен жалпы қамту бес жүз мыңнан астам баланы құрайды.

2013-2015 жылдары республикада қосымша 2013-2015 жылдары республикада қосымша білім беруді ұйымдастыру қызметінің талдауы музыкалық білім беру саласындағы бірқатар оң үрдістердің болуын растайды, ол білім беру бағдарламалары мазмұнының жаңаруына, шығармашылық оқу ұжымдарының сақталуына және дамуына, дарынды балаларды қолдау тетігінің қалыптасуына байланысты. Музыкалық қосымша білім беру жүйесінде практикалық қызметтің үлкен тәжірибесі жинақталған. Педагогикалық шеберліктің жоғары әлеуетін оқушылардың халықаралық және республикалық конкурстарға, орындау шеберлігі фестивальдеріне шығарып, табысқа ие болғандарынан көруге болады.

Қосымша музыкалық білім үшін аса маңызды оқиға жас музыканттар – балалар музыкалық мектептері мен өнер мектептері оқушыларының республикалық фестиваль-конкурсын жыл сайын өткізу болып табылады.

2012 жылы жас музыканттардың 46-республикалық фестиваль-конкурсына балалар музыка мектептерінің, өнер мектептерінің және мамандандырылған музыка мектептерінің халық музыкасы бөлімшелерінің (қазақ және орыс халық аспаптары) 881 оқушысы қатысты.

2013 жылы вокал өнері бойынша республикалық балалар фестивалі өткізілді. Конкурсқа балалар музыка мектептерінің және өнер мектептерінің вокал бөлімшелерінің 94 оқушысы қатысты.

Композитор Мұқан Төлебаевтың 100-жылдығына арналған жас музыканттардың 47-республикалық фестиваль-конкурсына (2013 ж.) балалар музыка мектептерінің және өнер мектептерінің фортепиано бөлімшелерінің, хор сыныптарының 488 оқушысы қатысты.

Жас музыканттардың 48-республикалық фестиваль-конкурсына (2014 ж.) республиканың балалар музыка мектептерінің және өнер мектептерінің шекті-шертпелі, үрлеу және ұрмалы аспаптары сыныптары бойынша 377 оқушы қатысты.

2011 жылдан бастап 2015 жылға дейін балалар музыкалық мектептері үшін мына пәндер бойынша: «Қазақ музыка әдебиеті», «Хор сыныбы», «Сольфеджио», «Фортепиано», «Скрипка», «Домбыра», «Сазсырнай», «Қазақ халық аспаптарының оркестрі», «Жетіген», «Қобыз» «Қыл-қобыз», «Флейта», «Саксофон», «Әлемдік музыка әдебиеті» үлгілік оқу бағдарламалары, «Әлемдік музыка әдебиеті» пәні бойынша оқушыларға арналған оқу құралы, «ФРЕШ» балаларына арналған фортепиано шығармалары» электрондық оқу-әдістемелік құралы әзірленді.

2015-2020 жылдары 20-дан астап үлгілік оқу бағдарламалары, құралдар әзірленетін болады.

Қосымша музыкалық білім құбылып тұратын әлеуметтік жағдайларға және балалар мен ата-аналардың қызығушылықтарына әсер етеді. Мектептерде акустикалық гитара, электрлі гитара, синтезатор, джаз сыныптары және т.б. сияқты жаңа музыкалық бағыттар, мамандықтары ашылады.

Музыкалық-эстетикалық бағыт бойынша **оң жұмыс тәжірибесі** Қарағанды, Шығыс Қазақстан, Қостанай, Павлодар, Ақтөбе, Батыс Қазақстан, Алматы облыстарында, Астана және Алматы қалаларында жинақталды.

Мына облыстарда балалар музыкалық мектептерінің саны басым:

Батыс Қазақстан облысында 20 музыка мектебі жұмыс істейді, оның ішінде ауылдарда - 15 мектеп, оларда 4260 бала оқиды.

Оңтүстік Қазақстан облысында 19 музыка мектебі жұмыс істейді, оның ішінде ауылдарда - 9 мектеп, оларда 6855 бала оқиды.

Атырау облысында 19 музыка мектебі жұмыс істейді, оның ішінде ауылдарда - 13 мектеп, оларда 5081 бала оқиды.

Павлодар облысында көркемдік-эстетикалық бағыттағы қосымша біліммен қамтылған оқушылар саны Екібастұз қ. М.Глинки ат. балалар музыкалық мектебінің жаңа ғимаратының іске қосылуы есебінен ұлғайды. Мектеп Президент Н. Назарбаевтың тапсырмасымен,

жаңа технологиялар пайдаланыла отырып, салынды, республикада оған ұқсайтын мектеп жоқ, контингенті 650 бала.

6 ауданда музыка мектептері балалар өнер мектептеріне қайта ұйымдастырылған, тек Железин ауданында қамту 175-тен 307 балаға дейін ұлғайды.

Құрманғазы атындағы № 1 балалар музыка мектебі қала мен облыстың мәдени-білім беру орталығы болып табылады. 70 жылдың ішінде 3000-нан астам түлекті даярлады, олардың көпшілігі үшін музыка өмірлік жолына айналды.

Мұнда шығармашылық жұмыс пен өзін өзі жетілдіру үшін барлық жағдайлар жасалған, мектептің мәдени-ағарту қызметінің бірнеше бағытын атап көрсетуге болады:

концерттік-лекциялық қызмет (лекция-концерттер, музыка туралы әңгімелер, жоғары сынып оқушыларына арналған «Музыкалы қонақжай» қызықты кездесулер клубы);

атаулы күндер мен оқиғаларға концерттер ұйымдастырып, өткізу, олардың ішінде ерекше атап өтуді қажет ететіні: «Поклонимся великим тем годам», «Желтоқсан желі», «Весна в женских сердцах», «Наурыз думан», «Новогодний серпантин»;

қала балабақшаларының балалары мен жалпы білім беру мектептерінің оқушыларына арналған «Метаморфозы» музыкалық-сахналық факультативінің театрландырылған қойылымдар өткізуі. Репертуарға «Бремен музыканттары», «Қар патшайымы», «Кішкентай ханзада», «Доктор Айболит» сияқты мюзиклдер, «Колобок», «Волшебная свирель» музыкалық ертегілері және т.б. кірді.

Мектепте «Шалқыма», «Кербез» домбыра ансамбльдері, «Айдарай» вокалды ансамблі, «Рондо» гитаристер триосы, «Вдохновение» педагогикалық дуэті, «Сюрприз» фортепиано дуэті жұмыс істейді. Жоғары сынып оқушыларына арналған «Музыкалы қонақжай» қызықты кездесулер клубы ерекше танымал.

Әрбір музыка үйренуші өз қалауы бойынша қосымша пәндерді таңдай алады. Ол синтезаторда ойнауды үйрене алады, музыкалық-сахналық факультативінің, кішкентай балаларды шығармашылық дамыту үйірмесінің сабақтарына қатыса алады, музыка уақытының негіздерін, композицияны, музыкалық шығармалардың талдауын және музыка теориясын зерделей алады.

Жыл сайын «Сириус» жазғы мектеп жанындағы бейінді лагерь құрылады. 2015 жылы лагерь өз жұмысын 15 маусымда бастайды, 28 тамызда аяқтайды, жазғы демалыспен 745 бала қамтылатын болады.

«Сириус» мектеп жанындағы бейінді лагері жұмысының мазмұны: жобаларды іске асыру, қызметтің түрлі бағыттары бойынша

шығармашылық бірлестіктер жұмысын ұйымдастыру, мәдениет мекемелерімен өзара іс-қимыл жасау.

Жобалардың мақсаты баланың жеке тұлғасын дамыту, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін дамытудың негізінде оның қабілеттерін ашу, толыққанды демалыс ұйымдастыру.

«Атадан Мұра» іздестіру-зерттеу жобасының 30 қатысушысының жоспарында «Әл-Аки» фольклорлық ансамблінің шығармашылығымен танысу, Иса Байзақов атындағы облыстық филармониясының қазақ ұлттық аспаптары оркестрінің дайындықтарына бару, Ж. Аймауытов атындағы қазақ драма театрының актерлерімен кездесу, қазақ халқының мұрасын зерделеу.

Кинолекторий нысанында «Музыка көкжиектері» зияткерлік-танымдық жобасы іске асырылатын болады. 40 білім алушы әлемдік балет, опера классиктерінің үлгілерімен танысады.

«Музыка және Уақыт» танымдық-зерттеу жобасына қатысушылар шығармашылық кездесулерде А.Чехов атындағы облыстық драма театрының артистерімен танысады, қолөнер шебері З. Худорожкомен танысады, Павлодар симфониялық оркестрінің дайындықтарына қатысады. Жоба қызметінің қорытындысы оқушылардың шығармашылық жұмыстарының көрмесі болмақ.

«Созвездие мелодий» музыкалық-білім беру жобасының 15 қатысушысы фортепиано сыныбына оқытудың бастапқы кезеңіндегі слух бойынша таңдау дағдыларын дамыту үшін қажетті дәрістермен, тәсілдермен танысады. Фортепиано сыныбында таңдау мен аранжировка дағдыларына кезең-кезеңімен оқыту бағдарламасы әзірленді. Жоба үстіндегі жұмыстың қорытындысы оқушылар дайындаған концерт болмақ.

«Фантазёры» музыкалық-сахналық жобасының шеңберінде А.Чехов атындағы облыстық драма театрының актеры А.А.Репинмен, И.Байзақов атындағы облыстық филармонияның әншісі О.Н.Скориковамен, шығармашылық кездесулер ұйымдастырылатын болады, «Ешкі, жеті лақ және қасқыр туралы» музыкалық спектакльдің қойылымы жүзеге асырылатын болады.

«Сказочная лаборатория» музыкалық-білім беру жобасының авторлары білім алушыларды ертегілер сюжеттеріне жазылған музыкалық шығармалармен таныстырады. Балеттер, мюзиклдер, балалар музыкалық фильмдерін көру ұйымдастырылатын болады. Жобаның нәтижесі балалар шығармашылық жұмыстарының альбомдарын жасау, "Щелкунчик" ертегісі бойынша музыкалық-театрлық қойылым болады.

№1 БММ білім алушыларының концерттік практикасын өткізу үшін Павлодар қаласының он жалпы білім беру мектебімен шарттар

жасалған. Жазғы уақытта концерттік іс-шаралармен 1700 мектеп оқушысын қамту жоспарланған.

Балалардың жан-жақты қабілеттерін дамыту, балалар шығармашылығының жаңа резервтерін ашу Павлодар қ. Құрманғазы атындағы балалар музыкалық мектебінің педагогтерінің міндеті болып табылады.

Қазақстандағы білім беру реформаларының процесі көркемөнер білімін де қозғайды.

«Қосымша көркемдік білім беру» деп адамға әлемді көркемдік, образды танып-білудегі шығармашылықтың тұрақты қажеттілігіне ие болуға, өзін барынша жетілдіруге, нысаналы, әлеуметтік, кәсіби, жеке тұлғалық тұрғыда өзін-өзі айқындауға мүмкіндік беретін негізгі білім алудан тыс мақсатты білім беру түсініледі. Ол үшін:

балалардың білім берудегі жеке тұлғалық қажеттіліктерін көркемдік-эстетикалық дамыту үшін жағдайлар жасау;

әрбір баланың білім беру саласын, бағдарламаны және оны игеру уақытын, педагогті еркін таңдауы үшін жағдайлар жасау;

баланың әртүрлі қызығушылықтарын, бейімділіктерін және қажеттіліктерін қанағаттандыратын нысананың көптеген түрлерін ұсыну;

жеке тұлғаның танымға және шығармашылыққа, өзін өзі жетілдіруіне және кәсіби өзіндік айқындалуына бейімделуін дамытуға ықпал ететін білім беру процесінің жеке тұлғалық-әрекеттік сипатын қамтамасыз ету қажет.

Қазіргі кезеңде көркемдік білім берудің мақсаты: жалпы білім берудегі мәдениет пен өнердің жалпы деңгейін арттыру, көркемдік білім беру саласында маңызды, ажырамас бастапқы звено ретінде қалыптасқан көркемөнер мектебі бірегей жүйесін сақтау және дамыту болып табылады.

Балалар көркемөнер мектептері мен Балалар өнер мектептерінің көркемөнер бөлімшелеріне кіретін балаларға қосымша білім беру жүйесі оқыту мен тәрбиелеу үшін маңызды мүмкіндіктер ұсынады. Көркемөнер мектептерінің негізгі міндеті – көптеген балаларға бастапқы көркемдік білім беру және аса қабілетті де дарынды оқушыларды мәдениет пен өнердің жоғары оқу орындарына түсуге дайындау.

Қазақстан Республикасында қазіргі уақытта 30 көркемөнер мектебі және 95 Балалар өнер мектептері жанындағы көркемөнер бөлімшелері бар, оларда шамамен 28 мың бала оқиды.

Көркемөнер мектептерінде және Балалар өнер мектептерінің көркемөнер бөлімшелерінде көркемдік оқыту мен тәрбиелеудегі жүйелі тәсіл «Сурет», «Кескіндеу», «Композиция», «Мүсіндеу», «Өнерлер

тарихы» сияқты пәндерді оқыту процесінде, сондай-ақ қосымша пәндерді енгізу, «Дизайн негіздері», «Компьютерлік графика», «Керамика» және т.б. жекелеген пәндер бойынша оқу жүктемесін араластыру есебінен жүзеге асырылады. Бастапқы көркемдік білім берудегі табысты жұмыстың маңызды шарты оқушылардың жас ерекшелік және жеке ерекшеліктерін ескеру болып табылады, бұл білімді, біліктер мен дағдыларды игеру процесінің заңдылықтарында көрінеді.

Оқытудың негізі шығармашылық дамыту мен оқытуды бірлігі болып табылады. Кез келген оқу-тәрбиелеу жұмысы балаларды шығармашылық дамытумен қалай да байланысты болуы тиіс, ал кез келген шығармашылық тапсырмада оқу-тәрбиелеу міндеттері шешілуі тиіс.

Көркемөнер мектебінде оқыту дайындық сыныптарына және 4-жазғы негізі мектепке бөлінеді. БКМ дайындық сыныптарында бейнелеу өнерінің практикалық сабақтарының негізгі мақсаты – оларды әрі қарай оқытудың мүмкіндігін қамтамасыз ететін, балалардың көркемдік-шығармашылық қабілеттерін дамыту болып табылады. Оқу бағдарламасын табысты игерген жағдайда дайындық сыныптарында оқытудың нәтижелері бойынша оқушылар көркемөнер мектебінің 1-негізгі сыныбына қабылданады. «Балаларды ерте көркемдік-эстетикалық дамыту» білім беру бағдарламасы балалар көркемөнер мектебіне жас ерекшелігі 6 жастан басталатын балаларды қабылдауға бағытталған және бейнелеу өнері (1 сағат) және мүсіндеу (1 сағат) сияқты 2 пәннен тұратын сабақтарды қамтиды. Балалармен ерте кезеңде жұмыс істеу мектебінің міндеті: мектепке дейінгі жастағы балаларды ерте көркемдік-эстетикалық дамыту үшін жағдайлар жасау; балалардың бейнелеу қызметіне қызығушылығын қалыптастыру және дамыту арқылы одан әрі жұмыс істеу үшін жеке контингент дайындау.

120 мыңға жуық бала Оқушылар сарайларының, үйлерінің, Республиканың шығармашылық орталықтарының және Аула клубтарының, Демалыс орталықтарының үйірмелерінде, студияларында көркемдік шығармашылықпен айналысады. Оқушылардың көптеген бөлігі бейнелеу өнерімен және сәндік-қолданбалы шығармашылықпен айналысады. Дизайн, компьютерлік графика сияқты бағыттар азырақ дамыған.

Бұдан басқа, елдің барлық дерлік жалпы білім беру мектептерінде көркемдік шығармашылық үйірмелері, клубтары жұмыс істейді, оларда 130 мыңнан астам оқушы қамтылған.

Жазда қала сыртындағы көркемдік-эстетикалық бағыттағы үйірмелерге 100 мыңнан астам оқушы қатысады.

Республиканың қосымша білім беру ұйымдарының сәндік-қолданбалы өнерінің үйірмелерінде, сыныптарында халық шығармашылығымен танысу, жұмыс технологиясымен және қазақ халық бұйымдарын дайындаумен танысу бойынша балалармен жұмыс жүргізіледі.

Республикада балалардың көркемдік білім алуға қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін қолайлы жағдайлар жасалады: жалпы білім беру мектептерінде, аула клубтарында, ауылдар мен аудан орталықтарында көркемөнер үйірмелері ашылады. Ауылдық жерлерде көркемдік білім беру ұйымдарының 35% жұмыс істейді.

Республикада «Балаларды ерте көркемдік-эстетикалық дамыту» білім беру бағдарламасы бойынша білім алушылар контингентінің ұлғаю үрдісі байқалады. Әртүрлі алаңдарда мектептердің көрме қызметі жандандырылды.

Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы Қазақстан Республикасында көркемдік білім беруді жетілдіру бойынша мақсатты жұмыс жүргізуде.

2013 жылдан 2015 жылға дейінгі кезеңде Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы мынадай іс-шараларды жүргізді.

«Ұрпақтар мұрасын сақтаймыз және көбейтеміз» көркемдік және халық қолданбалы шығармашылығының республикалық көрмесі (2013 ж.) білім алушыларды көркем мәдениетке және тарихи мұраға тарту, заманауи сәндік-қолданбалы өнерде халық дәстүрлерін сақтау мен дамыту бойынша балалар мен жастардың шығармашылық мүмкіндіктерін анықтау мақсатында өткізілді, көрмеге 600-ден астам жұмыс шығарылды.

«Әлем мәдениетінің жауһарлары балалардың көзімен» балалар суреттерінің республикалық конкурсы (2013 ж.) баланың жеке тұлғасының шығармашылық әлеуетін дамыту, өсіп келе жатқан ұрпақтың эстетикалық талғамын қалыптастыру, бейнелеу өнері саласындағы дарынды, талантты балаларды анықтау және қолдау мақсатында ұйымдастырылды, 189 білім алушы қатысты.

«Еңбек адамын ардақтайық!» балалар суреттерінің республикалық конкурсы жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдары оқушыларының арасында өткізілді (2014 ж.), мақсаты – білім алушылардың бойында Қазақстан Республикасында тұратын халықтардың дәстүрлі құндылықтарын сақтау мен дамытуға деген лайықты еліктеуші, оң көзқарасты жағымды образды қалыптастыру. Конкурсқа Қазақстан Республикасының жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарының 11 жастан 18 жасқа дейінгі білім алушылары қатысты, 294 білім алушы қамтылды.

«Аяз атаның жаңа жылдық түнгі хикаялары» комикстердің республикалық сырттай конкурсы жалпы білім беру мектептері, колледждері мен қосымша білім беру ұйымдарының білім алушылары арасында өткізілді. 106 бала қатысты.

«Қазақстан – менің алтын бесігім» балалар суреттерінің республикалық сырттай конкурсы жалпы білім беру мектептері, колледждері мен қосымша білім беру ұйымдарының білім алушылары арасында өткізілді (2015 ж.). Конкурсқа барлығы 230 жұмыс түсті.

Конкурс өсіп келе жатқан ұрпақты Қазақстан халқының мәдени және рухани құндылықтарына тарту, балаларға патриоттық және эстетикалық тәрбие беру, білім алушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін анықтау мақсатында өткізілді. Жыл сайын республиканың көркемөнер мектептерінің оқушылары халықаралық, ресейлік, республикалық, қалалық көркемөнер көрмелерінің дипломанттары болып табылады.

Жас суретшілердің жұмыстары Үндістанға, Кореяға, Болгарияға, Испанияға, Ресейге халықаралық конкурстарға жіберіледі. Көркемөнер бағытындағы халықаралық, республикалық, облыстық іс-шараларға 80 мың оқушы қатысады. 200-ден астам бала жыл сайын Халықаралық конкурстардың жеңімпаздарына айналады.

2013 жылы «Киіз өнері», «Ағаштан ою», «Кілем тоқу» пәндері бойынша сәндік-қолданбалы өнер бойынша бағдарламалар әзірленді.

2014 жылы мынадай әдістемелік өнімдер: "Композиция" пәні бойынша оқу құралы, "Кескіндеу" пәні бойынша педагогтерге арналған құрал, "Сурет", "Графика", "Қолданбалы композиция" пәндері бойынша әдістемелік нұсқаулықтар әзірленді.

Көркемдік қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері үшін Республикалық қосымша білім беру орталығы жыл сайын біліктілікті арттыру курстарын, авторлық және модификацияланған бағдарламалар конкурстарын өткізеді.

Мына облыстарда көркемдік білім беруді дамытудың оң үрдістері байқалады:

Ақтөбе облысында 7 көркемөнер мектебі жұмыс істейді, оларда 2020 бала оқиды.

Ақтөбе қ. Қалалық көркемөнер лицейіндегі балалардың көркемдік-эстетикалық және әлеуметтік-мәдени дамуы үшін қолайлы жағдайлар.

Барлық бағыт бойынша лицейдің қызметі білім беру процесін жетілдіруге, оқытудың табыстылығы мен тиімділігіне, уақыт талабына сай болуға тырысуға бағытталған.

2014-2015 оқу жылында 888 бала оқиды. 2013-2014 жылы 103 бала бітіріп шықты.

2012 жылы Қалалық көркемөнер лицейіне ЮНЕСКО клубының мәртебесі берілді.

Оқушылар «Подводная картина» халықаралық көрмесі, «АРТ-самғау» жас суретшілердің халықаралық фестиваль-конкурсы, Халықаралық ұлттық жастар дельфий ойындары сияқты көптеген танымал республикалық және халықаралық марапаттауларға ие болған.

Алматы қаласында Ә.Қастеев атындағы бейнелеу өнері мен техникалық дизайн мектебі жұмыс істейді.

Әбілхан Қастеев атындағы бейнелеу өнері және техникалық дизайн мектебі (Ә. Қастеев атындағы БӨТДМ) 1981 жылы Алматы балалар көркемсурет мектебі (АБКМ) ретінде құрылды, ол Алматыдағы балаларға бастауыш көркемдік білім беретін алғашқы мамандандырылған оқу ғимараты.

2005 жылы желтоқсанда мектеп Әбілхан Қастеев атындағы Алматы бейнелеу өнері және техникалық дизайн мектебіне өзгертілді. Ә. Қастеев атындағы БӨТДМ 1564 бала оқиды, оның ішінде - 5 білім алушының мүгедектігі бар, 4-уі жетім балалар.

2006 жылы мектептің педагогикалық ұжымы Қазақстан Республикасының көркемөнер мектептері мен өнер мектептерінің көркемөнер бөлімшелеріне арналған негізгі көркемсурет пәндері бойынша 7 үлгілік оқу бағдарламасын дайындады.

Мектеп оқушылары – бейнелеу өнері бойынша «Мой Казахстан» (ҚР Мемлекеттік Орталық мемлекеттік мұражайы), «Мир литературных образов и художник» (Алматы қ. әкімдігі және «Конгресс духовного согласия» халықаралық қоғамдық қоры) т.б. сынды қалалық, республикалық және халықаралық фестивальдер мен байқаулардың тұрақты қатысушылары мен жеңімпаздары.

Мектептің ерекше мақтанышы – ол ЮНЕСКО жобасының Бүкіләлемдік «Рисуют дети мира» альбомдық сериясына қатысуы. Осы жоба аясында 2003 жылдан бері БӨТДМ «Дети рисуют мир. Казахстан» республикалық байқауы жеңімпаздарының жұмыстары кіретін әсерлі альбом шығаруды ұйымдастырады, «Дети рисуют мир. Центральная Азия» және «Дети рисуют мир. Тюрксой» кітаптар топтамасы шығарылған.

2005 жылғы ақпанда Париждегі Бүкіләлемдік ЮНЕСКО клубтары қауымдастығының шешімімен мектепке ЮНЕСКО-ның Бірінші қазақстандық клубы мәртебесі берілді.

2015 жылы мектеп осы маңызды оқиғаның 10-жылдығын халықаралық ғылыми-практикалық коллоквиум өткізумен атап өтті. Оның қатысушылары ЮНЕСКО-ның көркемдік білім беру бойынша өңірлік сарапшылары, ғалымдар, қоғам қайраткерлері, Орталық Азия, Австрия, Оңтүстік Корея, Вьетнам, АҚШ, Ресей, Беларусь, Украина

өкілдері болды.

ЮНЕСКО клубы мәртебесіндегі мектеп балалардың шығармашылығын көпшілікке танымал ету мен халықаралық мәдени және білім берумен алмасу бойынша үлкен жұмыс жүргізеді, балалар көркем шығармашылық халықаралық фестивальдерге қатысады, Белоруссия, Ресей, Корея Республикасы, Чехиямен тығыз әріптестік байланыстарды ұстап тұрады.

Міндетті жазғы пленэр-практика аясында мектеп оқушылары басқа халықтардың мәдениетімен танысатын, сәулеттік және табиғи көрікті жерлердің этюдтары мен суреттерін орындайтын әртүрлі елдерге пленэрге шығады.

Сұлу әлемге тарту, өнерге деген махаббатты сіңдіру, балалар жүрегіне қайырымдылық негіздерін орнату – бұл директорлары – Қазақстан Республикасының құрметті білім беру қызметкері, Ы.Алтынсарин атындағы кеуде белгісінің иегері Есенова Ханзада Әзімханқызының басшылығымен өз жұмысын қалыптастыратын педагогикалық ұжымның ұстанымдары.

Ақмола облысында 2 көркемсурет мектебі жұмыс істейді, онда 616 бала оқиды.

Көкшетау балалар көркемсурет мектебі өзінің шығармашылық жолын 1979 жылы бастады. Мектепте 400-ден астам оқушы білім алады. Мектеп түлектерінің көбі өз өмірлерін суретші кәсібімен байланыстырды. көркемсурет мектебінде алынған білім өмір жолы мен мамандықты таңдауда негіз қалаушы факторға айналды.

2004 жылдан бастап Көкшетау қ. Балалар көркемсурет мектебінде нашар еститін балаларға арналған мамандандырылған сынып жұмыс істейді.

2008 жылы мамандандырылған сыныптың алғашқы түлектері шығарылды. Төрт бітіруші балалар көркемсурет мектебін үздік бітіру туралы куәлік алды.

2004 - 2014 жылдар аралығында балалар көркемсурет мектебін нашар еститін, сондай-ақ тірек-қимыл аппараты бойынша мүгедек 33 бала бітіріп шықты.

Мектептің педагогикалық ұжымының мақсаты балалар әлемді бейнелеу өнері арқылы танитын шығармашылық орта құру есебінен тәрбиелеу мен оқыту болып табылады.

Денсаулығының мүмкіндіктері шектеулі баланың жеке тұлғасы, оның қажеттіліктері мен қызығушылықтары тәрбиелеу және білім беру процесінің басты назарында болуы тиіс, оның мәні жекелеген функцияларды түзетуде емес, балаға деген біртұтас көзқарасты іске асыруда, дербес әрі толыққанды өмір сүруі үшін қажетті тәндік және психикалық мүмкіндіктерін дамытуда.

Педагог Н.А. Булгакованың «Нашар еститін балаларды арттерапиялық технологиялар элементтері арқылы бейнелеу өнеріне оқыту» авторлық бағдарламасы «Әдістемелік вернисаж» әдістемелік идеялардың республикалық байқауында «Қосымша білім берудің білім беру бағдарламалары» номинациясында Бас жүлдеге лайықты болды.

Мектеп өз тәрбиеленушілерінің байқаулардағы жетістіктерімен мақтан тұтады: Қазақстан жастарының Ұлттық Дельфий ойындары, Халықаралық «Нова Загора - 2014» жастар бейнелеу өнері көрмесі, Жапониядағы Халықаралық «Foodwaste» ЮНЕП байқауы, Ресей-Калининград форумы аясында «Экология души» балалар бейнелеу шығармашылығы байқауы, Жапониядағы Халықаралық «КАНАГАВА БИЕННАЛЕ» балалар сурет көрмесі.

2015 жылы «Өрлеу» БАҰО АҚ Ақмола облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты Көкшетау балалар көркемсурет мектебінің «Балалар көркемсурет мектебі жағдайында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту» тақырыбы бойынша тәжірибе жұмысын жинақтады.

Республиканың 127 балалар өнер мектебінде 58429 бала оқиды, олар республикадағы балаларға қосымша білім беру ұйымдарының жалпы санының 27 %-ын құрайды. 72 мектеп ауылдық жерлерде жұмыс істейді, 16 – жеке меншік.

Жылдан жылға білім алушылар санының өсуі балалар өнер мектептеріне деген сұраныстың артқанын көрсетеді. 2013 жылдан бастап 2015 жылға дейін өнер мектептерінде білім алушылардың жалпы саны 13 %-ға ұлғайды.

Балалар өнер мектебі қосымша білім беру ұйымы ретінде көркемдік білім беру және эстетикалық тәрбиелеу саласында азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған.

Қазіргі өнер мектебінің миссиясы өзіндік айқындалуға, әлеуметтік құзыреттілікке қол жеткізуге, сондай-ақ мектеп оқушыларының өнердің алуан түрлерін игеруі кезінде поликөркемдік дамуына ықпал ететін білім беру кеңістігін құру болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесі дамуының қазіргі кезеңі көбіне инновациялық даму режиміне бағдарланған, ол:

білім беру процесіне оқушыларды көркемдік-шығармашылық дамытудың инновациялық технологияларын және қосымша білім беру қызметтерін кеңейту арқылы поликөркемдік білім беру қағидаттарын енгізуден;

қосымша білім берудің инновациялық ұйымдарын ашудан;

көркемдік білім беру саласында жаңа білім беру жобаларын әзірлеуден көрінеді.

Балалар көркемсурет мектептері мен өнер мектептерінің көркемсурет бөлімшелерінің оқыту мақсаты жеке тұлғаны жан-жақты шығармашылық дамытуды және өзін өзі жетілдіруді, білім алушылардың мәдени деңгейін арттыру үшін қазіргі заманғы білім беру ортасын құру болып табылады.

Қызметтің негізгі бағыттары:

бастапқы көркемдік және эстетикалық білім беру деңгейінде өнердің алуан түрлері бойынша білім беру бағдарламаларын іске асыру;

жеке тұлғаны дамыту және таным мен көркемдік шығармашылыққа бейімдеу;

білім алушы жеке тұлғалардың жалпы мәдениетін қалыптастыру;

жеке тұлғаның кәсіби бағдарлану проблемасын шешу;

көркемдік бағыттағы (музыка, хореография, бейнелеу, сәндік-қолданбалы, эстетикалық және т.б.) білім беру бағдарламаларын іске асыру.

Жалпы көркемдік-эстетикалық білім берумен және тәрбиелеумен қатар балалар өнер мектебі болашақ музыканттарды, суретшілерді, балет артистерін кәсіптік оқытудың бастапқы кезеңі функциясын орындайды.

Өнер мектептерінде білім берудің негізгі мазмұны – практикалық-бағдарлық, әрекеттік. Оқушы іздену жағдайында өзі дербес әрекет етеді, еңбек, табиғат объектілерімен, мәдени ескерткіштермен өзара іс-қимылдан білім алады, балаға білімді өзі игеріп алуы қажет жағдайлар да туындайды. Мұндай білім – тек қана шығармашылық білім, себебі балаға өз жолын табуға ықпал етеді. Осындай жолмен алынған білім жеке тұлға тұрғысынан өте маңызды.

Балалар өнер мектептерінде оқушылардың концерттік және конкурстық қызметіне үлкен мән беріледі. Республикада мектепте бар барлық мамандықтар бойынша конкурстар мен фестивальдер, балалар көркемөнер шығармашылығының көрмелері, музыкалық-теориялық цикл пәндері бойынша олимпиадалар өткізіледі.

Балалар өнер мектептерінде оқушыларды шығармашылық қызметке оқыту дүниетанымды, эстетикалық көзқарас пен көркемдік талғамды нысаналы түрде қалыптастыру проблемасының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Осының бәрі жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға әсер етеді, оны өздігінен білім алу және өзін өзі дамыту деңгейіне шығаруға көмектеседі. Тек

осындай көзқарас болғанда ғана одан әрі үздіксіз өзін өзі жетілдіру міндетін шешуге қабілетті, құзыретті шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыруға болады.

2013-2015 ж.ж. Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы республикалық деңгейдегі іс-шараларды өткізді.

Шәкен Аймановтың 100 жылдығына арналған республикалық балалар өнер (кино) фестивалі (2014 ж.) балалардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін жағдайлар жасау, конкурс номинацияларын көптеп таңдау арқылы бейнефильмдердің жас операторлары мен режиссерларының шеберлігін арттыру, балалардың шығармашылық қабілеттері мен белсенділігін дамыту және балалар мен жасөспірімдерді бірлескен шығармашылық үшін біріктіру мақсатында ұйымдастырылды.

Фестивальге республика киностудияларының балалар шығармашылық ұйымдарының үздік фильмдерінің 12-16 жас аралығындағы авторлары (облыстық конкурстардың жеңімпаздары) қатысты. Қатысқандардың жалпы саны – 80 адам.

Республикалық балалар өнер фестивалі (театр) (2015 ж.) өсіп келе жатқан ұрпаққа рухани-ізгілік, эстетикалық тәрбие беру факторы ретінде балалар театры шығармашылығын қолдау және дамыту, жеке тұлғаны үйлесімді дамыту, өзін өзі көрсете білуге, әлемді эстетикалық және обзарды тануға деген бірегей қабілеттерін қалыптастыру және дамыту мақсатында ұйымдастырылды. Республикалық балалар өнер (театр) фестивалінде республиканың 16 театр ұжымы қатысты. Қатысқандардың жалпы саны – 128.

2013 жылы «Театр», «Қуыршақтар театры», «Кино өнері», «Киім дизайны», «Хореография», «Цирк» пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламалары, балаларға қосымша білім беру жүйесінің балалар көркемөнер мектептері мен өнер мектептерінің көркемөнер бөлімшелерінің әдістемелік қызметін ұйымдастыру бойынша нұсқамалық-әдістемелік ұсынымдар әзірленді.

Балалар өнер мектебі қосымша білім беру ұйымы ретінде көркемдік білім беру және эстетикалық тәрбиелеу саласында азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған.

Қазіргі өнер мектебінің миссиясы өзіндік айқындалуға, әлеуметтік құзыреттілікке қол жеткізуге, сондай-ақ мектеп

оқушыларының өнердің алуан түрлерін игеруі кезінде поликөркемдік дамуына ықпал ететін білім беру кеңістігін құру болып табылады.

Республиканың балалар көркемөнер мектептері белгілі бір жұмыс тәжірибесін жинақтады:

Қарағанды қаласының өнер мектебі №2 ЮНЕСКО клубы – өнердің көркемдік, музыкалық, хореографиялық, музыка-театрлық және цирк түрлеріндегі жас таланттарды дамытуды қамтамасыз ететін бірегей инновациялық білім беру ұйымы. 2014 жылы мектеп қаланың өнер мектептері арасындағы рейтингіде екінші орынға ие болды.

2011 жылы мектеп Халықаралық ЮНЕСКО қауымдастығының белсенді мүшесіне айналды. Халықаралық ЮНЕСКО қауымдастығына кірудің міндетті шарты инновациялық жобаны қорғау болды. Аталған жағдайда Қосымша білім берудің ресурстық орталығы арқылы негізгі жалпы және қосымша білім беруді біріктіру жобасы қорғалатын болады.

№2 өнер мектебінде мына эстетикалық бағыттар бойынша оқытуды жүзеге асыратын, балаларды өнерге табысты оқыту үшін барлық жағдайлар жасалған:

1) музыкалық – бұл домбыра, қобыз, фортепиано, баян, флейта, саксофон, скрипка, хор, эстрада және халық әндері сыныптары. Мектеп педагогтерінің шығармашылық белсенділігін дамытудың жоғары дәрежесіне орай білім алушылар әртүрлі конкурстар мен фестивальдерге қатысып, жүлдегерлер атанып келеді.

2) көркемсурет бөлімшесінің білім алушылары жүйелі түрде республикалық пленэрлерге шыға алады, онда тұтас еліміздің жас суретшілері жиналады, бірнеше рет халықаралық конкурстардың жүлдегерлері атанды.

3) театр бөлімшесі, мұнда сабақтарды К.С.Станиславский атындағы Қарағанды облыстық театрының жетекші актерлары жүргізеді.

4) эстрада-цирк бөлімшесі – Қарағанды облысында бірегей.

Мектеп базасында «Салют» балалар сауықтыру орталығы (БСО) жұмыс істейді. «Сары-Арқа Әуендері», орыс халық аспаптар оркестрі, «Арнау» хореографиялық ансамблі, вокалдық ансамбльдер, «Меруерт», «Весёлые нотки» хор ұжымдары, цирк бөлімшесінің тәрбиеленушілері республикалық, облыстық байқаулардың бірнеше дүркін лауреаттары болып табылады.

Мектеп педагогтерінің негізгі мақсаты – білім алушылардың жеке қабілеттерін ашу және жетілдіру, өнердің алуан түрінің өзара әрекеті жағдайында оларды шығармашылық дамыту, бастауыш мектептің әрбір баласын өнер кешеніне сіңдіре отырып және орта буын мен жоғары буында факультативтік курсты таңдау құқығын бере отырып, кәсіби

деңгейде бастапқы эстетикалық білім беру.

2010 жылы педагогикалық ұжым Өнер мектебі базасында Ресурстық қосымша білім беру орталығын (РҚБО) ашу туралы шешім қабылдады.

РҚБО жұмысын мониторингілеу процесінде мынадай оң нәтижелер анықталды:

білім алушыларда эмоциялық-жекебастылық тұрғыда алаңдаушылық, өзіне өзі сенбеушілік, белгілі бір балалар ұжымында болғанда өзін ыңғайсыз сезіну сияқты проблемалардың жоқтығы. Білім алушыларда дау-дамайсыз қатынас дағдылары, қоршаған әлемге, адамдарға, өзіне оң көзқараспен қарау дағдысы қалыптасқан;

оқушылардың оқу жылы ішінде мектеп пен қаланың концерттік қызметіне қатысуы.

Осының бәрі білім алушылардың бойында сұлу әлемді қабылдауын, өнердің әдемі тілін бағалауын, өз күштерін көркемсурет шығармашылығы саласында сынап көруге тырысуын қалыптастыруға ықпал етеді.

РҚБО-ның көркемдік-эстетикалық бағыттағы нәтижелілігінің басты көрсеткіші шығармашылық конкурстарға қатысу және жеңімпаз атану болып табылады.

РҚБО-ның даму перспективалары:

білім алушылардың қажеттіліктеріне сәйкес өнердің театр, вокал-хор түрлері бойынша білім беру қызметін кеңейту;

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы жалпы білім беру мектептерінің білім алушыларымен кәсіптік бағдар беру жұмысын жандандыру. Бұл жағдайда, жоғары сынып оқушыларын оқыту жалпы білім беру мектептерінің оқу жоспарларының вариативті компонентіне кірмей, сабақтан тыс уақытта қосымша білім беру нысанында жүреді;

облыстың қосымша білім беру ұйымдарында оқытушылар мен тәрбиеленушілер үшін on-line режимінде интерактивті сабақтар мен шебер-кластар әзірлеп, өткізу.

Өнер мектебі Қарағанды қ. мен Қарағанды облысының білім беру және мәдени-ағарту кеңістігінде үйлесімді орын тапты, қосымша білім берудің жетекші ұйымдарының біріне айналды. Мектептің қызметі республикадағы қосымша білім берудің қалыптасқан көпсатылы жүйесін сақтауға мүмкіндік береді.

Білім беру жинақталған білімді жас ұрпаққа беруге және білімнің әртүрлі салаларында олардың өзіндік ғылыми зерттеулерімен өз ұстанымдарын нығайтуға бағытталған, «Қазақстан – 2050» ұзақ мерзімді стратегиясының маңызды басымдықтарының бірі деп танылды.

Адамның қазіргі еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігі

негізінен оның жаңа технологияларды игеру білігіне және еңбектің әртүрлі жағдайларына шапшаң бейімделу қабілетіне байланысты. Дәл осылай болғандықтан қазіргі білім беруде құзыреттілік тәсілі идеясы пайда болды.

Шығыс Қазақстан облысының Шемонаиха ауданының Шығармашылық үйі педагогикалық ұжымының оқыту мен тәрбиелеудегі құзыреттілік тәсілі арқылы баланың жеке тұлғасын ізгілік тәрбиелеуді қалыптастыру жөніндегі тәжірибесін ұсынамыз.

Шемонаиха ауылы Шығармашылық үйінің басты мақсаты – тәрбиеленушілер жеке тұлғасының үйлесімді әрі жан-жақты шығармашылық дамуы үшін әлеуметтік-педагогикалық жағдайлар жасау.

Педагогикалық ұжымның міндеттерінің бірі білім беру процесіне жасөспірімдерге қандай да бір қызмет саласында белгілі бір білімдерді, біліктерді және дағдыларды игеріп қана қоймай, сонымен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін де дамытуға көмектесетін әдістер мен тәсілдерді енгізу болып табылады.

Шығармашылық үйінің педагогикалық ұжымы, ең алдымен, баланың жеке тұлғасын дамыту факторы ретінде білім берудің мазмұнын мойындаудан бастау алады. Бұл қағидат білім беру жүйесінің элементі ретінде білім беру процесінің бағдарламалық қамтамасыз етілуінің, сабақ өткізу орнының мәнін түсіну үшін, қызметті ұйымдастыру тәсілдерін (педагогикалық технологиялар) айқындау үшін маңызды. Құзыреттілік тәсіл технологияларын қолдану педагогтерді мына талаптарды орындауға міндеттейді: әңгімелесудегі ашықтық, әрекеттік-шығармашылық мінез, баланың жеке дамуын қолдауға бағытталу, балаға қажетті кеңістікті, дербес шешімдер қабылдау еркіндігін, шығармашылықты, зерделеу мазмұны мен тәсілдерін және мінез-құлықты таңдап алууды ұсыну.

«Шығармашылық үйі» КМҚК балаларға қосымша білім берудің негізін балалардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған білім беру блогы құрайды. Балалар өздерінің қажеттіліктеріне сай келетін жұмыс бағытын таңдап алады және бір жылдың ішінде білім алушылар бірнеше үйірмелерге, студияларға, секцияларға баруға құқылы. Шығармашылық үйінің педагогтері үшін қандай да бір салада табысқа жету үшін маңызды қасиеттер тобының болуы тұрғысынан әрбір бала ерекше. Бала білімнің кең спектрінде өз таңдауын жасай отырып, құзыретті бола алады.

Шығармашылық үйінің білім беру процесіне құзыреттілік тәсілін енгізу білім алушылардың жеке бейімділіктері мен қызығушылықтарына орай олардың құзыреттіліктерін анықтауға және қалыптастыруға жәрдемдесуі тиіс оқыту әдістерін өзгертті. Жетекші

дидактикалық құрал жобалар әдісін пайдалану болды.

Қазіргі уақытта Шығармашылық үйіндегі жобалау қызметі оқу процесін әдістемелік дамытудың перспективалы құралы, себебі ол құзыреттердің ең алуан түрлерін, сондай-ақ құзыреттіліктің толық жиынтығы – функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады.

Жобалармен жұмыс жасау оқушыларды көп нәрсеге үйретеді. Бұл белсенді ойлау қызметі, танымдық және әлеуметтік белсенділікті дамыту, оқуға деген қызығушылық, ой өрісін кеңейту және білімді саналы түрде алу және пайдалану. Шығармашылық үйінің тәрбиеленушілері проблеманы шешуге, ақпарат жинау және өңдеу дағдыларын, зерттеу қызметінің біліктері мен дағдыларын алуға үйренеді, білімді қолдануды, талқылауды және өз ойын білдіруді үйренеді.

Шығармашылық үйі тәрбиеленушілерінің үздік жобалары «Марш парков» халықаралық жобасында, «Dance Life» аула билерінің республикалық сырттай конкурсында, «Мой Пушкин», «Радуга», «Шығыс жұлдыздары», «Ғажап бұл әлем» балалар шығармашылығының облыстық конкурстарында жүлделі орындарға ие болды.

Жобалау қызметі тікелей білім мен ақпарат көзіне қарағанда, көбінесе «тәлімгерге» айналған педагогтердің ұстанымын да өзгертті.

Педагогикалық ұжым әрбір тәрбиеленушіге білім алу траекториясын құруға мүмкіндік беретін ашық білім беру кеңістігін құра алды. Білім алушылардың білім алудағы қажеттіліктерін үйірмелер, секциялар, клубтар қамтамасыз етеді. Шығармашылық үйінің қосымша білім беруінің мазмұны мынадай бағыттарды ұстанады: бастапқы техникалық үлгілеу, «Сиқырлы қылқалам», туристік-өлкетану, театр-драмалық, лингвистикалық, спорттық, шахмат-шашки бағыты, автомобиль клубы, қолданбалы өнер, хореография, сәулет дизайны, вокал студиясы және музыкалық аспаптарда ойнау, жақын орналасқан ауылдарда мектептердің жанынан техникалық шығармашылық бастапқы техникалық үлгілеу, сәулет дизайны студиялары ашылған.

Педагогтердің авторлық білім беру бағдарламаларының әзірлемелері әрбір баланың қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Осылайша, Шығармашылық үйінің оқу-тәрбиелеу процесінде құзыреттілік моделін пайдалану оқу-тәрбиелеу процесін басқаруға, педагогтердің қызметіне өзгерістер енгізді.

Педагогикалық ұжым қызметінің мақсаты білім алушылардың өз жоспарларын айқындауы, әдеттегі және әдеттегіден тыс жағдайларда

шешімдер қабылдай білу сияқты біліктерді игеруі болып табылады.

Сапалы білім беру – бұл балаға таңдау еркіндігін, өзін өзі айқындау және кез келген жағдайда тиімді әрекет ету құқығын қамтамасыз ететін білім. Қосымша білім беру педагогтерінің бейінді оқу бағдарламалары бойынша жұмысы оқушыларға өзінің шығармашылық, эстетикалық дамуы үшін кез келген бағытты таңдап алуына мүмкіндік береді.

Білім беру бағдарламаларының маңызды сипаттамаларына олардың «ашықтығы», балалардың жеке бағдарланумен, жеке мүдделерімен және сұраныстарымен байланысты мазмұны мен технологияларының ішкі жылжымалылығы жатады. Көркемдік білім беру бағдарламалары оқушылардың жалпы және эстетикалық мәдениетін, өнердің таңдап алынған түрлеріндегі көркемдік қабілеттері мен бейімділіктерін дамытуға бағытталған. Бағдарламалар шығармашылық өзіндік айқындалу, шығармашылық импровизация мүмкіндіктерін көздей отырып, айқын көрінетін креативті сипатқа ие.

Қосымша білім берудің қазіргі практикасында барынша кеңінен ұсынылған бірнеше бағдарлама бекіді: музыкалық шығармашылық бағдарламалары, театр шығармашылығы бағдарламалары, хореографиялық шығармашылық, бейнелеу және сәндік-қолданбалы шығармашылық бағдарламалары. Көркемдік бағыттағы барлық бағдарламаларды біріктіруші сипаттама олардың көпдеңгейлілігі, балалардың әртүрлі танымдық, әлеуетті бағыты бар оқушыларға бағытталу және балалардың өміршеңдігін ұйымдастыру болып табылады.

Павлодар облысы Екібастұз қ. «Қайнар» білім беру-демалу кешеніндегі театр шығармашылығы бағдарламасын іске асыру тәжірибесін ұсынамыз.

«Маска» студиясы 15 жыл бойы облыстағы театр қозғалысы үшін бастапқы алаң болып табылады. Жыл сайын студияда әртүрлі жастағы топтарда 50 бала оқиды. Жұмыс істеп келе жатқан уақытында театр ұжымы 60-тан астам театр қойылымы қойылды.

Студияда мүмкіндіктері шектеулі балалар да айналысады. Сабақтар мен дайындықтар үстіндегі қызмет түрлерін жиі ауыстыру, физкультминуттар, бірнеше рет қайталау – проблемалы балалармен жұмыс істеудегі міндетті элементтер болып табылады. Ата-аналар мен әлеуметтік қызметкерлер театр сабақтарының тәрбиелеушілердің жалпы дамуы мен эмоциялық жай-күйіне оң әсер беретінін атап айтады.

«Маска» театр студиясының тәрбиеленушілері «Роза ветров» халықаралық конкурсының, «Қазақстанның жас таланттары» балалар театр ұжымдарының республикалық фестиваль-конкурсының,

«Шаңырақ көктемi» театр ұжымдарының облыстық конкурсының жеңімпаздары болып табылады.

Студиядағы барлық шығармашылық қызмет балалардың қызығушылықтарына сәйкес келеді, мұнда «педагог-тәрбиеленуші», «тәрбиеленуші-тәрбиеленуші» жүйесінде ізгілік, өзара сенім білдірушілік қатынастар орнаған, студияға қатысушылардың мүдделеріне сәйкес келетін репертуар мен жаңа технологиялар пайдаланылады. Театрдағы сабақтар оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудың, функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тамаша тәсілі болып табылады.

Спектакль мен рөлді жасап шығару процесі дамыту, белсенді көркемдік қызметке қосылу құралы ретінде және тиісінше адамды өзгертеді. Тәрбиеленуші фонограммалар, жарық партитурасын дайындаудағы, реквизитті, костюмдерді таңдау мен дайындаудағы, спектакльді безендірудегі дағдыларға үйренеді.

Спектакль – қатысушылардың жеке қызығушылықтарын дамыту тәсілі. Сонымен қатар спектакль – нақты әрі әлеуметтік мақсатқа бағытталған ұжымдық шығарма. Көркемдік қызмет процесінде жеке және ұжымдық, жеке және қоғамдық бірігу жүреді.

Балалар театр ұжымының көркемдік бірлестік ретіндегі ерекшеліктері қандай?

Дербес ұжым ерікті негізде құрылған. Оның барлық қатысушылары театр шығармашылығына, қарым-қатынастағы қажеттілікке, бірлескен жұмысқа деген өзара қызығушылыққа ғана байланысты. Негізі мақсат өзіндік шығармашылық әлеуетті іске асыруға, өзін-өзі көрсетуге, ізгілік-эстетикалық рухани дамуға, өнерге араласуға ұмтылу болып табылады. Бұл мақсаттар басты педагогикалық мақсат – жеке тұлға тәрбиелеп шығаруға бағынатын болғандықтан ұжымның жалпы міндеттері деп аталуы мүмкін.

Шығармашыл ұжымның жалпы қолжетімділігі. Бұл – кез келген бала білім алу мен қабілеттері деңгейіне қарамастан көркемдік қызметтегі өз қажеттіліктерін іске асыру мүмкіндігін ала алатын бірден бір ұйым.

Балалар театр ұжымы адам іс-қимылының негізгі түрлері: танымдық, даму, коммуникативтік және көркемдік-шығармашылық түрлері синтезделген бірлестікті білдіреді. Ол бір уақытта оқу-тәрбиелік және көркемдік-практикалық болып табылады. Бұдан басқа, ол рекреациялық ұжым, себебі оған қатысу тәрбиеленушілердің демалысы мен ойын-сауығының нысаны.

Балалар театр ұжымының маңызды ерекшелігі жас ерекшелік және әлеуметтік құрамның әртүрлілігі болып табылады, бұл оларды басқаруды күрделендіреді және қатысушылардың қызығушылығын

ілгерілетуде үнемі назар аудару қажеттігін негіздейді.

Дербес шығармашылық жағдайында балалар театр ұжымы басшысының рөлі ерекше. Ол ұжым үшін толық жауапкершілікте болады, өмірі сол ұжыммен байланысты болады.

Осылайша, ұжымға қатысушылардың барлық осы жақтары өзара тығыз байланысты, педагогикаға бағдарланған және тиісті дәрежеде ұйымдастырылуы тиіс.

Оқушыларды үйірмелерде, студияларда, секцияларда шығармашылық қызметке оқыту дүниетанымды, эстетикалық көзқарасты және көркемдік талғамды қалыптастыруға нысаналы түрде әсер ету проблемасының маңызды ажырамас бөлігі болып табылады. Осының бәрі жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға әсер етеді, оны өздігінен білім алу және өзін-өзі дамыту деңгейіне шығуға көмектеседі. Тек осындай көзқарас болғанда ғана алдағы уақытта үздіксіз өзін өзі жетілдіру міндетін шешуге қабілетті құзыретті шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастыруға болады.

235 бала Шығыс Қазақстан облысы Семей қ. дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған балет мектебінде білім алады.

Балет мектебі хореография пәндеріне оқытудың бастапқы сатысы болып табылады. Бастапқы кәсіби хореографиялық білімнің негізінде: классикалық, халықтық-сахналық, бал билері, ырғақ, актерлік шеберлік, сахна практикасы, театр және балет тарихы, музыкалық сауаттылық сияқты арнайы пәндер мен арнайы курстар жатыр.

Балет мектебінің репертуарында 120 би қойылымы, балеттер: «Звездные танцы Вселенной», «Дюймовочка», «Отанның шуағы» және таптырмас талғамымен, жеңілдігімен, әсемдігімен, кәсібилігімен ерекшеленетін басқа да қойылымдар бар.

Мектептің педагогтері жетекші шетел және отандық хореография мамандарының тәжірибесін қолданумен өздерінің кәсіби деңгейлерін үнемі арттырып отырады. Халықаралық мәдени орталықтармен, оқу орындарымен ынтымақтастық шығармашылық кездесулер, академиялық театрлардың жетекші артистерінің шебер-кластарын өткізуге мүмкіндік береді.

Тәрбиеленушілер педагогтерінің жетекшілік етуімен хореографияда жоғары нәтижелер көрсетеді. Мектеп көптеген халықаралық конкурстар мен фестивальдердің лауреаттары және дипломанттары болып табылады.

Мектептің педагогикалық және оқу ұжымдары балет өнерін насихаттау бойынша үлкен жұмыс жүргізеді. 2014-2015 жылдары облыстың 60-тан астам концерттері мен шебер-кластарына қатысты.

Балет мектебінің ұжымы жыл сайын қайырымдылық

концерттерін өткізеді. 2014 жылы алынған қаражат балалар үйлері мен Шығыс Қазақстан облысының өңірлеріндегі төтенше жағдайлардан зардап шеккендерге бағытталды.

Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған балет мектебінің педагогикалық ұжымы балалар хореографиялық ұжымын құрды, ол:

1) қатысушыларды жеке тұлғаның рухани қажеттіліктерін, олардың ішкі жан-дүниесін, эстетикалық талғамын, ізгілік-мінез-құлықтық мәдениетін көтеретін және байытатын ұйымдасқан шығармашылыққа тартудың өзіндік нысанына;

2) олардың өмір сүру, өзін өзі орнықтыру, өзін өзі көрсету және өзін өзі жетілдіру аясына;

3) өзара түсіністікті және ақпарат алу мен беруді, тәжірибе алуды, эмоциялық-адамгершілік қарым-қатынасты, құндылықтар мен бағалауды қамтамасыз ететін диалогқа деген жеке тұлғаның табиғи қажеттілігі іске асатын қарым-қатынас саласына;

4) тәндік және көркемдік-эстетикалық даму саласына, әрбір бала кез келген сыртқы агрессиядан қорғаныс тапқан, жолдастық өзара түсіністік, бірге қайғырушылық, көмек пен қолдауға ие болған қорғалушылық пен қолдау кепілдігіне;

5) қоғамның моделіне, жеке тұлғаның қоғаммен өзара іс-қимылы, әлеуметтік рөлдерді игеру, өмір сүруді ұйымдастырудың демократиялық нысандарының тәжірибесін жинақтаудың негізгі базасына;

б) ұжымдық қызмет пен ұжымдық қатынастар жүйесінде іске асырылатын әлеуметтік-адамгершілік нормалар мен құндылықтардың жеткізушісіне және рухани, адамдардың құндылыққа бағытталған бірлігіне айналды.

Өсіп келе жатқан ұрпақтың әлеуметтік мәдени кеңістігін, рухани-ізгілік тәрбиесін және құндылық бағдарын қалыптастыру үшін өнердің тәрбиелеушілік әлеуетін іске асыру үшін жағдайлар жасау маңызды. Бұл бағыттың тиімділігі көбіне көркемдік-эстетикалық процестің барлық субъектілерінің өзара іс-қимылы мен өзара ынтымақтастығына байланысты болады, себебі қазіргі көркемдік-эстетикалық қызметтің ерекшеліктерінің бірі негізгі және қосымша білім берудің аясында ғылыми әзірлемелердің, аумақтардың мәдени әлеуетінің, педагогикалық және психологиялық аспектілердің жұмыс істеуі.

Жоғарыда аталған ұстанымдардың шешімі, балалардың көркемдік-эстетикалық білім беруді жаңғырту:

бірыңғай көркемдік-эстетикалық білім беру кеңістігін қалыптастыруға;

жалпы және қосымша білім беру жүйелерінің, мекемелердің,

ұйымдардың, шығармашылық одақтардың, мәдениет пен ғылым қайраткерлерінің балаларға көркемдік-эстетикалық білім беру жүйесін дамытуға оңтайлы өзара іс-қимылын қамтамасыз етуге;

«қосымша білім беруді ұйымдастыру – мектеп – Техникалық және кәсіптік білім – ЖОО» үздіксіз көркемдік-эстетикалық білім беру жүйесін құруға;

өсіп келе жатқан ұрпаққа көркемдік-эстетикалық білім берудің бағыттарының әртүрлі салаларын таңдау еркіндігін мен оларға қолжетімділігін қамтамасыз етуге, жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін өзіндік жетілдірудегі қажеттілігін қанағаттандыруға;

көркемдік-эстетикалық білім берудің сұраныстағы жүйесін, сыртқы әлеуметтік-экономикалық әсерлерге төзімділікті қамтамасыз етуге;

көркемдік-эстетикалық бағыттағы қосымша білім беру ұйымдары жүйесін сақтау және жаңғыртуға;

балаларды көркемдік-эстетикалық оқыту мен тәрбиелеу жүйесінде жұмыс істейтін қосымша білім беру педагогтерінің кәсіби құзыреттіліктерін арттыруға;

аумақтардың көркемдік мұрасы мен мәдени дәстүрлерінің рухани-адамгершілік әлеуетін белсендендіруге, ізгілік қағидаттар мен жеке тұлға мен қоғамның идеалдарын қалыптастырудың құралы ретінде өнердің тәрбиелеу әлеуетін іске асыруға;

өнер құралдарымен өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбиелілік деңгейін арттыруға, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларда жеке тұлғаның азаматтық көзқарасының қалыптасуына және өзін өзі жетілдіруіне жағдайлар жасауға;

білім беру бағдарламаларын өнер мәдениеті саласында іске асыратын қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасын жетілдіруге;

заманауи медиақұралдар мен медиатехнологияларды пайдалана отырып, өнердің дәстүрлі және қазіргі заманғы түрлерін біріктірудің негізінде көпшілік коммуникацияларды дамытуды ескере отырып, көркемдік-эстетикалық білім берудің мазмұны мен технологияларын жаңартуға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қазіргі білім беру идеологиясы өзінің шығармашылық әлеуетін әлеммен, табиғатпен, қоғаммен өзара әрекетте іске асыратын адам – жоғары құндылыққа бағдарланады. Осыған байланысты оқытуда субъективті тәсілді іске асыру қажет, оның шеңберінде әрбір бала өзінің мектептегі және мектептен тыс өмірін белсенді түрде таңдап алу және дербес құрастыру құқығына ие болады.

Мектеп оқушысының құзыреттілігі мектептегі дәстүрлі сабақтарда ғана қалыптастырылмайтынын ескеретін болсақ, алған қойылған мақсатқа қол жеткізуге болады. Мектеп оқушысын дамытудың жаңа бағытын балаларға қосымша білім беру жүйесі қамтамасыз етеді.

Мемлекеттік стандарттар шегіндегі негізгі толық білім; қосымша білім – шығармашылықтың қандай да бір бағытында жеке білім алу қажеттіліктері мен қызығушылықтарды ескеру.

Қосымша білім беру саласында білім беру нысандарының көпсатылы жүйесі қалыптасты, олардың әрқайсысының жеке ерекше функционалдық бағыты бар: үйірмелер, оқу факультативтері мен практикумдар, элективті курстар, студия, клуб, ғылыми қоғам, шағын ғылым академиясы, кәсіптік мектептер (музыкалық, спорттық, көркемсурет және т.б.).

Қосымша білім беруді жеке табиғи қасиеттер мен қабілеттердің, уәждер мен құндылық бағдарлардың негізінде нақты іспен айналысатын адамдардың «бір-бірлеп өңдеу» процесі ретінде қарастыруға болады.

Көпшілікке таныстыру нысанында (көрмелер, фестивальдер, конференциялар, жарыстар және т.с.с.) қосымша білім берудің нәтижелері әртүрлі атақтар (дипломант, лауреат, чемпион, біліктілік разрядтары және спорт шебері атақтары және т.с.с.) беру арқылы бағаланады.

Қосымша білім беру педагогтерінің көптеген бөлігі – бұл ғылымның, өндірістің, спорттың, туризмнің, өнердің және т.б. нақты салаларындағы кәсіпқойлар.

Балалардың қосымша білімі – балаға мыналарға мүмкіндік беретін мақсатқа бағытталған процесс:

- әлеуетті шығармашылық қабілеттерін анықтау және дамыту;
- өз мүдделерін айқындау;
- мектеп бағдарламасы шегінен тыс өзінің білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- әлеуметтік тәжірибе;
- өз қатарластарымен және үлкендермен өзара іс-қимылға үйрену;

табыс жағдайын сезіну;
алғашқы кәсіптік дағдыларды алу;
кәсіп таңдауда айқындалу.

Қосымша білім беру жүйесінің мақсаты – жеке тұлғаны таным мен шығармашылыққа ынталандыруды дамыту, қоғамның әлеуметтік сұранысына сәйкес қосымша бағдарламалар мен қызметтерді іске асыру.

Балаларға қосымша білім беруді ұйымдастыру кезінде мынадай басымдықты қағидаттарға сүйенеді:

баланың қызметтің түрлері мен салаларын еркін таңдап алуы;
баланың жекебасты қызығушылығына, қажеттіліктеріне, қабілеттеріне бағдарлану;

баланың өзіндік айқындалуы мен өзін өзі жетілдіруінде еркіндік беру мүмкіндігі;

оқытудың, тәрбиелеудің, дамытудың біртұтастығы;
білім беру процесінің практикалық-қызметтік негізі.

Аталған қағидаттар балаларға қосымша білім берудің негізін құрайды, ол гуманистік педагогиканың: адамның бірегейлігі мен өзіндік бағасын, оның өзін өзі жетілдіру құқығын тану, педагог пен баланың жеке тұлғалық-теңқұқылық ұстанымы, оның мүдделеріне бағдарлану, оның бойынан құрметтеуге лайық жеке тұлғаны көре білу сияқты басты қағидаттарына сәйкес келеді.

Қазақстан Республикасының қазіргі заманғы әлеуметтік-экономикалық жағдайларында қосымша білім беру:

баланың құқығын іске асыруға, балалардың жағдайын жақсартуға бағытталған оң өзгерістерге;

отбасының әлеуметтік-экономикалық қорғалушылығына;
балалар мен жасөспірімдердің арасында әлеуметке қарсы құбылыстардың алдын алудың тиімділігін арттыруға;

саламатты өмір салтын қалыптастыруға;
мемлекеттік кепілдіктердің негізінде балаларға қосымша білім алуда қолжетімділікті, тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге;

қосымша білім берудің білім беру оқу бағдарламалары бойынша білім алатын балалардың үлес салмағын ұлғайтуға;

мемлекет тарапынан қолдау мен көмек көрсетілген, білім мен шығармашылық қызметтің әртүрлі салаларында дарынды балалардың үлесін ұлғайтуға;

қалалық және ауылдық жерлерде қосымша білім беру ұйымдарының санын ұлғайтуға;

қазіргі заманғы заңнамалық базаны, нормативтік құқықтық қамтамасыз етуді құруға, балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытудың тетіктерін әзірлеуге **ықпал етуге бағытталған.**

Мына қағидаттардың негізінде балаларға қосымша білім беру жүйесін жаңарту қажет:

балаларға қосымша білім берудің қолжетімділігі және тегін болуы;

білім беру процесін ізгілендіру, демократияландыру;

балаларды даралау, жас ерекшелік қызығушылықтарын ескеру;

балалардың денсаулығын сақтау және нығайту;

отбасымен байланыс, отбасының мәдени-білім беру мүдделеріне бағытталу;

ұлттық-мәдени дәстүрлерді сақтау және дамыту;

отансүйгіш азаматты тәрбиелеуде білім беруге құндылықпен қарау;

жалпы және қосымша білім берудің өзара іс-қимылы;

білім берудің ашықтығы және полисалалығы, басқарудың мемлекеттік-қоғамдық сипаты.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту мақсаттарына негізгі үш міндетті шешу арқылы қол жеткізуге болады.

1. Балаларға қосымша білім беруді дамытуға жағдайлар жасау (балаларға қосымша білім беру жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету, балаларға қосымша білім беру жүйесін кадрлармен қамтамасыз ету, өзін өзі басқару жағдайындағы қосымша білім беру).

2. Балалардың кәсіби бағдарлануы мен өзіндік айқындалуының құралы ретінде қосымша білім берудің сапасы мен үздіксіздігі.

3. Мемлекеттік-қоғамдық басқаруды, балаларға қосымша білім беру ұйымдарының, бизнестің және азаматтық қоғамдастықтың әлеуметтік әріптестігін дамыту.

Осылайша, әлеуметтік тапсырысты іске асыра отырып, балаларға қосымша білім беру, мүмкіндіктер мен ресурстарды біріктіре отырып, ведомстволық, аумақтық бағыныстылығына қарамастан, әртүрлі салалардың, аялардың субъектілерімен белсенді және тікелей өзара іс-қимылда дамуы тиіс.

Қолданылған әдебиет

1. ҚР «Білім туралы» заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 07 желтоқсандағы № 1118 Жарлығы.
3. Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2014 жылғы 17 қаңтар.
4. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 ж.17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары».
5. Асмолов А.Г. Стратегия и методология социокультурной модернизации образования, ФГАУ "ФИРО", Москва, 2011
6. Березина В.А. Развитие дополнительного образования детей в системе российского образования: Учебно-методическое пособие. Москва: Диалог культур, 2007.
7. Бруднов А.К. О становлении и развитии системы дополнительного образования детей // От внешкольной работы – к дополнительному образованию детей: Сб. нормативных документов и нормативных материалов для дополнительного образования детей – М., 2000.
8. Буйлова Л.Н. «Актуализация роли дополнительного образования детей в современной образовательной политике РФ» // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). Чита: Издательство «Молодой ученый», 2011.
9. Дополнительное образование: опыт и перспективы развития / Под науч. ред. С.В. Сальцевой. - М., 1997.
10. Евладова Е. Б., Логинова Л. Г., Михайлова Н.Н. Дополнительное образование детей. М.: ВЛАДОС, 2002.
11. Золотарева А.В. «Современные проблемы дополнительного образования детей» –Учебное пособие, Ярославль, 2014г.
12. Ксембаева С.К. Из истории развития внешкольной работы в Республике Казахстан. Всероссийская научно-практическая конференция «История образования и просвещения в сибире и казахстане, посвященная 180-летию Л.Н.Толстого» - Омск, 1980.
13. Морозова Н.А. Дополнительное образование – многоуровневая система в непрерывном образовании /Н.А.Морозова – М.:МГУП, 2001.

14. Сущенко Т.А. Организация учебного процесса во внешкольных учреждениях: учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. СПб.: Лань, 2008.

15. Сембаев А., История развития советской школы в Казахстане, А.-А., 1962.

Введение

Сегодня образованность человека определяется не столько специальными знаниями, сколько его разносторонним развитием как личности, ориентирующейся в традициях отечественной и мировой культуры, в современной системе ценностей, способной к активной социальной адаптации в обществе и самостоятельному жизненному выбору, к самообразованию и самосовершенствованию.

Образовательный процесс в школе должен быть направлен не только на передачу определенных знаний, умений и навыков, но и на разноплановое развитие ребенка, раскрытие его творческих возможностей, способностей и таких качеств личности, как инициативность, самостоятельность, фантазия, самобытность, то есть всего того, что относится к индивидуальности человека. Практика показывает, что все эти требования к уровню образованности человека не могут быть удовлетворены только базовым образованием: оно все больше нуждается в неформальном дополнительном образовании. Современная школа, если она действительно хочет обеспечить подрастающему поколению новое качество образования, должна построить принципиально иную функциональную модель своей деятельности, базирующуюся на принципе полноты образования. Последнее означает, что в общеобразовательной школе базовое (общее) и дополнительное образование детей могут и должны стать равноправными, взаимодополняющими друг друга компонентами и тем самым создать целостное образовательное пространство. Целостное – значит, интегрированное, комплексное, создающее возможность для полноценного развития ребенка во всем богатстве его запросов и интересов.

По большому счету основное и дополнительное образование изначально не должны существовать друг без друга, так как по отдельности они односторонни и неполноценны. Как целостен отдельный ребенок во всем многообразии его потребностей и способностей, так и образование обязано быть комплексным, обеспечивающим полноценное развитие ребенка во всем богатстве его запросов и интересов.

Для того чтобы дополнительное образование могло в полной мере реализовать заложенный в нем потенциал, необходима четкая и слаженная работа всей педагогической системы. Поэтому педагогам так важно знать и понимать проблемы друг друга - тех, кто связан с предметным обучением в школе, и тех, кто профессионально занимается дополнительным образованием детей. Только их взаимопомощь и совместные продуманные действия могут стать

основой для создания единого образовательного пространства, как на уровне отдельной школы, так и целого города, региона, страны.

Дополнительное образование детей является частью общего среднего образования, призванной подготовить их к осознанному построению своей профессиональной и социальной деятельности через удовлетворение индивидуально- групповых образовательных потребностей с учетом стратегии подготовки нового поколения к участию в производстве и культурной жизни страны.

Дополнительное образование является сегодня актуальным полноценным и необходимым компонентом системы непрерывного образования.

Организации дополнительного образования детей наиболее приближены к запросам детей и гибко реагируют на новые образовательные потребности.

Взгляд на данную проблему представлен в статье видного ученого А.Г. Асмолова, в которой говорится, что в культуре различают три вида связей между поколениями. Это связь в традиционных культурах, когда знания передаются через традиции предков. Второй вид – когда опыт поколений передается «через инструкцию взрослого, стоящего над ребенком». Главная форма подобного образования – монолог, столь характерный для нашей массовой школы. Есть иной вид связи – через детскую субкультуру и культуру взрослых. Сотворчество взрослого (педагога) и детей, их партнерство рождает особый спектр отношений, задает определенную специфику образования. С этой точки зрения высвечивается совершенно уникальная роль дополнительного образования (5).

По определению ЮНЕСКО термином "дополнительное образование детей" характеризуется сфера неформального образования, связанная с индивидуальным развитием ребенка в культуре, которую он выбирает сам в соответствии со своими желаниями и потребностями.

Дополнительное образование встраивается в структуру любой деятельности, в которую включен ребенок, может предшествовать стандартизированным видам деятельности, а может следовать за ними.

Структурно дополнительное образование вписывается в систему общего среднего образования, также в сферу образовательно-культурного досуга, сближает и дополняет эти системы.

Современное дополнительное образование – это вариативное образование, которое может дополнять обозначенные области по-разному:

- 1) расширять предметные знания;
- 2) добавлять новые компоненты;

3) увеличивать знания личности, оснащая его новыми средствами познания, труда и общения;

4) усиливать мотивацию образовательной деятельности, давая возможность полнее проявить себя.

По своему «местоположению» в системе образования дополнительное образование детей находится за пределами государственного образовательного стандарта, включая изучение тех областей культуры и науки, которые не представлены в школьных программах.

Основное предназначение дополнительного образования – удовлетворять постоянно изменяющиеся индивидуальные социокультурные и образовательные потребности детей.

Дополнительное образование является сегодня актуальным полноценным и необходимым компонентом системы непрерывного образования.

Дополнительное образование детей в системе непрерывного образования направлено на формирование и развитие творческих способностей детей, удовлетворение их индивидуальных потребностей в интеллектуальном, нравственном, физическом совершенствовании, а также организацию их свободного времени.

Для выполнения вышеуказанных задач дополнительного образования необходимо:

4) обеспечить государственные гарантии доступности и равных возможностей получения обучающимися дополнительного образования через введение нормативного финансирования дополнительного образования детей в общеобразовательных школах и организациях дополнительного образования;

5) создать современную инфраструктуру и укрепить материально-техническую базу системы дополнительного образования детей;

6) обеспечить межведомственный характер системы дополнительного образования детей, координацию усилий заинтересованных органов и организаций в обеспечении доступности дополнительного образования.

История развития дополнительного образования в Республике Казахстан

Система дополнительного образования в Республике Казахстан возникла в начале 1990-х годов из внешкольной работы.

Сфера дополнительного образования и воспитания детей в Казахстане до начала 1990-х годов XX века имела огромное значение в советской системе образования. Подавляющее большинство детей были вовлечены в данный процесс. Это было обусловлено двумя факторами: первый – бесплатность дополнительного образования, второй – широта распространения специализированных организаций.

Первые годы после Октябрьской революции стали временем расцвета внешкольного образования, которое наряду с дошкольным воспитанием было включено в общую систему народного просвещения.

В Народном Комиссариате просвещения в ноябре 1917 года был создан отдел внешкольного образования. В этот период формируется организационно-государственная структура управления внешкольными учреждениями. Внешкольное образование было включено в общую систему народного просвещения страны.

Особый импульс развитию внешкольного образования, отделу внешкольных учреждений дал Первый Всероссийский съезд по просвещению, проходивший в Москве 25-28 августа 1918 года.

С 1918 года начала создаваться государственная система внешкольного воспитания и обучения с различными творческими направлениями.

В июне 1918 года открылась биологическая станция юных любителей природы. Станция стала организационным и инструктивно-методическим центром юннатской работы в стране.

За короткое время была образована широкая сеть станций юных техников, центров технического творчества, клубов по месту жительства, технических кружков в образовательных учреждениях. В школах было организовано трудовое и политехническое обучение, которое тесно связано с научно-техническим творчеством учащихся (НТТУ).

В июне 1919 года был проведён I Всероссийский съезд по внешкольному образованию. Деятельность внешкольных учреждений начиналась в центральных станциях юных натуралистов и опытников сельского хозяйства, станциях юных техников, детских спортивных школах, детских парках, домах культуры. Она была направлена на удовлетворение интереса детей к одной из отраслей знаний, организацию досуга школьников, оказание помощи в выборе занятий, обучение навыкам участия в общественной работе, развитие

творческих и познавательных интересов.

Труды Е.Н. Медынского, А.С. Макаренко А.П. Пинкевича З.И. Равкина и В.Н. Сороки-Росинского заложили основу для поступательного развития системы внешкольного образования. Особую ценность в разработке теории внешкольного образования представляет «Энциклопедия внешкольного образования» профессора Е.Н. Медынского, изданная в 1923 году.

Следует отметить, что если до 1920-х годов система внешкольного образования находилась в стадии поиска и становления, то в 30-е годы она получила свое научное обоснование как система внешкольного воспитания и внешкольной работы.

Картина развития внешкольного образования, внешкольной работы в 1920-30-е годы XX века была очень яркой, наполненной событиями и противоречиями.

Издавались десятки журналов, где регулярно публиковались научно-педагогические и методические материалы по внешкольному образованию, создавались все новые и новые организационные системы, способствующие включению детей в активную созидательную деятельность по интересам, помогающие

содержательно проводить досуг и получать основы профессионального мастерства. Поражает уже само обилие форм: детские лагеря отдыха, школы-клубы, опытные станции, избы-читальни, трудовые коммуны, детские театры и библиотеки, научные и экскурсионные станции, туристские и краеведческие центры, спортивные клубы.

В плане спортивно-техническом преобладает конструирование и постройка микролитражных автомобилей, микромотороллеров, катеров, аэросаней и др. В сельских школах создаётся малая сельскохозяйственная техника для учебно-опытных участков (микротракторы, мотоплуги, культиваторы и т. п.). Организация массового технического детского творчества в СССР относится к началу 1920-х гг.

В 1923 при Обществе друзей Воздушного флота была создана секция юных друзей Воздушного флота, положившая начало массовому развитию детского авиамоделизма. В 1924 в Москве впервые проводились соревнования авиамodelистов-школьников, в Туле открылась первая в стране губернская выставка технического

детского творчества. В 1926 в Москве открылась первая детская техническая станция - специализированный инструктивно-методический и консультационный центр технического детского творчества.

В конце 1920-х и в начале 1930-х гг. детские технические станции были организованы во многих городах страны.

В 29 апреля 1923 года в Хамовническом районе Москвы на базе детского клуба «Трудовая коммуна» открылся первый в стране Дом пионеров.

В ноябре 1925 года торжественно поднимается флаг Всесоюзного пионерского лагеря «Артек», который становится центром внешкольной работы.

После принятия Советом народных комиссаров РСФСР постановления от 26 декабря 1932 года «О мероприятиях по развёртыванию внешкольной работы среди детей в 1933 г.», начался настоящий бум открытия новых детских внешкольных учреждений, в том числе домов и дворцов пионеров и школьников.

С 1933-34 учебного года в Москве стали организовано проводиться зимние каникулы учащихся. Зимой 1935-36 учебного года в городе прошел первый детский фестиваль искусств, в ходе которого было организовано бесплатное посещение школьниками театров, кино и музеев.

В конце 1930-х - начале 1940-х годов значительное внимание уделялось при этом оборонным вопросам - в связи с милитаризацией всей жизни страны в условиях жесткого военного противостояния, началом второй мировой войны. В городских и всесоюзных оборонных соревнованиях по стрельбе, прыжкам с парашютом участвовали многие сотни московских учащихся. Юные москвичи заняли на них первое место в стране (1940), стали первыми участниками военизированных игр. К концу 1940 года сеть внешкольных учреждений насчитывала в системе народного образования 1846 учреждений.

1938 советские школьники установили ряд мировых рекордов в авиамоделизме. В 1939 работы юных техников СССР демонстрировались на Всемирной выставке в Нью-Йорке, в 1941 - на Всесоюзной сельскохозяйственной выставке.

В специфических условиях 40-х годов деятельность внешкольных учреждений была направлена на шефство над госпиталями, сбор лекарственных трав, выполнение заказов военных предприятий, овладение военным делом.

Годы войны ярко продемонстрировали значение внешкольных учреждений в подготовке и развитии специалистов-профессионалов.

В годы Великой Отечественной войны 1941-45 юные техники

участвовали в ремонте и изготовлении сельскохозяйственных машин и оборудования, радиофикации госпиталей; многие станции юных техников организовали мастерские по выполнению военных заказов.

В конце 1940-х - начале 1950-х гг. в техническом детском творчестве уделяется больше внимания вопросам механизации и электрификации сельского хозяйства. В конце 50-х - начале 60-х гг. в школах и внешкольных учреждениях получила широкое развитие творческая работа учащихся по созданию новых приборов и моделей, различных технических устройств.

К 1957 году в СССР было построено 2153 дворца и дома пионеров. К концу 1980-х годов в СССР работало свыше 3800 дворцов и домов пионеров.

К 1940 году в СССР насчитывалось 1846 внешкольных учреждений, находящихся в ведении министерств просвещения, культуры, путей сообщения, речного и морского флота, профсоюзов, Осоавиахима, добровольных спортивных обществ и других организаций и ведомств. В послевоенное время шло бурное восстановление и развитие системы внешкольного воспитания. Росла численность Домов и Дворцов пионеров, Станций юных туристов и техников, загородных пионерских лагерей, детско-юношеских спортивных школ.

В послевоенный период формы и методы работы с детьми определялись задачами воспитания и перспектив развития школы. В этот период внешкольная работа становится предметом внимания органов народного образования всех уровней.

В послевоенные годы школьные комсомольские и пионерские организации стали все больше внимания уделять учебно-воспитательной работе: помогать школе и учителю добиваться прочных знаний у школьников, укреплять дисциплину и вовлекать учащихся в посильную общественно-полезную работу.

В марте 1947 года ЦК ВЛКСМ принял постановление «Об улучшении работы пионерской организации». В 50-е годы по инициативе Мосгороно широко развернулась сеть палаточных туристских лагерей для старшеклассников. Это была одна из удачных форм воспитательной работы, основанная на самостоятельном отдыхе учащихся.

В 1950-60-е годы сеть внешкольных учреждений продолжает расти. Впервые за всю историю народного образования в короткий срок была создана разветвленная и высокоразвитая инфраструктура внешкольных детских

Несмотря на идеологическую окраску, жизнь пионеров и комсомольцев в послевоенной школе была наполнена самыми интересными и разнообразными делами. Ребята ходили в походы, знакомились с родным краем, участвовали в работе многочисленных кружков, занимались художественной самодеятельностью, спортом и т.п.

Все это требовало упорядочения работы с кадрами, определения правового статуса педагогических работников и типов этих учреждений. Постановлением Совета Министров СССР «Об упорядочении сети, введении типовых штатов и установлении должностных окладов работникам внешкольных учреждений» (апрель 1952) была установлена единая номенклатура внешкольных учреждений, определено правовое положение их работников, намечены пути дальнейшего развития. Усиливается роль внешкольных учреждений как методических центров, укрепляются связи со школой и общественностью, педагогическими коллективами внешкольных учреждений, с наибольшей нагрузкой используется в воспитательной работе индивидуально-личностный подход, который органически дополняется и развитием самоуправления.

В 1953 году Министерство просвещения РСФСР утверждает единые Положения о внешкольных учреждениях в системе воспитания подрастающего поколения: содержание, формы и методы работы.

Большую помощь пионерским дружинам и отрядам в их работе оказывали внешкольные детские учреждения, прежде всего, дома пионеров. Пионерская и комсомольская работа в московских школах направлялась ЦК ВЛКСМ.

В советской системе образования принципами внешкольной работы выступали:

массовость и общедоступность занятий на основе добровольного объединения детей по интересам;

развитие их инициативы и самодеятельности;

общественно-полезная направленность деятельности;

разнообразие форм внешкольной работы;

учет возрастных и индивидуальных особенностей детей.

Согласно официальной концепции народного образования, из школьных стен должны были выходить не просто грамотные, а всесторонне развитые люди, обладающие к тому же прочным марксистско-ленинским мировоззрением. Во всех школах под руководством пионервожатого, организатора внеклассной работы или завуча по воспитательной работе действовали октябрятские звездочки, пионерские дружины и комсомольские организации. Вместе с тем школьные общественные организации несли не только идеологическую

нагрузку, но и играли важную культурно-образовательную роль, а кроме того, учили правилам общежития, труду и поведению в коллективе.

Практически во всех школах были открыты многочисленные кружки: юных техников, юных натуралистов, литературные, музыкальные, театральные; созданы политические клубы, клубы интернациональной дружбы (КИД).

К 1970-м годам устоялись содержание и формы работы внешкольного учреждения. Сложилась широкая сеть специализированных внешкольных детских учреждений с учетом дифференциации интересов детей, обеспечивающая развитие творческих способностей детей в той или иной области знаний, ведется большая массовая спортивная работа. Содержательную работу с детьми во вне учебное время проводят учреждения Министерства культуры. В педагогическую деятельность всех внешкольных учреждений включается пропаганда детской литературы, руководство детским чтением. Большую культпросветительскую и физкультурно-оздоровительную работу среди детей и подростков с учетом их возраста и интересов проводят парки культуры и отдыха, специализированные детские парки. Растет сеть клубов, станций и домов юных техников. К примеру, только в системе Министерства путей сообщения в 1975 году функционировало более 500 внешкольных учреждений. Огромную работу с детьми проводят учреждения Министерства речного и морского флота, ряда других ведомств.

Усилилась тенденция повышения ответственности предприятий, организаций, учреждений за организацию материально-технического обеспечения по своему профилю детско-юношеской деятельности в свободное время. Эта функция реализовывалась ими, как правило, посредством создания и развития сети различных типов внешкольных учреждений.

В эти годы постоянно увеличиваются ассигнования на внешкольные учреждения из государственного бюджета, создана разветвленная сеть внешкольных детских учреждений, которые проводят активную работу со школами, семьей, общественностью. Появляются новые формы работы с детьми, развивающие их познавательные интересы, формируется сознательное отношение к знаниям, науке. Широкое распространение получают технические клубы и кружки, в содержание работы которых входят радиоэлектроника, автоматика, телемеханика, биохимия, генетика, космонавтика.

В этот период интенсивно развиваются кружки технического творчества, туристско-краеведческие, эстетического направления, физкультурно-спортивные, природоведческие. Появляются и профильные клубы, научные общества учащихся, пионерские театры, ансамбли.

Большую роль играют внешкольные учреждения в организации непрерывности процесса образования. Стремление к педагогически целесообразной организации досуга детей способствовало созданию множества клубов по интересам, детских площадок, комнат школьника по месту жительства, организации работы с детьми в разнообразных отрядах.

Непрерывность процесса образования детей проявляется и в летних формах работы: массовые мероприятия, смотры-конкурсы, клубы, профильные, туристские и спортивные лагеря и т.д.

Таким образом, 70-80-е годы стали периодом наивысшего развития внешкольных учреждений, являющихся составной частью социума. Именно в это время определились главные направления в содержании деятельности, и сложилась уникальная система работы с детьми, не имеющая аналогов в мире, включающая четко определенные задачи, содержание и формы воспитательной работы. Содержание основных видов деятельности удалось сориентировать на учет возрастных и личностных особенностей детей, а также сформировать своеобразную «индустрию» организации досуговой деятельности детей и молодежи.

Таким образом, история создания и развития внешкольных учреждений в СССР прошла несколько этапов.

На первом этапе (1918-1939 гг.) происходило становление основных видов государственных внешкольных учреждений: станций юных натуралистов, техников и туристов, детской художественной студии, дома и дворца пионеров, детской железной дороги, детской спортивной школы.

В ходе второго этапа (1939-1960 гг.) была разработана нормативно-правовая база системы внешкольных учреждений.

Третий этап (1960-1984 гг.) характеризовался значительным количественным ростом учреждений и началом поиска новых направлений развития. В ходе четвертого этапа (1984-1992 гг.) формировались предпосылки к трансформации внешкольных учреждений в учреждения дополнительного образования.

В конце 90-х гг. внешкольные учреждения становятся одним из основных воспитательных институтов социума, усиливается их методическая роль в распространении педагогических знаний, в пропаганде наиболее активных форм воспитательного воздействия по

месту жительства, в индивидуализации работы с неблагополучными детьми. Кроме того, усиливается их роль в координации всей воспитательной работы в социуме.

Период 1989-1990 гг. характеризуется качественно новым научно-практическим поиском путей совершенствования управления социально-педагогической деятельностью учреждения и его финансово-экономической основы. Стало очевидным, что для дальнейшего развития внешкольных учреждений требуется предоставление им большей финансовой и хозяйственной самостоятельности в решении жизненно важных вопросов: в выборе содержательных видов деятельности, установлении структуры и штатного расписания, в вопросах оплаты труда.

Эти проблемные стороны жизнедеятельности внешкольных учреждений особенно обострились в условиях реформирования экономики страны и перехода ее к рыночным отношениям в середине 80-90 годов.

Из истории внешкольных организаций Республики Казахстан

Первые внешкольные учреждения появились в Казахстане уже в 1919 году. Их сеть активно формировалась до второй половины 80-х годов.

1964-1965 учебный год. В Кокчетавской области работает более 80 ученических клубов по разным отраслям знаний. В Восточно-Казахстанской области, Алма-Ате, Караганде широкое развитие получили дворовые клубы и детские площадки. Темиртауский и Жезказганский клубы юных моряков получили известность за пределами республики. В Темиртау кружками эстетического воспитания охвачено 80% учащихся, в школах созданы хоры, танцевальные кружки.

Проводятся школьные областные и республиканские выставки детского технического и художественного творчества детей, школьные, районные, городские смотры художественной самодеятельности, встречи учащихся с работниками искусств. Созданы ансамбли песни, пляски, кукольные театры, хореографические группы, драматические студии и т. д.

В школьных коллективах подготовлено 77 633 спортсмена-разрядника. Крепнет спортивная база в школах. Школы имели 2958 типовых и приспособленных спортивных залов, 8305 волейбольных и баскетбольных площадок, 2200 футбольных полей, 1219 гимнастических городков, 3098 комплексных спортплощадок и другие спортивные сооружения.

1965-1966 учебный год. Всеми видами спортивной внешкольной работы было охвачено 1 млн. 43 тыс. 394 школьников. В 65 спортивных

школах 25 255 учащихся совершенствуют свое мастерство. Ежегодно создаются в летний период спортивно-трудовые и физкультурно-оздоровительные комсомольско-молодежные лагеря. За последние годы заметно развивается краеведческо-туристская работа. В 1965 году работало свыше 6 тыс. экспедиционных отрядов—участников «походов боевой славы».

1967 год. Все возрастающую помощь школе в коммунистическом воспитании детей оказывают детские внешкольные учреждения. В республике 207 домов пионеров, 21 станция юных техников, 17 станций юных натуралистов, 16 станций юных туристов.

В 5 363 школах созданы коллективы физической культуры, в которых занимается около миллиона учащихся.

1970 год. Свыше 366 тыс. учащихся выполнили нормативные разряды на значки ГТО и БГТО. В республике действует 288 детско-юношеских спортивных школ. Одна лишь Центральная детская спортивная школа высшего спортивного мастерства, созданная в 1953 г., за последние два года подготовила 20 мастеров спорта, 33 кандидата в мастера, 130 спортсменов I разряда взрослых, 230 спортсменов II разряда и 1 100 спортсменов юношеского разряда.

1972 год. В республике имелось 250 дворцов и домов пионеров, 39 станций юных техников, 24 станции юннатов, 301 детско-юношеская спортшкола, 18 станций юных туристов, 151 детская музыкальная школа. В Кокчетавской области действует более 80 ученических клубов по различным отраслям знаний. В Алма-Ате и Целинограде имеются замечательные детские железные дороги, в Темиртау и Джезказгане — клубы юных моряков, получившие широкую известность в республиках Средней Азии.

После падения советской политической системы и перехода к рыночной экономике система образования, как и другие общественные институты, ощутила потребность перемен.

На развитие системы дополнительного образования оказали влияние факторы:

смена ценностных ориентиров, отказ от ограничений в сфере образовательной деятельности;

сокращение финансирования, в связи с чем стало сокращаться число внешкольных учреждений, резко ухудшилась материально-техническая база.

Трансформация внешкольного воспитания в систему дополнительного образования детей в конце XX – начале XXI в. связана с задачами перехода Казахстана к демократическому и правовому государству, к рыночной экономике. В процессе этого перехода возросло значение различных видов неформального

образования для личности и общества, в первую очередь, дополнительного образования, основное предназначение которого – удовлетворять постоянно изменяющиеся индивидуальные социокультурные и образовательные потребности детей.

Огромную роль в сохранении и развитии отечественной системы образования сыграл Закон Республики Казахстан «Об образовании». Был введен новый термин и дано правовое обоснование для реформирования внешкольной работы и превращения ее в систему дополнительного образования.

Термином "дополнительное образование детей" характеризуют сферу неформального образования, связанную с индивидуальным развитием ребенка в культуре, которое он выбирает сам в соответствии со своими желаниями и потребностями.

Таким образом, система дополнительного образования возникла в стране и явилась преемником внеклассной и внешкольной работы. В связи с изменением статуса ей требовалось и множество других принципиальных изменений в организации деятельности системы. 90-е годы стали этапом коренных преобразований, разрешения противоречий.

Главное отличие от своего предшественника в том, что дополнительное образование ведется так же, как и другие типы и виды организаций образования - по конкретным образовательным программам.

Современное состояние системы дополнительного образования в Республике Казахстан

В настоящее время система дополнительного образования детей находится в стадии развития, несмотря на многие сложности. Одновременно в обществе растет понимание необходимости восстановления духовных основ жизни, сохранения и приумножения культуры своего народа. Увеличивается роль психологического, личностного фактора в жизни и профессиональной деятельности, приходит осознание важности постоянного самообразования и творческого совершенствования. Решение этих задач во многом зависит от эффективного использования возможностей дополнительного образования, которое является важным фактором гуманизации всей системы образования.

Необходимость развития системы дополнительного образования в Казахстане, переход ее в новое качественное состояние определялась рядом обстоятельств:

во-первых, произошли принципиальные изменения в общественном сознании – взгляд на человека, прежде всего, как специалиста, уступает место взгляду на личность с позиций культурно-исторической педагогики развития;

во-вторых, усиливается тенденция перехода развитых стран от техногенной к антропогенной цивилизации;

в-третьих, культурно-образовательные, информационные, досуговые услуги пользуются все большим спросом у детей и у их родителей.

В результате возрастает значение различных видов неформального образования для личности и общества. Основное предназначение дополнительного образования – удовлетворять постоянно изменяющиеся индивидуальные социокультурные и образовательные потребности детей.

Дополнительное образование детей имеет значительный педагогический потенциал:

выступает как мощное средство формирования мотивации развития личности;

в процессах дополнительного образования неисчерпаемы возможности создания ситуации успеха для каждого ребенка, что благотворно сказывается на воспитании и укреплении его личностного достоинства;

построенное на освоении различных видов деятельности, дополнительное образование расширяет культурное пространство самореализации личности, стимулирует ее к творчеству;

в сфере дополнительного образования на основе общности личностных интересов ребенка и взрослого интенсивно и целенаправленно идет процесс формирования гуманистических ценностных ориентаций;

дополнительные образовательные программы, становясь зоной ближайшего развития ребенка, содействуют воспитанию его «культурной одаренности»;

дополнительное образование, исходя из своего своеобразия, стремится к органичному сочетанию видов организации досуга (отдых, развлечения, праздник, самообразование, творчество) с различными формами образовательной деятельности и, как следствие, сокращает пространство девиантного поведения через решение проблемы занятости детей.

Дополнительное образование детей в Республике Казахстан как многоуровневая социально-педагогическая система включает в себя:

сеть организаций общего среднего и дополнительного образования, детских общественных объединений;

участников образовательного процесса при реализации образовательных учебных программ дополнительного образования детей: педагоги дополнительного образования, дети, родители, социальные бизнес партнеры, методисты, управленческие кадры;

совокупность преемственных образовательных учебных программ дополнительного образования детей;

организации образования, научные организации по подготовке и переподготовке, повышению квалификации педагогов дополнительного образования детей;

местные исполнительные органы управления образованием детей в РК.

Система реализуется в организациях дополнительного образования, государственных и негосударственных общеобразовательных организациях, опираясь на различные программные, методические материалы, нормативные правовые акты и регламентируется уполномоченными и местными исполнительными органами управления образованием.

Образовательный процесс в организациях дополнительного образования следует рассматривать как целостный педагогический процесс, представляющий собой открытую систему, важнейшими компонентами которой являются педагоги и обучающиеся как активные субъекты.

Дополнительное образование детей — процесс исключительно творческий, поэтому должен побуждать ребенка находить собственный путь.

Дополнительное образование детей расширяет воспитательные возможности всех типов организаций образований. Система дополнительного образования детей способна быстро и точно реагировать на «вызовы времени» в интересах ребенка, его семьи, общества, государства.

Особое значение дополнительное образование имеет в сельской местности, обеспечивая социокультурные запросы детского населения.

Дополнительное образование детей способствует решению ключевых задач социально-экономического развития региона. Дополнительное образование детей реализуется в государственных и

негосударственных организациях образования, деятельность детей организуется в одновозрастных или разновозрастных объединениях по интересам, дифференцированных по различию их потенциалов и охвату образовательных областей (однопрофильных или многопрофильных).

Дополнительное образование детей многообразно, разно ориентировано, более вариативно. Его ценность в том, что оно увеличивает вариативную составляющую общего среднего образования и помогает ребятам в профессиональном самоопределении, способствует реализации их знаний, полученных в базовом компоненте.

Несмотря на то, что сейчас дополнительное образование детей несет на себе отпечаток прошлого, в нем возникают совсем новые черты. Развернулась целая сеть внешкольных организаций дополнительного образования детей, и возникло бесчисленное множество дополнительных образовательных услуг. Дополнительное образование детей получило гибкость, невероятную для таковой консервативной сферы, как образование и педагогика. Дополнительное образование детей как педагогическое явление владеет целым рядом свойств:

- личностная ориентация образования;
- профильность;
- практическая направленность;
- мобильность;
- многофункциональность;
- разноуровневость;
- обилие содержания, форм, способов образования как следствие свободы педагога, работающего в таковой системе;
- индивидуализация методик образования как нужное условие спроса;
- реализация воспитательной функции обучения через активизацию деятельности обучающихся;
- реализация ориентационной функции через содержание учебного материала.

В числе приоритетов деятельности организаций дополнительного образования детей, обеспечивающих существенную дифференциацию содержания образования, с учётом сложившихся тенденций его развития на современном этапе являются:

- осуществление новых направлений деятельности (информационные, проектные технологии, дизайн, ремёсла, журналистика);
- расширение возрастного диапазона программ (предшкольная

подготовка для детей дошкольного возраста, профильное обучение в условиях сетевого взаимодействия организаций для старшеклассников);

расширение спектра образовательных программ, обеспечивающих право выбора индивидуального образовательного маршрута, свободу выбора направлений деятельности, педагога, образовательной программы;

широкое внедрение разноуровневых программ (общекультурного, углублённого, допрофессионального уровней);

создание условий для целенаправленного добровольного использования ребенком свободного от уроков времени для полноценного развития своих потенциальных возможностей.

Сегодня дополнительное образование детей - один из социальных институтов детства, который создан и существует для детей, их обучения, воспитания и развития. **Это социально востребованная сфера, в которой заказчиками и потребителями образовательных услуг выступают сами дети и их родители, а также общество и государство.**

Дополнительное образование детей способствует решению ключевых задач социально-экономического развития страны. Оно способно влиять на качество жизни, так как приобщает детей и подростков к здоровому образу жизни, раскрывает творческий потенциал личности, побуждает к достижению общественно значимого результата.

Этот вид образования способствует развитию склонностей, способностей и интересов, гражданских и нравственных качеств, жизненному и профессиональному самоопределению подрастающего поколения.

Среди задач, решаемых системой дополнительного образования, - профилактика безнадзорности, правонарушений, наркомании и алкоголизма.

Дополнительное образование детей реализуется в государственных и негосударственных организациях образования различных типов, а также в учреждениях культуры, физической культуры и спорта, в общественных объединениях и т.д. Деятельность детей организуется в одновозрастных или разновозрастных объединениях по интересам, организаций дополнительного образования, дифференцированных по различию их потенциалов и охвату образовательных областей (однопрофильных или многопрофильных), в совокупности составляющих сеть организаций дополнительного образования детей.

Содержание дополнительного образования детей отражает:

рекреативно-оздоровительное развитие ребенка; организацию и формирование нового социального опыта; психолого-педагогическую помощь и поддержку детям в индивидуальном развитии.

Такой объективный фактор как отсутствие жестких образовательных стандартов в организациях дополнительного образования и то, что педагог заинтересован в том, чтобы ребенок посещал занятия вне прямой зависимости от академических успехов, задает такие особенности организации дополнительного образования как:

креативность жизнедеятельности детских объединений;

дифференциация воспитательного процесса (разноуровневость, специализация, возможность объединения детей на основе общих интересов);

индивидуализация (регулирование времени, темпа и организации пространства при освоении содержания образования; обращенность к процессам самопознания, самовыражения и самореализации ребенка;

подлинный диалоговый характер межличностных отношений между педагогом и воспитанниками.

Современное дополнительное образование детей представлено двумя основными блоками: образовательным и культурно-досуговым.

Если раньше акцент делался на культурно-досуговой работе, то сегодня все больший масштаб приобретает образовательная деятельность, связанная с удовлетворением познавательных интересов и потребностей детей в тех сферах, которые не всегда могут быть реализованы в рамках школьного образования.

Подобная тенденция является ведущим фактором, способствующим интеграции общего среднего и дополнительного образования.

Содержание образования в организациях системы дополнительного образования обеспечивается через варианты интеграции разных направленностей, разнообразных функций деятельности (обучения, воспитания, развития, оздоровления, социальной поддержки, реабилитации и другие) и т.д.

Совершенствование содержания и организации образовательного процесса осуществляется через:

создание разноуровневых комплексных образовательных программ, направленных на решение комплекса задач обучения, воспитания и развития детей;

становление, развитие разноуровневых комплексных моделей форм детских образовательных объединений (школы, структуры научно-исследовательской деятельности детей);

введение новых востребованных областей знаний – экономики,

права, менеджмента, иностранных языков, компьютерных технологий и др.;

реализацию разноуровневого содержания, в том числе развитие исследовательской деятельности детей;

обеспечение социального становления детей;

воспитание здорового образа жизни; творческое развитие личности ребенка,

поддержка детского творчества;

разработку индивидуальных образовательных маршрутов детей в рамках дополнительных образовательных программ;

введение нового организационного режима работы (в вечернее время, выходные дни);

сертификацию дополнительного образования детей;

разработку системы выявления и оценивания творческих достижений детей и педагогов.

Система дополнительного образования детей в современных условиях рассматривается как важнейшая составляющая образовательного пространства, организация которого на основе тщательно продуманных и выверенных требований может позволить преодолеть кризис детства, обеспечив поддержку и развитие талантливых и одаренных детей.

Есть серьезная необходимость изменения содержания дополнительного образования детей с учетом современных требований и инновационных процессов, совершенствование социально-адаптирующих функций данного направления. Осознание изменений понятия творчества детей и молодежи в мире новых технологий требует активного внедрения инновационных методик, использования современного оборудования, поиска новых форм преподавания, расширения роли ресурсных центров дополнительного образования как центров современных технологий.

Образовательный процесс организаций дополнительного образования должен быть оснащен программами, помогающими детям овладеть функциональной грамотностью. Необходимо предоставить каждому ребенку свободный выбор образовательной области, профиля программ, времени их освоения, многообразия видов деятельности, удовлетворяющих самые разные интересы. Личностно-деятельностный характер образовательного процесса, профориентация, социокультурная направленность всех мероприятий – особенности организаций дополнительного образования детей.

Дополнительное образование включает то содержание, которое предстоит осваивать детям за пределами общеобразовательного государственного стандарта.

Его обновление происходит по нескольким направлениям:
вводятся актуальные сегодня направления, как лингвистическое, компьютерное, туристское и т.д.;

организации дополнительного образования откликаются на проблемы аула, города, области, что выражается в развитии такого направления, как краеведение;

новыми в содержании образования стали предметы педагогической направленности, как педагогика, психология, логика;

ведётся поиск новых форм сотрудничества основного и дополнительного образования таких, как ресурсные центры.

Нового содержания требует, например, появление в организациях дополнительного образования дошкольников. Обновлённое содержание образования необходимо для подростков и старшеклассников. Это может быть деятельность по развитию лидерских качеств, активной жизненной позиции, предоставление возможности для социальных проб и социального закаливания, профессионального и жизненного самоопределения. Внимания системы дополнительного образования детей требуют коррекционные дети и дети- с ограниченными возможностями, с одной стороны, и одарённые дети – с другой.

Создание дополнительных образовательных программ для этих категорий детей потребовало нового содержания образования во всех трёх его составляющих: обучение, воспитание и развитие. Обновление содержания организаций дополнительного образования детей требует также участия родителей в их деятельности.

Содержательную основу программ дополнительного образования для детей должны определять личностно-значимые проблемы подростков в случае, когда эти проблемы требуют освоения школьниками основ деятельности по конкретному направлению дополнительного образования.

Организациям дополнительного образования детей с учетом достижений и проблем, возникших в процессе перехода казахстанской системы образования на новый качественный уровень, необходимо продолжить работу по обновлению содержания, повышению качества реализуемых образовательных программ, обеспечить экспертизу учебных программ учебно-методических комплексов, разрабатываемых для дополнительного образования. Требуется внедрение разноуровневых программ, программ новых направлений деятельности дополнительного образования с учетом перехода к 12-летней модели образования.

Современная ситуация в дополнительном образовании требует разнообразия образовательных программ. Программа – это путь к достижению определенного уровня образованности обучающихся,

показатель готовности педагога к совершенствованию своей профессиональной культуры, и одновременно условие обновления содержания дополнительного образования детей.

Система дополнительного образования детей является важнейшей составляющей современного образования, обеспечивающей условия для реализации индивидуальных образовательных траекторий, жизненного и профессионального самоопределения, формирования ключевых компетенций, развития разносторонних способностей разных категорий детей, в том числе одаренных детей, детей с ограниченными возможностями здоровья.

Основная задача дополнительного (внешкольного) образования детей – максимальная реализация потенциала каждого ребенка, создание условий для формирования его достойной жизненной перспективы, воспитания и социализации.

Для реализации данной задачи в республике есть все условия.

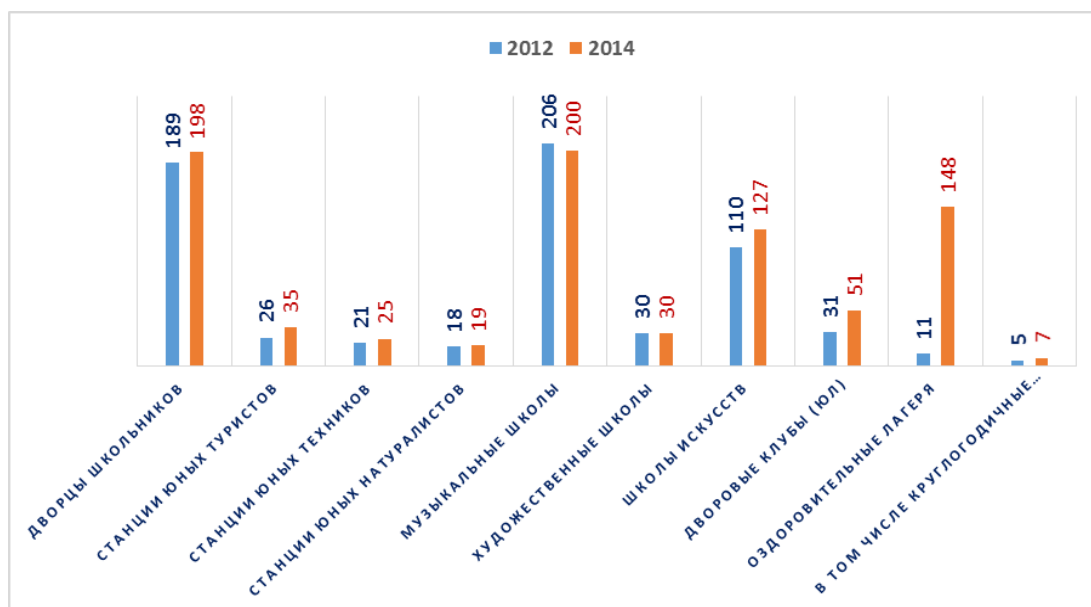
В организациях общего среднего и дополнительного образования Республики Казахстан созданы и успешно функционируют воспитательные системы, ориентированные на потребности учащихся, педагогов и родителей, учитывающие конкретные социально-педагогические условия, что позволяет расширить диапазон возможностей воспитательного воздействия на личность.

Приоритетный вопрос на сегодня – вопрос развития системы дополнительного образования, совершенствование его деятельности.

В системе дополнительного образования детей выполняются образовательные, воспитательные, социальные функции, разрабатываются и внедряются социально-педагогические модели образа жизни детей, реализуются программы развития, адаптации и социализации детей.

Право детей и подростков на дополнительное образование обеспечивается как в общеобразовательных школах, так и сетью внешкольных организаций: Дворцы, Дома, Центры, комплексы, студии детского и юношеского творчества, станции и базы юных техников, туристов, натуралистов, детские музыкальные, спортивные школы, школы искусств, клубы по интересам, спортивные, оздоровительные, туристические лагеря и др.

(справочно: дворцы школьников – 198 (2012 - 189); станции юных туристов – 35 (2012 -26); станции юных техников – 25 (2012 - 21); станции юных натуралистов – 19 (2012 – 18); музыкальные школы – 200 (2012 – 206); художественные школы – 30 (2012 – 30); школы искусств – 127 (2012 – 110); дворовые клубы (ЮЛ) – 51 (2012 –31); оздоровительные лагеря – 148 (2012 – 11); в том числе круглогодичные (ЮЛ) – 7 (2012 – 5).

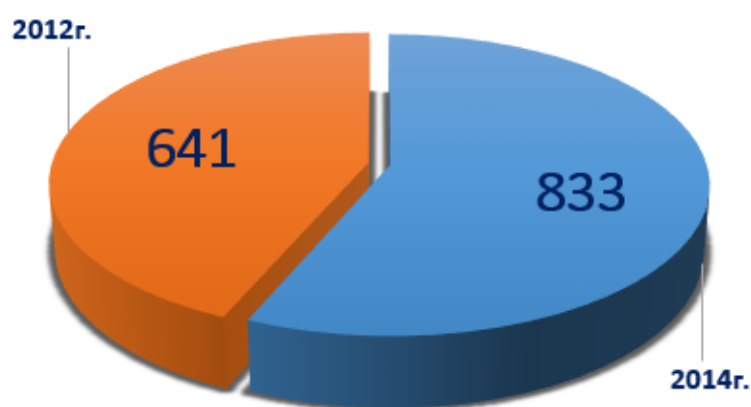

Дети осваивают опыт осознанного выбора профессии в области *научно-технической, художественно-эстетической, эколого-биологической, туристско-краеведческой, военно-патриотической, социально-педагогической деятельности.*

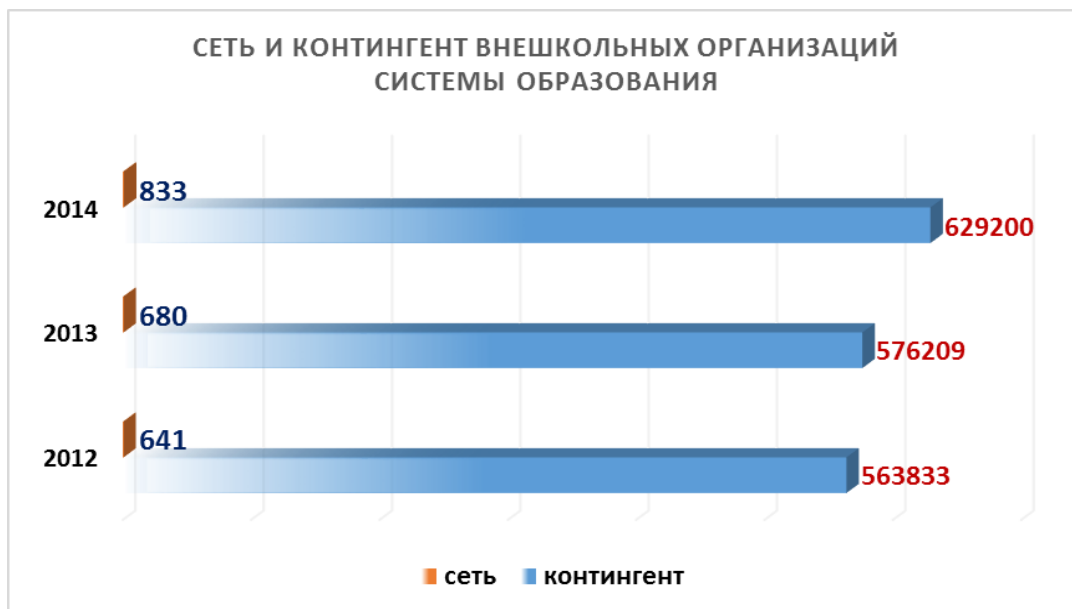
Успех развития системы дополнительного образования детей зависит от решения целого ряда задач организационного, кадрового, научного, программно-методического, материально-технического характера

Одна из главных задач на сегодняшний день – это увеличение охвата детей дополнительным образованием.

За последние 3 года наблюдается положительная тенденция увеличения числа организаций дополнительного образования на 192 единицы.

Всего в системе образования Республики Казахстан дополнительным образованием охвачены 1590724 школьника (60,5%): в 833 организациях дополнительного образования (2012 г. – 641 ед.) охвачено свыше 620 тысяч детей (23,9 %) (2012 г. – 22,9%); в 59 тысяч кружках школ - свыше 961 тысячи (36,6%) (2012 – 35,1%).

Увеличилось число частных организаций дополнительного образования на 68 единиц. Из 833 организаций 106 – частные (2013 – 38), в них заняты 55654 (6979) детей, это 2,1 % от общего числа школьников. (Справочно: дворцов школьников - 8; художественных школ и школ искусств – 26, оздоровительных лагерей – 72).

Наибольший охват школьников дополнительным образованием в Западно-Казахстанской - 59,9 %, Костанайской – 47,1 %, Восточно-Казахстанской – 44,4%, Актюбинской – 34,6 %, Павлодарской – 34 % областях.

Имеют место позитивные изменения в укреплении материально-технической базы организаций.

1. Увеличилось на 138 единиц число организаций, размещенных в типовых помещениях (2014 г. – 321, 2012- 163).

2. Уменьшилось на 70 единиц число организаций, требующих капитального ремонта (2014 г. – 109 ед., 2012 - 179).

3. Уменьшилось на 20 единиц число организаций в аварийном состоянии (2014г. – 2 ед., 2012г. – 22 ед.).

4. Материальная оснащённость внешкольных организаций составляет 64,8 % (2012 г. - 60%, на селе – 52,0%).

Финансирование организаций дополнительного образования из местных бюджетов в 2014 году составило около 24 млрд. тенге. Расход на одного ребенка в год в среднем – около 40 тыс. тенге (в России – 10 тыс. руб., Беларуси – до 5 тыс руб.).

Организацией занятости учащихся во внеурочное время занимаются более 90 тыс. специалистов, из них свыше 18 тысяч педагогов организаций дополнительного образования детей, около 52 тысяч руководителей школьных кружков и 21 тысячи руководителей школьных спортивных секций.

Кроме того, в общеобразовательных школах вопросами организации занятости учащихся во внеурочное время занимаются 25 854 специалиста, из них 7668 заместителей директоров по воспитательной работе, 4900 старших вожатых, 3888 социальных педагогов, 7723 психолога, 1753 школьных инспекторов.

В Республике Казахстан развитием системы дополнительного образования детей средствами программно-методического, организационно-содержательного и информационного обеспечения занимается Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования Министерства образования и науки Республики Казахстан (далее - РУМЦДО).

РУМЦДО на республиканском уровне обеспечивает программно-методическое содержание системы дополнительного образования детей, организует и проводит республиканские мероприятия для детей и педагогов, курсы повышения квалификации педагогических кадров системы дополнительного образования детей.

Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования в **2013-2014 и 2014-2015 учебных годах** в целях развития системы дополнительного образования детей:

разработаны 11 типовых образовательных программ, 8 учебно-методических пособий для музыкальных, художественных школ и школ искусств, 33 методических рекомендаций, 4 сборника программ и сценариев для педагогов;

выпущены 30 номеров детских познавательных журналов «Экоэлем» и «Темірқазық», журнала для педагогов «Қосымша білім және тәрбие»;

изучен и обобщен лучший опыт 1670 педагогов дополнительного образования. Лучшие материалы использованы при разработке методической литературы и размещены в журналах, на сайте РУМЦДО. В целях улучшения качества программ ежегодно среди педагогов дополнительного образования организуется конкурс «Методический вернисаж», по итогам которого выявляются лучшие авторские программы. Лучшие материалы включаются в сборники авторских программ, методические рекомендации, публикуются в журналах;

проведены 14 республиканских конкурсов юных артистов театра, слетов юных натуралистов, экологов и туристов, соревнований технического творчества и изобретательства, в которых приняли участие 3411 детей, победителями стали – 595 (на областном этапе участвовали 38 900 детей, на районном – 493 200).

Организованы 46 курсов повышения квалификации (по 72 часа) для 2835 руководителей и педагогов организаций образования, реализующих программы дополнительного образования детей.

Активизирована работа научно-познавательного сайта (портала) www.ziyatker.kz для обучающихся и педагогов, увлеченных творчеством в различных областях образования и науки.

На портале www.ziyatker.kz организованы и проведены 40 дистанционных интернет-конкурсов, в которых участвовали более 7800 детей, победителями стали 1597 детей. Созданы электронные клубы юных натуралистов, туристов, техников и изобретателей, музыкантов, художников, коллекционеров и т.д.

Направлены на международные фестивали, конкурсы и соревнования во Францию, Турцию, Россию, Украину и Туркмению 42 победителя республиканских мероприятий. Из них заняли призовые места 17 человек.

В настоящее время инновационными направлениями социального воспитания детей в организациях системы дополнительного образования детей являются развитие научно-технического творчества детей и детско-юношеского туризма. В данных направлениях проводится системная работа.

Разработаны и утверждены Концептуальные подходы к развитию научно-технического творчества и детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015 -2018 годы (приказ МОН РК от 10.02.2015 г. № 60).

Утвержден План мероприятий по развитию системы научно-технического творчества детей и молодежи в Республике Казахстан на 2015-2018 годы (совместные приказы МОН от 10.02. 2015 г. № 61, МНЭ от 16.02.2015 г. № 100, МФ от 11.02.2015 г. № 85).

В Государственную программу развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы» внесены целевой индикатор «Доля детей, охваченных дополнительным образованием, от общего количества школьников в организациях общего среднего и дополнительного образования» в 2020 году - до 70 % (в 2014 году – 60,5%) и показатель «Количество организаций дополнительного образования для детей, в том числе по техническому и туристско-краеведческому направлениям» в 2020 году – 900 (в 2014 году – 833).

Вместе с тем, развитие системы дополнительного образования детей в большей степени зависит от активной деятельности, финансирования **местных исполнительных органов**. Направление работы организаций образования, реализующих программы дополнительного образования для детей, зависит от потребностей региона с учетом интересов детей, родителей и общества.

Так, в **системе образования Западно-Казахстанской области** дополнительное образование детей представлено во всем его многообразии и рассматривается как составляющая единого образовательного пространства региона.

В 80 организациях дополнительного образования детей различной ведомственной принадлежности (образование, культура, спорт) занимаются 75 215 (84%) детей преимущественно в возрасте от 6 до 17 лет.

53107 детей занимаются в 57 внешкольных организациях дополнительного образования, подведомственных органам управления образованием Западно-Казахстанской области, более 22000 – в 23 организациях дополнительного образования системы спорта и культуры.

Сеть организаций дополнительного образования детей области представлена по направлениям:

художественная – 23 (охват детей 5538) ; эколого-биологическая – 1 (522 детей); туристско-краеведческая – 14 (10888 детей); техническая –2 (995детей).

Характерными особенностями системы дополнительного образования детей Западно-Казахстанской области являются:

внедрение компетентно-ориентированного подхода в образовательный процесс;

реализация социальных заказов разных уровней (родителей, организаций, местное самоуправление);

существенная система интеграции общего и дополнительного образования;

высокая занятость школьников в объединениях дополнительного образования детей;

системное проведение профессиональных конкурсов для педагогов организаций образования всех типов;

К основным достижениям системы дополнительного образования детей Западно-Казахстанской области можно отнести следующие позиции:

большинство организаций дополнительного образования детей в силу выполнения образовательных, социальных и других функций является социально-культурными и организационно-методическими центрами на своих территориях;

стабильная положительная динамика охвата обучающихся в системе дополнительного образования детей и высокий процент занятости (80% от общего количества школьников), доказывающих востребованность данного типа образования;

дополнительное образование детей, как правило, продолжает оставаться бесплатным для обучающихся;

в большей степени услугами организации дополнительного образования детей пользуются подростки в возрасте от 10 до 14 лет. Дети этого возраста составляют практически 50% от общего количества детей, занимающихся в организациях дополнительного образования детей, что, несомненно, является позитивным фактором.

организации дополнительного образования детей осуществляют свою деятельность круглогодично, являются организаторами содержательного досуга детей в каникулярное время, в выходные и праздничные дни; ими ежемесячно проводится свыше 250 социально ориентированных мероприятий, что является важным воспитательным ресурсом.

Управлением образования Западно-Казахстанской области ежегодно проводится около 20 областных конкурсных мероприятий, способствующих выявлению и стимулированию одаренных учащихся.

В системе образования Карагандинской области сеть внешкольных организаций дополнительного образования детей представлена 56 организациями, из них 6 частных (гг. Караганда, Темиртау).

Из общего количества организаций дополнительного образования: 4 дворца школьника, 1 дом школьников, 1 станция юных техников, 7 детско-юношеских центров, 1 станция юных натуралистов, 18 музыкальных школ, 16 школ искусств, 3 художественные школы, 5 центров и домов творчества детей и юношества. 67,8% организаций дополнительного образования детей находятся в городах области.

Охват детей и подростков всеми типами внешкольных организаций составляет 74 119 чел. или 42,3 % от общего количества учащихся 1-11 классов (2013 год – 68 340 или 39,8%).

В организациях дополнительного образования сети образования охват составляет 23% или 40309 детей (2013 год - 26%, 44 609 детей).

Количество кружков в государственных внешкольных организациях составляет 1 272 (2013 год - 772) по таким направлениям, как художественно-эстетическое, декоративно-прикладное, техническое, экологическое, туристско-краеведческое, общественно-гуманитарное, естественно-математическое, лингвистическое.

На увеличение охвата детей положительно сказалась реорганизация музыкальных школ в школы искусств. Так, в Бухар-Жырауском районе из 4 музыкальных школ 2 музыкальные школы были реорганизованы в школы искусств, в связи с чем охват увеличился на 300 учащихся.

Доля школьников, охваченных спортивными секциями в детско-юношеских спортивных школах управления физической культуры и спорта от общего количества обучающихся составляет 28 204 чел. или 16,1 % (2013 год – 27 737 чел. или 16,2%).

В области функционирует 1 станция техников с охватом 450 детей (г. Сарань), 1 станция юных натуралистов с охватом 607 детей (г. Караганда). Кружки технического направления имеются во Дворце детей и юношества г. Караганды, Дворце школьников г. Балхаш, Центре дополнительного образования школьников Осакаровского района, Детско-юношеском центре г. Шахтинск.

Создан туристско-экскурсионный центр «Самал» в Карагандинском Дворце детей и юношества.

В 2018 году в Актогайском районе за счет местного бюджета планируется открытие станции юных техников, а на базе общеобразовательных школ области – 14 кружков технического направления. В Детско-юношеском центре «Элем» г. Темиртау в рамках проекта «Дети особой работы» для детей с ограниченными возможностями создан клуб «Радуга». Школа искусств № 1 г. Караганды совместно с интернатом для детей с нарушением зрения

и колледжем искусств им. Таттимбета реализуют опытно-экспериментальную программу преемственности основного общего, дополнительного и профессионального музыкального образования.

Необходимость модернизации системы дополнительного образования привела к созданию и развитию региональных ресурсных центров дополнительного образования. Деятельность региональных ресурсных центров дополнительного образования заключается в организации коллективного доступа к информационным, материально-техническим, научно-методическим и учебно-лабораторным ресурсам в целях достижения эффективных образовательных результатов.

Созданию региональных ресурсных центров дополнительного образования дополнительного образования послужили следующие факторы:

многие дети, зачастую, не могут посещать музыкальные школы и школы искусств в связи с отсутствием у родителей возможности обеспечить своему ребенку доставку к месту обучения. Намного безопаснее отправить своего ребенка в общеобразовательную школу, где он будет иметь возможность не только обучаться, но и осваивать различные виды искусств, что обеспечит его творческое развитие, эстетическое воспитание;

помимо этого, при переходе на 12-летнее образование, которое характеризуется введением профильного обучения, каждый обучающийся получит возможность сформировать свой образовательный маршрут.

Программы музыкальных школ и школ искусств рассчитаны, в основном, на 7-летнее обучение. Поэтому у старшеклассников с профессиональными намерениями в области культуры и искусства практически отсутствует возможность подготовки к поступлению в колледжи и ВУЗы.

Опорными организациями Регионального ресурсного центра дополнительного образования в Карагандинской области стали:

КГКП «Дворец детей и юношества» г.Караганды, объединивший 12 организаций образования региона.

Детская школа искусств №2, который объединил 14 общеобразовательных школ города Караганда.

Данные ресурсные центры дополнительного образования созданы для обеспечения условий художественно-эстетического развития всех детей в соответствии с их способностями и интересами на базе входящих в него организаций образования, с использованием ресурсов опорной школы искусств.

В образовательном пространстве ресурсного центра каждая общеобразовательная школа осуществляет образовательный процесс самостоятельно, выполняя свои обязательства по обеспечению деятельности секций, кружков, предоставляет обучающихся и помещения для проведения занятий. Школа искусств несет ответственность за организацию образовательных услуг, предоставляет педагогов и средства обучения.

При этом сохраняется юридическая, то есть административная и экономическая самостоятельность каждой школы. **Другими словами, оставаясь самостоятельными школами, объединяются ресурсы в области внешкольной, внеклассной работы, направленной на воспитание и творческое развитие детей в условиях ресурсного центра.**

Ресурсные центры реализуют учебные программы предпрофильной подготовки, профильного и допрофессионального обучения на основе социального партнерства с организациями дополнительного, общего среднего и профессионального образования.

Специфика образовательной деятельности ресурсного центра позволила охватить дополнительным образованием максимальное количество обучающихся общеобразовательных школ, что повысит эффективность воспитательного процесса, обеспечит их занятость во внеурочное время.

Каждая из школ имеет возможность решать свои педагогические задачи, используя образовательный потенциал Ресурсного центра. В первую очередь, это выполнение государственного заказа - увеличение охвата обучающихся дополнительным образованием. Второе - снижение риска детских правонарушений и преступлений, ведь именно искусство является действенным средством нравственно-духовного воспитания, толерантности, гражданственности, положительной эмоциональной сферы человека.

Кроме того, активная роль отведена социальным партнерам в лице высших и средних профессиональных учебных заведений, центров культуры.

Таким образом, педагогической целью Ресурсного центра является создание необходимых условий для всестороннего воспитания, творческого развития личности, профессионального самоопределения в области искусства и культуры с учетом природных возможностей, склонностей и интересов обучающихся, обеспечивая тем самым реализацию социального заказа и государственных требований к системе образования.

К основным задачам Ресурсного центра относятся:

повышение эффективности образования, ориентированного на личностное творческое развитие ребенка через территориальную интеграцию усилий педагогов и их социальных партнеров;

предоставление каждому ребенку, исходя из его потребностей, интересов и способностей, возможности реализовать себя и проявить свою индивидуальность;

содействие организации системы предпрофильной подготовки профильного обучения;

приобщение обучающихся к достижениям мировой и отечественной культуры на основе изучения истории искусства, музыки, обычаев и традиций казахского и других народов;

организация досуговой деятельности детей через усиление взаимосвязей организаций образования с социальными партнерами.

Опыт организаций образования Карагандинской области показывает, что в качестве ресурсного центра может выступать любая организация образования, располагающая необходимыми и достаточными условиями (кадровыми, материально-техническими, финансово-экономическими). Количество ресурсных центров может зависеть от количества обучающихся, их потребностей, социального заказа.

Преимущества данной модели заключаются в минимизации затрат на организацию внеурочной деятельности, обеспечение максимального учета индивидуальных особенностей и потребностей обучающихся. Создание ресурсных центров – необходимый сетевой элемент системы дополнительного образования республики, эффективная форма дополнительного образования, которая обеспечивает условия для развития творческого и эстетического потенциала формирующейся личности обучающегося, независимо от его места основного обучения, проживания и материального благосостояния.

Нормативное правовое обеспечение системы дополнительного образования детей.

Системное развитие дополнительного образования детей как сферы, предоставляющей возможности выбора культурно-образовательных, развивающих программ, обеспечивающих полезную занятость и саморазвитие детей, возможно только на качественно обновленном фундаменте – нормативной правовой базе.

Деятельность системы дополнительного образования детей регламентирована законодательными и нормативными правовыми актами:

Закон Республики Казахстан «Об образовании» (статьи 1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 63, 65).

Распоряжение Премьер-Министра РК «Об организации оздоровительного отдыха, досуга и занятости детей в период летних каникул на 2011-2015 годы» (от 28 июня 2011 года № 86-р);

Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы (ППРК от 25 июня 2012 года №832);

Типовой комплексный план по усилению воспитательного компонента процесса обучения во всех организациях образования (ППРК от 29 июня 2012 г. № 873) включает комплекс ценностных идеологических установок, пропаганду здорового образа жизни и семейного благополучия.

Типовые правила деятельности организаций дополнительного образования для детей (ППРК от 17 мая 2013 года № 499);

Типовые правила деятельности видов организаций дополнительного образования для детей (приказ МОН РК от 14.06.2013 г. № 228).

Зарубежный опыт по организации внеурочного времени детей в неформальном образовании

Модернизация системы дополнительного образования детей в Казахстане требует учета позитивного опыта зарубежных стран.

Международная стандартная классификация образования (МСКО) ЮНЕСКО охватывает образовательные программы формального, неформального и информального образования.

Формальное образование определяется как институционализированное, целенаправленное, спланированное при участии государственных и частных организаций образования. Неформальное образование является дополнением и/или альтернативой формальному образованию, охватывает программы по развитию жизненных и трудовых навыков, направленных на социальное и культурное развитие.

Информальное образование может включать учебную деятельность в семье, на рабочем месте, по месту жительства и в

повседневной жизни, направленность его определяется самостоятельно, семьей или социумом.

Сегодня в ситуации появления новых каналов и источников информации школа утрачивает монополию на формирование знаний, навыков и образцов поведения.

Необходим выход за пределы формального образования, использование возможностей других социальных институтов. Школа во многих странах превращается из монополиста в координатора образования и социализации.

Успех такой деятельности зависит от развитости сферы дополнительного образования.

Высокотехнологическая экономика требует повышения ценности применения знаний, индивидуальности, высокой креативности. Эти изменения создают ситуацию неадекватности традиционных подходов в образовании, ориентированных на подражание, копирование и послушание.

Международные исследования PISA оценивают способность выпускников школы применять в лично и социально значимых ситуациях, выходящих за пределы учебных, полученные знания и умения.

В профиле образовательных достижений учащихся умения воспроизводить знания и применять известные алгоритмы преобладают по сравнению с интеллектуальными умениями высокого уровня.

Международные исследования свидетельствуют, что поддержка всех видов образования после школы и во время каникул критически важны для психологического и социального развития детей.

Все более глобализированное общество, в котором происходят кардинальные перемены, а также возрастающая роль свободного времени в современном мире диктуют определенные потребности. Европейский Союз стремительно расширяется, страны Восточной Европы переходят к модели западной экономики, ценностные ориентиры общества теряют свою стабильность из-за интернационализации, международное общение становится как никогда доступным и т.д. Система образования не может оставаться в стороне от этих социальных и политических изменений.

В таких условиях досуг детей и подростков наполняется особым смыслом. Во многих странах существует специальная политика, позволяющая детям и молодежи эффективно использовать свое свободное время. Свободное от школы время им предлагается проводить в специальных местах, занимаясь специально ориентированной деятельностью, предлагаемой специальными организациями. Это может быть, как просто веселье и отдых, так и

определенные виды деятельности, направленные на развитие. Профессионалы, работающие с детьми, называются педагогами или преподавателями и в большинстве случаев имеют профильное высшее образование. Во многих странах этот раздел педагогики преподается в качестве отдельной специализации. А дети имеют возможность развивать свои таланты и компетенции в приятной атмосфере отдыха.

В разных странах для обозначения деятельности, предлагаемой в свободное время вне школы, используются различные термины. Термин «дополнительное образование» может быть заменен термином «неформальное образование» (НФО), «внешкольное образование», «программы свободного времени» и т.д. В Совете Европы и Европейском Союзе целенаправленная досуговая деятельность обозначается термином «неформальное образование».

Около 70% обучения в жизни молодого человека происходит в условиях неформального или неофициального образования: в семье, в группе сверстников, в молодежных организациях и в группах свободного времени. Около 30% образовательного времени занимает формальное обучение. Дополнительное или «неформальное» образование представляется противоположностью формальному образованию. Для детей и молодежи более привлекательно неформальное образование. Неформальное образование является более гибкой и новаторской формой, чем формальное образование, что объясняется способностью НФО к более быстрому реагированию на постоянно меняющиеся запросы общества по отношению к детям.

В соответствии с классификацией ЮНЕСКО, к неформальному образованию (non-formal education) причисляют учебные программы и курсы, организованные и проводимые вне традиционной системы образования, где результаты обучения не всегда подтверждаются соответствующими документами. Безусловно, одного термина недостаточно для уяснения всех различий, но это слово имеет большое значение. Иногда это называется «программы свободного времени», порой это послешкольное образование, дополнительное образование, дополнительное школьное образование, неформальное обучение, образование, не предполагающее получение диплома, школы по интересам, неформальное образование, внеклассное образование, образование вне учебного плана, внешкольное образование и даже нешкольное образование. Неформальное образование и его варианты не отвечают общепринятым стандартам образования: все происходит вне класса, вне школы, и несет в себе некую «дополнительность», предоставляя возможность для развития, не делая диплом или сертификат конечной целью образования.

Практически во всех европейских странах развивается активная политика НФО, а форма и система организации обусловлена культурными и историческими особенностями той или иной страны.

В каждой европейской стране система НФО и организации, входящие в нее, занимают различное положение в обществе. Многие НФО имеют частный характер. Цели этих частных инициатив зачастую отличны от целей, преследуемых государственными или частично государственными организациями. Деятельность частных организаций в большинстве случаев нацелена на получение прибыли. Досуг в НФО рассматривается здесь как возможность заработка.

В настоящее время численность стран, где неформальное образование становится значительной сферой бизнеса, неизменно растет. Дети и молодежь платят за возможность проводить свой досуг желаемым образом.

Сегодня существуют десятки тысяч организаций неформального образования практически во всех странах Европы.

В странах Центральной и Восточной Европы правительствами придерживается мнение, что организация неформального образования, наряду, с формальным, где дети получают дополнительную возможность для развития, является задачей государства.

В Финляндии и Литве наблюдается развитая тенденция приобретения различных компетенций через НФО.

НФО в Финляндии относится к обучению, которое проводится вне стен школы, в свободное время, чаще всего в негосударственных организациях (далее - НГО) и в рамках других видов общественной деятельности. НФО в Финляндии считается источником знаний, являющихся альтернативными или критическими по отношению к тем знаниям, которые получают посредством формального образования.

Министерство и муниципалитеты Финляндии координируют и финансируют общественные работы с детьми и молодежью. Услуги, предоставляемые в области культуры, спорта и работы с молодежью, сравнительно недорогие: членские взносы 5 евро или бесплатно.

В Европе НФО не рассматривается как компенсация промахов формального образования. Эффективно развитая система НФО характерна для романских стран (Италия, Испания, Португалия, Франция), однако наиболее характерно НФО для бывших

социалистических стран.

За последние годы в развитии системы неформального образования в развитых зарубежных странах наметился ряд тенденций:

реформирование образовательного пространства стало процессом непрерывным, происходящим в соответствии с принципами гуманизации, гуманитаризации, многовариантности и непрерывности, научности, культуросообразности, дифференцированности, привлекательности, технологичности, оперативности и подвижности, интегрированности, обеспеченности, прогнозируемости;

усиливается внимание общества к организации свободного времени, досуговой деятельности детей;

система НФО детей становится объектом или компонентом специальной политики государства и общества.

НФО детей нацелено на формирование компетенций (личностных, социальных, образовательных, гражданских, творческих); на приобретение навыков лидерства, принятия социальных ролей, самопознания, работы в команде, разрешения конфликтов, а также на изучение языков. Приобретенные навыки, качества должны отразиться в поведенческих характеристиках, ценностных ориентациях, установках (уважение, ответственность, толерантность, эмпатия, самоуважение, неагрессивное поведение и др.). Согласно исследованиям Совета Европы и Европейского Союза, в ближайшем будущем ожидается рост данной тенденции:

в системе НФО детей четко обозначилась ее коммерциализация; растет количество частных кампаний, руководствующихся рыночными стратегиями, выгодностью инвестирования, прибыльностью;

усиливается упразднение государственного влияния в пользу частных организаций, созданных гражданами, которое ведет к изменению соотношения управленческих ролей государства и НФО детей;

все большее внимание уделяется качественной подготовке кадрового потенциала: методологической, методической, практической, прикладной составляющим профессиональной деятельности;

на содержание НФО детей серьезное влияние оказывает растущий индивидуализм («Я», «все», «сейчас», «весело»), вызванный снижением рождаемости детей (в европейских странах), и это порождает сложную моральную дилемму;

существенно развивается попечительская система, ориентированная на проблемную часть общества (5-10% детей). Почти

вся финансовая помощь со стороны правительства направляется детям и молодым людям с серьезными проблемами. Такая концепция попечения занимает доминирующее положение (в основном в Западной Европе).

Из опыта работы по введению ФГОС Организация внеурочной деятельности в Российской Федерации

В настоящее время в школах России реализуется программа начального общего образования, которая является главным документом, описывающим механизм реализации требований ФГОС. Учебная деятельность в контексте ФГОС подразделяется на урочную и внеурочную. Внеурочная деятельность обучающихся реализуется в рамках учебного плана по предметным областям на учебных занятиях, отличных от классно-урочных.

С 1 сентября 2012 и 2013 гг. ряд образовательных организаций начали реализацию федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования (на основании приказа Минобрнауки России от 17.12.2010 № 1897 "Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования" и приказов министерств образования субъектов Российской Федерации).

Внеурочная деятельность позволяет решить целый ряд очень важных задач:

- обеспечить благоприятную адаптацию ребенка в школе;
- оптимизировать учебную нагрузку обучающихся;
- улучшить условия для развития ребенка;
- учесть возрастные и индивидуальные особенности обучающихся.

Внеурочная деятельность организуется по направлениям развития личности (духовно-нравственное, военно-патриотическое, спортивно-оздоровительное, социальное, общеинтеллектуальное, общекультурное), в таких формах как экскурсии, кружки, секции, круглые столы, конференции, диспуты, школьные научные общества, олимпиады, соревнования, поисковые и научные исследования, общественно полезные практики и других.

Очевидны и преимущества в использовании внеурочной деятельности для закрепления и практического использования отдельных аспектов содержания программ учебных предметов, курсов.

Внеурочная деятельность может осуществляться через:

учебный план организации общего среднего образования, а именно, через часть, формируемую участниками образовательного процесса (дополнительные образовательные модули, спецкурсы, школьные научные общества, учебные научные исследования, практикумы и т.д., проводимые в формах, отличных от урочной);

дополнительные образовательные программы (внутришкольная система дополнительного образования);

образовательные программы организаций дополнительного образования детей, а также организаций культуры и спорта;

организацию деятельности групп продленного дня;

классное руководство (экскурсии, диспуты, круглые столы, соревнования, общественно полезные практики и т.д.);

деятельность иных педагогических работников (педагога-организатора, социального педагога, педагога-психолога, старшего вожатого) в соответствии с должностными обязанностями квалификационных характеристик должностей работников образования;

инновационную (экспериментальную) деятельность по разработке, апробации, внедрению новых образовательных программ, в том числе, учитывающих региональные особенности.

Опираясь на данную базовую модель, могут быть предложены несколько основных типов организационных моделей внеурочной деятельности:

модель дополнительного образования;

модель «школы полного дня»;

оптимизационная модель;

инновационно-образовательная модель.

Модель дополнительного образования. Внеурочная деятельность тесно связана с дополнительным образованием детей, в

части создания условий для развития творческих интересов детей и включения их в художественную, техническую, туристическую, эколого-биологическую, спортивную и другую деятельность. Данная модель ориентирована на обеспечение готовности к территориальной, социальной и академической мобильности

детей. Преимущества модели заключаются в предоставлении широкого выбора для ребенка на основе спектра направлений детских объединений по интересам, возможности свободного самоопределения и самореализации ребенка, привлечении к осуществлению внеурочной деятельности квалифицированных специалистов, а также практико-ориентированная и деятельностная основа организации образовательного процесса, присущая дополнительному образованию

детей.

Модель «школы полного дня». Основой для модели «школы полного дня» является реализация внеурочной деятельности преимущественно воспитателями групп продленного дня. Преимуществами данной модели являются: создание комплекса условий для успешной реализации образовательного процесса в течение всего дня, включая питание, сложившаяся практика финансирования групп продленного дня.

Оптимизационная модель. Модель внеурочной деятельности на основе оптимизации всех внутренних ресурсов организации общего среднего образования предполагает, что в ее реализации принимают участие все педагогические работники данной организации (учителя, педагог-организатор, социальный педагог, педагог-психолог, учитель-логопед, воспитатель, старший вожатый и другие). **Преимущества оптимизационной модели состоят в минимизации финансовых расходов на внеурочную деятельность, создании единого образовательного и методического пространства в организации общего среднего образования, содержательном и организационном единстве всех его структурных подразделений.**

Инновационно-образовательная модель. Инновационно-образовательная модель опирается на деятельность инновационной (экспериментальной, пилотной, внедренческой) площадки, которая существует в организации общего среднего образования. В рамках этой модели проходит разработка, апробация, внедрение новых образовательных программ, в том числе, учитывающих региональные особенности. Инновационно-образовательная модель предполагает тесное взаимодействие организации общего среднего образования с колледжами, высшими учебными заведениями, научными организациями.

Преимуществами данной модели являются: высокая актуальность содержания и (или) методического инструментария программ внеурочной деятельности, научно-методическое сопровождение их реализации, уникальность формируемого опыта.

В реализации внеурочной деятельности немаловажную роль играет организационное, информационное, нормативное и научно-методическое обеспечение.

Например, создание ресурсных центров для научно-технического творчества, интеграцию в открытое образовательное пространство на основе современных информационно-коммуникационных технологий, сетевое взаимодействие организаций общего среднего образования различных типов и видов для обеспечения максимального учета индивидуальных особенностей и потребностей обучающихся.

В рамках проектирования взаимодействия организаций общего среднего и дополнительного образования детей можно предложить вариативную модель взаимодействия, включающую целый комплекс возможных моделей, каждая из которых выбиралась бы (и в случае необходимости корректировалась) исходя из реально складывающихся условий существования организаций общего среднего образования.

В качестве первой составляющей может выступать «узловая» модель, когда организация дополнительного образования детей (ОДО) использует имеющуюся у нее материально-техническую базу для осуществления образовательного процесса для обучающихся нескольких организаций общего среднего образования, которые «аккумулируются» в ОДО.

Вторая составляющая вариативной модели также является традиционным подходом к организации взаимодействия, когда обучающиеся организаций общего среднего образования посещают кружки, секции, клубы по интересам и т.д. организаций дополнительного образования детей, действующие на базе этой организации.

Дальнейшее развитие этой модели в случае большого количества обучающихся приводит к открытию на базе организации общего среднего образования соответствующего филиала ОДО.

Третья составляющая вариативной модели взаимодействия – это модель с использованием стажировочной площадки на базе организации дополнительного образования детей. В этом случае ОДО – это своеобразный организационно-методический центр и базовая организация для повышения квалификации для педагогов системы общего среднего образования.

Перспективы развития системы дополнительного образования в Республике Казахстан

Глобализация формирует всемирный рынок труда, на который выходит отдельный, конкретный человек - выпускник системы образования. Он является непосредственным носителем своих собственных *знаний, компетентностей и человеческих качеств*. Если выпускник конкурентоспособен, то он может работать с любым работодателем, сотрудничество с которым сулит успех. Учет образовательных потребностей и способностей каждой личности, каждого сообщества, каждой территории, имеющей свою специфику развития, становится проблемой дня.

Государство уже не может повысить конкурентоспособность страны в век глобализации без сознательной поддержки общества и конкретного человека. Только доступное для каждого ребенка дополнительное образование может дать ребенку шанс найти себя в огромном поле современных профессий. Государство должно создать условия, потому что только в организациях дополнительного образования детей может и должно реализоваться право каждого ребенка на развитие своих способностей. Государству и родителям необходимо решать вопросы организации дополнительного образования детей с самого раннего возраста, чтобы изменился *качественный потенциал общества, его менталитет.*

Современная результативность организаций дополнительного образования детей определяется *компетентностью обучающегося.* Это означает, что ребенок должен не только владеть информацией, которую ему предоставляют на занятиях, но также имеет право *научиться строить отношения и с людьми, и с культурой, и с цивилизацией.* Практически это означает, что функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни. При этом результатом развития *функциональной грамотности* является овладение обучающимися системой ключевых компетенций, позволяющих молодым людям эффективно применять усвоенные знания в практической ситуации и успешно использовать в процессе социальной адаптации.

Содержание деятельности организаций дополнительного образования детей определяется на основе теорий, идей и концепций, центрированных на человеке и утверждающих, что любой человек обладает потенциалом здорового и творческого роста, и все неудачи в реализации этого потенциала могут быть преодолены, если человек получает реальную возможность принять на себя ответственность за собственную жизнь.

Модернизация дополнительного образования детей предполагает создание условий и механизмов устойчивого развития системы дополнительного образования детей, обеспечение современного его качества, доступности и эффективности, развитие дополнительного образования на базе общеобразовательной школы, интеграцию общего и дополнительного образования на основе лучших традиций внешкольного воспитания и дополнительного образования.

Для достижения поставленных целей сегодня требуется решение множества задач:

совершенствование содержания дополнительного образования детей;

сохранение и развитие сети организаций дополнительного образования;

разработка и реализация инновационных образовательных программ дополнительного образования детей, характеризующихся новизной содержания и методов образовательной деятельности, гибкостью и вариативностью;

выявление лучшего опыта дополнительного образования детей в педагогической практике и его распространения через различные формы повышения квалификации;

сохранение и укрепление кадрового состава, повышение его профессионального уровня с учётом современных требований.

Решение этих задач особенно важно для повышения эффективности процесса интеграции общего и дополнительного образования детей, так как это позволит обеспечить:

1) формирование единых подходов, требований в деятельности данных организаций;

2) повышение уровня оперативного информирования школ и педагогических работников по вопросам дополнительного образования детей;

3) повсеместное использование лучших традиций внешкольного образования, программно-методического потенциала, форм и методов работы дополнительного образования детей общеобразовательными школами.

Организационное устройство системы дополнительного образования детей должно учитывать необходимость быстрой смены направлений деятельности и программ обучения в соответствии с изменением запросов потребителей и государственного заказа:

- социальная адаптация детей к изменяющимся условиям жизни;
- успешная социализация детей;
- формирование готовности к самостоятельному гражданскому, нравственному выбору, индивидуальной творческой самореализации;

- проявление социальной ответственности, осознанного жизненного самоопределения и выбора профессии.

Содержание и методы деятельности потребуют постоянного пересмотра и коррекции. Таковы особенности места дополнительного образования детей в системе воспроизводства и развития человеческого капитала.

Гибкость и мобильность образовательной организации, его устойчивость на рынке образовательных услуг и следование государственным стратегиям в формировании человеческого потенциала возможны в условиях многопрофильной организации, предлагающей широкий спектр образовательных программ в различных сферах детской активности. Предстоит формирование крупных Центров дополнительного образования детей, которые объединят отдельные тематические структуры в едином административном, финансовом и содержательном управлении. В небольших населенных пунктах целесообразно создание филиалов многопрофильных Центров с набором программ, обеспечивающих запросы потребителей и местного сообщества. Деятельность филиалов обеспечивается организационным и методическим сопровождением Центра с использованием при необходимости его ресурсов и педагогического персонала.

При отсутствии специализированных помещений программы дополнительного образования могут быть размещены в общеобразовательной школе с привлечением ее персонала. Такая практика имеет целый ряд преимуществ, позволяя использовать школьные ресурсы во вторую половину дня, передать в программу дополнительного образования целый ряд тем и деятельности в исполнении основной образовательной программы.

Предлагаемая организация потребует специально подготовленного управленческого персонала, работников финансовых структур, обеспечивающих деятельность в условиях нормативно-подушевого финансирования и нетрадиционной организационной структуры организаций дополнительного образования.

Востребованность дополнительного образования детей возрастет в связи с введением профильного обучения в 12-летней школе,

необходимостью совершенствования профильной и профессиональной ориентации.

В 12-летней школе музыкальные, художественные школы и школы искусств могут взять на себя роль профильных ресурсных центров по художественно-эстетическому направлению.

Ресурсы станций юных техников, натуралистов и туристов могут быть использованы в профильной школе для организации опытно-экспериментальной, проектной и исследовательской деятельности школьников.

Это потребует модернизации существующих и ввода новых объектов внешкольных организаций, их материально-технического оснащения. Данный вопрос предусмотрен в проекте по внесению изменений и дополнений в Государственную программу развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы.

Учитывая значимость дополнительного образования для *социального воспитания детей*, развития процесса интеграции общего и дополнительного образования детей на современной основе, особое значение имеет разработка модели единого информационно-методического пространства, сформированный и реально действующий механизм информационно-методического сопровождения процесса интеграции общего и дополнительного образования детей конкретного социума.

Качественное обновление дополнительного образования детей возможно только при создании условий, соответствующих современным требованиям и темпам развития общества.

В соответствии с Законом Республики Казахстан «Об образовании» программы дополнительного образования детей реализуются не только в организациях дополнительного образования, но и в организациях общего среднего образования через внеурочную деятельность.

Назрела необходимость принятия комплексных мер по развитию системы дополнительного образования детей в школе.

Необходимо разработать нормативную правовую базу государственно-общественного управления развитием дополнительного образования детей в школе, механизм общественной экспертизы, общественного мониторинга состояния и развития школьной системы дополнительного образования детей, обеспечить информационно-аналитическое сопровождение дополнительного образования в школе.

Развитие в республике системы школьного дополнительного образования позволит достичь следующих результатов:

сохранить государственные гарантии бесплатности и

доступности, лучшие традиции дополнительного образования детей;
совершенствовать нормативную правовую базу, способствующую развитию дополнительного образования детей;
создать условия, стимулирующие развитию технического творчества, технических видов спорта, детского туризма;
улучшить материально-техническую базу школ, ресурсных центров дополнительного образования детей;
внедрять интегрированные программы дополнительного образования детей, направленные на социально-педагогическую поддержку детей;
содействовать развитию инновационного движения в дополнительном образовании детей;
создать единое образовательное пространство основного и дополнительного образования детей.

Краткосрочные перспективы развития системы дополнительного образования детей

- 1) Реализация индикаторов и показателей ГПРО на 2011-2020 годы относительно увеличения охвата детей дополнительным образованием и развития его сети;
- 2) Приведение в соответствие учебной нагрузки элективных курсов Базисного учебного плана ГОСО начального образования 12-летней школы нормам САНПИН;
- 3) Совершенствование системы статистического учета детей в системе дополнительного образования для рационального бюджетного планирования и проектирования сети;
- 4) Разработка финансово-экономических механизмов поддержки права детей на участие в программах ДО, обеспечения материально-технической базы организаций образования, реализующих программы дополнительного образования технического, туристского, экологического и др. направлений;
- 5) Обеспечение качественной координации деятельности организаций образования, реализующих программы дополнительного образования детей;
- 6) Разработка интеграционных подходов, способствующих взаимодействию организаций общего среднего, профессионально-технического, высшего и дополнительного образования;
- 7) разработка программ нового поколения, направленных на развитие инновационной деятельности, информационных технологий;

8) подготовка профессионально компетентных педагогических работников, готовых к реализации программ дополнительного образования детей. Введение в Типовые планы по подготовке педагогических работников в педагогических вузах и колледжах дисциплины «Педагогика дополнительного образования детей»;

9) обновление содержания курсов повышения квалификации;

10) проведение глубоких прикладных исследований проблем современной системы дополнительного образования детей. Выработка измерителей и критериев оценки качества дополнительного образования, конкурентоспособности организаций образования;

11) обновление содержания программ дополнительного образования через организацию и проведение конкурсов, семинаров, курсов повышения квалификации педагогов дополнительного образования.

12) создание ресурсных центров дополнительного образования для открытия в школах кружков по интересам с привлечением школьных учителей и педагогов ДО.

Долгосрочные перспективы развития системы дополнительного образования детей

1. Совершенствование законодательной и нормативной правовой базы системы и обновление содержания;

2. Расширение сети организаций и повышение охвата обучающихся дополнительным образованием;

3. Укрепление материально-технической базы организаций дополнительного образования и увеличение их финансирования;

4. Повышение квалификации педагогов, реализующих программы дополнительного образования детей, обеспечение качества системы дополнительного образования.

Туризм как эффективная форма организации содержательного отдыха и занятости молодого поколения

Организации дополнительного образования туристско-краеведческого профиля имеют реальные возможности решения творческого развития обучающихся в силу своей специфичности, которая проявляется в том, что создает возможность мотивированной деятельности. Она способствует активному и творческому

использованию свободного времени, создает возможности для формирования круга общения на основе общих интересов, духовных ценностей, позволяет учащимся удовлетворять свои индивидуальные познавательные, эстетические, творческие запросы и исследовательские потребности, устраняет односторонность профильного обучения в школе, предоставляет свободу выбора, что способствует гармоничному и творческому развитию личности.

Сущностью подхода к личности обучающегося выступает признание уникальности и неповторимости каждого, уважение его достоинства, доверие к личности, учет его личных целей, запросов и интересов, создание условий для его максимального творческого развития на основе всестороннего анализа успехов и достижений, проблем учащегося. Одновременно в туризме идет воспитание ребенка в коллективе и через коллектив.

Результативность туристско-краеведческой деятельности по обучению, воспитанию, оздоровлению и профессиональной ориентации учащихся может быть достигнута только тогда, когда, являясь частью системы дополнительного образования детей, выполняет определенные задачи. Это:

общественный демократический институт, способный прививать детям навыки самоуправления и самоорганизации, вовлекая их в активную общественно полезную деятельность;

необходимое средство формирования исторического и гражданского сознания учащихся, воспитания патриотизма;

средство реализации творческих способностей детей, привития им навыков научно-профессиональной деятельности (исследовательской, педагогической, музееведческой и т.п.);

открытая система, где плодотворно осуществляется совместная творческая деятельность детей, педагогов, родителей.

Образовательные программы в организациях дополнительного образования туристско-краеведческого профиля отличаются вариативностью и творческой направленностью, являются ориентирующими моделями совместной деятельности педагога и учащихся, инструментом целевого формирования способности ребенка

осваивать социокультурные ценности и развивать свой творческий потенциал.

В республике туристско-краеведческую образовательную деятельность осуществляют 35 станций и центров юных туристов-краеведов, в них занимаются 19084 школьника. В туристско-краеведческих кружках и объединениях общеобразовательных школ - 35844 школьника, во дворцах, центрах творчества детей занимаются 12192 школьника в возрасте от 7 до 17 лет.

В целом туристско-краеведческим направлением охвачены 67120 детей, что составляет 2,6% (2004 г. - 1,6%) от общего количества школьников.

За последние десять лет наблюдается положительная динамика развития туристско-краеведческого направления (2004 г. – станций – 9, охват 5033 реб., 2014 г. – станций – 35, охват - 19 084 реб.).

Проводятся республиканские и областные соревнования, слеты и конкурсы туристско-краеведческой направленности. Проведение таких мероприятий способствует развитию творческих способностей, формированию устойчивых интересов и ранней профессиональной направленности детей и подростков.

Юные ориентировщики и скалолазы Казахстана являются чемпионами и призерами Азии, Европы, мировых кубков и первенств.

Свыше 800 тысяч детей и подростков участвуют в реализации различных программ туристско-краеведческого движения учащихся «Атамекен», «Болашак», «Жас Ұрпақ», «Шұғыла», «Туған елге тағзым» и др.

В рамках туристско-краеведческой экспедиции школьников «Менің Отаным - Қазақстан» ежегодно проводятся десятки пеших, лыжных, водных, велосипедных походов, экспедиций и экскурсий по самым различным маршрутам, в которых участвуют тысячи юных туристов и их взрослых наставников. Проводятся разнообразные соревнования, турниры, слеты и прочие акции в сфере спортивного, краеведческого, оздоровительного туризма, экологии, геологии.

Организуются экскурсии школьников «От достопримечательностей родного края - к святыням Казахстана», начиная от местных природных и исторических памятников до столицы нашей Родины – г. Астаны и других регионов страны.

Ежегодно в республике организуется свыше 1300 профильных, юрточных, палаточных лагерей, в которых получают туристские навыки и оздоравливаются более 140 тысяч детей.

В организациях образования республики работают 7668 заместителей директоров школ по воспитательной работе, 18402

педагога дополнительного образования, в том числе, 851 педагог туристско-краеведческого направления.

Средний возраст специалистов, работающих в системе дополнительного образования детей, составляет сегодня 40 лет, причем 46% из них – мужчины.

Созданный в 1960 году Западно-Казахстанский областной Центр детско-юношеского туризма и экологии к настоящему времени стал одним из ведущих организаций дополнительного образования Казахстана в этой сфере. Из 35 центров туризма республики 14 – в Западно-Казахстанской области.

При центре действуют казахстанское отделение Московской международной академии детско-юношеского туризма и краеведения, общественное объединение «Детская академия развития», изостудия «Этюд». Стало доброй традицией проведение мероприятий республиканского и международного уровня на базе Центра.

Особую популярность получила водная экспедиция школьников «Жайық - Урал». За прошедшее время она преобразовалась из агитационно-

пропагандистской акции в комплексную туристско-экологическую экспедицию со своей системой и структурой, стала мощным стержнем экологического движения, объединяющего значительное количество молодежи как Западного Казахстана, так и прилегающих к Уралу и его пойме других регионов России.

В программу этого мероприятия входят эколого-краеведческая экспедиция «Малые реки Приуралья», акции «Таза ауыл» («Чистое село»), «Зеленый парус Приуралья», «Посади свое дерево, турист», соревнования по бердингу (спортивная орнитология) и экологическая экспедиция «Памятники природы ЗКО».

Традиционным становится обмен информацией о развитии детского туризма между акиматом Мангистауской области и администрацией г. Байконур в рамках проведения ежегодного международного форума «Развитие туризма в Прикаспийском регионе».

На базе областного центра «Экотуризм и краеведение» Павлодарской области успешно реализуется проект туристской экспедиции «Менің Отаным - Қазақстан». Учебный процесс данного центра ориентирован на достижение высоких личных и командных

результатов в краеведческой работе, а также туристско-спортивных навыках.

Несмотря на то, что за последние десять лет число организаций дополнительного образования туристского направления в целом увеличилось на 26 единиц, отмечается отсутствие таких организаций в Акмолинской, Атырауской, Жамбылской, Карагандинской, Костанайской, Кызылординской и Мангистауской областях.

20 центров расположены в приспособленных помещениях. Более **50%** организаций требуют капитального ремонта.

Система детско-юношеского туризма испытывает острый дефицит в современном оборудовании и инвентаре, учебных пособиях, компьютерной технике, в обеспечении качественной Интернет-связью. Укомплектованность туристским оборудованием по всем объединениям самодеятельного туризма республики составляет около 15%.

Другая серьезная проблема, сдерживающая развитие системы детско-юношеского туризма, – недостаточное бюджетное финансирование. В Казахстане всего 833 организации дополнительного образования различных видов. Из них 35 - организации детско-юношеского туризма. Финансирование их в 2014 году составило всего лишь 3,2% (753,2 млн. тенге) от общего финансирования из местного бюджета организаций дополнительного образования, причем половина денежных средств составляет заработная плата.

Нуждается в совершенствовании нормативное правовое обеспечение системы дополнительного образования туристско-краеведческой направленности. Недостаточность и противоречивость имеющейся правовой базы не в полной мере обеспечивают социальный статус системы, не гарантируют ее сохранение и защиту, ограничивают возможности ее развития.

В деятельности организаций детско-юношеского туризма недостаточное внимание уделяется разработке и реализации долгосрочных программ, ориентированных на детей среднего и старшего школьного возраста. Отсутствует программно-методическое обеспечение туристско-краеведческой деятельности с группами детей с ограниченными возможностями.

Имеет место недостаточный уровень квалификации педагогов, специалистов, владеющих технологиями туристско-краеведческой направленности. Реализуемые программы профессиональной подготовки и переподготовки слабо отражают специфику направлений деятельности данной категории специалистов. За последние 3 года только **30,8%** педагогов смогли повысить уровень своей квалификации по профилю туристско-краеведческого направления.

Ведомственная принадлежность детских туристских организаций настолько разнообразна, что не позволяет решать общие задачи и выработать единые требования, тем самым, осложняя участие молодежи в республиканских мероприятиях, так как одни организации находятся в ведомстве образования, а другие в ведомствах физической культуры, туризма и спорта.

Цель и задачи государственной политики, направленной на обеспечение удовлетворения потребностей детей и юношества в их физическом и нравственном развитии, приобщение к духовной культуре своего народа, изучение исторического прошлого страны, не могут быть решены без радикального совершенствования системы детско-юношеского туризма. В связи с чем, особое значение приобретает необходимость в определении новых подходов и организационных форм развития дополнительного образования туристско-краеведческого направления,

С целью формирования единого подхода к развитию детско-юношеского туризма как комплексной учебно-воспитательной системы педагогически организованной деятельности, направленной на патриотическое воспитание, всестороннее развитие личности и формирование здорового образа жизни, определения стратегических направлений для создания открытого информационного, образовательного, социального пространства детско-юношеского туризма, привития навыков трудовой, общественной деятельности, поисковой и исследовательской работы, профессиональной ориентации, социальной адаптации Министерством образования и науки были утверждены Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015 -2018 годы, утвержденные приказом МОН РК от 10 февраля 2015 года № 60.

Реализация поставленных целей предполагает решение следующих задач.

1. Обеспечение и защита прав детей и молодежи на занятия туризмом и краеведением, на отдых и организацию свободного времени.

2. Регулирование общественных взаимоотношений физических и юридических лиц с родителями (законными представителями детей).

3. Определение направлений, форм и методов работы с детьми и молодежью в современных условиях.

4. Определение механизмов вовлечения подрастающего поколения в систему детско-юношеского туризма.

5. Создание условий для развития системы детского и юношеского туризма. Повышение безопасности, качества организации и уровня педагогической эффективности проводимых туристско-

краеведческих мероприятий со школьниками. Повышение доступности программ дополнительного образования, в т. ч. для особых категорий детей.

6. Создание механизма финансовой поддержки прав детей на участие в программах детско-юношеского туризма, независимо от места проживания, социально-экономического положения семей.

7. Комплексное развитие сети организаций, использующих формы туристско-краеведческой деятельности в своей работе.

8. Увеличение охвата детей услугами дополнительного образования туристско-краеведческого профиля.

9. Обеспечение возможности участия детских коллективов с различным контингентом учащихся, в том числе детей с ограниченными физическими возможностями, воспитанников детских домов и школ-интернатов в туристско-краеведческих мероприятиях различного уровня.

10. Повышение качества детско-юношеского туризма через обновление содержания образовательных программ и технологий.

11. Модернизация системы привлечения, подготовки, повышения квалификации и переподготовки кадрового состава педагогических работников (включая руководителей) и других работников системы детско-юношеского туризма.

12. Формирование эффективной межведомственной системы взаимодействия организаций общего и дополнительного образования, создание условий для плодотворного сотрудничества и гармоничного удовлетворения потребностей детей и молодежи.

Дополнительное образование туристско-краеведческой направленности должно основываться на освоении детьми и подростками современных технологий, обеспечивающих их личностное и профессиональное самоопределение в изменяющемся мире, а также включение в соиздание новых форм организации социальной жизни.

С учетом этого необходимо развивать следующие приоритетные направления.

1. Социальное партнерство государства, бизнеса, институтов гражданского общества, семей; межведомственная и межуровневая кооперация, консолидация и интеграция ресурсов как условие развития туристско-краеведческого направления в республике.

2. Совершенствование материально-технического обеспечения развития детско-юношеского туризма. Создание ресурсных центров туристско-краеведческой направленности, оснащенных специализированными помещениями и оборудованием.

3. Обновление содержания туристско-краеведческой деятельности через разработку новых программ, отвечающих

современным требованиям, открытие новых направлений туристско-краеведческого профиля.

4. Информационно-мотивационное обеспечение развития детско-юношеского туризма. Функционирование единого информационного пространства формирования сообщества детей, молодежи, общественности, интересующихся и занимающихся туризмом и краеведением в республике.

5. Целенаправленная и планомерная система подготовки и переподготовки, повышения квалификации педагогических кадров туристско-краеведческого направления.

Для решения задач развития детско-юношеского туризма требуются новые импульсы, способные не только вовлечь в эти процессы большее количество молодых людей, но активизировать поиск нереализованных резервов и возможностей молодежи.

Одним из важных инструментов в реализации целей, задач развития детско-юношеского туризма должны стать механизмы, позволяющие добиться необходимого результата.

2. Совершенствование нормативной правовой базы, регламентирующей туристско-краеведческую деятельность в Республике Казахстан.

Для создания нормативного правового и методического сопровождения детской туристско-краеведческой деятельности необходимо разработать следующие документы:

1.1. Инструкция по организации и проведению туристских походов, экспедиций и экскурсий с учащимися на территории Республики Казахстан.

1.2. Нормативы на прохождение туристских походов и спортивного ориентирования.

1.3. Методические рекомендации по организации туристско-краеведческой работы в организациях образования.

1.4. Методические рекомендации о деятельности туристских баз, проведении летнего отдыха в палаточном, туристском лагере.

1.5. Методические рекомендации о деятельности инструктора школьного туризма.

1.6. Методические рекомендации о проведении судейства школьных туристских соревнований.

1.7. Методические рекомендации по подготовке общественных туристских кадров.

1.8. Методические рекомендации по хранению туристского снаряжения и инвентаря.

2. Совершенствование управления системой детского и юношеского туризма на принципах разграничения компетенций между

органами управления образованием, физической культурой, спортом и туризмом, молодежными и общественными организациями туристской направленности, между органами государственной власти в центре и на местах.

3. Прозрачность распределения бюджетных средств, эффективность их использования, в т.ч. за счет концентрации ресурсов на приоритетных направлениях развития детско-юношеского туризма.

4. Создание механизмов привлечения сектора реальной экономики для выстраивания эффективного управления системой детско-юношеского туризма на основе государственно-частного партнерства.

5. Воссоздание системы «шефства» предприятий, организаций науки, культуры и спорта над организациями дополнительного образования детско-юношеского профиля.

6. Интеграция и кооперация ресурсов сферы образования, культуры, спорта и др. на базе создания интегрированных (или комплексных) организаций туристско-краеведческого профиля.

7. Разработка и внедрение моделей сетевого взаимодействия организаций различного уровня и ведомственной принадлежности в оказании услуг организаций детско-юношеского туризма.

8. Снижение ставок арендной платы для организаций, реализующих программы дополнительного образования туристско-краеведческого профиля.

9. Капитальный ремонт и реконструкция зданий организаций дополнительного образования туристско-краеведческой направленности, оснащение учебным оборудованием, инвентарем, пособиями, компьютерной техникой и высокоскоростной интернет-связью.

10. Обеспечение необходимых научно-методических, организационно-педагогических, информационных условий для развития туристско-краеведческой деятельности.

11. Внедрение инструментов стимулирования расширения спектра программ туристско-краеведческого профиля, выявления и распространения лучших практик (гранты, конкурсы, стажировочные площадки).

12. Обновление содержания туристско-краеведческих мероприятий в контексте культурно-образовательного и социально-педагогического проектирования и компетентностной модели образовательного процесса.

13. Обеспечение доступа к полной и объективной информации о качестве программ, организациях, образовательных результатов туристско-краеведческого направления.

14. Широкое использование профориентационных возможностей туристско-краеведческих форм работы учащихся в области туристского менеджмента. Расширение спектра технологических и образовательных компетенций учащихся в области экономики и права на примере туристско-краеведческих форм работы.

15. Создание в регионах ресурсных центров по туристско-краеведческой работе со школьниками для укрепления системы поддержки, подготовки и переподготовки туристских и краеведческих педагогических кадров.

16. Развитие инфраструктуры детско-юношеского и спортивно-оздоровительного туризма с его активным внедрением в образовательные учреждения с целью организации активного летнего и каникулярного отдыха и досуга детей, с обязательным включением в планы воспитательной работы организаций образования, в программы спортивно-оздоровительных, профильных туристских лагерей. Восстановление и расширение сети организаций туристско-краеведческого профиля от областного до районного уровня:

16.1. *Центры детского и юношеского туризма, краеведения, экскурсий, станции юных туристов*, являющиеся организационно-методическими центрами, активно участвующими в формировании и осуществлении единой политики в области туристско-краеведческой деятельности, обучении и воспитании детей и юношества, организации и проведении походов, путешествий, экскурсий.

16.2. *Отделы туризма и краеведения домов (дворцов) творчества детей и юношества*, обеспечивающие организацию и проведение туристско-краеведческой работы в образовательных учреждениях, организующие работу детских туристско-краеведческих объединений.

16.3. *Туристские клубы и клубы по месту жительства*, обеспечивающие организацию и проведение туристско-краеведческой работы по месту жительства.

16.4. *Туристские базы, туристские лагеря*, осуществляющие туристско-краеведческую работу с детьми, юношами и девушками, пребывающими в них.

16.5. *Детские туристские общественные организации*.

17. Создание организационно-педагогических условий для поэтапной реализации системы непрерывного туристско-краеведческого образования (детсад – школа – дополнительное образование – ПТШ, ВУЗ).

18. Обеспечение широкого вовлечения детей и молодежи к реализации проекта Республиканского слета экспедиционных отрядов “Менің Отаным - Қазақстан” (соревнования, походы и т.д.).

19. Обеспечение проведения ежегодных республиканских зимних и летних спартакиад по туристскому многоборью.

20. Развитие сферы дополнительного образования как социально-ориентированной: поддержка туристско-краеведческих программ, ориентированных на группы детей, требующих особого внимания государства и общества (*дети из группы социального риска, дети с ограниченными возможностями здоровья, дети из семей с низким социально-экономическим статусом*).

21. Внедрение инструментов стимулирования расширения спектра программ дополнительного образования, выявления и распространения лучших практик.

22. Разработка и внедрение системы подготовки общественных и педагогических туристских кадров городского, областного и республиканского уровней.

23. Создание республиканского банка данных о маршрутах, туристско-краеведческих программах, педагогах, работающих в туристско-краеведческих организациях.

24. Разработка критериев оценки качества и результативности деятельности организаций детско-юношеского туризма.

25. Разработка региональных планов по развитию детско-юношеского туризма.

Состояние кадрового потенциала во многом зависит от создания условий для успешной работы педагогов с детьми, а также эффективной системы повышения их квалификации. В связи с этим очевидна необходимость поиска и внедрения возможных подходов к улучшению состояния кадрового потенциала в системе дополнительного образования туристско-краеведческой направленности.

Содержание социально-психологических условий для развития кадрового потенциала этого направления деятельности предполагает следующее.

1. Обновление теоретических и практических знаний педагогов в соответствии с постоянно растущими требованиями образовательных стандартов или на основе адаптационных достижений в области педагогической науки и практики.

2. Разработка обновленных программ подготовки, повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров системы детско-юношеского туризма.

3. Внедрение в практику работы новых форм и методов, технологий взаимодействия с педагогическими работниками, а также способов совместной деятельности, создание условий для роста

профессионального мастерства педагогов туристско-краеведческой деятельности.

4. Разработка системы показателей, отображающих качественные и количественные изменения кадрового потенциала.

5. Организация работы площадок для тиражирования лучшего опыта и практик, апробации и тиражирования авторских и индивидуальных образовательных программ, методик и технологий детско-юношеского туризма.

6. Повышение престижа педагога дополнительного образования. Развитие системы материального и морального стимулирования инновационной деятельности, общественное признание достижений, создание ситуаций успеха и т.п.

Успешная реализация Концептуальных подходов решит многие задачи организационного, программно-методического, кадрового, научного, материально-технического характера и позволит добиться следующих результатов.

Будет создана эффективная система развития массовой туристско-краеведческой деятельности среди детей и молодежи, активизируется межведомственное сотрудничество государственных органов и организаций, бизнеса, институтов гражданского общества, семей.

Будут созданы условия для получения качественного непрерывного туристско-краеведческого образования.

Будут внедрены новые педагогические, информационные и здоровьесберегающие технологии.

Эффективная система научного и учебно-методического обеспечения туристского направления повысит уровень качества работы педагогов дополнительного образования.

Будет разработана и внедрена система подготовки общественных и педагогических кадров туристского направления.

Будет улучшено материально-техническое обеспечение организаций детско-юношеского туризма, откроются загородные туристские базы для организации круглогодичного отдыха детей в каникулярное время и выходные дни.

Увеличится процент вовлечения детей в массовые виды спорта и туризма. Увеличится охват занятостью несовершеннолетних в свободное от учебы время.

Повысится экологическая культура через практическое познание учащимися родного края, знакомство с памятниками истории и культуры, с окружающей природой.

Будет внесен большой вклад в восстановление экологического баланса и биоразнообразия водоемов и рек Казахстана через проведение ежегодных республиканских экологических акций.

Расширятся знания по вопросам здорового образа жизни, профилактики и предупреждения употребления алкоголя, курения и наркомании среди детей и учащейся молодежи.

Снизится число детей и учащейся молодежи, употребляющих наркотики и другие вредные вещества.

Снизится число правонарушений среди детей и учащейся молодежи.

Будет увеличен охват детей с ограниченными возможностями.

Будет обеспечено широкое вовлечение детей и молодежи к реализации проекта Республиканского слета экспедиционных отрядов “Менің Отаным - Қазақстан”.

Расширится международное сотрудничество по вопросам детско-юношеского туризма.

Научно-техническое творчество детей как условие развития креативного мышления личности

Процесс развития технического творчества является важнейшей составляющей современной системы дополнительного образования детей. Главная задача организаций дополнительного образования – воспитывать ребенка так, чтобы из него мог вырасти инженер или любой другой специалист технического профиля, отвечающий интересам общества, личности и работодателя. Стране нужны кадры высокого уровня, способные к инновационной работе и ориентировать детей надо не только на знания, умения и навыки, как это было раньше, но и на творческую деятельность, учить не просто что-либо делать, а подходить к любой работе творчески и, двигаясь к конечной цели, ориентироваться на высокий уровень.

Усвоение основ технического творчества, творческого труда поможет будущим специалистам повысить профессиональную и социальную активность, а это, в свою очередь, приведет к сознательному профессиональному самоопределению по профессиям технической сферы, повышению производительности и качества труда, ускорению развития научно-технической сферы производства Республики Казахстан.

Всего по программам научно-технической направленности в организациях общего среднего и дополнительного образования занимаются более 47 тысяч детей из 2,6 млн. школьников. Из них 75%

(37 937чел.) составляют мальчики и всего 285% (11 965 чел.) - девочки. Общий охват детей техническим творчеством составляет 1,8%.

25 станций и центров технического творчества, имеющих в республике, являются точкой соприкосновения дополнительного и общего среднего образования, располагает значительными возможностями для развития познавательной мотивации обучающихся в области технического творчества.

В организациях дополнительного образования детей республики накоплен определенный опыт работы по таким видам технического творчества как начальное техническое моделирование, авиамоделирование, судомоделирование, автомоделирование и ракетомоделирование.

Наряду с развитием традиционных видов технического творчества в организациях дополнительного образования активно развиваются и новые направления, актуальные для современных детей и молодежи. Широкую поддержку получило открытие кружков технического творчества «Квант», «Информатика», «Интеграл» в высших учебных заведениях Атырауской, Западно-Казахстанской, Мангистауской, Северо-Казахстанской областей, «Современные технопарки» - в Колледже новых технологий» г. Алматы.

В 2012 году Постановлением Правительства Республики Казахстан был утвержден Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 5 лет (2012-2016 гг.), где предусмотрены меры по развитию системы дополнительного образования детей. Должны быть внедрены новые технологии обучения и интерактивные, инновационные формы: детские интерактивные парки (наукограды), технопарки, детские музеи, научные кружки и т.д.

Согласно Плану, определены 5 регионов в которых будут открыты интерактивные парки для детей и юношества в структуре дворцов школьников гг. Алматы, Павлодар, Усть-Каменогорск, Жанаозен, Шымкент и оснащение 167 домов, центров творчества, станций юных техников комплексами «Робототехника».

Вовлечение школьников г. Астаны в исследовательский процесс наглядно демонстрирует проект «Создание научных лабораторий на базе нового Дворца школьников г. Астаны». В данных лабораториях

будут выполняться реальные научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы под заказ промышленных компаний, что повысит значимость лабораторий и интерес со стороны самих школьников.

Первым проектом в Казахстане, популяризирующим науку среди школьников, стал Национальный Интерактивный Парк Дворца школьников г. Астана.

Основная цель Национального Интерактивного Парка:

соответствие актуальным и перспективным потребностям личности, общества и государства, подготовка разносторонне развитой личности гражданина республики,

способной к социальной адаптации в обществе, началу трудовой деятельности, самообразованию и самосовершенствованию.

Задачи Национального Интерактивного Парка:

развитие активного обучения с помощью специальных средств интерактивной технологии: тренажеров, интерактивных задач, конструирования систем из объектов, исследования их свойств и поведения на модели, виртуальных лабораторных работ;

широкая популяризация применений интерактивных технологий как способ творческого обучения, позволяющий построить образовательный процесс на практической основе.

Национальный Интерактивный Парк является местом, где школьники знакомятся с законами и принципами естествознания в ходе взаимодействия с необычными экспонатами – интерактивными образовательными аттракционами.

Одним из ключевых кластеров Национального интерактивного парка является «Наука и технологии».

Дворец школьников г. Астаны является экспериментальной педагогической системой, осуществляющей исследования, разработку и адаптацию новых образовательных программ, современных технологий и методик дополнительного и базового образования, с учетом требований профильных вузов и предприятий.

Цель и задачи программно-методического обеспечения Дворца школьников отражают общую стратегию развития, основные принципы педагогической деятельности, главные содержательные линии работы дополнительного образования для детей.

Оно осуществляется через систему конкретных мер – подготовку и издание дидактического, программного, методического материалов; проведение различных семинаров, консультаций, методических советов.

Здесь разрабатываются: целевые, авторские, экспериментальные образовательные учебные программы дополнительного образования.

Программное обеспечение экспонатов НИП позволяет обучающимся активно взаимодействовать с виртуальными объектами учебной дисциплины, управлять моделями, конструировать из них системы, проводить опыты на компьютерных моделях, решать задачи и, таким образом, в процессе творчества приобретать знания.

В Дворце школьников созданы детские объединения, как 16 кружков, таких как «Биоскрининг», «Биотехнология», «Географ-исследователь», «Жас тарихшы», «Математика и логика» и другие.

Целью научно-исследовательского кружка «NextBio», созданного при участии Республиканского государственного предприятия «Национальный центр биотехнологии» Комитета науки Министерства образования и науки Республики Казахстан, является создание условий для развития научной и практической деятельности детей в естественных науках, развитие их уникальных способностей и помощь в становлении их как будущих ученых в области биологии, биомедицины и биотехнологии.

Кружок функционирует на базе Дворца школьников г. Астаны, в нем созданы все условия для становления юных дарований как будущих ученых, владеющих современными теоретическими знаниями и практическими методами биологии и биотехнологии, способных сформулировать научную задачу, провести исследование, защитить его перед широкой аудиторией ученых и опубликовать его результаты в научных изданиях.

Лаборатория оснащена новейшим оборудованием от известных мировых производителей и другими приборами, необходимыми для качественной исследовательской работы ученого.

Лекции и практические занятия проводятся учеными и студентами.

В кружке «Языки программирования» дети знакомятся с языками программирования, учатся программировать практические задачи разнообразной и интересной тематики, осваивают уже известные приемы и овладевают новыми эффективными средствами программирования. Национальный интерактивный парк для детей и юношества во Дворце школьников» г. Астаны как инновационный ресурс дополнительного образования способствует позволяет удовлетворить самые различные потребности детей и родителей.

На базе Дворца детей и юношества города Караганды успешно действует Центрально-Азиатская малая академия наук юных исследователей. В более 30 детских объединениях занимаются юные медики, программисты, техники-конструкторы, физики и математики.

Получили развитие такие направления технического творчества как программирование, информатика и информационные технологии, компьютерный дизайн, компьютерная графика, медиадизайн и проектно-исследовательская деятельность.

Заслуживает внимания проект “Юниор – экспресс” Дворца школьников города Павлодара по дистанционному обучению обучающихся сельских школ основам журналистики и компьютерного дизайна.

Организацией дополнительного образования для детей, отвечающей современным требованиям, предъявляемым к дополнительному образованию, является Актюбинский городской центр технического творчества.

Цель: создание образовательного пространства, обеспечивающего личностный рост воспитанников, их подготовку к полноценному и эффективному участию в общественной и профессиональной жизни в условиях информационного общества.

Задачи:

выявление талантливой молодежи и предоставление ей возможности для воплощения своих технических идей;

профилактика асоциальных явлений посредством профессиональной ориентации и системной социализации обучающихся;

реализация интегрированной системы профессиональной ориентации обучающихся;

помощь в выборе индивидуального профессионального маршрута;

вовлечение в работу над научными и/или инженерными проектами;

формирование социальной компетентности обучающихся.

Более 23-х направлений технических кружков предложены обучающимся: авиамодельный, судомодельный, стендовый моделизм, ракетомоделирование, космическое моделирование, радиотехнический, радиоспорт, начальное-техническое моделирование, трассовый моделизм, картинг, автоконструкторский, технический дизайн и другие.

Кружок «Робототехника» является одним из новых направлений технического творчества детей Центра. Основной задачей кружка является помощь обучающимся в освоении основ радиоэлектроники,

программирования, робототехники. На занятиях кружка «Робототехника» дети учатся программировать роботов различной сферы деятельности. Изучая простые механизмы, ребята учатся работать руками (развитие мелких и точных движений), развивают элементарное конструкторское мышление, фантазию, а также осваивают принципы работы многих механизмов. Робототехника способствует развитию коммуникативных способностей обучающихся, развивает навыки взаимодействия, самостоятельности при принятии решений и раскрывает их творческий потенциал.

В 106 кружках центра технического творчества занимаются 1164 учащихся.

Творческие коллективы Городского центра с 2010 года по 2014 год приняли участие в более 350 мероприятиях, из них – 51 - международные конкурсы.

Традиционными для участия воспитанников центра являются соревнования: Международный фестиваль детского технического творчества по робототехнике, Всероссийские Открытые соревнования по ракетомодельному спорту на Кубок имени С.П. Королева, Китайская национальная авиаспортивная Fiesta, Международные соревнования по ракетомодельному спорту Этап Кубка МираFAI «Кубок Байконура», «Кубок Коркыт – ата» и другие.

В 2014 году 13 учащихся Центра стали кандидатами в мастера спорта по авиа, ракето, судомоделированию, 2 педагога – мастера спорта по авиа и судомоделированию, 4 педагога – кандидаты в мастера спорта по авиа, ракето, судомоделированию.

В Павлодарской детской технической школе работают 6 кружков по техническим направлениям, как военная техника, авиамодельный, судомодельный, робототехника и электроника, техническое моделирование и архитектура и дизайн.

Для решения задач развития научно-технического творчества детей и молодежи необходимо развивать следующие направления:

1. Социальное партнерство как условие развития технического творчества в республике.

2. Информационно-мотивационное обеспечение развития технического творчества. Функционирование единого информационного пространства формирования сообщества детей,

молодежи, общественности, интересующихся и занимающихся техническим творчеством в республике.

3. Совершенствование материально-технического обеспечения развития технического творчества. Создание региональных центров технического творчества, оснащенных специализированными помещениями и оборудованием.

4. Модернизация содержания технического творчества. Обновление содержания программ дополнительного образования, разработка новых программ, отвечающих современным требованиям, открытие новых направлений.

5. Кадровая подготовка педагогических работников. Целенаправленная и планомерная система обучения, подготовки и переподготовки педагогических кадров технического направления.

Реализация образовательных программ технической направленности требует хорошей материально-технической базы: станочного оборудования, лабораторно-технического оборудования, наличия контрольно-измерительных приборов и различных инструментов, расходных материалов и спортивно-технических сооружений. Кроме того больших финансовых затрат требует участие в спортивно-технических соревнованиях, выставках, конкурсах – неотъемлемой части детского технического творчества. Из этого следует, что одним из условий развития технического творчества является гарантированное финансирование.

Другое важное условие – современное программно-методическое обеспечение образовательного процесса, предполагающее наличие специализированной литературы, периодических изданий, методических рекомендаций, пособий и программ нового поколения, особенно для такой возрастной категории, как подростки и старшекласники.

Но одним из главных условий развития технического творчества является подбор компетентных кадров, в первую очередь, педагогов дополнительного образования – непосредственных организаторов творческой технической деятельности детей и подростков.

Решить эти и другие задачи призваны Концептуальные подходы к развитию системы научно-технического творчества детей и молодежи на 2015-2018 годы, разработанные Министерством образования и науки Республики Казахстан в соответствии с поручениями Президента Республики Казахстан, данными в Послании народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее».

Успешное развитие системы научно-технического творчества детей и молодежи решит многие задачи организационного,

программно-методического, кадрового, научного, материально-технического характера и позволит добиться следующих результатов.

1. Увеличится общий охват детей и молодежи занятиями по научно-техническому направлению.

2. Увеличится количество обучающихся, принимающих участие в учебно-исследовательских конференциях, научно-технических, мероприятиях республиканского, международного, регионального уровней.

3. Увеличится количество детей с ограниченными возможностями в кружках технического творчества.

4. Будут внедрены передовые практики стимулирования исследовательских навыков учащихся на базе «наукоградов», «технопарков» и других площадок во всех регионах республики.

5. Увеличится число кружков технического творчества в организациях общего среднего и дополнительного образования, в том числе за счет государственно-частного партнерства.

6. Будет открыт во Дворце школьников г. Астана Музей науки и техники дополненной реальности для формирования технического мышления детей и молодежи.

9. Будут использованы возможности и ресурсы Детского парка инновационных технологий с постоянно действующей выставкой научных технологий на основе достижений казахстанских инноваторов на базе международной выставки «Экспо-2017».

В результате реализации Концептуальных подходов к развитию системы научно-технического творчества детей и молодежи будет сформирована целостная система технического творчества в Республике Казахстан, запущены механизмы ее развития.

Интеграция базового и дополнительного образования как средство реализации предпрофильной подготовки

Система образования в Республике Казахстан вступает в период существенных перемен, характеризующихся новым пониманием целей и ценностей образования, осознанием необходимости перехода к системе непрерывного образования, использованию современных средств и технологий обучения. Во исполнение поручения Главы государства Правительством разработана и реализуется Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы, в которой предусмотрено создание системы профильного обучения «Бейіндік мектеп».

В соответствии с модернизацией казахстанского образования в старших классах общеобразовательной школы предусматривается профильное обучение. Ставится задача создания системы специализированной подготовки (профильного обучения) в старших

классах общеобразовательной школы, ориентированной на индивидуализацию обучения и социализацию обучающихся с учетом реальных потребностей рынка труда, отработки гибкой системы профилей и кооперации старшей ступени школы с организациями начального, среднего и высшего профессионального образования.

Решение данной проблемы позволит снизить непомерную учебную нагрузку на учащихся основной школы и одновременно обеспечить полноценное образование старшеклассников в соответствии с их индивидуальными способностями и наклонностями. С введением профильного обучения появилась реальная возможность ликвидировать существующий разрыв и обеспечить преемственность между общим и профессиональным образованием.

Профильное обучение – средство дифференциации и индивидуализации обучения, позволяющее за счет изменений в структуре, содержании и организации образовательного процесса более полно учитываются интересы, склонности и способности учащихся, создавать условия для обучения старшеклассников в соответствии с их профессиональными интересами и намерениями в отношении продолжения образования.

Переход к профильному обучению преследует следующие основные цели:

обеспечить углубленное изучение отдельных предметов программы общего среднего образования;

создать условия для существенной дифференциации содержания обучения старшеклассников с широкими и гибкими возможностями построения школьниками индивидуальных образовательных программ;

способствовать установлению равного доступа к полноценному образованию разным категориям обучающихся в соответствии с их способностями, индивидуальными склонностями и потребностями;

расширить возможности социализации обучающихся, обеспечить преемственность между общим и профессиональным образованием, более эффективно подготовить выпускников школы к освоению программ высшего профессионального образования.

Основные задачи системы профильного обучения:

дать обучающимся глубокие и прочные знания по профильным дисциплинам, где они предполагают реализовать себя по окончании школы;

выработать у обучающихся навыки самостоятельной познавательной деятельности, подготовить их к решению задач различного уровня сложности; сориентировать обучающихся в широком круге проблем, связанных с той или иной сферой деятельности;

развить у обучающихся мотивацию к научно-исследовательской деятельности;

выработать у обучающихся мышление, позволяющее не пассивно потреблять информацию, а критически и творчески перерабатывать ее; иметь своё мнение и уметь отстаивать его в любой ситуации;

сделать обучающихся конкурентоспособными в плане поступления в выбранные ими вузы.

Профильное обучение – это средство профессионального самоопределения. Следовательно, содержание образования должно быть ориентировано на будущее профессиональное образование и на будущую профессиональную деятельность. В предпрофильных классах решаются следующие задачи: учебная - "научить учиться", профориентационная и задача общего развития.

Предпрофильная подготовка – система педагогической, психолого- педагогической, информационной и организационной деятельности, содействующая самоопределению обучающихся основной школы относительно избираемых ими профилизованных направлений будущего обучения и широкой сферы последующей профессиональной деятельности (в том числе в отношении выбора профиля и конкретного места обучения на старшей ступени обучения в школе или иных путей продолжения образования).

Профильное обучение является стратегическим направлением развития современной школы. Необходимо как можно раньше подготовить школьника к освоению возможностей быстрой смены экономических ролей. Надо дать возможность школьникам еще за партой понять, что в будущем от них уже потребуется не столько исполнение узкой специализации, сколько способность переключаться с одного вида деятельности на другой.

Модернизация казахстанского образования открыла новые перспективы перед организациями дополнительного образования детей, прежде всего - использование их широких возможностей для реализации предпрофильного и профильного обучения школьников, для подготовки их к предпринимательской деятельности, исследовательской работе, правового просвещения, освоения информационных технологий и др.

Какова же роль дополнительного образования в реализации концепции профильного обучения?

Среди педагогов - практиков существует два полярных мнения. Первое – все дополнительное образование уже профессионально ориентировано, т.к. создает условия для овладения специальными умениями в какой-либо области деятельности, которая становится как максимум профессией, а как минимум – хобби, которое, впрочем, дает

возможность заработать на жизнь. Второе – Концепция профильного обучения рассчитана на старшую ступень школы, значит, ее реализация – дело общего образования.

Концепцию профильного обучения можно реализовать только во взаимодействии основного и дополнительного образования, причем, привлекая к этому содружеству и других заинтересованных социальных партнеров в лице среднего, начального и высшего профессионального образования, а также общественных организаций, организаций культуры, спорта, здравоохранения и т.д.

Безусловно, все общество должно быть ответственно заинтересовано в качественном решении данной проблемы как средстве своего развития, как условия своей жизнедеятельности в будущем. Только совместными усилиями можно создать единое образовательное пространство, способствующее профессиональному самоопределению каждого школьника.

В практике внешкольных организаций дополнительного образования детей сложились устойчивые направления профильной деятельности:

техническое творчество (технико-технологический профиль);
туристско-краеведческая деятельность (туристско-краеведческий профиль);

сельскохозяйственное опытничество и экологическое воспитание (профиль сельскохозяйственного производства);

эстетическое воспитание и художественная самодеятельность (художественно-эстетический профиль);

физическая культура и спорт (физкультурно-спортивный профиль);

военно-патриотическое воспитание (военно-технический профиль).

При этом содержание дополнительного образования рассматривается как совокупность различных видов социального опыта: опыта познавательной, исполнительской, творческой и коммуникативной деятельности.

Основные принципы образовательного пространства предпрофильной подготовки в организациях дополнительного образования детей:

1) принцип единства: однообразия, разнообразия, многообразия. Однообразие определяется общей направленностью организации дополнительного образования (например, эколого-биологическая). Разнообразие – возможностью в рамках одного образовательного направления пройти различные, иногда и противоположные элективные курсы, на выбор учащихся («Экологический туризм» и

«Озеленитель»)). Многообразие - предпочтениями обучающихся в освоении курсов и может меняться в зависимости от этих предпочтений.

2) принцип вариативности: реализуется в разработке вариантов внутри программы элективного курса в зависимости от возраста, уровня развития, индивидуальных особенностей и интересов детей; в предоставлении учащемуся многообразия полноценных, качественно различных и привлекательных вариантов образовательной траектории, спектра возможностей (осмысленного и адекватного запросам учащихся) выбора такой траектории.

3) принцип свободы выбора: личность в образовательном пространстве предпрофильной подготовки организации дополнительного образования детей, богатом источниками информации, источниками возникновения интереса, имеет многочисленные возможности развития, возможности обращения к тем из них, которые в данный момент являются для неё наиболее значимыми. 89

4) принцип активности: способность поддерживать достаточный для всех участников взаимодействия уровень эмоциональной и интеллектуальной напряжённости, стимулировать вопросительное отношение воспитанника к миру и творческий поиск ответов на вопросы, возникающие у него в процессе предпрофильного обучения. Принцип активности обеспечивает каждого ребёнка в предпрофильной подготовке возможностью встреч с новыми людьми, предметами и явлениями; источниками возникновения образовательного и профессионального интереса.

5) принцип преемственности содержания образования: построение образовательного процесса предпрофильной подготовки по вертикали (поэтапно) и по горизонтали (по разным формам образования). Мобильность и отсутствие регламентированных стандартов дополнительного образования заполняет образовательное пространство, удовлетворяя образовательные потребности детей. Основная задача программ курсов по выбору в образовательном пространстве в организации дополнительного образования – обеспечение специализации образования (например, эколого-биологическая), затрагивающая те области знаний, к которым дети проявляют интерес.

б) принцип практической ориентации: предоставление учащемуся возможности деятельности в различных образовательных направлениях (экология, биология, химия, география, медицина), детских объединениях, группах. Доминантой является деятельность в

различных её проявлениях – образовательная, культурно-досуговая, исследовательская.

Особое место занимает допрофессиональная и начальная профессиональная подготовка, которые обеспечивают возможности: ознакомление с основными профессиями и специальностями (биолог, агроном, инженер, художник и т.д.), их содержанием и условиями труда, организацией, формами и сроками освоения профессии в процессе профессиональных проб.

Обозначенные принципы определяют реализацию учащимся собственной модели предпрофильного обучения получение необходимого практического опыта и знаний; обеспечение развития познавательной мотивации, способностей, осознания собственных возможностей.

Каждая программа курса по выбору устанавливает свой стандарт её освоения и обеспечивает разработку индивидуальной образовательной траектории, позволяющей самостоятельно выбрать путь освоения вида деятельности, который в данный момент наиболее интересен, актуален; заполнить то пространство знаний, которое учащийся не получает в других образовательных условиях.

В современной практике организаций дополнительного образования сложились организационные формы реализации задач профильного обучения:

профильные (авторские) школы и студии дополнительного образования (музыкальные, художественные, хореографические, профильные школы на базе высших военных училищ (школы юных летчиков и т.п.);

профильные центры дополнительного образования: технические, экологические, туристические и др.;

элективные (профильные) курсы на базе организаций образования разных типов и ведомств.

Новые требования к профессиональному развитию подрастающего поколения привели к переосмыслению профориентации в стране, которая должна способствовать умению самостоятельно “выстраивать” профессиональную карьеру, принимая ответственные решения в течение всей трудовой жизни. Сегодня одним из важнейших внутренних условий личности для ее развития выступает образованность. Профессионально обеспечить расширение

возможностей учащихся в достижении уровня образованности, достаточного для современного уровня цивилизации, можно, используя основные источники образованности:

- обучение в организации системы образования;
- дополнительное образование;
- самообразование;
- опыт социальной деятельности.

Каждый из этих источников самоценен и равноправен в отношении другого. Поэтому нельзя считать один из них основным, а другие второстепенными. Интеграция этих подсистем сегодня стала не только возможной, но и необходимой, так как изменилась главная ценностная ориентация образования: гарантировать учащемуся не результат, выраженный в сертификате, а шанс на успех.

Целью образования для человека становится приобретение знаний как имущества, которое пригодится ему в будущем для достижения жизненного успеха, а именно: на основе полученных знаний более полно ощущать свою значимость, удачно и выгодно обменять эти знания на определенное положение в обществе, должным образом выполнять свои служебные обязанности.

Для достижения этой цели каждый учащийся с помощью педагога прокладывает свой дальнейший образовательный маршрут. Этот маршрут и является для учащегося стандартом, эталоном на определенный момент, ступенькой, на которую предстоит подняться.

Построение такого маршрута возможно именно при интеграции перечисленных подсистем.

Интеграция – это взаимосвязь, взаимообусловленность, взаимопроникновение двух или нескольких идей или объектов, которые предполагают количественные или качественные изменения в параметрах новой идеи или объекта.

Сегодня интеграция общего и дополнительного образования является и способом организации предпрофильной подготовки учащихся. Предпрофильная подготовка – это система педагогической, психолого- педагогической, информационной и организационной деятельности, содействующая самоопределению учащихся старших классов основной школы относительно избираемых ими профилирующих направлений будущего обучения и широкой сферы последующей профессиональной деятельности (в том числе в отношении выбора профиля и конкретного места обучения на старшей ступени школы или иных путей продолжения образования).

Суть предпрофильной подготовки – создать образовательное пространство, способствующее самоопределению учащихся, через

организацию курсов по выбору, информационную работу, профильную ориентацию.

Ученые предлагают четыре основных пути взаимосвязи базового и дополнительного образования детей:

признание значимости дополнительного образования и уравнивание его прав (сдача экзамена по выбору на базе организации дополнительного образования, вкладыш о личных достижениях в аттестат выпускника средней школы);

использование организационно-педагогических форм, интеграция базового и дополнительного образования (объединение форм школьного обучения и школ на базе организации дополнительного образования);

дополнение традиционных предметных олимпиад межпредметными; — использование школой возможностей дополнительного образования детей (совместная подготовка лидеров для органов школьного самоуправления).

В рамках интеграции общего и дополнительного образования на Станциях юных техников реализуются следующие направления предпрофильной подготовки:

социальное партнерство в предпрофильной подготовке и профильном обучении;

игровые технологии для формирования технического мышления;

накопительные оценки образовательных достижений обучающихся.

Реализуя социальное партнерство в предпрофильной подготовке и профильном обучении Станция юных техников разработала программу своей деятельности с учетом запросов обучающихся, потребностей семьи и общеобразовательных организаций. Основной формой интеграции базового и дополнительного образования является начальная техническая школа (НТШ). Социальными партнерами Станции в реализации работы НТШ являются школы.

Цель – создание условий для ориентации в профессиональном выборе, профессиональной самореализации и саморазвития личности подростка. Достижению цели способствует решение следующих задач:

развивать мыслительную активность, самостоятельность, коммуникативные способности;

воспитывать сознательное отношение к будущей профессии;

формировать начальный уровень технической грамотности (компетентности).

Результаты социологического исследования, проведенного среди выпускников основной школы, показали, что потребность в организации дополнительных занятий под руководством наставника по

предметам составляет: по математике – 72%; по физике – 54%; по химии – 56%; по астрономии – 59%.

В связи с чем сформированы следующие профили:
технологический (информационные технологии);
технологический (проектные технологии);
естественно-математический;
индустриально-технологический (авиа- и судомоделирование);
индустриально-технологический (конструирование технических моделей).

Содержание дисциплин в начальной технической школе знакомит учащихся со способами деятельности, необходимыми для успешного освоения программы того или иного профиля, и включает материал, выходящий за рамки школьной программы.

Образовательный процесс в НТШ включает три этапа: предварительный, основной и завершающий.

Предварительный этап позволяет дифференцировать учащихся в соответствии с их потребностями в продолжении обучения в профильной школе, пробой сил через курсы по выбору и т. д.

На этом этапе осуществляется:

информирование подростков об образовательных возможностях муниципальной и региональной системы базового и дополнительного образования детей;

предварительная диагностика образовательных запросов школьников с учетом мнения их родителей, основных мотивов предстоящего выбора, интересов и склонностей.

Основной этап предусматривает:

обучение способам принятия решений о выборе индивидуального маршрута образовательной деятельности;

организация процедур психолого-педагогической диагностики и самодиагностики, позволяющих строить версии о предрасположенности к тем или иным направлениям образовательной деятельности в условиях профильного обучения;

анализ образовательных ситуаций, в которых создаются условия для выявления основных затруднений, проблем свободы выбора профиля обучения.

На завершающем этапе:

реализуются «пробы выбора профиля обучения», серии эвристически ориентированных заданий, прогнозирующих соответствие личностной заинтересованности школьника в обучении на данном профиле и соответствие его возможностей требованиям избираемого профиля;

используются «матрицы» и «схемы» альтернативного выбора, позволяющие формулировать, ранжировать и наглядно, «количественно» соотносить аргументы «за» и «против» совершаемого выбора профиля. Занятия в начальной технической школе – это путь получения новых знаний, возможность развития продуктивно-действенного способа мышления, формирования умений и навыков самостоятельного творческого труда. От элементарного восприятия получаемой информации через систему олимпиад, конкурсов, подготовку докладов и рефератов, участие в работе конструкторского бюро ТРИЗ, научно-практических конференциях, учащиеся постепенно приходят к возможности самостоятельно формулировать и выразить свои мысли, получают навыки ведения дискуссии.

Нравственно-патриотическое воспитание в системе дополнительного образования

Основная цель гражданского и патриотического воспитания заключается в ориентации подрастающих поколений на ценности отечественной культуры, формировании у них ценностного отношения к Родине, ее культурно-историческому прошлому. Важно прививать детям чувство гордости за свою страну, воспитывать в них уважение к Конституции, государственной символике, родному языку, народным традициям, истории, культуре, природе своей страны, формировать активную гражданскую позицию и самосознание гражданина Республики Казахстан.

Главный результат данного направления воспитания заключается в развитии нравственной и гражданской позиции личности, сознательном предпочтении добра как принципа взаимоотношений между людьми, готовности к саморазвитию и нравственному самосовершенствованию.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» от 17 января 2014 года обозначены государствообразующие, общенациональные ценности, в которых заключается идейная основа Нового Казахстанского Патриотизма.

«Мәңгілік Ел» – это национальная идея казахстанского народа. Это Независимость Казахстана, национальное единство, мир и согласие народа, светское общество, высокая духовность, экономический рост на основе индустриализации и инноваций, Общество Всеобщего Труда, общность истории, культуры и языка, национальная безопасность и глобальное участие нашей страны в решении общемировых и

региональных проблем. Эти ценности помогают казахстанскому обществу всегда побеждать, укреплять страну, множить успехи.

Система образования направлена на воспитание патриотизма, гражданской ответственности перед страной, обществом. Все граждане Казахстана должны развивать идеи патриотизма и казахстанской гражданственности в том сообществе, в котором они живут и работают.

У Главы государства Н.А.Назарбаева есть прекрасные слова: "Изменились мы сами, наше мышление и мировоззрение. Мы без особых подсказок поняли, что только собственный труд станет источником благосостояния, а государство должно создать для этого должные условия".

Каждый человек своим трудом служит самому себе, но при этом он приносит пользу отечеству, родному народу, мировой цивилизации. То есть человек через служение своим интересам и благосостоянию приносит пользу своей Отчизне, высоким идеалам и гражданскому долгу.

Наиболее благоприятные условия для формирования патриотизма в современной системе образования созданы в организациях дополнительного образования детей, так как воспитательно-образовательный процесс в них имеет практическую направленность и реализует принцип единства обучения, воспитания и развития.

В настоящее время организации образования, реализующие образовательные программы дополнительного образования для детей, в том числе программы военно-патриотических клубов, осуществляют свою деятельность в соответствии с Типовыми правилами деятельности организаций дополнительного образования для детей, утвержденными постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 мая 2013 года № 499, которые определяют порядок деятельности организаций дополнительного образования, независимо от форм собственности и ведомственной подчиненности, и направлены на обеспечение прав граждан Республики Казахстан на дополнительное образование для детей на бесплатной и договорной основе.

Типовые правила деятельности *видов* организаций дополнительного образования для детей, утвержденные приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 14 июня 2013 года № 228, определяют порядок деятельности всех *видов* организаций дополнительного образования для детей независимо от форм собственности и ведомственной подчиненности.

В соответствии с данными правилами Детский военно-патриотический клуб относится к виду организаций дополнительного образования для детей и может создаваться *как юридическое лицо*.

Детский военно-патриотический клуб как вид организации дополнительного образования для детей приобретает права юридического лица со дня их государственной регистрации в органах юстиции.

В зависимости от формы собственности Детский военно-патриотический клуб (как юридическое лицо) разрабатывает свой Устав в соответствии с **Типовым уставом** (положение) государственного учреждения, за исключением государственного учреждения, являющегося государственным органом, также Типовым уставом государственного предприятия, утвержденными постановлением Правительства Республики Казахстан от 9 августа 2011 года № 919.

Основные задачи военно-патриотических клубов:

1) создание необходимых условий для получения качественного дополнительного образования, направленного на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики;

2) развитие творческих, духовных, физических возможностей личности, реализации их способностей;

3) формирование прочных основ нравственности и здорового образа жизни, обогащение интеллекта путем создания условий для развития индивидуальности;

4) воспитание гражданственности и патриотизма, любви к своей Родине - Республике Казахстан, уважения к государственным символам и государственному языку, почитания народных традиций, нетерпимости к любым антиконституционным и антиобщественным проявлениям;

5) воспитание личности с активной гражданской позицией, формирование потребностей участвовать в общественно-политической, экономической и культурной жизни республики, осознанного отношения личности к своим правам и обязанностям;

6) адаптация к жизни в обществе;

7) организация содержательного досуга.

Педагоги дополнительного образования, которые связаны с деятельностью музеев боевой славы, детских объединений по

краеведению, военно-спортивных лагерей, имеют широкие возможности патриотического воспитания обучающихся по различным направлениям: героико-историческому, спортивному, военно-патриотическому, краеведческому, культурно-историческому, духовно-нравственному, гражданскому, социально-патриотическому.

В работе организаций дополнительного образования занимают ведущее место военно-патриотические клубы. Из года в год растёт их социально-педагогическая роль. Интерес подростков к военному искусству, карьере военного, истории армии, как правило, осознан. Потребность в таких организациях дополнительного образования детей, особенно среди мальчиков, постоянно растёт.

Военно-патриотические клубы – одна из эффективных форм работы с молодежью по воспитанию казахстанского патриотизма и подготовки к службе в Вооружённых Силах Республики Казахстан.

В настоящее время в республике 1979 военно-патриотических клубов, охват обучающихся по республике – 55281 (2,2 %). Произошло увеличение численности военно-патриотических клубов и объединений г.г. Астана, Алматы, Алматинской области, Павлодарской, Южно-Казахстанской областях.

Военно-патриотический клуб "Ұлан" - самый первый зарегистрированный военно-патриотический клуб Казахстана, он существует уже 18 лет при Центре детского и юношеского творчества г. Лисаковск Костанайской области. Курс обучения прошли 350 юношей. 55% курсантов отслужили в рядах Вооружённых Сил Республики Казахстан. 7 юношей в настоящее время обучаются в военных учебных заведениях. Члены клуба "Ұлан" являются победителями Международных слетов юных патриотов, Республиканского финала военно-спортивной игры «Жас Ұлан», Республиканского слета военно-патриотических объединений, областных слетов военно-патриотических клубов.

Из 1979 военно-патриотических клубов более 60 % работают на базе общеобразовательных школ во внеурочное время. В их образовательном и воспитательном пространстве сочетаются военно-теоретическая и физическая подготовка, параллельно решаются вопросы духовного и физического развития.

Каждый клуб имеет определённую направленность. Деятельность каждого клуба направлена на решение задач военно-патриотического воспитания, построенного с учётом индивидуальных психологических особенностей обучающихся, материально-технического оснащения клуба, педагогических возможностей педагогов.

Патриотические клубы и объединения в системе организаций дополнительного образования детей осуществляют знакомство

школьников с армией, приобщают ребят к порядку, дисциплине, организуют изучение основ военного дела и военной службы, военного взаимодействия, знакомство с военной техникой, проводят военные игры с элементами морально-психологической закалки.

Основная цель создания военно-патриотического клуба - участие в реализации государственной политики, военно-патриотическое и гражданское воспитание детей и молодежи.

Цель достигается путём решения следующих задач:

изучение истории и культуры Отечества и родного края;
воспитание чувства патриотизма, формирование у подрастающего поколения чувства верности Родине, готовности к служению Отечеству и его вооруженной защите;

передача и развитие лучших традиций Вооружённых Сил Республики Казахстан;

профилактика проявлений политического и религиозного экстремизма в молодежной среде;

физическое развитие детей, повышение привлекательности здорового образа жизни;

профориентационная работа по военным профессиям, популяризация профессии офицера;

обучение основам правовых знаний;

развитие военно-прикладных и военно-спортивных видов спорта.

Можно выделить следующие направления патриотического воспитания школьников в республике:

2) *воспитание на истории и традициях государства и общества:* изучение истории страны, мероприятия по увековечиванию памяти павших в борьбе за независимость Родины (шефство над памятниками и братскими захоронениями; вахты памяти; выставление почетного караула у памятников, возложение цветов; проведение митингов и других патриотических мероприятий на местах захоронения воинов и в других памятных местах), создание музеев, аллей, выставок боевой славы в организациях образования, проведение экскурсий, уроков мужества, встреч с ветеранами Великой Отечественной и других войн, участниками боевых действий; празднование памятных дат, организация концертов, выставок, викторин, конкурсов, просмотров видеофильмов и др.;

2) *военно-спортивное воспитание:* организация туристских слетов и походов по местам боевой, воинской славы, спартакиад и спортивных соревнований, посвященных памятным датам в истории страны, Вооруженных сил, других силовых ведомств, организация и участие в военно-спортивных играх: проведение месячников оборонно-массовой и спортивно-оздоровительной работы, военно-спортивных

эстафет и праздников, Дня защитника Отечества, дней полиции, внутренних войск, спасателя;

3) *воспитание через взаимосвязь и взаимодействие школьных и воинских коллективов*: участие военнослужащих в организации и ведении военно-прикладных кружков и секций для школьников, организация оборонно-спортивных лагерей, военно-полевых сборов, проведение встреч с военнослужащими, сотрудниками правоохранительных органов.

Героические события отечественной истории, выдающиеся достижения страны в области политики, науки, военного дела, культуры и спорта еще сохранили качества нравственных идеалов для граждан, что создает реальные предпосылки проведения мероприятий патриотического воспитания учащихся.

Организация и проведение патриотической работы, как одной из составляющих патриотического воспитания, предполагает использование целого комплекса соответствующих форм, которые могут быть дифференцированы на три основные группы.

Первая группа включает в себя весьма обширные и многообразные формы патриотического характера, которые используются, главным образом, в условиях осуществляемого в организациях образования по самым различным учебным дисциплинам, особенно гуманитарным, на специализированных факультетах, кружках, курсах, секциях и др.; беседы, утренники, вечера, "круглые столы", встречи с ветеранами, воинами запаса и военнослужащими; совершенствование учебно-материальной базы начального военного обучения и т.д.

Вторая группа менее разнообразна и характеризуется большей военной и военно-прикладной направленностью. Эти формы, проводимые преимущественно в виде практических занятий, работ, различных игр и т.д., включают, в частности, ознакомление подростков и юношей с жизнью и деятельностью войск, с особенностями службы и быта военнослужащих (военно-технические объединения, тактические учения, тактико-строевые занятия, военно-спортивные игры, секции по военно-прикладным видам спорта и т.п.).

Третью группу образуют наиболее перспективные формы военно-патриотического воспитания, к которым относятся такие формы, как военно-спортивный оздоровительный лагерь; учебные сборы; патриотические клубы и объединения различной направленности.

Они охватывают все направления военно-патриотической работы и позволяют, с одной стороны, придать военно-патриотическому воспитанию наиболее массовый характер, с другой стороны – вовлечь больше учащихся в самоуправление оборонно-массовой работы.

Ожидаемый результат патриотического воспитания:

У детей и подростков будут сформированы важнейшие социально значимые качества: гражданская зрелость, любовь к Отечеству, ответственность, чувство долга, верность традициям, стремление к сохранению и преумножению исторических и культурных ценностей, готовность к преодолению трудностей, самопожертвование, а также готовность к служению в Вооруженных силах, Отечеству.

Структура гражданско-патриотического воспитания подростков в организациях дополнительного образования включает в себя:

комплекс воспитательных задач, связанных с формированием: потребности стать патриотом; патриотического мировоззрения и патриотических чувств; уважения к Вооруженным Силам Казахстана и их боевым традициям, интереса к изучению военного дела; морально-психологических

качеств, необходимых при выполнении задач по обеспечению вооруженной защиты Отечества и его национальных интересов; знаний основ военного дела и умений применять их на практике; необходимых физических качеств подростков;

педагогическую деятельность субъектов воспитания, осуществляемую с учетом требований психолого-педагогической науки и обеспечивающую формирование и развитие обучаемых в соответствии с поставленными воспитательными целями;

управляемую деятельность подростков по самосовершенствованию, осуществляемую в соответствии с осознанным идеалом гражданина, готового к выполнению задач по обеспечению вооруженной защиты Отечества и его национальных интересов.

Совокупность факторов, оказывающих влияние на качество и результативность патриотического воспитания подростков в организациях системы дополнительного образования:

индивидуально-психологический (патриотические установки, мировоззренческие и военно-специальные знания, эмоционально-чувственные переживания, эмоционально-волевая устойчивость);

социально-психологический (морально-психологическая атмосфера в педагогических и подростковых коллективах, их направленность на достижение высоких результатов в учебно-воспитательной деятельности);

материально-технический (создание необходимых материально-бытовых условий, учебно-материальной базы, фонда учебно-методической литературы);

педагогический (уровень педагогической культуры педагогов дополнительного образования, реализующих программы военно-патриотической направленности).

Образовательные программы дополнительного образования детей военно-патриотического содержания предоставляют широкий спектр направлений:

патриотическое (героико-патриотическое воспитание детей и молодежи);

музейно-экскурсионное (экскурсионные маршруты по местам боевой и трудовой славы);

поисковое (поисковая работа на местах боев);

социальное (военно-патриотическое воспитание детей и подростков как средство их социализации, уроки выживания);

военное (военное дело, морское дело, парусное вооружение военно-морских шлюпок, азбука юнги, военно-десантная подготовка, служебное собаководство, военный/армейский рукопашный бой, стрельба);

историческое (история войн, история географических открытий).

Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования ежегодно проводит республиканские мероприятия военно-патриотического направления.

В 2013 году в Республиканском финале военно-спортивной игры «Жас Ұлан» участвовали команды клубов, победителей отборочных туров, проведенных в областях, городах Астана и Алматы. Организаторы и судейская коллегия отметили высокий уровень подготовки к Игре военно-патриотических клубов Костанайской, Павлодарской, Акмолинской областей.

В 2014 году в Республиканском финале военно-спортивной игры «Алау» участвовали 16 военно-патриотических клубов, общее количество участников – 160 человек. Лучшие результаты показали военно-патриотические клубы Карагандинской, Кустанайской, Акмолинской, Северо-Казахстанской областей.

В 2015 году проведение республиканского финала военно-спортивной игры «Жас Ұлан» запланировано в г. Жамбыле.

Военно-спортивные игры «Алау», «Жас Ұлан» - это:

- моральная и физическая подготовка участников соревнования;
- профессиональная ориентация к военной службе молодых людей;
- приобретение умений сохранить жизнь, здоровье (свое собственное и других людей);
- пропаганда безопасного образа жизни и личности безопасного типа;
- нахождение оптимальных решений по преодолению чрезвычайных ситуаций;
- общение с взрослыми на равных, которое компенсирует дефицит общения между поколениями;
- вера в себя, друга, команду.

Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования в рамках празднования 70-летия Победы в Великой Отечественной войны были проведены следующие мероприятия:

- в международном конкурсе «Салют, Победа!» приняли 750 обучающихся, победителями конкурса стали работы участников из г. Астана, Западно-Казахстанской, Северо-Казахстанской, Восточно-Казахстанской областей.

- в номинациях республиканского заочного конкурса «Наша Победа!» «Живая лента Победы», «Этих дней не смолкнет слава» участвовали 514 обучающихся.

- педагоги организаций общего среднего, дополнительного образования и колледжей приняли участие в республиканском заочном конкурсе для педагогов «Доблесть. Мужество. Отвага», посвященном Дню защитника Отечества.

Педагог дополнительного образования должен отвечать современным требованиям: быть образованным специалистом, добиваться высоких результатов в своей профессиональной деятельности. В связи с этим остро стоит задача повышения его педагогической культуры, как совокупности личностных и профессиональных качеств, позволяющих успешно осуществлять педагогическую деятельность. Специфика профессиональной деятельности педагогов данной категории, в том числе ее практико-ориентированная направленность, требует особого подхода к организации и содержанию процесса повышения квалификации.

Ежегодно Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования проводятся для руководителей военно-патриотических клубов курсы повышения квалификации.

Так, в 2014 году были организованы курсы на тему «Военно-патриотическое воспитание в организациях дополнительного образования и в общеобразовательных школах» для 87 руководителей военно-патриотических клубов дополнительного образования и педагогов общеобразовательных школ.

Для руководителей и педагогов военно-патриотических клубов разработаны методические рекомендации «Военно-патриотическое воспитание с учетом развития функциональной грамотности в организациях дополнительного образования детей», «Организация деятельности военно-патриотических клубов в общеобразовательных школах». Для педагогов дополнительного образования проводится конкурс авторских программ дополнительного образования детей «Методический вернисаж», в котором одна из номинаций – образовательные программы военно-патриотической направленности.

Патриотическое воспитание надо рассматривать как систематическую и целенаправленную деятельность по формированию и развитию в казахстанском обществе духовности, гражданской ответственности, социальной активности. Необходимо осознать, что вся система работы в данном направлении должна строиться на основе эффективного взаимодействия республиканских и местных исполнительных органов власти, организаций образования, дополнительного образования детей, общественных организаций, средств массовой информации и, в целом, общественности.

При планировании работы следует учитывать комплексные задачи воспитания гражданина, обладающего позитивным, созидательным мировоззрением, которое выражается в чувстве ответственности, способности делать осознанный выбор и принимать самостоятельные решения, нацеленные на благо Отечества, общества, своей семьи, самого себя, способного адаптироваться меняющимся условиям и восприимчивого к новым идеям.

Всем организациям, участвующим в реализации данной программы, необходимо строить свою деятельность с опорой на креативные современные технологии воспитания, инновационные методики, создающие условия для раннего выявления резервных возможностей личностного развития обучающихся.

Необходимо направить процесс воспитания на принятие себя как активного участника строительства современного общества, осуществляющего позитивные преобразования, опираясь на внутреннюю потребность сохранения историко-культурного наследия народов Казахстана и знание основ общественного развития.

Необходима система мер, требующих не пассивного восприятия информации, а процесса активного осознания и личностного принятия

ответственности каждого гражданина за судьбу, безопасность и будущее своей Родины.

Патриотические акции, слёты, форумы, митинги, фестивали, встречи с ветеранами Великой Отечественной войны и локальных войн способствуют формированию у молодёжи чувства патриотизма и гражданственности. Большую роль в воспитании граждан играют общественные объединения, обладающие мощным духовно-нравственным и организационным потенциалом.

На сегодняшний день важным моментом в воспитании достойного гражданина своей страны являются вопросы организации содержательного досуга, а также формирования позитивных моделей поведения, что оказывает существенное влияние на процесс социализации. Наличие положительных примеров даёт возможность молодым людям осознанно выстраивать стратегии личностного роста, ориентируясь на лиц, достигших заметных результатов в различных видах деятельности.

Сегодня требуется разработка на всех уровнях (школьном, районном, городском, областном) комплексных программ патриотического воспитания, позволяющих учитывать местные особенности и ресурсы, наличие традиций и научного потенциала, так как требуется не только организационно – массовая, но и информационно-пропагандистская работа с молодёжью. Необходима работа, нацеленная на формирование политической грамотности, высокой поведенческой культуры, внутренней осознанной потребности сохранения духовно-нравственных принципов и жизненных установок.

Исследуя уровень влияния на молодёжь различных форм воспитательной деятельности, неоспоримым остаётся то, насколько велико влияние военно-патриотического воспитания на формирование устойчивых жизненных установок, аккумулирующее духовно-нравственные, физические, идеологические и личностно-значимые формы деятельности.

Правильная организация деятельности военно-патриотических и военно-спортивных клубов в организациях общего среднего и дополнительного образования при взаимодействии с органами военного управления, физической культуры и спорта способствует дальнейшему развитию патриотического движения, активной пропаганде здорового образа жизни, выработке новых и совершенствованию существующих форм и методов воспитания молодежи, эффективности в борьбе с различными антиобщественными проявлениями в обществе.

В процессе занятий в военно-спортивных и патриотических клубах обучающиеся овладевают знаниями и практическими навыками

по предметам общевоинской и военно-технической подготовки, воспитывают морально-психологические качества, дисциплинированность, более углубленно приобретают военные и технические знания и навыки, закаляют себя физически.

Воспитание подрастающего поколения необходимо проводить на высоких духовно-нравственных, культурологических, патриотических и созидательных идеях в действующей системе школьного образования с обязательным учетом индивидуальных и возрастных особенностей детей, действующих программ воспитания казахстанских школьников, в тесном взаимодействии с семейным воспитанием и возможностями существующей системы дополнительного образования школьников.

Одним из современных вариантов решения задач должны стать программы дополнительного образования детей военно-патриотической направленности, сориентированные на включение подрастающего поколения в процессы поддержания гражданского мира, предотвращения межнациональных и межконфессиональных конфликтов, этнического экстремизма, противодействия идеологии терроризма, подготовку к службе в армии и т.п.

Таким образом, деятельность организаций дополнительного образования способствует социализации детей и подростков, укреплению их здоровья, личностному развитию, духовно-нравственному, патриотическому, экологическому и эстетическому воспитанию. Духовно-нравственное становление нового поколения, подготовка детей и молодежи к самостоятельной жизни — важнейшее условие развития страны.

Организация художественно-эстетического воспитания детей в системе дополнительного образования

В соответствии со статьей 14 Закона Республики Казахстан «Об образовании» образовательные учебные программы дополнительного образования предусматривают создание условий для развития личностного самоопределения, творчества обучающихся, реализации их способностей, адаптации к жизни в обществе, формирования гражданского самосознания, общей культуры, здорового образа жизни, организации содержательного досуга [1].

Художественно-эстетическое направление в системе дополнительного образования детей является массовым, его основная цель заключается в воспитании личности, осуществляемой средствами искусства. Художественно-эстетическое воспитание в системе

дополнительного образования детей решает социально значимые вопросы детской занятости и организации досуга, восполняет «пробелы» общего образования, создает условия для развития творческих и профессиональных интересов учащихся в самых разных областях искусства.

В тех случаях, когда дополнительное образование не выполняет профессионально-ориентирующие функции в какой-либо области искусства, оно учит детей и подростков культуре проведения досуга. Организация свободного времени - один из элементов культурного наследия, который также передается из поколения в поколение в практике образования. От предпочтений учащихся в выборе своих увлечений напрямую зависит формирование их личностных, гражданских и нравственных качеств.

Сегодня художественно-эстетическое направление в системе дополнительного образования детей может и должно функционировать как система учебно-воспитательных центров, каждый из которых формирует соответствующую его профилю образовательную среду. Художественно-эстетическое воспитание детей и подростков может успешно осуществляться, если в его основе лежит художественное обучение, что особенно актуально для дополнительного образования. Художественное обучение базируется на общих законах и принципах художественно-эстетического воспитания, сложившиеся в различных видах искусства, традиционных методах практической художественной педагогики.

Целями художественного образования на современном этапе являются: повышение общего уровня значимости культуры и искусства в общем образовании, сохранение и развитие сложившейся уникальной системы художественной школы, музыкальной школы, школы искусств как важнейшего, неотъемлемого начального звена в сфере художественного образования.

Организации дополнительного образования детей – детские музыкальные школы, школы искусств, детские художественные школы – фундамент и необходимая база всего будущего профессионального образования, основа профессиональной и любительской культуры. В них выявляются творческие способности, склонности, интересы и дарования, происходит ранняя профессионализация детей по большинству направлений подготовки в области музыкального, изобразительного, хореографического, театрального искусства и др.

Воспроизводство творческой интеллигенции – одно из основных, но не единственное направление деятельности детских музыкальных школ, детских художественных школ и школ искусств.

Образовательный процесс в детских музыкальных, художественных школах и школах искусств проводится в соответствии с Типовыми учебными планами и программами детских музыкальных школ, детских художественных школ и детских школ искусств, утвержденными приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 декабря 2011 года № 543. Типовые учебные программы определяют цели и задачи изучения образовательных областей, тем, учебных предметов, учебных дисциплин, уровни их изучения, виды занятий, рекомендуемые формы и методы обучения и воспитания в детских школах искусств.

Дополнительное музыкальное образование является одним из массовых. Важнейшим принципом дополнительного музыкального образования детей является добровольный выбор ребенком предмета (вида) деятельности, педагога и направления.

Под "дополнительным музыкальным образованием" понимается мотивированное образование за рамками основного образования, позволяющее человеку приобрести устойчивую потребность творчества в художественном, образном познании мира, максимально реализовать себя, самоопределиться предметно, социально, профессионально, личностно.

Для этого необходимо:

создание условий для музыкального развития личностных потребностей детей в образовании;

создание условий для свободного выбора каждым ребенком образовательной области программы и времени ее освоения, педагога;

предоставление многообразия видов предмета, удовлетворяющих самые разные интересы, склонности и потребности ребенка;

лично-деятельностный характер образовательного процесса, способствующий развитию мотивации личности к познанию и творчеству, самореализации и профессионального самоопределения.

На сегодняшний день **музыкальное образование существует:**

в форме дополнительного музыкального образования - кружковая работа в домах школьников, домах культуры, дворовых клубах, центрах досуга, общеобразовательных школах, где занимаются более двухсот тысяч детей;

в форме системной начальной предпрофессиональной подготовки в детских музыкальных школах, музыкальных отделениях детских школ искусств, студиях, колледжах, частных школах.

Кружковая работа предполагает обучение только по основной избранной специальности. Дети занимаются по индивидуальным программам.

Начальную предпрофессиональную подготовку дети получают в 327 детских музыкальных школах и музыкальных отделениях школ искусств республики, в том числе 200 музыкальных школ обеспечивают дополнительное образование 53 429 школьников.

В них обучаются более 80 тысяч детей по различным музыкальным специальностям, им преподают около семи тысяч педагогов. Более 70 % педагогов имеют высшее образование и работают по своей специальности. Общий охват детей занятиями музыкой и участием в различных мероприятиях музыкального направления составляет более пятисот тысяч.

Анализ деятельности организаций дополнительного образования в республике за 2013-2015 годы свидетельствует о ряде положительных тенденций в сфере музыкального образования, связанных с обновлением содержания образовательных программ, сохранением и развитием учебных творческих коллективов, формированием механизма поддержки одаренных детей. В системе музыкального дополнительного образования наработан большой опыт практической деятельности. Высокий потенциал педагогического мастерства подтверждают успешные выступления учащихся на международных и республиканских конкурсах, фестивалях исполнительского мастерства.

Наиболее значительным событием для дополнительного музыкального образования является ежегодное проведение республиканского фестиваля-конкурса юных музыкантов - обучающихся детских музыкальных школ и школ искусств.

В 2012 году в 46 республиканском фестивале-конкурсе юных музыкантов приняли участие 881 обучающийся народных отделений (казахские и русские народные инструменты) детских музыкальных школ, школ искусств и специализированных музыкальных школ.

В 2013 году был проведен Республиканский детский фестиваль искусств по вокалу. В конкурсе приняли участие 94 обучающихся отделений вокала детских музыкальных школ и школ искусств.

В 47 республиканском фестивале-конкурсе юных музыкантов, посвященном 100-летию композитора Мукана Тулебаева (2013 г.), приняли участие 488 обучающихся отделений фортепиано, хоровых классов детских музыкальных школ и школ искусств.

В 48 Республиканском фестивале-конкурсе юных музыкантов (2014 г.) приняли участие 377 обучающихся по классам струнно-смычковых, духовых и ударных инструментов детских музыкальных школ и школ искусств республики.

С 2011 по 2015 год разработаны для детских музыкальных школ типовые учебные программы по предметам: «Казахская музыкальная литература», «Хоровой класс», «Сольфеджио», «Фортепиано», «Скрипка», «Домбыра», «Сазсырнай», «Оркестр казахских народных инструментов», «Жетіген», «Қобыз» «Қыл-қобыз», «Флейта», «Саксофон», «Мировая музыкальная литература», учебное пособие для обучающихся по предмету «Мировая музыкальная литература», электронное учебно-методическое пособие «Фортепианные произведения для детей «ФРЕШ».

В 2015-2020 годах будут разработаны более 20 типовых образовательных учебных программ, пособий.

Дополнительное музыкальное образование реагирует на меняющуюся социальную ситуацию и интересы детей и родителей. В школах открываются новые музыкальные направления, специальности: акустическая гитара, электрическая гитара, синтезатор, джазовые классы и др.

Положительный опыт работы по музыкально-эстетическому направлению накоплен в Карагандинской, Восточно-Казахстанской, Костанайской, Павлодарской, Актюбинской, Западно-Казахстанской, Алматинской областях, городах Астана и Алматы.

Наибольшее количество детских музыкальных школ в областях:

Западно-Казахстанская. Функционирует 20 музыкальных школ, в том числе в селе -15 школ, в них обучается 4260 детей.

Южно-Казахстанская. Функционирует 19 музыкальных школ, в том числе в селе – 9 школ, в них обучается 6855 детей.

Атырауская область. Функционирует 19 музыкальных школ, в том числе в селе - 13 школ, в них обучается 5081 детей.

Павлодарская область. Контингент учащихся, охваченных дополнительным образованием художественно-эстетического направления в Павлодарской области, увеличился за счет ввода нового здания детской музыкальной школы им.М.Глинки в г. Экибастузе. Школа построена по поручению Президента Н. Назарбаева с использованием новейших технологий, аналогов нет в республике, контингент 650 детей.

В 6 сельских районах музыкальные школы реорганизованы в детские школы искусств, только в Железинском районе охват увеличился со 175 до 307 детей.

Детская музыкальная школа № 1 имени Курмангазы является культурно-образовательным центром города и области. За 70 лет подготовила более 3000 выпускников, для многих из них музыка определила жизненный путь.

Здесь созданы все условия для творческой работы и самореализации, можно выделить несколько направлений в культурно-просветительной деятельности школы:

концертно-лекционная деятельность (лекции-концерты, беседы о музыке, клуб интересных встреч для старшеклассников «Музыкальная гостиная»);

организация и проведение концертов к знаменательным датам и событиям, наиболее яркие из них: «Поклонимся великим тем годам», «Желтоқсан желі», «Весна в женских сердцах», «Наурыз думан», «Новогодний серпантин»;

проведение музыкально-сценическим факультативом «Метаморфозы» театрализованных представлений для детей детских садов и учащихся общеобразовательных школ города. В репертуар вошли мюзиклы, как «Бременские музыканты», «Снежная королева», «Маленький принц», «Доктор Айболит», музыкальные сказки: «Колобок», «Волшебная свирель» и др.

В школе работают коллективы: домбровые ансамбли «Шалқыма», «Кербез», вокальный ансамбль «Айдарай», трио гитаристов «Рондо», педагогический фортепианный дуэт «Вдохновение», фортепианный дуэт «Сюрприз». Особой популярностью пользуется клуб интересных встреч для старшеклассников «Музыкальная гостиная».

Каждый обучающийся музыке может по своему желанию выбирать дополнительные предметы. Он может обучаться игре на синтезаторе, посещать занятия музыкально-сценического факультатива, кружка творческого развития детей младшего возраста, изучать основы музыкального времени, композицию, анализ музыкальных произведений и теорию музыки.

Ежегодно создается летний пришкольный профильный лагерь «Сириус». В 2015 году лагерь начинает свою работу 15 июня, завершает 28 августа, будут охвачены летним отдыхом 745 детей.

Содержание работы пришкольного профильного лагеря «Сириус»: реализация проектов, организация работы творческих объединений по различным направлениям деятельности, взаимодействие с учреждениями культуры.

Целью проектов является развитие личности ребенка, раскрытие его способностей на основе реализации интересов и потребностей, организация полноценного досуга.

В плане 30 участников поисково–исследовательского проекта «Атадан Мұра» знакомство с творчеством фольклорного ансамбля «Эл-Аки», посещение репетиций оркестра казахских национальных инструментов областной филармонии имени Исы Байзакова, встреча с актерами казахского драматического театра имени Ж. Аймаутова, изучение песенного наследия казахского народа.

В форме кинолекториев будет реализован интеллектуально-познавательный проект «Музыкальные горизонты». 40 обучающихся познакомятся с образцами мировой балетной, оперной классики.

Участники познавательно-исследовательского проекта «Музыка и Время» познакомятся на творческих встречах с артистами Павлодарского областного драматического театра имени А.Чехова, рукодельницей З. Худорожко, посетят репетиции Павлодарского симфонического оркестра. Итогом проектной деятельности станет выставка творческих работ учащихся.

15 участников музыкально-образовательного проекта «Созвездие мелодий» познакомятся с методами, приёмами, необходимыми для развития навыков подбора по слуху на начальном этапе обучения в классе фортепиано. Разработана программа поэтапного обучения навыкам подбора и аранжировки в классе фортепиано. Итогом работы над проектом станет концерт, подготовленный обучающимися.

В рамках музыкально-сценического проекта «Фантазёры» будут организованы творческие встречи с актером областного драматического театра имени А.Чехова А.А. Репиным, солисткой областной филармонии имени И.Байзакова О.Н.Скориковой, будет осуществлена постановка музыкального спектакля «Про козу, семерых козлят и волка».

Авторы музыкально-образовательного проект «Сказочная лаборатория» познакомят обучающихся с музыкальными произведениями, написанными на сюжеты сказок. Будут организованы просмотры балетов, мюзиклов, детских музыкальных фильмов. Результатом проекта будет создание альбомов детских творческих работ, музыкально-театрализованное представление по сказке "Щелкунчик".

Для проведения концертной практики обучающихся ДМШ №1 заключены договора с десятью общеобразовательными школами города Павлодара. Планируется охватить в летний период концертными мероприятиями более 1700 учащихся школ.

Развитие разносторонних способностей детей, открытие новых резервов детского творчества являются задачей педагогов Детской музыкальной школы № 1 имени Курмангазы г. Павлодара.

Процесс образовательных реформ в Казахстане затрагивает и художественное образование.

Под "дополнительным художественным образованием" понимается мотивированное образование за рамками основного образования, позволяющее человеку приобрести устойчивую потребность творчества в художественном, образном познании мира, максимально реализовать себя, самоопределиться предметно, социально, профессионально, лично. Для этого необходимо:

создание условий для художественно-эстетического развития личностных потребностей детей в образовании;

создание условий для свободного выбора каждым ребенком образовательной области, программы и времени ее освоения, педагога;

предоставление многообразия видов предмета, удовлетворяющей самые разные интересы, склонности и потребности ребенка;

лично-деятельностный характер образовательного процесса, способствующий развитию мотивации личности к познанию и творчеству, самореализации и профессионального самоопределения.

Целями художественного образования на современном этапе являются повышение общего уровня значимости культуры и искусства в общем образовании, сохранение и развитие сложившейся уникальной системы художественной школы как важнейшего, неотъемлемого начального звена в сфере художественного образования.

Система дополнительного образования детей, в которую входят Детские художественные школы и художественные отделения Детских школ искусств, представляют значительные возможности для обучения и воспитания. Основная задача художественных школ – дать начальное художественное образование широким массам детей и подготовить наиболее способных и одаренных учащихся к поступлению в высшие учебные заведения культуры и искусства.

В Республике Казахстан в настоящее время насчитывается 30 художественных школ и 95 художественных отделений при Детских школах искусств, где обучается около 28 тысяч детей.

В художественных школах и художественных отделениях Детских школ искусств системный подход в художественном обучении и воспитании осуществляется в процессе преподавания таких дисциплин, как «Рисунок», «Живопись», «Композиция», «Скульптура», «История искусств», а также введения дополнительных предметов, за счет комбинирования учебной нагрузки по отдельным предметам «Основы дизайна», «Компьютерная графика», «Керамика» и др. Важнейшим условием успешной работы в начальном художественном образовании является учет возрастных и индивидуальных особенностей

учащихся, что проявляется в закономерностях процесса усвоения знаний, умений и навыков.

Основой преподавания выступает единство творческого развития и обучения. Любая учебно–воспитательная работа должна быть так или иначе связана с творческим развитием детей, а во всяком творческом задании должны решаться учебно-воспитательные задачи.

Обучение в художественной школе подразделяется на подготовительные классы и на 4-летнюю основную школу. Основная цель практических занятий изобразительным искусством в подготовительных классах ДХШ - развитие художественно-творческих способностей детей, которые обеспечат возможность для дальнейшего обучения. По результатам обучения в подготовительных классах, при условии успешного усвоения учебной программы, учащиеся зачисляются в 1 основной класс художественной школы. Образовательная программа «Раннее художественно-эстетическое развитие детей» рассчитана на поступление в детскую художественную школу детей в возрасте преимущественно с 6 лет и включает в себя цикл занятий из 2-х предметов – изобразительное искусство (1 час) и лепка (1 час). Задачи школы на раннем этапе работы с детьми: создать условия для раннего художественно-эстетического развития детей дошкольного возраста; подготовить собственный контингент для дальнейшей работы путем формирования и развития интереса у детей к изобразительной деятельности.

Около 120 тысяч детей занимается художественным творчеством в кружках, студиях Дворцов, Домов школьников, Центров творчества республики и Дворовых клубах, Центрах досуга. Больше количество учащихся занято изобразительным искусством и декоративно-прикладным творчеством. Менее развиты такие направления, как дизайн, компьютерная графика.

Кроме того, почти во всех общеобразовательных школах страны действуют кружки, клубы художественного творчества, в которых занято более 130 тыс. учащихся).

Летом в кружках художественно-эстетического направления загородных и пришкольных лагерей заняты более 100 тысяч школьников.

В кружках, классах декоративно-прикладного искусства организаций дополнительного образования республики ведется работа с детьми по ознакомлению с народным творчеством, технологией работы и изготовлением казахских народных изделий.

Для обеспечения доступности художественного образования детей в республике создаются благоприятные условия: открываются художественные кружки в общеобразовательных школах, дворовых

клубах, в селах и районных центрах. В сельской местности работают 35% организаций художественного образования.

В республике прослеживается тенденция к увеличению контингента обучающихся, занимающихся по образовательной программе «Раннее художественно-эстетическое развитие детей». Активизировалась выставочная деятельность школ на различных площадках.

Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования ведется целенаправленная работа по совершенствованию художественного образования детей в Республике Казахстан.

В период с 2013 по 2015 годы Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования проведены следующие мероприятия.

Республиканская выставка художественного и народного прикладного творчества «Наследие предков сохраним и приумножим» (2013 г.) проводилась в целях привлечения обучающихся к художественной культуре и историческому наследию, выявления творческих возможностей детей и молодежи по сохранению и развитию народных традиций в современном декоративно-прикладном искусстве, было представлено более 600 работ.

Республиканский конкурс детского рисунка «Шедевры мировой культуры глазами детей» (2013 г.) был организован в целях развития творческого потенциала личности ребенка, формирования эстетического вкуса у подрастающего поколения, выявления и поддержки талантливых детей, одарённых в области изобразительного искусства, принимали участие 189 обучающихся.

Республиканский конкурс детского рисунка «Еңбек адамын ардақтайық!» среди обучающихся организаций общего среднего и дополнительного образования (2014 г.), цель которого – формирование у обучающихся положительного образа труженика достойного подражания, позитивных установок к сохранению и развитию традиционных ценностей народов, проживающих в Республике Казахстан. В конкурсе приняли участие от 11 до 18 лет обучающиеся организаций общего среднего и дополнительного образования Республики Казахстан, принимали 294 обучающихся.

Республиканский заочный конкурс комиксов «Приключения Аяз Ата в новогоднюю ночь» среди обучающихся общеобразовательных школ, колледжей и организаций дополнительного образования. Приняли участие 106 детей.

Республиканский заочный конкурс детского рисунка «Қазақстан – менің алтын бесігім» среди обучающихся

общеобразовательных школ, колледжей и организаций дополнительного образования (2015 г.). Всего на конкурс поступило 230 работ.

Конкурс проводился с целью приобщения подрастающего поколения к культурным и духовным ценностям народа Казахстана, патриотического и эстетического воспитания детей, выявления творческих возможностей обучающихся. Ежегодно учащиеся художественных школ республики являются дипломантами международных, российских, республиканских, городских художественных выставок.

Работы юных художников отправляется на международные конкурсы: в Индию, Корею, Болгарию, Испанию, Россию. В международных, республиканских, областных мероприятиях художественного направления участвуют 80 тысяч школьников. Более 200 детей ежегодно становятся победителями Международных конкурсов.

В 2013 году были разработаны программы по декоративно-прикладному искусству по предметам: «Войлочное искусство», «Резьба по дереву», «Ковроткачество».

В 2014 году разработана следующая методическая продукция: учебное пособие по предмету "Композиция", методическое пособие для педагогов по предмету "Живопись", методические рекомендации по предметам "Рисунок", "Графика", "Прикладная композиция".

Для педагогов организаций художественного дополнительного образования Республиканский центр дополнительного образования ежегодно проводит курсы повышения квалификации, конкурсы авторских и модифицированных программ.

Отмечаются положительные тенденции развития художественного образования в следующих областях:

В Актюбинской области функционируют 4 художественные школы, в них занимаются 2020 детей.

Благоприятные условия для художественно-эстетического и социально-культурного развития детей созданы в Городском художественном лицее г. Актобе.

Деятельность лицея по всем направлениям ориентирована на совершенствование образовательного процесса, успешность и эффективность обучения, стремление соответствовать требованиям времени.

В 2014-2015 учебном году обучаются 888 детей. В 2013-2014 году выпуск составил 103 человека.

В 2012 году Городскому художественному лицей был присвоен статус Клуба ЮНЕСКО.

Учащиеся имеют много престижных республиканских и международных наград таких, как Международная выставка «Подводная картина», Международный фестиваль-конкурс юных художников «АРТ-самғау», Международные Национальные Молодежные Дельфийские игры.

В городе Алматы работает Школа изобразительного искусства и технического дизайна имени А. Кастеева.

Школа изобразительного искусства и технического дизайна имени Абылхана Кастеева (ШИИТД им. А.Кастеева) была создана в 1981 году как Алматинская детская художественная школа (АДХШ) – первое в Алматы специализированное учебное заведение, дающее детям начальное художественное образование.

В декабре 2005 году школа была преобразована в Алматинскую школу изобразительного искусства и технического дизайна им. А.Кастеева. В школе обучаются 1564 человека, среди них 5 обучающихся имеют инвалидность, 4 - дети-сироты.

В 2006 году педагогический коллектив школы подготовил 7 типовых учебных программ по основным художественным дисциплинам для художественных школ и художественных отделений школ искусств Республики Казахстан.

Учащиеся школы – постоянные участники и победители городских, республиканских и международных фестивалей и конкурсов изобразительного искусства, таких как «Мой Казахстан» (Центральный Государственный музей РК), «Мир литературных образов и художник» (Акимат г. Алматы и международный общественный фонд «Конгресс духовного согласия») и многих других.

Особая гордость школы – участие в проекте ЮНЕСКО – Всемирная альбомная серия «Рисуют дети мира». В рамках этого проекта ШИИТД с 2003 года организует выпуск красочного альбома, в который входят работы победителей Республиканского конкурса «Дети рисуют мир. Казахстан», выпущены серии книг «Дети рисуют мир.

Центральная Азия» и «Дети рисуют мир. Тюркской».

В феврале 2005 года решением Всемирной Ассоциации Клубов ЮНЕСКО в Париже школе присвоен статус Первого казахстанского Клуба ЮНЕСКО.

В 2015 году школа отметила 10-летие этого важного события проведением международного научно-практического коллоквиума. Участниками стали региональные эксперты ЮНЕСКО по художественному образованию, ученые, общественные деятели, представители Центральной Азии, Австрии, Южной Кореи, Вьетнама, США, России, Беларуси, Украины.

В статусе Клуба ЮНЕСКО школа ведет большую работу по популяризации детского творчества и международному культурному и образовательному обмену, участвует в международных фестивалях детского художественного творчества, поддерживает тесные партнерские связи с коллегами из Белоруссии, России, Кореи, Чехии.

В рамках обязательной летней практики – пленэра учащиеся школы выезжают на пленэр в разные страны, где знакомятся с культурой других народов, выполняют этюды и зарисовки архитектурных и природных достопримечательностей.

Приобщить к миру прекрасного, привить любовь к искусству, заложить добрые основы в детские сердца – это позиции, на которых строит свою работу педагогический коллектив во главе с директором – Почетным работником образования Республики Казахстан, обладателем нагрудного знака имени Ы.Алтынсарина Есеновой Ханзадой Азимхановной.

В Акмолинской области функционируют 2 художественные школы, в них занимаются 616 детей.

Кокшетауская детская художественная школа начала свой творческий путь в 1979 году. В школе обучается свыше 400 учащихся. Многие из выпускников школы связали свою жизнь с профессией художника. Знания, полученные в художественной школе, стали основополагающим фактором при выборе дальнейшего пути и специальности.

С 2004 года в Детской художественной школе г. Кокшетау функционирует специализированный класс для слабослышащих детей.

В 2008 году состоялся первый выпуск специализированного класса. Четверо выпускников получили свидетельства об окончании детской художественной школы с отличием.

За период с 2004 по 2014 год Детскую художественную школу закончили 33 ребенка с нарушениями слуха, а также с инвалидностью по опорно-двигательному аппарату.

Цель педагогического коллектива Школы заключается в

воспитании и обучении за счет создания творческой среды, где дети познают мир через изобразительное искусство.

Личность ребенка с ограниченными возможностями здоровья, его потребности и интересы должны быть центре воспитательного и образовательного процесса, смысл которого не в коррекции отдельных функций, а в реализации целостного подхода к ребенку, развитию физических и психических возможностей, необходимых для самостоятельной и полноценной жизни.

Авторская программа педагога Булгаковой Н.А. «Обучение слабослышащих детей изобразительной деятельности с элементами арттерапевтических технологий» была удостоена Гран-при в республиканском конкурсе методических идей «Методический вернисаж» в номинации «Образовательные учебные программы дополнительного образования».

Школа гордится достижениями своих воспитанников на конкурсах: Национальные молодежные Дельфийские игры Казахстана, Международная молодежная выставка изобразительного искусства «Новая Загора- 2014», Международный конкурс Foodwaste» ЮНЕП в Японии, конкурс детского изобразительного творчества в рамках форума Россия –Калининград «Экология души», Международная выставка детского рисунка «КАНАГАВА БИЕННАЛЕ» Японии.

В 2015 году АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» ИПК ПР Ақмолинской области обобщил опыт работы Кокшетауской детской художественной школы по теме «Развитие творческих способностей учащихся в условиях Детской художественной школы».

В 127 детских школах искусств республики обучаются 58429 детей, которые составляют 27 % от общего числа организаций дополнительного образования детей республики. 72 школы работают в сельской местности, 16 - частные.

О востребованности детских школ искусств говорит то, что из года в год растет число обучающихся. С 2013 года по 2015 год общее число обучающихся в школах искусств увеличилось на 13 %.

Детская школа искусств как организация дополнительного образования призвана удовлетворять образовательные потребности граждан, общества и государства в области художественного образования и эстетического воспитания.

Миссия современной школы искусств заключается в создании образовательного пространства, которое бы способствовало самоопределению, достижению социальной компетентности, а также полихудожественному развитию обучающихся школы при освоении ими различных видов искусств.

Современный этап развития системы дополнительного образования во многом ориентирован на режим инновационного развития, что проявляется:

во внедрении в образовательный процесс инновационных технологий художественно-творческого развития учащихся и принципов полихудожественного образования через расширение спектра дополнительных образовательных услуг;

в открытии инновационных организаций дополнительного образования;

в разработке новых образовательных проектов в области художественного образования.

Целью обучения Детских художественных школ и художественных отделений школ искусств является создание современной образовательной среды для повышения разностороннего творческого развития и самореализации личности, культурного уровня обучающихся.

Основные направления деятельности:

реализация образовательных программ по различным видам искусства на уровне начального художественного и эстетического образования;

развитие и мотивация личности к познанию и художественному творчеству;

формирование общей культуры личности обучающихся;

решение проблемы профессиональной ориентации личности;

реализация образовательных программ художественного направления (музыкальных, хореографических, изобразительных, декоративно-прикладных, эстетических и др.).

Наряду с общим художественно-эстетическим образованием и воспитанием детская школа искусств выполняет функцию начального этапа профессионального обучения будущих музыкантов, художников, артистов балета.

Основное содержание образования в школах искусств – практико-ориентированное, деятельностное. Учащийся действует сам в ситуации поиска, получает знания из взаимодействия с объектами труда, природы, с культурными памятниками, создаются ситуации, когда ребенку нужно самому извлечь знания. Такое образование – исключительно творческое, потому что побуждает ребенка находить свой собственный путь. Знания, полученные таким путем, личностно значимы.

Большое значение детскими школами искусств придается концертной и конкурсной деятельности учащихся. В республике проводятся конкурсы и фестивали по всем имеющимся в школах

специализациям, выставки детского художественного творчества, олимпиады по предметам музыкально-теоретического цикла.

Обучение учащихся творческой деятельности в детских школах искусств является важной составной частью проблемы

целенаправленного воздействия на формирование мировоззрения, эстетических

взглядов и художественных вкусов. Все это оказывает влияние на формирование нравственных качеств личности, помогает вывести ее на уровень самообразования и саморазвития. Лишь при таком подходе можно сформировать компетентную творческую личность, способную решать задачи дальнейшего непрерывного самосовершенствования

В 2013-2015 г.г. Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования были проведены мероприятия республиканского уровня.

Республиканский детский фестиваль искусств (кино), посвященный 100-летию Шакена Айманова (2014 г.) был организован в целях создания условий для развития интеллектуальных и творческих способностей детей, повышения мастерства юных операторов и режиссеров видеофильмов через широкий спектр номинаций конкурса, развития творческих способностей и активности детей и объединения детей и подростков для совместного творчества.

В Фестивале участвовали авторы лучших фильмов из детских творческих коллективов киностудий республики (победители областных конкурсов) в возрасте 12-16 лет. Общее количество участников – 80 человек.

Республиканский детский фестиваль искусств (театр) (2015 г.) организован в целях поддержки и развития детского театрального творчества как фактора духовно-нравственного, эстетического воспитания подрастающего поколения, гармоничного развития личности, формирования и развития уникальных способностей к самовыражению, эстетическому и образному постижению мира. В Республиканском детском фестивале искусств (театр) приняли участие 16 театральных коллективов республики. Общее число участников – 128.

В 2013 году были разработаны типовые учебные программы по предметам Были разработаны типовые программы по предметам

«Театр», «Театр кукол», «Киноискусство», «Дизайн одежды», «Хореография», «Цирк», Инструктивно-методические рекомендации по организации методической деятельности детских художественных школ и художественных отделений школ искусств системы дополнительного образования детей.

Детская школа искусств как организация дополнительного образования призвана удовлетворять образовательные потребности граждан, общества и государства в области художественного образования и эстетического воспитания.

Миссия современной школы искусств заключается в создании образовательного пространства, которое бы способствовало самоопределению, достижению социальной компетентности, а также полихудожественному развитию обучающихся школы при освоении ими различных видов искусств.

Детские школы искусств республики накопили определенный опыт работы:

Школа искусств №2 Клуб ЮНЕСКО города Караганды – уникальная инновационная организация образования, обеспечивающая развитие юных талантов в художественном, музыкальном, хореографическом, музыкально-театральном и цирковом видах искусства. В 2014 году школа заняла второе место в рейтинге среди школ искусств города.

В 2011 году школа стала активным членом Международной Ассоциации ЮНЕСКО. Обязательным условием вхождения в Международную Ассоциацию ЮНЕСКО стала защита инновационного проекта. В данном случае был защищен проект по интеграции основного общего и дополнительного образования через Ресурсный центр дополнительного образования.

В школе искусств №2 все условия для успешного обучения детей искусству, осуществляющая обучение по следующим эстетическим направлениям:

1) музыкальное - это классы домбры, кобыза, фортепиано, баяна, флейты, саксофона, скрипки, хорового, эстрадного и народного пения. Благодаря высокой степени развития творческой активности педагогов школы обучающиеся принимают участие и становятся призерами разнообразных конкурсов и фестивалей;

2) художественное отделение, обучающиеся которого имеют возможность систематически выезжать на республиканские пленэры, где собираются юные художники со всей страны, неоднократно становились призерами международных конкурсов;

3) театральное отделение, где занятия проводят ведущие актеры Карагандинского областного театра имени К.С.Станиславского.

4) эстрадно-цирковое отделение – единственное в Карагандинской области.

На базе Школы искусств функционирует детский оздоровительный центр (ДОЦ) «Салют». Музыкально-этнографический ансамбль «Сары-Арка Әуендірі», оркестр русских народных инструментов, хореографический ансамбль «Арнау», вокальные ансамбли, хоровые коллективы «Меруерт», «Весёлые нотки», воспитанники циркового отделения являются неоднократными лауреатами республиканских, областных конкурсов.

Основная цель педагогов школы – раскрыть и довести до совершенства индивидуальные способности обучающихся, их творческое развитие в условиях взаимодействия различных видов искусств, дать начальное эстетическое образование на профессиональном уровне, погружая каждого ребенка начальной школы в комплекс искусств и предоставляя право выбора факультативного курса в среднем и старшем звене.

В 2010 году педагогическим коллективом было принято решение об открытии Ресурсного центра дополнительного образования (РЦДО) на базе Школы искусств.

В процессе мониторинга работы РЦДО выявлены следующие положительные результаты:

отсутствие у обучающихся проблем эмоционально-личностного плана, таких как тревожность, неуверенность в себе, дискомфорт пребывания в определенном детском коллективе. У обучающихся выработаны навыки бесконфликтного общения, сформировано позитивное отношение к окружающему миру, людям, себе;

участие детей в течение учебного года в концертной деятельности школы и города.

Все это способствует формированию у обучающихся умения воспринимать прекрасное, оценить красоту языка искусства, стремлению пробовать свои силы в области художественного творчества.

Главным показателем результативности РЦДО художественно-эстетического направления является участие и победы в творческих конкурсах.

Перспективы развития РЦДО:

расширение образовательной деятельности по театральному, вокально-хоровому видам искусства в соответствии с потребностями обучающихся;

активизация профориентационной работы с обучающимися общеобразовательных школ общественно-гуманитарного направления. В этом случае, обучение старшеклассников протекает, не вторгаясь в

вариативный компонент учебных планов общеобразовательных школ в форме дополнительного образования во внеурочное время;

разработка и проведение интерактивных уроков и мастер-классов в режиме on-line для преподавателей и воспитанников организаций дополнительного образования области.

Школа искусств органично вписалась в образовательное и культурно-просветительское пространство г. Караганда и Карагандинской области, стала одной из ведущих организаций дополнительного образования. Деятельность школы способствует сохранению сложившейся многоступенчатой системы дополнительного образования в республике.

Образование признано одним из важнейших приоритетов долгосрочной Стратегии «Казахстан – 2050», нацеленное на передачу накопленных знаний молодому поколению и укрепление их позиций собственными научными исследованиями в различных областях знаний.

Конкурентоспособность человека на современном рынке труда практически всегда зависит от его умения владеть новыми технологиями и способности быстро адаптироваться к разным условиям труда. Именно поэтому в современном образовании появилась идея компетентностного подхода.

Мы представляем опыт педагогического коллектива Дома творчества Шемонаихинского района Восточно-Казахстанской области по формированию нравственного воспитания личности ребенка через компетентностный подход в обучении и воспитании.

Главная цель Дома творчества с. Шемонаиха – создание социально-педагогических условий для гармоничного и всестороннего творческого развития личности воспитанников, реализации их творческих способностей в условиях взаимодействия общего и дополнительного образования.

Одной из задач педагогического коллектива является внедрение в образовательный процесс таких методов и приёмов, которые помогут подросткам не только овладеть определёнными знаниями, умениями и навыками в той или иной сфере деятельности, но и развить их творческие способности.

Педагогический коллектив Дома творчества исходит, прежде всего, из признания содержания образования как фактора развития личности ребёнка. Этот принцип важен для понимания сущности программного обеспечения образовательного процесса, места занятия, как элемента системы образования, определения способов организации деятельности (педагогические технологии). Применение технологий компетентностного подхода обязывает педагогов выполнять следующие требования: диалогичность, деятельно-творческий

характер, направленность на поддержку индивидуального развития ребёнка, предоставление ребёнку необходимого пространства, свободы для принятия самостоятельных решений, творчества, выбора содержания и способов изучения и поведения.

Основу дополнительного образования детей в КГКП «Дом творчества» составляет образовательный блок, направленный на удовлетворение различных потребностей детей. Дети выбирают то направление работы, которое отвечает их потребностям, и в течение года обучающиеся имеют право посещать несколько кружков, студий, секций. Для педагогов Дома творчества каждый ребенок уникален с точки зрения наличия у него набора качеств, важных для успеха в той или иной специальной области. Ребенок может стать компетентным, сделав свой выбор в широчайшем спектре занятий.

Введение компетентного подхода в образовательный процесс Дома творчества изменил методы обучения, которые должны содействовать выявлению и формированию компетентностей обучающихся в зависимости от их личных склонностей и интересов. Ведущим дидактическим средством стало использование метода проектов.

В настоящее время проектная деятельность в Доме творчества перспективное средство методического развития учебного процесса именно потому, что она является эффективным инструментом формирования самых различных видов компетенций, а также полной совокупности компетенций – функциональной грамотности.

Работа над проектами многое даёт учащимся. Это и активная мыслительная деятельность, и развитие познавательной и социальной активности, и заинтересованность в обучении, и расширение кругозора, и возможность осознанно получать знания и использовать их. Воспитанники Дома творчества учатся работать над проблемой, обретать навыки сбора и обработки информации, умения и навыки исследовательской деятельности, учатся применять знания, обсуждать и предлагать свою точку зрения.

Лучшие проекты воспитанников Дома творчества заняли призовые места в Международном проекте «Марш парков», в республиканских заочном конкурсе дворовых танцев «Dance Life», областных конкурсах детского творчества «Мой Пушкин», «Радуга», «Шыгыс жулдыздары», «Ғажап бұл элем».

Проектная деятельность изменила и позицию педагогов, который стал в большей степени "наставником", чем непосредственным источником знаний и информации.

Педагогическому коллективу удалось создать открытое образовательное пространство, позволяющего каждому воспитаннику

строить образовательную траекторию. Образовательным потребностям обучающихся служат кружки, секции, клубы. Содержание дополнительного образования Дома творчества представлено направлениями: начально-техническое моделирование, студия «Волшебная кисть», туристско-краеведческое, театральное-драматическое, лингвистическое, спортивное, шахматно-шашечное направления, автомобильный клуб, прикладное искусство, хореография, архитектурный дизайн, студия вокала и игра на музыкальных инструментах, в близлежащих селах открыты при школах студии технического творчества, начально-технического моделирования, архитектурного дизайна.

Разработки авторских образовательных программ педагогов позволяют учитывать интересы и возможности каждого ребенка.

Таким образом, использование компетентностной модели в учебно-воспитательном процессе Дома творчества внесли изменения в управления учебно-воспитательным процессом, в деятельность педагогов.

Целью деятельности педагогического коллектива стало освоение обучающимися таких умений, которые позволят определять свои планы, принимать решения и в типичных и нестандартных ситуациях.

Качественное образование - это образование, которое обеспечивает ребенку свободу выбора, право самоопределения и эффективного действия в любых обстоятельствах. Работа педагогов дополнительного образования по адаптированным учебным программам позволяет учащимся выбрать любое направление для своего творческого, эстетического развития.

К важнейшим характеристикам образовательных программ относится их «открытость», внутренняя подвижность содержания и технологий, связанные с личностной ориентацией, учетом индивидуальных интересов и запросов детей. Программы художественного образования ориентированы на развитие общей и эстетической культуры учащихся, художественных способностей и склонностей в избранных видах искусства. Программы носят ярко выраженный креативный характер, предусматривая возможность творческого самовыражения, творческой импровизации.

В современной практике дополнительного образования закрепилось несколько наиболее широко представленных программ: программы музыкального творчества, программы театрального творчества, хореографического творчества, программы изобразительного и декоративно-прикладного творчества. Объединяющей характеристикой всех программ художественного направления является их многоуровневость, ориентация на учащихся с

различным познавательным, творческим потенциалом и организация жизнедеятельности детей.

Представляем опыт реализации программы театрального творчества в образовательно-досуговом комплексе «Кайнар» г. Экибастуз Павлодарской области.

Студия «Маска» на протяжении 15 лет является стартовой площадкой для театрального движения в области. Ежегодно в студии занимаются 50 детей разных возрастных групп. За время работы театральным коллективом поставлено более 60 театральных постановок.

Занимаются в студии и дети с ограниченными возможностями. Частая смена видов деятельности, физкультминутки на занятиях и репетициях, многократное повторение – обязательные элементы в работе с проблемными детьми. Родители и социальные работники отмечают положительное влияние театральных занятий на общее развитие и эмоциональное состояние воспитанников.

Воспитанники театральной студии «Маска» являются победителями Международного конкурса «Роза ветров», республиканского фестиваля-конкурса детских театральных коллективов «Юные таланты Казахстана», областного конкурса театральных коллективов «Шаңырақ көктемі».

Вся творческая деятельность в студии соответствует интересам детей, здесь установлены гуманные, доверительные взаимоотношения в системе «педагог-воспитанник», «воспитанник-воспитанник», используются соответствующие интересам студийцев репертуар и новые технологии. Занятия в театре являются прекрасным способом воспитания и развития, формирования функциональной грамотности школьников.

Процесс создания спектакля и роли выступает как средство развития, включения в активную художественную деятельность и, как правило, изменяет человека. Воспитанник приобретает навыки в изготовлении фонограмм, партитуры света, в подборе и изготовлении реквизита, костюмов, в оформлении спектакля.

Спектакль – способ реализации личных интересов участников. В то же время спектакль – коллективное создание, направленное на конкретную и социально значимую цель. В процессе художественной деятельности происходит интеграция личного и коллективного, личного и общественного.

Каковы же особенности детского театрального коллектива как художественного объединения?

Самодетельный коллектив основан на добровольных началах. Все его участники связаны только взаимным интересом к театральному

творчеству, потребностью в общении, совместной работе. Ведущей целью выступает стремление к реализации своего творческого потенциала, самовыражению, нравственно-эстетическому духовному развитию, приобщению к искусству. Эти цели могут быть названы общими задачами коллектива, так как подчинены главной педагогической цели – воспитанию личности.

Общедоступность творческого коллектива. Это – единственная организация, где любой ребенок получает возможность реализации своей потребности в художественной деятельности вне зависимости от уровня образования и способностей.

Детский театральный коллектив представляет собой объединение, где синтезированы основные виды человеческой деятельности: познавательная, преобразовательная, коммуникативная и художественно-творческая. Он является одновременно и учебно-воспитательным, и художественно-практическим. Кроме того, он коллектив и рекреационный, так как участие в нем есть форма отдыха и развлечений воспитанников

Важной особенностью детского театрального коллектива является разнообразие возрастного и социального состава, что усложняет управление им и обуславливает необходимость постоянного внимания к подвижности интересов участников.

В условиях самодеятельного творчества специфична и роль руководителя детского театрального коллектива. Ведь он несет всю полноту ответственности за коллектив, нередко жизненно связан с ним.

Таким образом, все эти стороны деятельности участников коллектива тесно взаимосвязаны, педагогически ориентированы и должны быть соответственно организованы.

Обучение учащихся творческой деятельности в кружках, студиях, секциях является важной составной частью проблемы целенаправленного воздействия на формирование мировоззрения, эстетических взглядов и художественных вкусов. Все это оказывает влияние на формирование нравственных качеств личности, помогает вывести ее на уровень самообразования и саморазвития. Лишь при таком подходе можно сформировать компетентную творческую личность, способную решать задачи дальнейшего непрерывного самосовершенствования.

235детей обучаются в Областной специализированной балетной школы для одаренных детей г. Семей Восточно-Казахстанской области.

Балетная школа является начальной ступенью обучения хореографическим дисциплинам. В основу начального профессионального хореографического образования положены специальные предметы и спецкурсы: классический, народно-

сценический, бальный танцы, ритмика, актерское мастерство, сценическая практика, история театра и балета, музыкальная грамота.

В репертуаре балетной школы 120 танцевальных постановок, балеты: «Звездные танцы Вселенной», «Дюймовочка», «Отанның шуағы» и другие, отличающиеся неизменным вкусом, легкостью, изяществом, профессионализмом.

Педагоги школы постоянно повышают свой квалификационный уровень, перенимая опыт ведущих зарубежных и отечественных специалистов хореографии. Сотрудничество с международными культурными центрами, учебными заведениями позволяет проводить творческие встречи, мастер-классы ведущих солистов академических театров.

Воспитанники под руководством педагогов показывают высокие результаты в хореографии. Школа является лауреатом и дипломантом многих международных конкурсов и фестивалей.

Педагогическим и ученическим коллективами школы ведётся огромная работа по пропаганде балетного искусства. В 2014-2015 годах участвовали более в 60 концертах и мастер-классах области.

Коллектив Балетной школы ежегодно проводит благотворительные концерты. В 2014 году вырученные средства были направлены в детские дома и пострадавшим от стихийных бедствий в регионах Восточно-Казахстанской области.

Педагогическому коллективу Областной специализированной балетной школы для одаренных детей удалось создать детский хореографический коллектив, который стал:

1) своеобразной формой вовлечения участников в организованное творчество, возвышающее и обогащающие духовные потребности личности, их внутренний мир, эстетический вкус, нравственно-поведенческую культуру;

2) сферой их жизнедеятельности, самоутверждения, самовыражения и самореализации;

3) сферой общения, где реализуется естественная потребность личности в диалоге, обеспечивающем взаимопонимание и передачу и получении информации, опыта, эмоционально-нравственных отношений, ценностей и оценок;

4) сферой физического и художественно-эстетического развития, гарантом защищённости и поддержки, где каждый из них обрел защиту от любой внешней агрессии, нашел товарищеское взаимопонимание, сочувствие, помощь и поддержку;

5) моделью общества, основной базой накопления опыта взаимодействия личности с обществом, освоения социальных ролей, демократических форм организации жизнедеятельности;

б) носителем социально-нравственных норм и ценностей, реализуемых в системе коллективной деятельности и коллективных отношений, духовным, ценностно-ориентированным единством людей.

Для развития социокультурного пространства, духовно-нравственного воспитания и формирования ценностных ориентаций подрастающего поколения важно создать условия для реализации воспитательного потенциала искусства. Эффективность данного направления во многом будет зависеть от взаимодействия и взаимосотрудничества всех субъектов художественно-эстетического процесса, так как одна из особенностей современного художественно-эстетической деятельности функционирование на стыке основного и дополнительного образования, научных разработок, культурного потенциала территорий, педагогических и психологических аспектов.

Решение вышеназванных позиций, модернизация художественно-эстетического образования детей позволит:

сформировать единое художественно-эстетическое образовательное пространство;

обеспечить оптимальное взаимодействие систем общего и дополнительного образования, учреждений, организаций, творческих союзов, деятелей культуры и науки на развитие системы художественно-эстетического образования детей;

создать систему непрерывного художественно-эстетического образования «организация дополнительного образования – школа-ТИПО- вуз»;

обеспечить подрастающему поколению свободу выбора и доступности различных сфер направлений художественно-эстетического образования, удовлетворить потребность в самореализации творческого потенциала личности;

создать востребованную систему художественно-эстетического образования, устойчивую к внешним социально-экономическим воздействиям;

сохранить и модернизировать систему организаций дополнительного образования художественно-эстетической направленности;

повысить профессиональную компетентность педагогов дополнительного образования, работающих в системе художественно-эстетического обучения и воспитания детей;

актуализировать духовно-нравственный потенциал художественного наследия и культурных традиций территорий, реализовать воспитательный потенциал искусства как средства формирования нравственных принципов и идеалов личности и общества;

повысить уровень воспитанности подрастающего поколения, создать условия для становления гражданской позиции и самореализации личности средствами искусства в современных социально-экономических условиях;

совершенствовать материально-техническую базу организаций дополнительного образования, реализующих образовательные программы в области культуры искусства;

обновить содержание и технологии художественно-эстетического образования с учетом развития массовых коммуникаций на основе интеграции традиционных и современных видов искусств, с использованием современных медиасредств и медиатехнологий.

Заключение

Идеология современного образования ориентируется на высшую ценность - человека, реализующего свой творческий потенциал во взаимодействии с миром: природой, обществом. В этой связи необходимо реализовывать субъективный подход в обучении, в рамках которого каждый ребенок наделяется безусловным правом активно выбирать и самостоятельно конструировать свою школьную и внешкольную жизнь.

Достижение поставленной цели будет возможно, если будет учитываться тот факт, что компетентности школьника формируются не только в традиционных школьных уроках. Новый вектор развития школьника обеспечивает система дополнительного образования детей.

Основное образование полное в пределах госстандартов; дополнительное – с учетом индивидуальных образовательных потребностей и интересов в том или ином направлении творчества.

В сфере дополнительного образования сложилась многоступенчатая система организационных форм, каждая из которых имеет свое особенное функциональное назначение: кружки, учебные факультативы и практикумы, элективные курсы, студия, клуб, научное общество, малая академия наук, профильные школы (музыкальные, спортивные, художественные и др.).

Дополнительное образование можно рассматривать как процесс «штучной выделки» людей, увлеченных конкретным делом, на основе их индивидуальных природных задатков и способностей, мотиваций и ценностных ориентаций.

Результаты дополнительного образования в форме общественной презентации (выставки, фестивали, конференции, соревнования и т.п.) оцениваются путем присвоения различных званий (дипломант, лауреат, чемпион, квалификационные разряды и звания – мастер спорта и т.п.).

Большая часть педагогов дополнительного образования – это профессионалы в конкретных отраслях науки, производства, спорта, туризма, искусства и др.

Дополнительное образование детей - это целенаправленный процесс, позволяющий ребенку:

- выявить и развить потенциальные творческие способности;
- определиться в своих интересах;
- удовлетворять свои образовательные потребности, выходящие за рамки школьной программы;
- получить социальный опыт;
- научиться взаимодействию со сверстниками и взрослыми;

испытать ситуацию успеха;
получить первые профессиональные навыки;
определиться с выбором профессии.

Назначение системы дополнительного образования - развитие мотивации личности к познанию и творчеству, реализация дополнительных программ и услуг в соответствии с социальным запросом общества.

При организации дополнительного образования детей опираются на следующие приоритетные принципы:

свободный выбор ребенком видов и сфер деятельности;
ориентация на личностные интересы, потребности, способности ребенка;

возможность свободного самоопределения и самореализации ребенка;

единство обучения, воспитания, развития;

практико-деятельная основа образовательного процесса.

Перечисленные принципы составляют основу дополнительного образования детей, которая соответствует главным принципам гуманистической педагогики: признание уникальности и самоценности человека, его права на самореализацию, личностно-равноправная позиция педагога и ребенка, ориентированность на его интересы, способность видеть в нем личность, достойную уважения.

Дополнительное образование в современных социально-экономических условиях Республики Казахстан призвано способствовать:

позитивным изменениям, направленным на реализацию прав ребёнка, улучшение положения детей;

социально-экономической защищённости семьи;

повышению эффективности профилактики асоциальных проявлений среди детей и подростков;

формированию здорового образа жизни;

обеспечению доступности, равных возможностей в получении дополнительного образования детей на основе государственных гарантий;

увеличению удельного веса детей, обучающихся по образовательным учебным программам дополнительного образования;

увеличению доли одарённых детей в различных областях знаний и творческой деятельности, которым оказана помощь и поддержка со стороны государства;

увеличению числа организаций дополнительного образования в городской и сельской местности;

созданию современной законодательной базы, нормативного

правового обеспечения, разработке механизмов развития системы дополнительного образования детей.

Необходимо обновление системы дополнительного образования детей на основе следующих принципов:

доступность и бесплатность дополнительного образования детей;

гуманизация, демократизация образовательного процесса;

индивидуализация, учет возрастных интересов детей;

сохранение и укрепление здоровья детей;

связь с семьей, ориентация на культурно-образовательные интересы семьи;

сохранение и развитие национально-культурных традиций;

ценностное отношение к образованию в воспитании гражданина-патриота;

взаимодействие общего и дополнительного образования;

открытость и полисферность образования, государственно-общественный характер управления;

Достижение цели развития системы дополнительного образования детей возможно при решении трех основных задач:

1. создание условий развития дополнительного образования детей (нормативно-правовое обеспечение системы дополнительного образования детей, кадровое обеспечение в системе дополнительного образования детей, дополнительное образование в условиях самоуправления).

2. качество и непрерывность дополнительного образования как средства профессиональной ориентации и самоопределения детей.

3. развитие государственно-общественного управления, социального партнерства организаций дополнительного образования детей, бизнеса и гражданского сообщества.

Таким образом, дополнительное образование детей, реализуя социальный заказ, должна развиваться в активном и прямом взаимодействии вне зависимости от ведомственной, территориальной подчиненности с субъектами различных отраслей, сфер на основе кооперирования возможностей и ресурсов.

Использованная литература

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». – Астана, 2007.
2. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 7 декабря 2010 года № 1118.
3. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее», г. Астана, 17 января 2014 года.
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 17 мая 2013 года № 499 «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов, в том числе Типовых правил организаций образования, реализующих дополнительные образовательные программы для детей».
5. Асмолов А.Г. Стратегия и методология социокультурной модернизации образования, ФГАУ "ФИРО" Москва, 2011
6. Березина В.А. Развитие дополнительного образования детей в системе российского образования: Учебно-методическое пособие. Москва: Диалог культур, 2007.
7. Бруднов А.К. О становлении и развитии системы дополнительного образования детей // От внешкольной работы – к дополнительному образованию детей: Сб. нормативных документов и нормативных материалов для дополнительного образования детей – М., 2000.
8. Буйлова Л. Н. Актуализация роли дополнительного образования детей в современной образовательной политике РФ // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). Чита: Издательство Молодой ученый, 2011.
9. Дополнительное образование: опыт и перспективы развития / Под науч. ред. С.В. Сальцевой. - М., 1997.
10. Евладова Е. Б, Логинова Л. Г., Михайлова Н. Н. Дополнительное образование детей. М.: ВЛАДОС, 2002.
11. Золотарева А.В. Современные проблемы дополнительного образования детей –Учебное пособие, Ярославль, 2014г.
12. Ксембаева С. К. Из истории развития внешкольной работы в республике Казахстан. Всероссийская научно-практическая конференция «История образования и просвещения в сибире и казахстане, посвященная 180-летию л.Н.Толстого»-Омск, 1980.

13. Морозова Н.А. Дополнительное образование – многоуровневая система в непрерывном образовании /Н.А.Морозова – М.:МГУП, 2001.

14. Сущенко Т.А. Организация учебного процесса во внешкольных учреждениях: учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. СПб.: Лань, 2008.

15. Сембаев А., История развития советской школы в Казахстане, А.-А., 1962.